

Isikunimeseaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Isikunimeseaduse (edaspidi *INS*) eelnõus esitatakse uus terviklik isikunimega seotud regulatsioon. Üle on vaadatud kehtiva nimeseaduse (edaspidi *NS*) sisu ja sõnastus eesmärgiga tagada õigusselgus ning ajakohasus. NS-i vastuvõtmisest on möödunud 20 aastat, selle aja jooksul on ühiskond märkimisväärselt muutunud. Eelnõuga vaadatakse üle mõisted, selgitatakse täpsemalt nimetoimingu sisu ja kujundatakse ümber uue isikunime andmine. Eelnõust on välja jäetud need NS-i sätted, mida ei ole praktikas kasutatud.

Eesmärk on ajakohastada isikunime andmise, vahetamise ja muutmise kord nii, et see vastaks tänapäevasele elukorraldusele ning oleks üheselt toimiv ja inimesele arusaadav. Seadus peab võimaldama nime kasutada viisil, mis arvestab ühiskonna mitmekesisust ja aitab vältida olukordi, kus seni kehtiv kord ei kata uusi või keerulisi juhtumeid. Lahendusena koostatakse uus terviklik regulatsioon, milles on korrastatud seaduse ülesehitus ning täpsustatud kõik nime andmise, vahetamise ja muutmise seotud reeglid. Selles kehtestatakse vajalikud keelud eelnõuga nimetatud kuritegude toimepanijatele. Muudatustega tagatakse üheselt mõistetav kord, parandatakse isikunimede selgust ühiskonnas ja aidatakse vältida eksitavaid või segadust tekitavaid nimevalikuid.

Eelnõu mõju puudutab füüsilisi isikuid, kellele antakse või kes vahetavad või muudavad ees- või perekonnanime. Lisaks mõjutab eelnõu nimetoiminguid tegevaid avaliku sektori asutusi, eelkõige perekonnaseisuasutusi.

Eelnõuga võib kaasneda isikule teatud halduskoormuse kasv, kuna eelnõuga kehtestatakse sisulised nõuded ja piirangud, mis eeldavad isikult vajaduse korral põhjenduste ja selgituste esitamist (näiteks perekonnanime korduva muutmise põhjuste esitamine, tõendamata kasutusega eesnime taotlemisel selgituste esitamine).

Halduskoormuse kasvu leevendavad eelnõus ette nähtud muudatused, millega lihtsustatakse teatud juhtudel nime muutmise põhjendamist. Eelnõus eristatakse senisest selgemalt juhud, mil isikul on õigus nime muuta seaduses sätestatud aluse olemasolu korral, ilma et haldusorgan hindaks täiendavalt isiku esitatud põhjuse mõjuvust.

Perekonnanime muutmisel vähendab halduskoormust see, et perekondliku või muu seaduses sätestatud seoseta, nn vabalt valitud perekonnanime taotlemisel on vaid üks alus – selleks peab olema mõjuv põhjus. Kehtivas NS-is on mõjuval põhjusel nime muutmiseks 5 erinevat alust, millest tulenevalt nime muuta sooviv isik koostas oma avalduse. See muudab menetluse taotleja jaoks lihtsamaks ja vähendab vajadust sobitada tegelikke põhjuseid seadusandja poolt ette mõjuvaks loetutega.

Eelnõu säilitab ka võimaluse esitada avaldus rahvastikuregistri turvalise veebikeskkonna kaudu (edaspidi *turvaline veebikeskkond*) ning võimaldab tingimuste kontrolli, otsuse tegemist ja kande tegemist rahvastikuregistrisse (edaspidi *RR*) võimaluse korral automaatselt. Kuna digitaalse menetluse võimalus on kehtivas õiguses juba olemas, ei käsitata seda iseseisva uue halduskoormust vähendava meetmena, kuid eelnõu säilitab selle lahenduse ning toetab seeläbi menetluse kättesaadavust ja kiirust.

Kokkuvõttes võib eelnõuga kaasneda teatud juhtudel halduskoormuse kasv, kuid seda leevendavad eelnõus ette nähtud konkreetsed muudatused: eesnime muutmise põhjendamiskohustuse vähenemine tavapärasel juhtudel, perekonnanime muutmise selgemad objektiivsed alused, mille puhul ei hinnata mõjuvat põhjust. Eelnõu ei mõjuta ettevõtjate halduskoormust.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonna juhataja Enel Pungas (tel 612 5163, enel.pungas@siseministeerium.ee), sama osakonna nõunik Ulvi Klaat (tel 612 5160, ulvi.klaar@siseministeerium.ee), õigusnõunik Annika Nõmmik Aydin (tel 612 5184, annika.nommikaydin@siseministeerium.ee) ja Helena Lepper (leping lõppenud). Eelnõu ja seletuskirja koostamisel on osalenud ka isikunimekomisjoni liikmed.

Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti on kontrollinud rahvastiku toimingute osakonna õigusnõunik Annika Nõmmik Aydin (tel 612 5184, annika.nommikaydin@siseministeerium.ee).

Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Keelelahenduste eesti keele vanemtoimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga ega ole välja töötatud Euroopa Liidu õiguse rakendamiseks. Samuti ei tulene eelnõu väljatöötamine Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist.

Eelnõu kohaselt tunnistatakse kehtetuks kehtiv NS avaldamismärkega [RT I 2005, 1, 1](#) ja NS-i rakendusaktid.

Eelnõuga muudetakse järgmisi seadusi:

- karistusregistri seadust (edaspidi *KarRS*) avaldamismärkega RT I, 11.07.2026, 72;
- keeleseadust avaldamismärkega RT I, 09.07.2026, 15;
- kooseluseadust avaldamismärkega RT I, 06.07.2023, 47;
- perekonnaseisutoimingute seadust (edaspidi *PKTS*) avaldamismärkega RT I, 21.11.2025, 6;
- rahvastikuregistri seadust (edaspidi *RRS*) avaldamismärkega RT I, 30.06.2026, 25;
- riigilõivuseadust avaldamismärkega RT I, 11.07.2026, 169.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus, sest ei muudeta seadust, mille vastuvõtmiseks on Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) § 104 kohaselt vaja Riigikogu koosseisu hääleteenamust.

2. Seaduse eesmärk

2.1. Eelnõu vajalikkus

Kehtiv NS on vastu võetud 2004. aastal ja see jõustus 2005. aastal. 20 aasta jooksul on ühiskond märkimisväärselt muutunud ja seetõttu on tekkinud vajadus NS-i ajakohastada. Uue eelnõu koostamise eesmärk on saavutada selgem, arusaadavam ja lihtsamini rakendatav seadus, milles on arvestatud ühiskonnas toimunud muutusi. Sisserände suurenemine ja inimeste vaba

liikumine on toonud eri kultuuriruumidest Eestisse palju välisriigi kodanikke, kuid NS-is ei arvestata nende inimeste tausta ega päritoluriigi eripära.

Vajadus kehtestada uus seaduse terviktekst tuleneb asjaolust, et kehtiva NS-i ülesehitus on ebaloogiline ja seda on raske mõista – sama valdkonda reguleerivad sätted asuvad seaduse eri peatükkides ning üld- ja erinormid ei ole seaduses loogilises järjestuses. Samuti on mitme paragrahvi pealkiri sõnastatud arusaamatult ega anna edasi sätte sisu.

Kuna INS-i kasutavad peale ametiasutuste ka eraisikud, tuleb arvestada nende õigust anda lapsele sünni registreerimisel nimi, vahetada perekonnanime abielu või kooselulepingu sõlmimisel ning taotleda uut isikunime; seetõttu peab regulatsioon olema lihtne ja üheselt arusaadav.

2.2. Olulisemad muudatused

Eelnõu üld- ja eriosa normid on paigutatud loogilises järjestuses ning ühte valdkonda reguleerivad sätted on samas peatükis. Täpsustatud ja muudetud on isikunime muutmise menetlust, selgemalt on sätestatud isikunime muutmise alused ja piirangud ning nime muutmise keeldumise alused. Eelnõuga sätestatakse nimetoimingute tegemise piirang teatud kriminaalkuritegusid toime pannud isikutele.

Suuremad sisulised muudatused võrreldes kehtiva NS-iga on järgmised.

1. Teatavate kehtivate karistustega kriminaalkorras karistatud isikute suhtes kohaldatakse nimetoimingu piirangut kuni karistusandmete karistusregistrist kustutamiseni. Piirangu kohaselt ei või isik isikunime muuta ega vahetada perekonnanime abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel ega kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel. Samuti ei anta sellisele isikule uut perekonnanime isaduse omaksvõtul, põlvnemise tuvastamise hagi rahuldamisel või põlvnemise vaidlustamise hagi rahuldamisel ega lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelset isikunime. Piirang on vajalik avalikkuse huvides ja puudutab seaduses nimetatud süütegudes süüdimõistetud isikuid, takistades neil varjata oma identiteeti ning toimepandud kuritegusid karistusandmete kehtivuse ajal. Eelnõule on lisatud tabel (lisa 3), kus on esitatud eelnõu § 7 lõikes 3 ja 4 nimetatud karistusseadustiku (edaspidi *KarS*) sätete loetelu, muu hulgas sätete kehtivusajad.

2. Kehtivas NS-is on alaealise suhtes seksuaalkuriteo toimepanemise eest süüdimõistetud isikutele ette nähtud tähtajatu nime muutmise piirang. Eelnõuga säilitatakse sama kuriteogrupiga seotud tähtajatu piirang, kuid seda laiendatakse lisaks isikunime muutmisele ka teistele nimetoimingutele. Lisaks laiendatakse eelnõu § 7 lõikes 4 tähtajatut nimetoimingu piirangut teistele eriti rasketele süütegudele. Seetõttu kohaldatakse § 7 lõikes 4 nimetatud süütegude puhul nimetoimingu piirangut ka pärast karistusandmete karistusregistrist kustutamist. Piirang puudutab isikuid, kes on süüdi mõistetud kuritegudes, mis ohustavad eriti kaalukaid õigushüvesid, sealhulgas inimelu, inimväärikust, isikuvabadust, alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitset, riigi julgeolekut, rahvusvahelist julgeolekut, põhiseaduslikku korda või avalikku turvalisust. Piirangu eesmärk on takistada neil nimetoimingu kaudu varjata oma identiteeti ja varasemat kuritegelikkust tausta, mis kahjustaks avalikku usaldust, raskendaks isiku tuvastamist ning võiks luua ohu teistele isikutele või riigi julgeolekule.

3. Nime muutmisel ei ole vabalt valitud perekonnanimena võimalik anda perekonnanime, mida kannab RR-i andmetel elav isik – eesmärk on vältida perekonnanime kaudu näilise põlvnemise või abielulise suhte tekkimist või identiteedivargust. Lisaks võimaldab keeld luua uusi eestipäraseid perekonnanimesid, et rikastada eesti nimetraditsiooni.

4. Lapse sünni registreerimisel teavitab perekonnaseisuametnik vanemaid sellest, kas ja mitu samasuguse isikunimega inimest Eestis juba elab ning mis on nende isikute vanus. Kui lapse sünd registreeritakse turvalises veebikeskkonnas, saavad vanemad teabe keskkonna vahendusel. Samasuguse isikunime olemasolu ei takista lapsele soovitud nime andmist, vaid annab vanematele teadmise ja võimaluse kaaluda, kas nad soovivad lapsele panna juba esinevat isikunime.

5. Isikunime muutmise õigusega isikute ringi on lisatud Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saaja. Piiratud õigus nime muutmiseks antakse muu riigi kodanikele olukordadeks, kui neile Eestis perekonnaseisutoiminguga saadud eesnime või perekonnanime nende kodakondsusriik ei tunnusta.

6. Alaealise perekonnanime muutmise võimalusi kitsendatakse. Alaealisele saab anda ainult sama perekonnanime, mida vanem kannab. Piiranguga kaitstakse lapse huve, tagades, et laps kannab oma vanema perekonnanime ning seeläbi säilib tema identiteedi järjepidevus ja seos pereringiga.

Nii nagu kehtivas NS-is, jäävad ka INS-i alles järgmised põhimõtted.

1. Isikunimi koosneb eesnimest ja perekonnanimest, st järgitakse eesti isikunimemalli.
2. Isiku eesnimi peab vastama tema soole, vastassoole juurdunud eesnime saab üksnes mõjuval põhjusel.
3. Muus tähestikus kirjutatud isikunimedede ümberkirjutamisel kasutatakse ministri määrusega kinnitatud tähetabeleid.
4. Sünni registreerimisel valivad vanemad lapsele eesnime; kui vanemad ei kanna ühist perekonnanime, lepivad nad kokku, kumma perekonnanime laps kandma hakkab.
5. Abielu sõlmimisel ja lahutamisel saab vahetada perekonnanime, sama õigus on kooselulepingu sõlmimisel ja selle lõpetamisel, arvestades eelnõus sätestatud piiranguid.
6. Soo andmete muutmisel saab hakata kandma soole vastavat eesnime ja soole viitava tunnusega perekonnanime.
7. Saab taotleda ees- ja perekonnanime muutmist.
8. Isikunime muutmise avalduse saab esitada turvalises veebikeskkonnas ning tingimuste kontroll, otsuse tegemine ja kanne RR-i toimub võimaluse korral automaatselt ilma ametniku sekkumiseta.
9. Keerukamates nimetoimingutes saab kasutada nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust.
10. Siseministeeriumi valitsemisalas jätkab tööd isikunimekomisjon.

2.3. Eelnõu koostamine

2015. aastal oli kooskõlastamisel nimeseaduse väljatöötamiskavatsus¹ (edaspidi *väljatöötamiskavatsus*). Pärast seda peeti NS-i eelnõu loomiseks ümarlauakohtumisi ja mitu isikunimekomisjoni koosolekut. NS-i väljatöötamiskavatsuse kooskõlastasid kõik ministeeriumid.

Eelnõu koostamisel on võimaluse korral arvestatud väljatöötamiskavatsuse kohta esitatud ettepanekuid. Eelnõu koostamisel on lähtutud väljatöötamiskavatsuses esitatud eesmärkidest ja probleemipüstitusest, kuid mitmes küsimuses on eelnõus valitud väljatöötamiskavatsusest

¹ Eelnõude infosüsteemi toimiku number [15-1697/01](#).

konkreetses või sellest erinev lahendus. Kui väljatöötamiskavatsuses käsitleti süüdimõistatud isikute nimemuutmise piiramist veel analüüsitava võimalusena, siis eelnõuga kehtestatakse teatavate kuritegude toimepanijatele selged piirangud, lähtudes avaliku korra, õigusselguse, läbipaistvuse ning teiste isikute turvalisuse kaitses. Samuti nähakse ette üldreegel, et vabalt valitud perekonnanimeks ei saa võtta nime, mida kannab RR-i järgi elav isik; selle eesmärk on vältida näiliste perekondlike seoste loomist ning kaitsta nime kandvate isikute identiteeti ja enesemääramisõigust. Lisaks sätestatakse eelnõus võrreldes väljatöötamiskavatsusega uue lahendusena vanemate teavitamine samanimeliste elavate isikute olemasolust, et toetada teadlikumat nimevalikut.

Väljatöötamiskavatsusega võrreldes on eelnõus täpsemalt ja süsteemsemalt lahendatud ka topelt perekonnanime ning alaealise perekonnanime muutmise küsimused. Kui väljatöötamiskavatsuses käsitleti topelt perekonnanime piiramist peamiselt probleemina, mis vajab korrastamist, siis eelnõus on sellest kujundatud selge põhimõte, mille kohaselt topelt perekonnanime edasikandumist üldjuhul piiratakse, lähtudes eesti nimetraditsiooni kaitse eesmärgist. Samuti kitsendatakse alaealise perekonnanime muutmise võimalusi, sidudes lapse perekonnanime senisest tugevamalt vanema nimega ning rõhutades lapse huve ja nime järjepidevust. Erinevalt väljatöötamiskavatsusest lõimitakse eelnõuga nimeõiguse regulatsioon ulatuslikumalt ka registreeritud kooseluga, et tagada sarnaste perekonnaõiguslike olukordade võrreldav kohtlemine.

Enne käesoleva eelnõu väljatöötamist valmis 2020. aastal NS-i terviktekst², mille ministriumid kooskõlastasid ja mis esitati Vabariigi Valitsusele ning milles olevatest põhimõtetest on eelnõu koostajad lähtunud. Varasemat eelnõu versiooni ei esitanud Riigikogule, sest ei jõutud üksmeelele registreeritud elukaaslaste ühise perekonnanime küsimuses. See küsimus lahenes hiljem kooseluseaduse muutmisega, mille kohaselt saab registreeritud elukaaslane soovi korral võtta oma registreeritud elukaaslaste perekonnanime.³

Valminud on INS-i tervikteksti eelnõu, milles on tehtud hulk sisulisi ja vormilisi muudatusi. Suuremad ja kaalukamad sisulised muudatused on näiteks teatavate süütegude eest süüdimõistatud isikule kehtestatav nimetoimingu piirang; vanema teavitamine lapse sünni registreerimisel, kui lapsele soovitatavat isikunime kannab RR-i andmetel vähemalt üks elus isik; ning piirang, et nime muutmise korral vabalt valitud perekonnanime ei anta perekonnanime, mis on RR-i andmetel elava isiku perekonnanime. Vormilised muudatused on paragrahvide ümberjaotamine ja ühendamise.

Sätete kujundamisel on arvestatud, et need võimaldaksid endiselt osutada olemasolevaid isikunime andmise ja muutmise seotud teenuseid ning toetaksid ka tulevikus arendatavaid isikunimedega seotud sündmusteenuseid. Sündmusteenustest mõjutatud nimetoimingud (nime andmine sünni registreerimisel, nime vahetamine seoses abielu või registreeritud kooseluga ja nime muutmine) peavad isikunime kandmisega RR-i, st sündmusteenuse järgmise osateenuse käivitab RR-i kande. INS-i regulatsioon ei erine NS-i regulatsioonist viisil, mis seaks ohtu juba olemasolevad või tulevikus loodavad sündmusteenused.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu on jagatud kaheksaks peatükiks. Esimeses peatükis kehtestatakse üldsätted, mis puudutavad seaduse reguleerimisala, eesmärki, isikuandmete töötlemist, isikunime kasutamist

² Eelnõu toimiku nr [19-0616](#). EIS-i toimiku number [19-0616](#).

³ [RT I, 06.07.2023, 6](#).

avaliku ülesande täitmisel, piiratud teovõimega isiku nimetoimingut, isikunime kirja pilti, nõudeid eesnimel ja perekonnanimel ning nimetoimingut piirangut kriminaalkorras karistatud isikule. Teises peatükis sätestatakse isikunime andmine sünni registreerimisel ning põlvnemise ja lapsendamise asjades. Kolmandas peatükis sätestatakse perekonnanime vahetamine abielu sõlmimisel ja lahutamisel ning kooselulepingu sõlmimisel ja lõpetamisel, samuti isikunime vahetamine sooandmete muutmisel. Neljandas peatükis sätestatakse isiku taotluse alusel isikunime muutmist reguleerivad normid. Viiendas peatükis reguleeritakse isikunime kohandamist ja korrastamist. Kuuendas peatükis sätestatakse isikunime komisjoni ja nimeteadusliku usaldusasutuse rollid. Seitsmendasse peatükki on koondatud järelevalve ja vaidlustamise sätted ning kaheksandasse peatükki seaduse rakendamine ja seaduste muutmine.

Kuna seadusega reguleeritakse füüsilise isiku nimega seotud küsimusi, peab see kajastuma ka seaduse pealkirjas – sõnas „isikunimeseadus“. Eesti keeles võib sõna „nimi“ kasutada mitmes tähenduses: nimi on inimesel, asukohal (reguleeritud kohanimeseadusega), äriühingul (reguleeritud äriseadustikuga) jm. Kehtiva NS-i eelnõu 369 SE I nimetati alguses samuti isikunimeseaduseks, kuid eelnõu menetlusdokumentidest ei selgu seaduse pealkirja muutmise põhjus. Seaduse korrektne pealkirjastamine vastavalt reguleerimisalale on otstarbekas ja tagab õigusselguse.

Eelnõu §-ga 1 sätestatakse seaduse reguleerimisala, eesmärk ja teiste seaduste kohaldamisala.

Võrreldes kehtiva NS-iga on INS-i reguleerimis- ja kohaldamisala sisuliselt laiem ning süsteemsem. Esiteks laiendatakse reguleerimisala: peale isikunime andmise ja kohaldamise hõlmab uus seadus sõnaselgelt nime vahetamist ja muutmist ning nimetoimingute vaidlustamise ja järelevalve korda. Samuti sätestatakse eraldi seaduse eesmärk – hoida eesti nimetraditsiooni ning tagada isikunime ühtne ja õiguspärane kasutamine –, mis toetab seaduse tõlgendamist ja kaalutlusõiguse teostamist.

Teiseks on täpsemalt ja selgemalt reguleeritud teiste seaduste kohaldamine. Kui kehtivas seaduses viidatakse üldiselt PKTS-i kohaldamisele reguleerimata küsimustes, siis uue seadusega reguleeritakse selgelt haldusmenetluse, tsiviilkohtumenetluse, perekonnaseisutoimingute, kooselulepingu menetluse ning RRS-i kohaldamine. Sellega suurendatakse õigusselgust ja eristatakse ühemõtteliselt materiaalõiguslikud normid menetlusnormidest.

Muudatustega kajastatakse selgemalt nimetoimingute tegelikku menetluspraktikat, parandatakse normitehnilist täpsust ja välditakse tõlgendusvaidlusi.

Eelnõu § 1 lõikega 1 määratakse seaduse reguleerimisala, eesmärk ja kohaldamisala. Sättega antakse ülevaade küsimustest, mida seadusega reguleeritakse, ning piiritletakse seaduse esemeline ulatus. Seadus hõlmab isikunime andmise, vahetamise, muutmise ja kohandamise põhimõtteid ning korda. Lisaks sätestatakse isikunime ühtse kasutamise alused ning nimetoimingute vaidlustamise ja nimetoimingu üle järelevalve tegemise kord.

Sätte eesmärk on koondada isikunimeõiguse põhialused ja menetlusraamistik ühte seadusesse, et tagada isikunime kasutamise õigusselgus, ühtne halduspraktika ning isikute õiguste tõhus kaitse.

Võrreldes kehtiva NS-iga on eelnõu § 1 lõikes 2 selgelt sätestatud, et INS-i eesmärk on hoida eesti nimetraditsiooni⁴ ning tagada isikunimedele ühtne ja õiguspärane kasutamine. PS-i

⁴ Eesti nimetraditsiooni on kirjeldanud Eesti nimeuurijad, näiteks Edgar Rajandi, kelle raamatule „Raamatut

preambulis on viidatud eesti rahvuse ja kultuuri säilimise olulisusele ning PS §-s 6 on sätestatud, et Eesti riigikeel on eesti keel.

Eelnõu eesmärk on säilitada eesti nimetraditsiooni. Eesti nimetraditsioon on ajas muutunud ja kindlasti muutub ka edaspidi. Nimetraditsiooni tekke selgitusi leiab Eesti Keele Instituudi (edaspidi *EKI*) 2002. aasta nimekorralduse analüüsis⁵ (edaspidi *nimekorralduse analüüs*). Selles märgitakse järgmist: „Niisiis iseloomustab eesti eesnimistut 1) nimede paljusus (iga uus nimemood toob kaasa uusi nimesid, mis hõlpsasti eelmised välja vahetavad); 2) nimemoe kiire vaheldumine; 3) avatus võõrapärasusele (nimesid nii laenatakse kui ka jälgendatakse võõrapärasust omanimedes, nt liidete, võõrtähtede rohkusega); 4) julge nimelooming (tehismimed 20. sajandi alguses, sarnased protsessid hiljem, 1950.–1970. aastatel ning analoogne käitumine ka hiljem).“ Üldiselt eelistatakse anda lapsele üks eesnimi, kuid kasutatakse ka teisi võimalusi ja sellise valiku lubamine on kinnistunud nimetraditsioonis.

Nimekorralduse analüüsis märgitakse järgmist: „Perekonnanimed pandi eestlastele XIX sajandi algupoolel: Liivimaa kubermangus 1823–1826 ning Eestimaa kubermangus 1835. Enne seda oli seaduse kaitse all olevaid püsivaid ametlikke perekonnanimesid vaid vähestel eestlastel, peamiselt linnades. Suuremat osa rahvast kutsuti lisanimedega, mis moodustatud koha-, isanimest, ametinimetusest vm. Lisanimed olid seejuures üsna muutlikud, kui just elukoht või amet ei pändunud põlvest põlve. /.../ Nime algkujuks oli nimepaneku protokollidesse kantud kuju. Kuna protokolliti enamasti saksa keeles ja vanas kirjaviisis, leidis rohkelt eestikeelsete nimede moonutusi, ka olid paljud tol ajal pandud nimed võõrkeelsed (eelkõige saksa keelsed). Leidis segakeelseid, samuti omakeelseid, kuid kõlbeliselt kohatud nimesid. /.../ Rahvusriigi sündides 1918. a ja eesti keelele riigikeele staatuse andmisega seoses hakati enam tähelepanu pöörama ka isiku-, eeskätt perekonnanimede korraldamisele. Tuli tegelda põhiliselt kolme probleemiga: 1) nimekirjutuse küsimused, 2) perekonnanimede panek veel perekonnanimeta kodanikele, 3) nimede muutmine. /.../ perekonnanimede võtmise seadusega (RT 1926, 11, 10) kohustati kõiki veel perekonnanimeta Eesti kodanikke omale kuue kuu jooksul perekonnanime võtma. Nime võtmisest tuli teatada kohalikule perekonnaseisuametnikule, kes nime protokollis. Seaduse eirajatele pidi nime määrama siseminister. Seega hiljemalt 1926. aasta lõpuks pidid kõigil Eesti kodanikel olema perekonnanimed.“

Seega saab öelda, et eesti nimetraditsiooni nimemall on eesnimi + perekonnanimi. Eesnimi antakse sünnil ja selle valivad vastsündinu vanemad. Perekonnanimi on nimemalli kohustuslik osa ja selle andmist reguleeritakse seadusega.

Nõukogude võimu perioodil, 1941.–1991. aastal reguleeriti isikunime andmist eri õigusaktidega, kuid nende põhimõtte oli sama: lapsele anti vanemate ühine perekonnanimi või erinevate nimede korral ühe vanema perekonnanimi, vallaslaps sai ema perekonnanime. Abielu sõlmimisel sai üks abikaasast võtta teise abikaasa perekonnanime ühiseks perekonnanimeks,

nimedest“ tuginetakse siiani. Lisaks Edgar Rajandile on Eesti nimetraditsiooni uurinud perekonnanimede uurija Helmut Tarand jt. Praegu koostatakse „Eesti perekonnanimeraamatut“, mille koostamises osalevad näiteks Fred Puss, Marja Kallasmaa, Udo Uiho jt. Eesti nimetraditsiooni on uurinud ka näiteks nimeteadlased Eve Alender, Kairit Henno, Annika Hussar, Peeter Päll ja Evar Saar „Nimekorralduse analüüsis“, millega saab tutvuda veebiaadressil http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/40634/Keel_Nimekorraldus.pdf. Eestipäraste eesnimede temaatikat on käsitlenud näiteks Julius Mägist. Tema seisukohtadega saab tutvuda teoses „Eestipäraseid eesnimesid“: https://www.emakeeleselts.ee/digiraamatud/AES-toimetised_XXVIII.pdf. Perekonnanimede kohta on olemas Kairit Henno lühikokkuvõte „Meie perekonnanimede ajaloost“, millega saab tutvuda veebiaadressil https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2003_1/OK_2003-1_04.pdf. Nimeteadusega seotud lisaallikate viidetega saab tutvuda Eesti Keele Instituudi kodulehel <http://www.eki.ee/nimeselts/bib/>.

⁵ Eesti Keele Instituudi nimekorralduse analüüs (2002). Kättesaadav veebiaadressil <http://dSPACE.ut.ee/server/api/core/bitstreams/327c027a-81cc-44c6-b4fa-5a1222b27e81/content>.

aga mõlemad abikaasad võisid jääda ka oma perekonnanimega. Perioodil 1984–1986 oli keelatud rohkem kui ühe eesnime andmine. Nimemalli osa oli ka isanimi – eesnimi + isanimi + perekonnanimi.

Eesti nimetraditsiooni hulka kuulub kindlasti ka nime muutmise. Näiteks hakati nimesid eestistama alates 1919. aastast, esmalt eraalgatuslikult ja alates 1934. aastast riikliku poliitikana. Kuni 1934. aasta lõpuni eestistati 1081 perekonnanime kokku 2659 isikul. Nimede eestistamise eesmärk oli mõjutada eestlasi võtma seniste võõrapäraseks peetud (saksapärase) ees- ja perekonnanimede asemele uusi, rõhutatult eestipäraseid. Eesti iseseisvusajal eestistas oma nime üle 200 000 isiku.

Eesti nimetraditsiooni võib lühidalt kokku võtta järgmiselt: vastsündinu eesnime valivad tema vanemad ja eesnimi võib koosneda kuni kolmest eesnimest, laps kannab vanemate ühist või ühe vanema perekonnanime, abielu sõlmimisel võib saada ühise perekonnanime või jääda oma perekonnanimega, abielu lahutamisel võib saada tagasi varem kantud perekonnanime.

Eelnõu § 1 lõikes 2 sätestatud teine eesmärk on isikunimede ühtlustatud ja õiguspärane kasutamine Eestis. Isikunimi antakse sünnil, seda võib vahetada perekonnasündmustega ja muuta isiku soovil – kõik see eeldab kindlaid ja selgeid reegleid. Eelkõige on see oluline isikutele, kes saavad oma valikutes seadusest tuge, aga ka haldusorganitele, et nõustada ja abistada isikuid haldusmenetluses ning tagada nende võrdne ja õiguspärane kohtlemine. Lisaks Eestis perekonnaseisutoimingutega tehtavatele nimetoimingutele on vaja selgelt reguleerida olukorrad, kus Eestis kasutatakse teise riigi dokumendil märgitud isikunime.

Eelnõu § 1 lõikega 3 sätestatakse, et käesolevas seaduses ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse (edaspidi *HMS*) sätteid, arvestades käesoleva seaduse erisusi. Isikunime andmine, vahetamine, muutmise ja kohandamine toimub haldusmenetluses ning seega rakendatakse nendes toimingutes *HMS*-i, arvestades käesoleva seaduse erisusi. Näiteks *HMS*-i kohaselt kehtib haldusakt alates adressaadile teatavaks tegemisest või kättetoimetamisest, kui haldusaktis ei ole ette nähtud hilisemat kehtima hakkamist (*HMS* § 61 lõige 1), kuid eelnõuga loetakse nimemuutmise otsus kehtivaks ja nimemuutmine toimunuks uue isikunime kandmisest *RR*-i, mille järel tehakse isikule kättesaadavaks nimemuutmist kajastav *RR*-i väljavõte, mis tõendab nime muutust.

Paragrahvi 1 lõikega 4 täpsustatakse, et juhul kui isikunime andmine või vahetamine toimub tsiviilkohtumenetluses, kohaldatakse menetlusele tsiviilkohtumenetlust reguleerivaid sätteid, kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti.

Sätte eesmärk on tagada menetlusnormide ja materiaaõiguslike normide selge eristamine. Kohus lahendab isikunime andmise või vahetamise küsimusi tsiviilkohtumenetluse korras, kohaldades menetlusele vastavaid menetlusnorme. Samas tuleb nime sisuliste eelduste ja piirangute hindamisel lähtuda *INS*-i kui materiaaõiguslikust regulatsioonist.

Näiteks lapsendamise menetluses võib kohus anda lapsele uue ees- ja perekonnanime. Kuigi menetlus toimub tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel, tuleb lapse nime määramisel arvestada *INS*-is sätestatud nõudeid ja piiranguid, sealhulgas nime lubatavuse tingimusi. Lisaks peab kohus põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud nimeküsimuses arvestama ka *INS*-is sätestatud isikunime andmise ja vahetamise piirangut.

Sättega välditakse tõlgenduslikku ebaselgust ja kinnitatakse, et tsiviilkohtumenetluse kohaldamine ei välista *INS*-i materiaaõiguslike normide kohaldamist nime küsimustes.

Eelnõu § 1 lõikega 5 nähakse ette, et kui nimetoiming tehakse perekonnaseisutoimingu raames, kohaldatakse menetlusele PKTS-i, kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti. Isikunime andmine ja isikunime vahetamine on sellisel juhul perekonnaseisutoimingu osa ning nimetoiming tehakse teise menetluse raames. Enamik nimetoiminguid on menetluslikult perekonnaseisutoimingute osa. Isikunime andmine toimub sünni registreerimise menetluses ning isikunime vahetamine abielu sõlmimise ja lahutamise ning sooandmete muutmise või taastamise menetluses, mida tehakse PKTS-i alusel, ning nende toimingute menetluslikud eeldused kehtestatakse PKTS-is. Seega rakendatakse nendes toimingutes PKTS-i, arvestades käesoleva seaduse erisusi. Perekonnaseisutoimingu raames tehtava nimetoimingu puhul reguleerib PKTS menetluslikke küsimusi, sealhulgas perekonnaseisutoimingut tegeva asutuse pädevust (PKTS § 3), avalduse või taotluse esitamise viise (nt PKTS § 9), menetluse läbiviimist ning perekonnaseisutoiminguga seotud vaidluste lahendamist (PKTS 5. peatükk). Seega on isikunime andmise või vahetamise üle pädev otsustama perekonnaseisutoimingut tegev asutus ulatuses, milles nimetoiming tehakse vastava perekonnaseisutoimingu osana.

INS-is sätestatakse seevastu isikunime andmise ja vahetamise materiaaloiguslikud alused ning isikunimele esitatavad nõuded. Näiteks toimub isikunime andmine sünni registreerimise menetluses ning isikunime vahetamine abielu sõlmimise ja lahutamise ning sooandmete muutmise või taastamise menetluses, mida tehakse PKTS-i alusel. Samas tuleb nime lubatavuse, nimekuju ja nimevaliku võimaluste hindamisel lähtuda INS-is sätestatud nõuetest ja erisustest. Näiteks tuleb abielu sõlmimise avaldusel märkida, millist perekonnanime kumbki abielluja pärast abielu sõlmimist kandma hakkab (PKTS § 37 lõike 2 punkt 1), kuid eelnõus sätestatakse, et nime võib vahetada ainult üks abiellujatest, võttes teise abikaasa perekonnanime ühiseks perekonnanimeks või liites sidekriipsuga teise abikaasa perekonnanime oma perekonnanime järele (INS § 13 lõige 1). Seega kohaldatakse perekonnaseisutoimingu raames tehtava nimetoimingu menetlusele PKTS-i ning isikunime sisulistele nõuetele ja nimevaliku võimalustele INS-i.

Eelnõu § 1 lõikega 6 sätestatakse, et kui nimetoiming tehakse kooselulepingu sõlmimise või lõpetamise raames, kohaldatakse menetlusele kooseluseadust, kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti. Nimetoimingud, mis tehakse kooselulepingu sõlmimise või lõpetamise menetluse raames, tehakse kooseluseaduses sätestatud menetluskorra alusel. See tähendab, et menetluslikud eeldused, lepingu sõlmimise kord ja vorminõuded tulenevad kooseluseadusest.

Samas tuleb isikunime muutmise sisuliste eelduste ja piirangute hindamisel lähtuda INS-ist kui materiaaloiguslikust regulatsioonist. INS-is sätestatakse nime lubatavuse tingimused ja piirangud, mida tuleb arvestada ka kooselulepingu sõlmimise või lõpetamisega seotud nimetoimingute tegemisel. Seega rakendatakse nimetoimingule menetluslikult kooseluseadust, arvestades INS-ist tulenevaid erisusi ja nime nõudeid.

Eelnõu § 1 lõikega 7 sätestatakse, et INS-i alusel tehtud nimetoimingute RR-i kandmisel kohaldatakse RRS-i. Kehtivas NS-is puudub viide RRS-ile, kuid kuna INS-i alusel tehtavate nimetoimingute tulemused kantakse RR-i, on vajalik viidata, et nendes toimingutes rakendatakse RRS-i, arvestades INS-is sätestatud erisusi. Näiteks on RRS-i kohaselt RR-i kantavaks isikuandmeteks isikunimi INS-i tähenduses; eelnõuga täpsustatakse, milliselt dokumendilt ja milliste reeglite järgi isikunimi RR-i kantakse (INS §-d 33 ja 34). Ka rahvuse, emakeele ja kõrgeima omandatud haridustaseme andmete esitamisel lähtutakse RRS-i § 21 lõikest 2. Nimetatud sätte kohaselt on nende andmete esitamine kohustuslik, kui rahvuse, emakeele või kõrgeima omandatud haridustaseme andmed RR-is puuduvad või kui kõrgeima omandatud haridustaseme andmed on muutunud. Eelnõu § 2 lõikes 3 eristatakse nende andmete töötlemine RRS-ist tuleneva andmete esitamise kohustuse täitmiseks nimetoimingu sisuliseks

tegemiseks vajalikust andmetöötlusest. Lisaks kohaldatakse RRS-i näiteks RR-i kantud andmete säilitamise ja väljastamise korral.

Eelnõu §-ga 2 reguleeritakse isikuandmete töötlemist. Kehtivas NS-is ei ole isikuandmete töötlemine reguleeritud ja seetõttu on vaja lisada INS-i isikuandmete töötlemist reguleerivad sätted.

Eelnõu § 2 lõikega 1 nähakse ette, et isikuandmeid töödeldakse käesolevas seaduses, PKTS-is, RRS-is või muus isikuandmete töötlemist reguleerivas õigusaktis sätestatud alustel ja korras. Nimetoimingute tegemiseks töödeldakse isikuandmeid, sealhulgas eriliigilisi isikuandmeid, RR-is. RR-i rakendused on loetletud RRS-i alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 20. detsembri 2018. aasta määruse nr 129 „Rahvastikuregistri ülesehitus, turvaklass, täpne andmekoosseis ja andmeandjate üleantavate andmete loetelu“⁶ §-s 1¹. Perekonnaseisutoimingute menetlused, sealhulgas nende raames tehtavad nimetoimingud ja ka isikunime muutmise menetlused, viiakse läbi RR-i menetlustarkvaras.

RR-i kantud isikunime, põlvnemise ja perekonnaseisuandmeid kasutatakse mitmes nimetoimingus, näiteks:

- sünni registreerimisel kontrollitakse, kas lapsele soovitud isikunime juba kannab mõni isik;
- isikunime muutmisel kontrollitakse, kas isikul on soovitud perekonnanimega põlvnemise, abielu või registreeritud kooselu kaudu seos;
- vabalt valitud perekonnanime taotlemisel kontrollitakse, kas soovitud nime kantakse eesnimena ja mitmel isikul selline eesnimi on.

Seega töödeldakse nimetoimingutes menetlusosaliste andmeid, kuid ka kolmandate isikute andmeid, kui see on vajalik asjaolude väljaselgitamiseks.

Nimetoimingute tegemisel võib eriliigilisi isikuandmeid töödelda üksnes juhul ja ulatuses, milles need on konkreetse nimetoimingu tegemiseks vajalikud. Eriliigilised isikuandmed võivad ilmned eelkõige isiku enda esitatud põhjenduses või tõendis, näiteks usulise talituse käigus antud eesnime tõendamisel või juhul, kui isik seob nime muutmise soovi oma identiteedi või muu eraelulise asjaoluga. Automaatotsuse tegemisel selliseid põhjendusi ega tõendeid sisuliselt ei hinnata. Kui nimetoimingu lahendamine eeldab isiku esitatud põhjenduse, tõendi või muu eriliigilisi isikuandmeid sisaldava asjaolu sisulist hindamist, suunatakse avaldus ametniku menetlusse.

Eriliigiliste isikuandmete töötlemise alus on isikuandmete kaitse üldmääruse⁷ (edaspidi *IKÜM*) artikli 9 lõike 2 punkt g koostoimes käesoleva seaduse §-ga 2. Oluline avalik huvi seisneb nimetoimingu õiguspärasuse, isiku õigusliku identiteedi ning RR-i andmete õigsuse tagamises. Kaitsemeetmetena rakendatakse andmete minimaalsust, vajaduspõhist ja rollipõhist juurdepääsu, päringute ja juurdepääsude logimist ning eriliigilisi andmeid sisaldavate juhtumite suunamist ametniku menetlusse.

Isikuandmete kategooriate tabelid, täpsemad andmekoosseisud ja töötlemise eesmärgid leiab allpool olevast tabelist.

⁶ [RT I, 25.11.2025, 5.](#)

⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). – ELT L 119, 04.05.2016, lk 1–88.

Isikuandmete kategooriad

Isikuandmete kategooria	Täpsem andmekoosseis	Töötlemise eesmärk
Isikunimi	Ees- ja perekonnanimi	Isiku üldandmed, mis on vajalikud isikusamasuse kontrollimiseks; lapsele antava või nimemuutmisel taotletava ees- ja perekonnanime vastavuse kontroll INS-i nõuetele
Isikukood	Isikukood	Isiku üldandmed, mis on vajalikud isikusamasuse kontrollimiseks
Sugu	Sugu	Antava või muudetava eesnime vastavuse kontroll INS-i nõuetele; vahetamisel vajalik otsustada ees- ja perekonnanime soole vastava kuju muutmine või taastamine
Abielu või registreeritud kooselu andmed	Suhte liik, suhte alguse ja lõppemise aeg; abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanimi; abielu või kooselulepingu andmed; abielluja või registreeritud elukaaslase perekonnanime aluseks oleva sündmuse (sünd, abielu või kooselulepingu sõlmimine) andmed; abikaasa või registreeritud elukaaslase varem kantud perekonnanimed	Abielu või kooselulepingu sõlmimisel või nimemuutmisel on võimalik taotleda abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime või lisada tema perekonnanimi isiku enda perekonnanimele; abielu lahutamisel või kooselulepingu lõpetamisel on lubatud vahetada perekonnanimi varem kantud perekonnanimega; vajalikud selleks, et kontrollida nime saamise õiguslikku alust
Eestkoste andmed	Ees- ja perekonnanimi või asutuse nimetus; isiku- või registrikood; eestkoste alguse ja lõppemise kuupäev; tehingud, mida eestkostetav võib teha eestkostja nõusolekuta	Vajalikud selleks, et kontrollida esindusõigust
Elukoha andmed	Eesti ja välisriigi elukoha aadressiandmed	Töödeldakse eelkõige juhul, kui turvalise veebikeskkonna kaudu esitatud isikunime muutmise avalduse lahendamiseks on vajalik ametniku vahetu sekkumine ning avaldus tuleb suunata pädeva kohaliku omavalitsuse asutuse töölauale. Sellisel juhul kasutatakse elukoha andmeid pädeva kohaliku omavalitsuse asutuse määramiseks.

Isikuandmete kategooria	Täpsem andmekoosseis	Töötlemise eesmärk
Hooldusõiguse andmed	Ees- ja perekonnanime või asutuse nimetus; isiku- või registrikood; hooldusõiguse staatus	Vajalikud selleks, et kontrollida esindusõigust
Kodakondsuse andmed	Kodakondsus	INS-is sätestatud juhtudel võimalik muuta välisriigi kodanikul nime; välisriigi kodakondsuse alusel võimalik teha seaduses sätestatud erand
Kontaktandmed	E-post, telefoninumber	Vajalikud selleks, et kontakteeruda isikuga
Lisa-aadressid	Lisa-aadress	Kantakse seaduses sätestatud juhtudel isikunime muutmise avalduselt RR-i
Perekonnaseisuandmed	Vallaline, abielus, lahutatud, lesk, registreeritud kooselus, registreeritud kooselu lõpetatud, registreeritud kooselu lõppenud	Vajalikud selleks, et kontrollida teatud eeldustele vastamist nimemuutmise menetluses, näiteks kui isik soovib pärast abikaasa surma võtta nimemuutmise menetluse kaudu tema perekonnanime
Põlvnemise andmed	Põlvnemissuhe vanemaga, põlvnemissuhe õe või vennaga, põlvnemissuhe üleneja sugulasega	Antava perekonnanime vastavuse kontroll INS-i nõuetele; vajalikud selleks, et kontrollida INS-is sätestatud nime muutmise alust, sealhulgas hinnata seda, kas isik soovib võtta üleneja sugulase dokumentaalselt tõendatud nime
Rahvuse andmed	Rahvus	Vajalik nime vastavuse hindamiseks rahvuse nimetraditsioonile ning eelnõus sätestatud erandi kohaldamiseks juhul, kui nimekuju või perekonnanime tunnus sõltub asjaomase rahvuse nimetraditsioonist.
Surmaandmed	Surmaaeg ja -koht	Vajalikud selleks, et kontrollida teatud eeldustele vastamist nimemuutmise menetluses, näiteks kui isik soovib pärast abikaasa surma võtta nimemuutmise menetluse kaudu tema perekonnanime
Sünniandmed	Sünniaeg ja -koht	Vajalikud selleks, et hinnata põhjuseid nimemuutmise menetluses
Teovõime piiramise andmed	Teovõime piiramise fakt	Vajalikud selleks, et kontrollida esindusõigust

Isikuandmete kategooria	Täpsem andmekoosseis	Töötlemise eesmärk
Viibimiskoha andmed	Viibimiskoha aadress	Vajalikud selleks, et kontakteeruda isikuga ja kontrollida isikunime avalduse viisi
Menetlusandmed		
Andmed isikule usulise talituse käigus antud eesnime kohta	Andmed isikule usulise talituse käigus antud eesnime kohta	Vajalikud selleks, et tõendada, kas soovitud eesnimi on isikule antud usulise ühenduse usulise talituse käigus, mis võimaldab anda võõrkeelse eesnime
Isiku esitatud menetluslikud andmed	Isiku avalduses või nimetoimingu menetluse käigus esitatud muud isikuandmed ulatuses, mis on vajalik konkreetse nimetoimingu tegemiseks.	Isik võib nimetoimingu raames avaldada täiendavaid isikuandmeid, mis võivad omada menetluses tähtsust. Vajalik konkreetse nimetoimingu asjaolude väljaselgitamiseks üksnes ulatuses, milles andmed on menetluse lahendamiseks asjakohased ja vajalikud.
Isiku esitatud nime muutmise põhjuse andmed	Isiku esitatud nime muutmise põhjuse andmed	Nimemuutmise menetluses tuleb seaduses sätestatud juhtudel hinnata nime muutmise põhjust
Isiku kriminaalkorras karistatuse andmed ja karistusregistri arhiivi kantud andmed	Andmed ulatuses, mis on vajalik eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangu kohaldumise kontrollimiseks, ning kontrolli tulemus. Tulemus jah/ei vastusena.	Kriminaalkorras karistatu isikunime muutmise, samuti seaduses sätestatud juhtudel isikunime andmise ja perekonnanime vahetamise piirangu kontrollimiseks peab tegema päringu karistusregistrisse või selle arhiivi. Päringu tegemisel töödeldakse isiku isikukoodi ja kriminaalkorras karistamise andmeid

Eelnõu § 2 lõikes 2 tuuakse välja, milliseid menetlusandmeid töödeldakse nimetoimingute tegemiseks. Need on andmed, mida ei kanta RR-i isikuandmetena, ei koguta süsteemselt ega ole võimalik RR-ist väljastada, kuid mida töödeldakse ja säilitatakse RR-is menetlusandmetena.

Eelnõu § 2 lõikes 3 nähakse ette rahvuse, emakeele ja kõrgeima omandatud haridustaseme kogumine RRS § 21 lõikest 2 tuleneva kohustuse täitmiseks. Rahvuse ja emakeele andmeid ning kõrgeima omandatud haridustaseme andmeid töödeldakse isikunime muutmise avalduse esitamisel ka juhul, kui neid andmeid ei ole vaja nimetoimingu sisuliseks tegemiseks. Sellisel juhul on töötlemise eesmärk RRS-i § 21 lõikest 2 tuleneva andmete esitamise kohustuse täitmine.

Eelnõu § 2 lõike 4 järgi on isikuandmete vastutavad töötlejad IKÜM-i järgi asutus, kelle pädevuses on nimetoimingu tegemine või selle tegemise otsustamine. Siia kuuluvad ka avalikku ülesannet täitvad isikud. Vastutav töötleja määratakse seega konkreetse nimetoimingu ja menetluse järgi. Nimetoimingut tegev või selle tegemist otsustav asutus või isik vastutab selle

eest, et menetluses töödeldakse üksnes neid isikuandmeid, mis on konkreetse nimetoimingu tegemiseks vajalikud.

Eelnõu § 2 lõikega 5 sätestatakse, et isikuandmete säilitamine on reguleeritud RRS §-ga 8, mille kohaselt säilitatakse RR-i kantavaid isikuandmeid RR-is alaliselt. Menetlustoimingud, sealhulgas isikuandmete töötlemine ja säilitamine, on hõlmatud RRS §-s 8 sätestatuga, kuna nimetoimingud tehakse RR-i menetlustarkvaras. RRS §-s 7 on sätestatud, et NS-is ettenähtud haldusmenetluse käigus saadud või loodud dokumenti, mis on registreeritud RR-is, ei pea haldusorgan registreerima asutuse dokumendiregistris. Isikunimi on isiku tuvastamise keskne andmestik ning nimetoimingu tulemus võib mõjutada isiku õigusi ja kohustusi ka hilisemates menetlustes. Seetõttu peab olema võimalik kontrollida, millisel õiguslikul alusel ja milliste andmete põhjal nimetoiming tehti. Menetlusandmeid säilitatakse üksnes ulatuses, milles need olid konkreetse nimetoimingu tegemisel otsuse või toimingu aluseks.

Eelnõu § 2 lõikega 6 antakse valdkonna eest vastutavale ministrile volitus kehtestada määrusega käesolevas paragrahvis nimetatud isiku- ja menetlusandmete täpsed andmekoosseisud isikunime andmisel, vahetamisel, muutmisel ja kohandamisel. Volitusnorm on vajalik, kuna eelnõu § 2 lõigetes 1 ja 2 sätestatakse nimetoimingutes töödeldavate isiku- ja menetlusandmete üldised kategooriad, kuid erinevate nimetoimingute puhul ei ole töödeldavate andmete täpsem koosseis ühesugune. Näiteks sünni registreerimisel isikunime andmisel, abielu või kooselulepingu sõlmimisel perekonnanime vahetamisel, isiku taotlusel isikunime muutmisel ning välisriigi dokumendilt isikunime kohandamisel on menetluse eesmärk ja kontrollitavad asjaolud erinevad. Seetõttu on vajalik kehtestada määrusega täpsemalt, milliseid andmeid konkreetse nimetoimingu tegemisel töödeldakse. Määrusega kehtestatavad täpsed andmekoosseisud peavad jääma käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud isiku- ja menetlusandmete piiresse. Selline lahendus tagab, et seaduses on sätestatud andmetöötluse põhialused ja töödeldavate andmete üldised kategooriad, kuid tehnilisem ja toimingupõhine andmekoosseis saab olla reguleeritud paindlikumalt määruse tasandil. Täpsete andmekoosseisude kehtestamine määrusega aitab tagada RR-i menetlustarkvara ühtse kasutamise, nimetoimingute ühetaolise menetlemise ning isikuandmete töötlemise läbipaistvuse. Samuti võimaldab see andmekoosseise vajaduse korral ajakohastada, kui muutuvad RR-i menetluslahendused või nimetoimingute tegemise tehnilised tingimused, ilma et iga tehnilise täpsustuse tõttu oleks vaja muuta seadust.

Kehtivas NS-is puudub isikuandmete töötlemise regulatsioon.

Eelnõu §-ga 3 sätestatakse isikunime ja nimetoimingu mõiste ning isikunime kasutamise põhimõtted.

Eelnõu § 3 lõikega 1 määratletakse, mida saab mõista isiku ametliku nime all. Isikunimena saab käsitada nime, mis on kantud RRS-i § 22 lõikes 1 nimetatud dokumenti või riigi infosüsteemi kuulusse andmekogusse. Andmekogu all tuleb mõista mitte ainult RR-i, aga ka teisi riigi infosüsteemi kantud andmekogusid. Dokumenti kantakse isikunimi üldjuhul RR-i kantud andmete alusel, aga näiteks abielu sõlmimisel koostatud dokumenti kantakse uus isikunimi, kui abielluja perekonnanime vahetab. Samuti käsitatakse isikunimena välisriigi dokumendis, näiteks isikut tõendavas dokumendis, perekonnasündmuse dokumendis, märgitud nime. Kui isiku nimi on eri dokumentides või andmekogudes erineva kirja-pildiga, tuleb avaliku ülesande täitmisel lähtuda eelnõu § 3 lõike 5 kohaselt RR-i kantud isikunimest.

Eelnõu § 3 lõikega 2 kehtestatakse isikunimele kaks nõuet: see koosneb eesnimest ja perekonnanimest ehk antakse isikunime mall „eesnimi + perekonnanimi“. Võrreldes teiste

rahvuste nimetraditsiooniga on eesti isikunimi lihtne, selles ei ole kesknime (nagu taani isikunimedes) ega isanime (nagu vene isikunimedes).

Eelnõu § 3 lõikega 3 sätestatakse nimetoimingu mõiste. Nimetoiming on käesolevas seaduses sätestatud alustel isikunime andmine, vahetamine, muutmine või kohandamine, mille tulemusel kantakse isikunimi riigi infosüsteemi kuuluvasse andmekogusse. Nimetoimingut – näiteks isikunime andmist – teeb perekonnaseisuasutus sünni registreerimisel PKTSi menetluses, kohus lapsendamisel TsMS menetluses. Nimetoimingut – näiteks perekonnanime vahetamist – teeb perekonnaseisuamet abielu lahutamisel PKTSi menetluses ja kohus TsMS menetluses. nimetoimingut – näiteks kohandamist – teeb perekonnaseisuamet välisriigi abielu andmete kandmisel RRi PKTSi menetluses, Politsei- ja Piirivalveamet isikukoodi andmise RRSi menetluses.

Eelnõu § 3 lõikega 4 sätestatakse üldnorm, mida tuleb järgida piiratud teovõimega isiku nimetoimingu tegemise korral. Alaealise nimetoiming on eelkõige sünni registreerimisel isikunime andmine. On selge, et selles toimingus ei saa välja selgitada lapse arvamust, kuid vanemad peavad nime valimisel vältima äärmusi, ebasobivaid nimesid, mis tulevikus võivad lapse huvisid kahjustada. Lapse jaoks olulisema mõjuga nimetoiming on isikunime muutmine ja selles tuleb lapse arvamus välja selgitada, kui tema arengutase seda võimaldab. Lapse arvamus ei ole menetlejale otsustamisel siduv, kuid seda tuleb lapse vanust ja arengutaset arvestades hinnata ühe asjaoluna lapse huvide väljaselgitamisel. Lapse nimemuutmisest ei saa keelduda, kui laps sellega ei nõustu, kuid sellistes olukordades peab vanem arvestama lapse soove ja avaldusest loobuma. Riigikohtu tsiviilkolleegium on esile toonud lapse nime järjepidevuse põhimõtte ja märkinud oma otsuses⁸: „Lapse nime kontinueedi põhimõtte tuleneb nii Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse § 9 lõike 1 teisest lausest kui ka ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 7 lõikest 1, mille järgi on igal lapsel alates sünnihetkest õigus oma nimele, ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 8 lõike 1 järgi peavad osalisriigid austama lapse õigust säilitada oma identiteet (sh nime).“ Eelnõus ei ole *expressis verbis* esile toodud kohustust lähtuda lapse huvidest, kuid niisugune kohustus tuleneb lastekaitse seaduse §-dest 3 ja 21. Kohus on viidatud lahendis märkinud, et kui vanemad otsustavad lapse perekonnanime muutmise üle, peavad nad silmas pidama lapse igakülgset heaolu, st lähtuma tema huvidest, mitte muudest, sealhulgas oma subjektiivsetest kaalutlustest. Määrav ei saa olla vanema soov lapse nime muuta, vaid esikohale tuleb seada lapse huvi olemasoleva nime asemel muud nime kanda.

Lapse huvide kindlakstegemiseks tuleb muu hulgas selgitada lapsele kavandatava otsuse sisu ja põhjuseid, kuulata laps ära tema vanusele ja arengutasemele sobival viisil ning võtta tema arvamus ühe asjaoluna huvide hindamisel arvesse lähtuvalt lapse vanusest ja arengutasemest. Kui kõiki asjassepuutuvaid asjaolusid hinnatakse tervikuna, kujuneb põhjendatud seisukoht lapse huvide kohta seoses kavandatava nimemuutmisega. Kui lapse huvisid ei ole võimalik tema küsitlemisega välja selgitada (näiteks imiku puhul), ei pea seda tegema. Vajaduse korral kasutab nimetoimingut tegev ametnik lastekaitsetöötaja abi.

Lapse arvamuse selgitab välja eelnõu § 17 lõikes 2 nimetatud asutus – pädev kohalik omavalitsus. Kui e-teenuse kaudu esitatud avaldus on jõudnud asutuse töölauale, võtab ametnik avalduse esitajaga ühendust, et leppida kokku lapsega vestlemise aeg. Kui lapse nimemuutmisega avaldus esitatakse asutuses kohapeal, siis lepitakse kohe kokku ka vestluse aeg, võimaluse korral peetakse vestlus viivitamata. Arvamuse väljaselgitamise eest vastutab avaldust menetlev asutus ka juhul, kui ta kasutab arvamuse väljaselgitamiseks teise asutuse abi.

⁸ RKTko 29. oktoobri 2014. aasta otsus nr [3-2-1-96-14](#), punkt 21.

Kui piiratud teovõimega isiku isikunime muutmise avalduse vormistamiseks pööratakse Eesti välisesindusse ja piiratud teovõimega isik viibib välisriigis, selgitab tema arvamuse välja sama välisesinduse konsulaarametnik eelnõu § 20 lõike 3 alusel. Konsulaarametnik dokumenteerib arvamuse väljaselgitamise ning avalduse esitaja esitab avalduse koos piiratud teovõimega isiku arvamusega pädevale kohaliku omavalitsuse asutusele. Sellisel juhul ei tee välisesindus nimetoimingut ega otsusta avaldust, vaid aitab välja selgitada ja dokumenteerida asjaolu, mida pädev kohaliku omavalitsuse asutus vajab avalduse lahendamiseks. Kui piiratud teovõimega isik viibib Eestis, selgitab tema arvamuse välja avaldust menetlev pädev kohaliku omavalitsuse asutus.

Lapse arvamus on oluline, sest hoolimata piiratud teovõimest on tal isiksusena teadmine oma minapildist ja nime tähendusest. Seega tuleb lapse arvamus välja selgitada eelkõige seetõttu, et laps oleks teadlik teda puudutavatest otsustest. Kui ametnik jätab lapse arvamuse välja selgitamata, võib see kahjustada lapse huve, kuid vastutus lapsele vastumeelse nime andmise eest lasub siiski vanemal, kes lapse nimemuutmise avalduse esitab. Kuna lapse arvamusel ei ole õiguslikku kaalu, saab lapse nime muuta ka siis, kui laps ei soovi nime muuta, aga vanem jääb oma soovi juurde ega loobu avaldusest.

Piiratud teovõimega täisealise isiku nimetoimingu tegemisel lähtutakse piiratud teovõimega täisealise isiku huvidest, mille väljaselgitamiseks küsitakse tema arvamust niivõrd, kuivõrd ta on võimeline poolt- ja vastuväiteid vastutustundlikult kaaluma. Piiratud teovõimega täisealist isikut tuleb asjaoludest ja tehtud otsustest teavitada mõistlikus ulatuses, millest isik aru saab. Oluline on, et piiratud teovõimega täisealist isikut ei jäetaks otsuse tegemisest kõrvale, selgitamata talle asjaolusid ja otsuse sisu. Piiratud teovõimega täiskasvanud isiku puhul on selline lähenemisviis omane toetatud otsustamissüsteemile. Eestis rakendatakse asendatud otsuse põhimõtet. Kui täiskasvanud isikul on kohus piiranud teovõimet, siis järelikult on talle määratud eestkostja, kes teeb tema asemel otsuseid selles ulatuses, nagu kohus on võimaldanud. Kohus võib küll isiku arvamust küsida ja seda arvestada, aga nimevahetuse vajalikkuse üle otsustab siiski eestkostja.

Piiratud teovõimega isiku arvamuse väljaselgitamisel lähtutakse üldistest haldusmenetluse põhimõtetest. Vajaduse korral kasutab nimetoimingut tegev ametnik sotsiaalhoolekande spetsialisti abi. Kui piiratud teovõimega isik viibib vanglas, kinnipidamisasutuses, hoolekandenasutuses või muus asutuses, kus vahetu suhtlus avaldust menetleva asutusega ei ole tavapärasel viisil võimalik, võib avaldust menetlev asutus kasutada arvamuse väljaselgitamiseks halduskoostööd asjaomase asutusega. Sellisel juhul võib asjaomane asutus aidata korraldada isikuga suhtlemise või edastada dokumenteeritud seisukoha, kuid nimetoimingu tegemiseks vajalike asjaolude hindamine ja otsustamine jääb avaldust menetlevale asutusele.

Sarnaselt lapse arvamuse väljaselgitamisele selgitab piiratud teovõimega täisealise isiku arvamuse üldjuhul välja avaldust menetlev asutus. Kui avalduse vormistamiseks pööratakse Eesti välisesindusse ja piiratud teovõimega täisealine isik viibib välisriigis, selgitab tema arvamuse eelnõu § 20 lõike 3 alusel välja konsulaarametnik ning arvamus esitatakse koos avaldusega pädevale kohaliku omavalitsuse asutusele.

Võrreldes NS-iga on piiratud teovõimega isiku nimetoimingute tegemisel selgemalt välja kirjutatud vajadus kaitsta isikute õigusi, kaasates neid rohkem menetlusse ning arvestades nende õigusi ja huvisid.

Eelnõu § 3 lõike 5 kohaselt kasutavad kõik avalikku ülesannet täitvad asutused oma toimingutes RR-i kantud isikunime. Nii kasutab RR-i kantud isikunime Politsei- ja Piirivalveamet isikule isikut tõendava dokumendi, elamisloa vm dokumendi andmisel, haridusasutus õppurite

nimekirja koostamisel, perekonnaseisuametnik lapse sünni registreerimisel ja abielu sõlmimisel, notar kooselulepingu sõlmimisel jne. Kui isiku nimi on välisriigis muutunud (näiteks abielu sõlmimisel), tuleb tal esitada vastavad andmed RR-i kandmiseks, vastasel juhul lähtub avalikku ülesannet täitev asutus isiku nimest seni, kuni RR-i kandmiseks on esitatud uued andmed.

Eelnõu § 3 lõikega 6 reguleeritakse olukorrad, kus isiku andmed ei kuulu RR-i kandmisele (isikud, kellel ei ole RR-i subjekti staatust). Sel juhul võib avaliku ülesande täitmisel kasutada isikut tõendavasse dokumenti kantud isikunime. Niisugust erandit võib vajada notar pärimismenetluses.

Võrreldes NS-ga on sätted eelnõus ühtlustatud. Eelnõuga loobutakse kehtivas NS-is kasutusel olevatest mõistetest „nimeõiguslik muudatus“ ja „nimekanne“. Nimetatud mõisted lisati NS-ile nimeseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõuga 351 SE seoses PKTS-i kavandatava vastuvõtmisega, kuna nimetatud seadusega sooviti minna üle perekonnaseisutoimingu elektroonilisele süsteemile, mille üheks osaks on ka nimeõigusliku muudatuse tegemine seoses perekonnasündmusega. INS reguleerib perekonnasündmusega seotud nime andmist (sünni registreerimisel) ja vahetamist (seoses abielu, kooselulepingu ja sooandmete muutmisega), samas PKTS sätestab, mida nendes menetlustes RR-i kantakse. Nii märgib PKTS-i § 22 lõike 1 punktis 1, et sünni registreerimisel kantakse RR-i lapse isikunimi; § 42 lõike 4 punktis 2 on märgitud, et abielu registreerimisel kantakse RR-i abielu sõlmimisel valitud uus perekonnanimi; § 49¹ lõikes 2 on märgitud, et soo muutmisel kantakse RR-i eesnimi ja perekonnanimi. INS annab reeglid, millist isikunime saab PKTS-i menetlustes anda, ning PKTS ise reguleerib, kuidas koos muude andmetega ka isikunimi RR-i kantakse. INS ei vaja eraldi regulatsiooni selleks, et PKTS-i menetlustes andmed RR-i jõuaksid.

Eelnõu §-ga 4 kehtestatakse isikunime kirja pildi nõuded. NS §-ga 5 nähakse ette isikunime õigekirjutusreeglid, kuid hulk selle paragrahvi sätteid reguleerib isikunime kohandamisega seotut. Seetõttu on vaja eelnõuga kehtestada selged isikunime kirja pildi reeglid.

Eelnõu § 4 lõikega 1 nähakse ette, et isikunime kirjutamisel kasutatakse eesti-ladina tähestiku tähti. Nimetatud tähestik sisaldab nii eestikeelsete sõnade kui ka võõrsõnade kirjutamiseks vajalikke tähti, tavapäraste *w* ja *y* kõrval ka kõiki diakriitiliste märkidega tähti, mille aluseks on ladina tähed, näiteks *ŋ*, *ā*, *ó*. Isikunime kirjutamiseks saab kasutada ka teatud sümboleid, näiteks sidekriips kahe eesnime või kahe perekonnanime vahel.

Nime kirja pildis lubatakse vaid teatud sümboleid. Seega ei saa isikunimes kasutada numbreid, mittesõnalisi tähiseid ega muid sümboleid. Näiteks sooviti Roots 1991. aastal sündinud lapsele panna eesnimeks *Brfxccxxmnpccclllmmnprxvclmncckssqlbb11116*. Seadusandja võimalus on sellises olukorras vahele astuda ja piirang seada, et tagada õigusselgus.

Eelnõu § 4 lõikega 2 antakse valdkonna eest vastutavale ministrile volitusnorm kehtestada isikunime kirjutamisel kasutatavate eesti-ladina tähtede ja sümboleite loetelu.

Isikunime kirjutamisel kasutatavate eesti-ladina tähtede ja sümboleite loetelu kehtestamiseks volitatava valik sõltub esmajoones reguleeritava küsimuse olulisusest ehk sellest, kas rakendusakti sisu üle peaks otsustama Vabariigi Valitsus või minister. Kui küsimus on valdkonnaspetsiifiline, on volitusnormi kavandamisel kohane anda volitus kehtestada ministri määrus. Kui küsimus puudutab teataval määral ka teise ministri valitsemisala, tuleb kaaluda, kas piirduda Vabariigi Valitsuse seaduse § 49 lõike 2 kohaselt teise ministriga kooskõlastamisega või kavandada volitusnorm Vabariigi Valitsuse määruse kehtestamiseks. Eespool nimetatud rakendusakt puudutab ka Välis- ja Rahandusministeeriumi valitsemisala,

kuid valdkonnaspetsiifilisuse tõttu on põhjendatud kehtestada määrus „Isikunime andmisel ja kohaldamisel kasutatavate eesti-ladina tähtede ja sümbolite loetelu“ ministri määrusena.

Eelnõu § 4 lõikega 3 nähakse ette, et isikunime kandmisel isikut tõendavasse dokumenti lähtutakse isikut tõendavate dokumentide seadusest. Seose loomine kahe seaduse vahel on vajalik olukordadeks, kus isikut tõendavasse dokumenti ei ole võimalik kanda kõiki ladina tähestiku tähti (näiteks *ä, ñ*). Isikut tõendavate dokumentide seaduse § 9¹ lõikes 1 on sätestatud, et kui isikunimes on võõrtähti, kantakse isikunimi dokumenti Rahvusvahelise Tsiviillennunduse Organisatsiooni (ICAO) ümberkirjutusreeglite kohaselt, säilitades võimaluse korral algupärased tähed. Seega saab isikut tõendava dokumendi väljaandmisel vajaduse korral teha erandi INS § 3 nõudest, et avaliku ülesande täitmisel lähtutakse RR-i kantud isikunimest.

Eelnõu § 4 lõikega 4 sätestatakse reegel, et isikunimi kantakse RR-i suurtähtedega. Seega antakse selge õiguslik alus RR-i pidamisel tugineda juba kujundatud praktikale. Selline erisus isikunime kirja­pildis ei muuda isikunimede kirjutamise üldreeglit, algustäheortograafia järgi kirjutatakse kõik isikunimed suure algustähega.

Kehtivas NS-is ei olnud isikunime kirja­pilti reguleerivad sätted ühtselt reguleeritud ja normid olid killustatult eri sätetes. Samaks jääb põhimõte, et isikunime kirjutamisel kasutatakse eesti-ladina tähestiku tähti; isikunimes ei saa kasutada numb­reid, mittesõnalisi tähiseid ega muid sümboleid. Uus on säte, mis lubab kanda isikut tõendavasse dokumenti isikunime RR-i kantud isikunimest erineva kirja­pildiga. Uus on ka alus isikunime suurtähtedega RR-i kandmiseks. Määruse volitusnorm on Vabariigi Valitsuse asemel antud valdkonna eest vastutavale ministrile.

Eelnõu §-ga 5 sätestatakse nõuded eesnimetele. Sätete eesmärk on kaitsta eesti nimetraditsiooni ja eesti keelt ning tagada eesnime kasutatavus (näiteks kirja­pildi järgi hääldamine).

Eelnõu § 5 lõikega 1 sätestatakse üldreegel eesnimes lubatud nimede arvu kohta. See reegel vastab ka praktikas juurdunud ootusele: enim kantakse ühte eesnime, harvem kahte eesnime, vähesel määral kolme eesnime. Kaks eesnime võib kirjutada eraldi või siduda sidekriipsuga. Kolme eesnime kirjutamisel ei ole sidekriipsu kasutamine lubatud. Sarnased eesnimede piirangud on ka Eesti naaberriikides, näiteks Lätis on lubatud kuni kaks eesnime ja Soomes kuni neli eesnime.

Eelnõu § 5 lõikega 2 nähakse ette, et ilma mõjuva põhjusega ei või anda eesnime, mis on juurdunud nime saaja vastassoo eesnimena. Lapsele sünnil nime andmisel saab mõjuva põhjuse­na arvestada ühe vanema kodakondsusriigi nimetraditsiooni, näiteks on prantslastel olnud komme kanda kahte või kolme nime, seejuures on teine või kolmas nimi sageli pandud (vana)vanavanemate austuseks ega vasta nimekandja soole (kui kaksiknime eri osad on soolise kuuluvuse mõttes vastandlikud, siis määrab soo esimene nimi, näiteks *Jean-Marie* on mees, *Marie-George* on naine). Nimemuutmise mõjuv põhjus võib olla ka näiteks soolise identiteediga seotu, vastassoo­le juurdunud eesnime saab anda ka enne, kui sooandmeid RR-is muudetakse.

Samas ei saa kõiki eesnimesid üheselt liigitada kandja soo järgi. Näiteks eesnimi *Ilo* on Eestis kasutusel mõlemal sool. Loodusnähtustest inspireeritud eesnimed, eelkõige hiljuti kasutusele võetud nimed, ei ole soo alusel selgelt eristatavad. Näiteks eesnimi *Lumi* on Eestis kasutusel alates 2002. aastast ja seda kannavad naissoost isikud, kuid seda nime võib anda ka meessoost isikule. Teistes riikides kannavad eesnime *Lumi* ka meessoost isikud. Näiteks eesnimi *Torm* on Eestis kasutusel alates 2000. aastast ja seda kannavad meessoost isikud, kuid seda nime võib anda ka naissoost isikutele. Teistes riikides kannavad eesnime *Torm* valdavalt meessoost isikud. Mõni võõrkeelne eesnimi, mis muudes riikides on omane pigem meessoole, sarnaneb

kirjapildilt Eestis kasutatavate naisenimedega. Leidub ka vastupidiseid näiteid: eesnimi *Janary* on Eestis kasutusel üksnes mehenimena, kuid mujal maailmas ka naisenimena.

Otstarbekas ei ole sätestada seaduses ammendavat loetelu asjaoludest, mida võib käsitada mõjuva põhjusena anda eesnimi, mis on juurdunud üksnes nime saaja vastassoo eesnimena. Mõjuva põhjuse hindamisel lähtutakse ka ühiskonnas toimuvatest protsessidest, soolise identiteediga seotut saab käsitleda mõjuva põhjusena soole mittevastava eesnime andmise hindamisel. Põhjuse esitamine ei eelda, et avalduse esitajal tuleb avaldada delikaatseid isikuandmeid, kuid ametnik peab veenduma, et otsus valida vastassoole juurdunud eesnimi on läbi mõeldud.

Eelnõu § 5 lõikega 3 nähakse ette, et eesnimi, mida RR-i andmetel ei kanna ükski isik, ei tohi olla vastuolus heade kommetega. Seadusega ei piirata eesnime andmisel või muutmisel kasutatavaid eesnimesid üksnes nendega, mida inimesed juba kannavad, vaid lubatud on eesnime ka välja mõelda. Eesnime väljamõtlemisel tuleb arvestada sellega, et eesnime kandjale ei tohi see tekitada probleeme. Näiteks on soovitud poisslapsele anda sünni registreerimisel eesnimi *Tellis*; ehituskivi tähendava eesnime kandmine võib tekitada koolikiusu jms. Heade kommetega vastuolus olevaks võib olla nimi, mis on solvav, sündsusetu, naeruvääristav, aga seda kas ja millisel juhul on väljamõeldud eesnimi vastuolus heade kommetega, on üheselt võimatu määratleda ning seega ei täpsustata seaduses enam, kuid heade kommetega vastuolu peab olema oluline ja objektiivselt põhjendatav. Menetluses, kus tuleb tuvastada väljamõeldud nime vastavus heade kommetega, lähtutakse alati konkreetsest nimest ning antakse nime taotlejale võimalus oma valikut selgitada ja põhjendada. Vajaduse korral saab menetleja küsida nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust, et selgitada välja nime vastavus headele kommetele.

Eelnõu § 5 lõike 4 kohaselt peab eestikeelse eesnime kirjapilt vastama eesti kirjakeele normis sätestatud õigekirjutusreeglitele. Eesti kirjakeele normi (edaspidi *kirjakeele norm*) all mõistetakse õigekirjutuslike, grammatiliste ja sõnavaraliste normingute ja soovitude süsteemi⁹. Kirjakeele norm peab tagama ametliku keelekasutuse ühtluse ja selguse ning soodustama keelekasutuse hea tava rakendamist. Kirjakeele norm on määratud EKI uusima õigekeelsussõnaraamatuga, Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsustega ning keeleteoimkonnas heaks kiidetud ortograafiareeglistiku, normatiivse käsiraamatu ja grammatikaga. Sätte eesmärk on hoida eesti keelt ja eestikeelseid eesnimesid ning vältida olukorda, kus nimes ei ole küll võõrkeelsuse tunnuseid, kuid nime ei saa näiteks kirjapildi kohaselt hääldada. Muu hulgas eeldab kirjakeele norm, et ühesilbilises sõnas on pikk täishäälik või kaashäälik. Mõlemat näidet saab iseloomustada järgmiselt: eesnimes *Tõn* puudub pikk häälik, samuti hääldub see kirjapildist erinevalt *Tõnn*.

Eelnõu § 5 lõikega 5 sätestatakse, et eesnimi, mis ei vasta eesti kirjakeele normis sätestatud eesti õigekirjutusreeglitele, loetakse võõrkeelseks. Nimi on võõrkeelne, kui selles on võõrtähed (näiteks *C*, *Q*), samuti diakriitikutega tähed, mida eesti tähestikus pole (näiteks *Á*, *Č*); nime kirjapilt ja hääldus ei kattu üheselt (näiteks *Hope* vs. *[hõup]*, nimi on ühesilbiline, aga ei märgita mõnda häälikut pikaks (näiteks *Klo*, *Pu*), nimes on muud võõrapärasuse tunnused (näiteks nime alguses *G*, *B*, *D* häälduvad *k*, *p*, *t*), võõrapärased tähejärjendid, mida eesti omasõnades ei esine (näiteks *bh*, *sh*). Nime võõrkeelsuse hindamisel võib olla vajalik küsida nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust.

Võõrkeelne eesnimi on kooskõlas eelnõus sätestatud nõuetega siis, kui see vastab vähemalt ühele eelnõu § 5 lõike 5 punktides 1–3 sätestatud tingimusele. Eelnõu § 5 lõike 5 punktiga 1

⁹ Eesti kirjakeele rakendamise norm on sätestatud Vabariigi Valitsuse 9. juuni 2011. aasta määrusega nr 71 „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord“.

nähakse ette, et võõrkeelse eesnime saab anda juhul, kui see on eesnimena kasutusel. Eesnime kasutust on võimalik kontrollida RR-ist, aga ka teiste riikide usaldusväärsetest registritest (näiteks Rootsi Maksuamet) või veebilehtedelt (näiteks LinkedIn), kust selgub seos reaalse isikuga. Usaldusväärseks tõendiks ei loeta suhtlusportaalides kasutatavaid nimesid, kunstnikunimesid ega kirjandus-, filmi- või videoklipitegelaste, müütiliste olendite jt nimesid. Samuti ei peeta usaldusväärseks dokumente, mis on vanas kirjaviisis (eesti keeles näiteks märgiti v-täht vanas kirjaviisis w-tähega, kaashäälikuühendites märgiti tähed topelt).

Võõrkeelne eesnimi vastab eelnõuga sätestatud nõuetele ka siis, kui soovitud eesnimi on struktuurilt sarnane kasutusel oleva eesnimega (eelnõu § 5 lõike 5 punkt 2). Näiteks on Eestis levinud y-lõpulised naisenimed, kasutusel on eesnimi *Sirlily*, mis on struktuurilt sarnane nimega *Annely*. Nimedel *Sirlily* ja *Annely* on sarnane struktuur – olemasolevale eesnimemele on lisatud silp *-ly*.

Eelnõu § 5 lõike 5 punktiga 3 nähakse ette, et võõrkeelse eesnime saab anda ka siis, kui on tõendatud, et isikule on see eesnimi antud Eesti usuliste ühenduste registrisse kantud või välisriigis seaduslikult tegutseva ja sarnase õigusliku staatusega usulise ühenduse usulise talituse käigus. Usulise talituse käigus eesnime andmisele ei rakendata eelnõuga sätestatud reegleid. Sellise nime saanud isikul võib olla õigustatud huvi kanda sama nime ka isikunimena ja eelnõuga ei ole asjakohane seda takistada.

Eelnõu § 5 lõikega 6 lubatakse kasutusel olevat võõrkeelset eesnime muuta eesti keele struktuurile vastavamaks. Näiteks soovitakse lapsele anda sünni registreerimisel eesnimi *Brait*, mis on võõrkeelne algustähe *b* pärast ja mille kasutus Eestis ega teistes riikides ei leia kinnitust. Tõendatud kasutus on aga võõrkeelsel nimel *Brighty*. Nime *Brait* saab pidada nime *Brighty* muganduseks, sest nimedel on erinev kirjpilt, kuid samasugune hääldus. Kuna mugandamine eeldab võõrkeelse nime hindamise oskust, võib olla vajalik küsida mugandamise kohta nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust.

Eelnõu § 5 lõikega 7 nähakse ette, et võõrkeelse eesnime hindamisel võetakse vajaduse korral aluseks nimeteadusliku usaldusasutuse arvamus. Arvamust võib küsida ametnik, kelle menetluses tekib vajadus eesnime hinnata, aga seda saab teha ka isik, kes taotleb sellist eesnime endale või oma lapsele. Eesti Keele Instituudi kodulehel on arvamuse küsimiseks eraldi veebivorm.

Eelnõu § 5 lõikega 8 nähakse ette, et selle paragrahvi nõuded rakenduvad eesnime andmisel, vahetamisel ja muutmisel. Seega ühel nimetoimingutest – kohandamisel – nõuet ei rakendata.

NS-ist ei võeta INS-i üle piirangut soole mittevastava eesnime andmiseks. Eelnõuga jääb välja ka keeld anda sellist eesnime, mis koos perekonnanimega ei ole kooskõlas heade kommetega ning mis koos perekonnanimega moodustab üldtuntud isiku isikunime. Esmalt piirab see põhjendamatult vanemate õigust sünni registreerimisel valida lapsele eesnime, teisalt on pea võimatu määratleda, kas tekkiv isikunimi on vastuolus heade kommetega või millised isikud on üldtuntud. Uuena laiendatakse võõrkeelse eesnime andmise võimalusi: lisaks mujal riigis tõendatult kasutusel olevale eesnimemele võib anda struktuurilt sarnase kasutusel oleva eesnime ning võõrkeelset eesnime võib muuta eesti keelekasutusele vastavaks.

Eelnõu §-ga 6 sätestatakse nõuded perekonnanimele.

Eelnõu § 6 lõike 1 punktiga 1 kehtestatakse üldreegel, et perekonnanimeks võib olla üks nimi. Selline reegel on kooskõlas eesti nimetraditsiooniga, sest juba perekonnanimede andmisel 19. sajandi esimesel poolel anti perekonnanimeks üks nimi.

Eelnõu § 6 lõike 1 punktiga 2 sätestatakse kahest nimest koosneva perekonnanime lubatavus ja määratletakse termin „topeltperekonnanimi“.

Kahest nimest koosnevad perekonnanimed on samuti osa eesti nimetraditsioonist ning nende andmine on olnud võimalik abielu sõlmimisel. Kahest nimest koosnev perekonnanimi seotakse sidekriipsiga, luues nii terviku, mis isikunimemallis „eesnimi + perekonnanimi“ asetub tervikuna perekonnanime kohale. Kahest nimest koosnevat perekonnanime on võimalik anda:

- abielu ja kooselulepingu sõlmimisel perekonnanime vahetamisel (eelnõu § 13 lõike 1 punktid 2 ja 3);
- abielu või registreeritud kooselu kestel või pärast abikaasa või registreeritud elukaaslase surma perekonnanime muutmisel, kui soovitakse kanda abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime § 13 nõuetele vastaval kujul või taastada abielu või kooselulepingu sõlmimisel kantud sidekriipsuga nimekuju (eelnõu § 26 lõike 1 punktid 4–6);
- sünni registreerimisel nime andmisel, põlvnemise tuvastamisel või lapsendamisel (eelnõu § 9 lõiked 2, 3 ja 5).

Eelnõu § 6 lõike 1 punktiga 3 lubatakse anda kuni kolmest nimest koosnevat perekonnanime, kui rakendatakse muu riigi õigust. Kolmest nimest koosnevat perekonnanime saab anda näiteks lapsele sünni registreerimisel, kui tema vanema kodakondsusriigi õigusega on nii lubatud (§ 9 lõike 4). Erandina võib anda kolmest nimest koosnevat perekonnanime ka abielu või kooselulepingu sõlmimisel, kui isiku enda või tema kaaslase kodakondsusriigi õigusega on nii lubatud (§ 13 lõike 3). Siinjuures tuleb menetleval ametnikul välja selgitada, milliseid nimesid on võimalik lugeda nime osaks ja milliseid mitte. Eraldi nimeks ei loeta partikleid (näiteks *von*, *la*).

Eelnõu § 6 lõikega 2 kehtestatakse reegel, et perekonnanime vahetamisel ja muutmisel võib sidekriipsuga ühendada üksnes ühest nimest koosnevad perekonnanimed. Seega ei lubata tekkida liitperekonnanime, mis koosneb enamast kui kahest nimest. Kui abielu sõlmimisel soovib topeltperekonnanime kandev isik kanda ka abikaasa perekonnanime, tuleb tal topeltnimest loobuda kas enne abielu sõlmimist või on tal võimalus topeltperekonnanimes liidetud nimi asendada uue abikaasa perekonnanimega (eelnõu § 13 lõike 1 punkt 3). Topeltperekonnanimed moodustavad osa eesti nimetraditsioonist, kuid nende tekkimisele seatakse eelnõuga väga selged reeglid. Enamast kui kahest nimest koosnevad perekonnanimed ei kanna eesti nimetraditsiooni ja ei ole põhjendatud seda traditsiooni muuta.

Eelnõu § 6 lõikega 3 nähakse ette, et nimed, mille kirja pilt erineb rahvuse või keele nimetraditsiooni tõttu soole viitava tunnuse, perekonnaseisu või muu tunnuse poolest, loetakse samaks perekonnanimeks. Selle reegli sätestamine eelnõuga on vajalik, et rakendada sünni registreerimisel vanema perekonnanime andmise reeglit, näiteks anda tütarlapsele isa perekonnanimi, aga lisada sellele naissoo tunnus. Samuti on reeglit vaja selleks, et abielu sõlmimisel saaks ühiseks perekonnanimeks lugeda mehe nime ka siis, kui naine saab mehe perekonnanime, millele on lisatud naissoo tunnus. Säte on oluline ka siis, kui nimemuutmise menetluses on vaja hinnata, kas soovitud perekonnanime kannab RR-i andmetel elav isik. Kui RR-i kantud perekonnanimi erineb soovitud nimest vaid soole viitava tunnuse, perekonnaseisu või muu tunnuse poolest, jääb nimi piirangu alla. Rahvuse või keele nimetraditsioon võib määrata, kas perekonnanime kirja pilti muudetakse soo, perekonnaseisu või muu tunnuse alusel, kuid otsuse, kas perekonnanime kirja pilti lubatud viisil muuta, teeb nimetoimingu osaline ise. Näiteks on vene nimedele omane naissoo ja meessoos vormi eraldamine vastava lõpuga, kuid abielu sõlmimisel võib naine võtta mehe perekonnanime samal kujul, kui mees seda kannab, tal ei ole kohustust kanda mehe nime naissoo vormi.

Iseloomulik perekonnanime kirja­pildi erinevus, kus perekonnanime meessoovormile lisatakse naissoo tunnus, on:

- vene nimedel (näiteks *Ivanov – Ivanova, Ruts­koi – Ruts­kaja, Gorski – Gorskaja*),
- läti nimedel (näiteks *Dzintars – Dzintare, Klētnieks – Klētniece, Gailis – Gaile, Baltais – Baltā*).

Leedu nimedes lisatakse perekonnanime meessoovormile samuti naissoole viitav tunnus, mis aga on erinev vallalisel ja abielus naisel (näiteks *Urbonas – Urbonaitė – Urbonienė, Butkus – Butkutė – Butkienė*). Iiri perekonnanimedele on eripärane soole viitava ees­osise lisamine perekonnanime ette (näiteks *Ó Dónaill – Ní Dhónaill, Mac Mathúna – Nic Mathúna*).

Eelnõu § 6 lõikega 4 nähakse ette, et lõikes 3 nimetatud perekonnanime samasuse hindamisel võetakse vajaduse korral aluseks nimeteadusliku usaldusasutuse arvamus. Arvamus võib olla vajalik eelkõige juhul, kui tuleb hinnata muu rahvuse või keele nimetraditsioonile omast perekonnanime kirja­pildi muutumist soole viitava tunnuse, perekonnaseisu või muu tunnuse tõttu.

Eelnõu § 6 lõikega 5 nähakse ette, et selle paragrahvi nõuded rakenduvad perekonnanime andmisel, vahetamisel ja muutmisel. Seega ühel nimetoimingutest – kohandamisel – nõuet ei rakendata.

Võrreldes NS-iga on eelnõuga täpsustatud kahest nimest koosneva perekonnanime reegleid. Muudetud on perekonnanime muutmise käsitlust soo või muu tunnuse tõttu. Nimesid ei loeta enam ühiseks lihtsalt seepärast, et nende kandjad on seotud abielu, põlvnemise või hõimlusega. Selle asemel lähtutakse nime kirja­pildi muutmisest ehk sellest, kuidas perekonnanime meessoovormist saab moodustada naissoovormi.

NS-iga on ette nähtud, et tunnused, mille alusel perekonnanimesid käsitatakse ühise perekonnanimena, kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. INS volitusnormi ei anna, vajaduse korral võetakse aluseks nimeteadusliku usaldusasutuse arvamus, juhiseid sootunnusega nime moodustamiseks annab EKI teatmik¹⁰.

Eelnõu §-ga 7 sätestatakse nimetoimingu piirang kriminaalkorras karistatud isikule. Säte koondab ühte paragrahvi isikute ringi, kelle suhtes piirangut kohaldatakse, piirangu sisu, alaealisena toimepandud süüteo erandi ning piirangu kontrollimise korra.

Eelnõu § 7 lõikega 1 sätestatakse, et isik, kelle suhtes kohaldatakse §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangut, ei või isikunime muuta ega vahetada perekonnanime abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel ega kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel.

Eelnõu § 7 lõike 1 eesmärk on tagada § 7 lõigetes 3 ja 4 sätestatud piirangu tegelik mõju. Nimetoimingu piirangu eesmärk on takistada seda, et seaduses nimetatud süütegudes süüdimõistetud isik saaks nime muutmise, perekonnanime vahetamise või uue nime saamise kaudu varjata oma identiteeti või raskendada enda seostamist varasema nime, kohtulahendite, karistusandmete või muu õiguspäraselt kättesaadava teabega. Sama eesmärk jääks saavutamata, kui isik ei saaks küll isikunime muuta käesoleva seaduse 4. peatükis sätestatud korras, kuid saaks vahetada perekonnanime abielu või kooselulepinguga seotud nimetoimingus.

¹⁰ [Eesti Õigekeelsuskäsiraamat](#).

Abielu või kooselulepingu sõlmimisel, lahutamisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel perekonnanime vahetamine erineb oma õiguslikult aluselt isiku soovil toimuvast isikunime muutmisest. Selle tagajärg võib isiku tuvastatavuse seisukohalt olla siiski samaväärne. Kui isik saab abielu või kooselulepingu tõttu uue perekonnanime või loobub varasemast perekonnanimest, võib praktikas väheneda võimalus seostada teda tema varasema nime ja varasema õiguskäitumisega. Seetõttu oleks § 7 eesmärk kahjustatud, kui seadus välistaks isikunime muutmise, kuid võimaldaks samal isikul saavutada võrreldava tulemuse perekonnanime vahetamise kaudu.

Lõikes 1 sätestatud piirang puudutab lisaks isikunime muutmisele üksnes abielu või kooselulepinguga seotud nimeõiguslikku tagajärge. Piirang ei takista isikul abielluda, abielu lahutada, sõlmida või lõpetada kooselulepingut ega taotleda abielu või kooselulepingu kehtetuks tunnistamist. Samuti ei mõjuta piirang nendest perekonnaõiguslikest sündmustest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi. Piirang seisneb üksnes selles, et §-s 7 sätestatud piirangu kohaldumise ajal ei saa isik nende sündmuste tõttu perekonnanime vahetada.

Piirang võib mõjutada ka abikaasat või registreeritud elukaaslast, kellega piirangu adressaat sooviks kanda ühist perekonnanime. See mõju on siiski piiratud, sest säte ei piira teise poole enda õigust oma nime seaduses sätestatud alustel vahetada ega takista abielu või registreeritud kooselu teostamist. Ühise perekonnanime kandmine võib väljendada perekondlikku kuuluvust, kuid see ei ole abielu ega registreeritud kooselu tekkimise, kehtivuse ega teostamise eeldus.

Eelnõu § 7 lõikega 2 sätestatakse, et isikule, kelle suhtes kohaldatakse §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangut, ei anta uut perekonnanime isaduse omaksvõtul, põlvnemise tuvastamise hagi rahuldamisel või põlvnemise vaidlustamise hagi rahuldamisel ega lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelset isikunime.

Lõike 2 eesmärk on vältida olukorda, kus §-s 7 sätestatud piirangust oleks võimalik kõrvale hoida perekonnaõigusliku sündmusega seotud nime andmise kaudu. Kui isik, kellel ei ole õigust isikunime muuta, saaks isaduse omaksvõtul, põlvnemise tuvastamisel või põlvnemise vaidlustamisel uue perekonnanime või lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelse isikunime, võiks ta saavutada sisuliselt sama tulemuse nagu isikunime muutmise menetluses. Sellisel juhul ei oleks §-s 7 sätestatud piirang terviklik ega täidaks täielikult oma eesmärki.

Põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud nime andmine erineb isiku avalduse alusel toimuvast isikunime muutmisest, kuid selle tagajärg võib samuti mõjutada isiku tuvastatavust. Uue perekonnanime või lapsendamiseelse isikunime saamine võib vähendada võimalust seostada isikut tema varasema nime, kohtulahendite, karistusandmete või muu õiguspäraselt kättesaadava teabega. Seetõttu on põhjendatud, et §-s 7 sätestatud piirang hõlmab ka neid nime andmise juhtumeid, kus isik saaks perekonnaõigusliku sündmuse tulemusena uue nime.

Lõikes 2 sätestatud piirang ei takista isaduse omaksvõttu, põlvnemise tuvastamist ega põlvnemise vaidlustamist. Samuti ei takista see lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetlust. Piirang ei mõjuta põlvnemisest või lapsendamise kehtetuks tunnistamisest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi, sealhulgas vanema ja lapse õigusi, ülalpidamiskohustust, pärimisõiguslikke seoseid ega muid perekonnaõiguslikke tagajärgi. Piirang puudutab üksnes seda, et §-s 7 sätestatud piirangu kohaldumise ajal ei anta isikule nimetatud sündmuste tõttu uut perekonnanime ega lapsendamiseelset isikunime.

Piirang võib mõjutada ka vanemat või last, kelle perekonnanime piirangu adressaat sooviks saada või kellega seotud perekonnaõigusliku sündmuse tõttu nime andmine oleks muidu

võimalik. See mõju on siiski piiratud. Säte ei piira vanema ega lapse enda nimeõigust ega takista põlvnemissuhte õiguslikku tuvastamist, muutmist või sellest tulenevate õiguste teostamist. Perekondlikku seost saab tuvastada ja teostada ka olukorras, kus piirangu adressaat ei saa selle sündmuse tõttu uut perekonnanime.

§ 7 lõikes 3 nimetatud isikute puhul kehtib § 7 lõigetes 1 ja 2 sätestatud piirang kuni karistusandmete karistusregistrist kustutamiseni. Pärast seda on isikul võimalik teha nimetoiminguid üldistel alustel. § 7 lõikes 4 nimetatud isikute puhul kehtib piirang ka pärast karistusandmete kustutamist, kuna selles lõikes loetletud süüteod on oma laadilt ja raskuselt sellised, mille puhul on avalik huvi isiku identiteedi järjepidevuse ja tuvastatavuse vastu eriti kaalukas ka pärast karistusandmete kustutamist.

Eelnõu § 7 lõikes 3 sätestatakse isikute ring, kelle suhtes kohaldatakse piirangut kuni karistusandmete karistusregistrist kustutamiseni. Piirang puudutab isikuid, kes on süüdi mõistetud § 7 lõikes 3 nimetatud süütegudes. Nende isikute puhul on piirang seotud ajaga, mil karistusandmed ei ole karistusregistrist kustutatud. Piirangut kohaldatakse kuni karistusandmete karistusregistrist kustutamiseni isikule, kes on süüdi mõistetud KarS-i §-s 118¹, § 121 lõike 2 punktis 2, § 134 lõikes 2, §-s 135, § 141 lõikes 1 või lõike 2 punktides 2–7, § 142 lõikes 1 või lõike 2 punktis 2, § 143 lõike 2 punktis 2 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), §-des 175¹–179, 184, 185, 187, 199–201, 209–214, § 217 lõikes 2, §-s 255, 256, 268, 394, 404 või 418 sätestatud süüteo toimepanemise eest.

Eelnõu § 7 lõikes 3 esitatud KarS-i loetelu puudutab ka KarS-i kehtetuid sätteid. Nendes sätestatud süüteod ei ole dekriminaliseeritud, vaid KaRS-i sätete korrastamisel hõlmatud teiste sätetega.

Eelnõu § 7 lõikes 3 loetletud KarS-i sätete alusel kehtestatud piirang kehtib senikaua, kuni karistusandmed on karistusregistrist kustutatud. KarS-is loetletud süüteokoosseisude korral jäävad isikute nimed kohtulahendites avalikuks (süüdimõistetu isikunimi ei ole varjatud tema isikunime initsiaalidega), sealhulgas karistusandmete kustumisel. Kui neil inimestel oleks õigus nime nimetoimingu tegemisega muuta, ei saaks täita KarRS-is sätestatud nimede avalikustamise eesmärki.

Kui kuriteos süüdimõistatud inimestel võimaldatakse muuta läbi nimetoimingu tegemise isikunime, saavad nad uue isikunime abil varjata oma identiteeti ja toimepandud kuritegusid karistuse kehtimise ajal. Samuti võib nime vahetamine soodustada uute samaliigiliste kuritegude toime panemist tulevikus (näiteks sarikelmid). Ka praegu saab isikukoodi alusel kontrollida isiku karistatuse andmeid karistusregistrist, kuid tegemist on tasulise teenusega. Samuti peab selleks teadma inimese isikukoodi. Kuigi karistusregistri andmete kohta võivad huvitatud isikud päringuid teha, on praktikas levinud eelkõige internetiotsingute tegemine info saamiseks, kasutades selleks inimese nime. Avalikkuse huvi pälvinud kohtuprotsesse kajastavad sageli veebiväljaanded, kus avaldatakse ka süüteo toime pannud isiku nimi; seetõttu annab isikunime kasutamine internetiotsingus viiteid tema toimepandud süüteoale. Lisaks võimaldab Riigi Teataja otsida kohtulahendeid isikunime alusel, mistõttu võib isikunime muutmine raskendada kohtulahendites kajastuva teabe leidmist.

Eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingu tegemise piirang eelnõu § 7 lõikes 3 loetletud süüteo toimepanemisel ei ole eluaegne. Eelnõu § 7 lõikes 3 loetletud süüteo toime pannud inimene saab oma nime muuta pärast seda, kui tema karistusandmed sättes nimetatud süüteo eest on karistusregistrist kustutatud.

Eelnõu § 7 lõikes 4 sätestatakse isikute ring, kelle suhtes kohaldatakse nimetoimingu tegemise piirangut ka pärast karistusandmete karistusregistrist kustutamist. Tegemist on eriti raskete süütegudega, mille puhul avalik huvi isiku õigusliku identiteedi järjepidevuse vastu on eriti kaalukas ka pärast karistusandmete kustutamist. Kehtestatud piirang on tähtajatu.

Eelnõu § 7 lõikes 4 sisalduv KarS-i loetelu puudutab ka KarS-i kehtetuid sätteid. Nendes sätestatud süüteod ei ole dekriminaliseeritud, vaid KaRS-i sätete korrastamisel hõlmatud teiste sätetega.

Kehtivas NS-is on tähtajatu nimemuutmise keeld ette nähtud isikutele, kes on süüdi mõistetud alaealise suhtes toime pandud seksuaalse enesemääramise vastases süüteos. Eelnõuga säilitatakse see põhimõte ning laiendatakse tähtajatu nimetoimingu piirangu kohaldamisala isikutele, kes on süüdi mõistetud eriti raskete süütegude toimepanemise eest.

Tähtajatu piirang on ette nähtud üksnes nende süütegude puhul, mille laad ja raskus õigustavad avalikku huvi isiku identiteedi järjepidevuse vastu ka pärast karistusandmete kustutamist. Lõikes 4 nimetatud süüteod ohustavad eriti kaalukaid õigushüvesid, sealhulgas inimelu, inimväärikust, isikuvabadust, seksuaalset enesemääramist, alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitset, riigi julgeolekut, rahvusvahelist julgeolekut, põhiseaduslikku korda ning avalikku turvalisust.

Piirangu eesmärk on vältida olukorda, kus lõikes 4 nimetatud süütegudes süüdimõistetud isik saaks nimetoimingu kaudu varjata oma identiteeti ja varasemat kuritegelikku tausta, kahjustades sellega avalikku usaldust ning tekitades ohu teistele isikutele, avalikule korrale või riigi julgeolekule. Võimalus muuta isikunime, vahetada perekonnanime või saada uus nimi pärast karistusandmete kustutamist võimaldaks teo toimepanijal nõrgendada ametliku nime kaudu seost enda ja toimepandud kuriteo vahel, raskendades isiku tuvastamist ja tema varasema tegevuse seostamist tema isikuga. See võib suurendada ohtu, et isik saab oma tausta varjates luua uusi usaldussuhteid või jätkata ohtlikku tegevust uue nime all.

Alaealiste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude puhul on tähtajatu piirang põhjendatud eelkõige alaealiste kui eriti haavatava isikute rühma kaitsega. Sellised süüteod kahjustavad lapse seksuaalset enesemääramist, arengut, tervist ja turvatunnet ning võivad põhjustada pikaajalisi tagajärgi. Võimalus võtta uus nimi võib raskendada teo toimepanija seostamist varasema kuriteoga ning suurendada riski, et isik kasutab uut nime usaldussuhte loomiseks või varasema tausta varjamiseks. Seetõttu aitab tähtajatu piirang kaitsta alaealisi, võimalikke tulevasi kannatanuid ja kogukonda.

KarS §-des 89–93, 95–114, 231–238, 403, 405, 414 ja 415 sätestatud süütegude puhul on tegemist kuritegudega, mis on suunatud riigi iseseisvuse ja sõltumatuse, rahvusvahelise julgeoleku, põhiseadusliku korra, avaliku turvalisuse või suure hulga inimeste elu ja tervise vastu. Nende süütegude hulka kuuluvad muu hulgas inimsusvastased kuriteod, genotsiid, agressioon, sõjakuriteod, terrorism, riigireetmine, salakuulamine, massilise korratuse organiseerimine ning plahvatuse ja lõhkeainega seotud üldohtlikud teod. Tegemist on oma laadilt selliste süütegudega, mille toimepanemine võib kaasa tuua ulatusliku ja pikaajalise kahju riigile, ühiskonnale või teistele isikutele. Seetõttu ei ole põhjendatud võimaldada nendes süütegudes süüdimõistetud isikul nimetoimingu kaudu vähendada enda seostatavust toimepandud kuriteoga.

KarS §-des 113 ja 114 sätestatud süütegude puhul on tegemist kõige raskemate isikuvastaste süütegudega, kuna rünne on suunatud inimelu vastu. Elu on kõige olulisem individuaalne õigushüve ning selle kaitsmise vajadus tuleneb otsesõnu PS §-st 16. Seetõttu on põhjendatud,

et tahtlikud inimelu vastu suunatud kuriteod kuuluvad nende süütegude hulka, mille puhul on avalik huvi isiku identiteedi järjepidevuse vastu eriti kaalukas. KarS §-des 115 ja 116 sätestatud süüteod on kergendatud erikoosseisud ning KarS § 117 on ettevaatamatusdelikt, mistõttu neid tähtajatu piirangu loetellu ei hõlmata.

KarS § 133 lõige 2 ja § 175 puudutavad raskeid inimkaubanduse ja alaealise ärakasutamise juhtumeid. Need süüteod võivad hõlmata teo toimepanemist mitme isiku, abitus seisundis isiku või alaealise suhtes, piinaval või julmal viisil, grupi poolt või muid raskendavaid asjaolusid. Inimkaubanduse tagajärjed võivad kannatanule olla pikaajalised ja raskesti pööratavad, hõlmates sügavat psühholoogilist traumat, füüsilist vägivalda ning sotsiaalset ja majanduslikku haavatavust. Lisaks võib inimkaubandus olla seotud organiseeritud kuritegevusega. Nimetoimingu piirang aitab tagada, et sellistes süütegudes süüdimõistetud isikuid oleks võimalik ka edaspidi tuvastada, vähendades võimalust varjata varasemat kuritegelikkust tausta ja kasutada uut nime uute kannatanute värbamiseks või kuritegeliku tegevuse jätkamiseks.

Muudatus puudutab üksnes kitsalt piiritletud isikute ringi. Piirangut ei kohaldata kõikidele kuritegudes süüdi mõistetud isikutele, vaid üksnes neile, kes on toime pannud § 7 lõikes 3 või 4 nimetatud süüteo. Tähtajatu piirang on seotud üksnes § 7 lõikes 4 nimetatud eriti raskete süütegudega. Seetõttu on tegemist erandliku piiranguga, mis on seotud süüteo raskuse ja laadiga.

Eelnõu § 7 lõike 5 kohaselt ei kohaldata §-s 7 sätestatud piirangut isikule, kes on süüteo toime pannud alaealisena. Erandiga arvestatakse alaealise arengut, taasühiskonnastumise eesmärki ning vajadust vältida olukorda, kus alaealisena toime pandud süütegu tooks kaasa täiseas kestva nimetoimingu piirangu.

Eelnõu § 7 lõike 6 kohaselt kontrollitakse § 7 lõikes 3 sätestatud piirangut karistusregistrist. § 7 lõikes 4 sätestatud piirangut kontrollitakse karistusregistrist ja selle arhiivist, kuna lõikes 4 sätestatud piirangut kohaldatakse ka pärast karistusandmete kustutamist. Päringu tegemisel töödeldakse isiku, kelle suhtes piirangu kohaldumist kontrollitakse, isikukoodi ning kriminaalkorras karistatuse ja karistusregistri arhiivi kantud andmeid. IKÜM art 5 p-st c tuleneva võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtte järgimiseks sätestatakse, et nimetoimingut tegevale avalikku ülesannet täitvale asutusele või isikule väljastatakse ja menetlustoimingu menetlusandmetena säilitatakse üksnes kontrolli tulemus, ehk päringu tegijale väljastatakse registri pidaja poolt sarnaselt KarRS § 20 lõike 1 punkti 9 päringule vaid jah/ei vastus.

Kuna §-s 7 sätestatud piirangu kontrollimisel lähtutakse karistusregistrisse ja selle arhiivi kantud andmetest, ei võeta arvesse karistusi, mis on isikule määratud välisriigis, kui need ei kajastu karistusregistris või selle arhiivis.

Seletuskirjale on lisatud tabel, mis võimaldab täpsemalt tutvuda eelnõu § 7 lõigetes 3 ja 4 sätestatud KarS-i sätete loeteluga, muu hulgas on välja toodud sätete kehtivusajad.

Eelnõu §-ga 8 sätestatakse isikunime andmise eeldused, mille järgi on isikunime andmine lapsele isikunime panemine sünni registreerimisel, isaduse omaksvõtul, isaduse tuvastamisel või isaduse vaidlustamisel ning lapsendamisel või lapsendamise kehtetuks tunnistamisel.

Võrreldes NS-iga ei muudeta eeldusi, kuid täpsustatakse sätete sõnastust.

Eelnõu §-ga 9 reguleeritakse lapsele sünni registreerimisel isikunime andmise võimalusi.

Eelnõu § 9 lõikega 1 nähakse ette, et otsustusõigus lapse isikunime valimisel on lapse vanematel või kohtu määratud eestkostjal. Teatud juhtudel on otsustusõigus eestkostja ülesandeid täitval valla- või linnavalitsusel. Kui lapsel on vaid üks vanem, siis valib tema lapsele nime.

Olukord, kus vastsündinu vanemad ei jõua kokkuleppele lapsele antavas isikunimes, taandub perekonnaseaduse (edaspidi *PKS*) §-le 176, mille kohaselt täidab kuni eestkostja määramiseni eestkostja ülesandeid lapse RR-i kantud elukoha järgne valla- või linnavalitsus, kui eestkoste seadmise eeldused on täidetud. Vastsündinu huvides on sünniandmete kandmine RR-i vanematega seose loomine. Kui vanemad siin lapse õigusi kaitsta ei suuda, on täidetud eestkoste seadmise eeldused – esindusõigust ei ole alaealise lapse kummalgi vanemal. Jah, teoreetiliselt saab öelda, et vastsündinu on alati seotud emaga ja ema kaudu ka ema abikaasaga / registreeritud elukaaslasega, kuid need asjaolud on kolmandatele isikutele kättesaadavad alles RR-i vastava kande tegemisel. Antud juhul ei ole tegemist vanemate erimeelsusega hooldusõiguse suhtes – siin kindlasti ei otsusta kohalik omavalitsus. Kui vanemad ei ole kohaliku omavalitsuse korraldusega nõus, on neil võimalik see halduskohtus vaidlustada, samuti saab lapse nime hiljem nimemuutmise menetluses muuta. Ka PKTS-i § 22 lõikes 4 lähtutakse samast, eestkoste seadmise eelduste täitmise loogikast, kui eestkostja ülesandeid täitvale valla- või linnavalitsusele antakse õigus esitada sünni registreerimise avaldus.

Eesnime valikul tuleb lähtuda eelnõu §-st 5, milles on sätestatud nõuded eesnime andmisel, vahetamisel ja muutmisel.

Eelnõu § 9 lõikega 2 antakse lapsele perekonnanime andmise valikud. Eelnõu § 9 lõike 2 punktiga 1 nähakse ette, et lapsele võib anda perekonnanimeks ühe vanema perekonnanime. Põlvemise kaudu perekonnanime edasiandmine on eesti nimetraditsiooni oluline osa. Perekonnanimi ei ole lihtsalt nimi, vaid põlvkondi ühendav tunnus.

Kui vanemad kannavad erinevat perekonnanime, on nende valida, kumma perekonnanime laps kandma hakkab. Lapse perekonnanime valikul ei pea vanemad lähtuma pere vanematele lastele valitud perekonnanimest, sama pere lapsed võivad kanda kas ema või isa perekonnanime. See tähendab, et ühes peres võivad samade vanemate lastel olla erinevad perekonnanimed. Ka kaksikutele võib anda erinevad perekonnanimed. On hulgalisel peresid, kus lastel on üks ema, aga erinevad isad – sellisel juhul on paratamatu, et kui lapsele eelistatakse anda isa perekonnanimi, kannavad sama ema lapsed erinevaid perekonnanimesid. Erinevat perekonnanime kandvad vanemad peavad iga lapse sünnil saama otsustada, kumma perekonnanime laps kandma hakkab. Ei ole ühtegi mõjuvat põhjust nõuda mitmikel sama perekonnanime, sest nende omavaheline seotus tuleb siiski vanematest (samade vanemate lapsed), mitte sellest, et nad on õed-vennad.

Eelnõu § 9 lõike 2 punktiga 2 lubatakse lapsele anda perekonnanimeks ühe vanema topelt perekonnanimest ühe nime. Näiteks oli lapse ema perekonnanimi enne abiellumist lapse isaga *Tamm*, abielludes sai tema perekonnanimeks *Tamm-Kask*. Lapse isa perekonnanimi on *Kask*. Lapsele saab sünni registreerimisel anda perekonnanimeks kas *Tamm* või *Kask*.

Eelnõu § 9 lõikega 3 reguleeritakse topelt perekonnanime andmist lapsele. Kuna topelt perekonnanimi ei ole eesti nimetraditsioonis tavapärane, tuleks pigem hoiduda selliste nimede andmisest ja juurdetekitamisest. Nii ei võimalda eelnõu anda lapsele vanema topelt perekonnanime, mille vanem sai abielu või kooselulepingu sõlmimisel või selle kestel nime muutmisega. Kui üks vanematest kannab selliselt saadud nime, ei ole vanematel muud valikut, kui anda lapsele selle vanema perekonnanimi, kellel on üheosaline nimi või siis topelt perekonnanimega vanema nimest üks perekonnanimi. Kui lapse sünd registreeritakse isa andmeteta ja ema kannab eespool nimetatud mitmeosalist perekonnanime, siis saab anda

lapsele ema topelt perekonnanime, samuti ühe perekonnanime osa topelt perekonnanimest. Topelt perekonnanime edasiandmist ei piirata eelnõuga vaid siis, kui vanem on saanud selle nime sünnil või kui mõlemad vanemad kannavad selliselt saadud nime, samuti juhul, kui lapse õde või vend vanema topeltnime juba kannab. Sünnil saadud topelt perekonnanime edasiandmiseks võib olla õiguspärane ootus. Tegemist võib olla mitu põlvkonda tagasi tekkinud perekonnanimega, mille edasiandmine võib perekonna või suguvõsa identiteedi seisukohalt olla oluline. Olukorras, kus mõlemad vanemad kannavad topelt perekonnanime, on erand vältimatult vajalik, sest lapsel on õigus vanema perekonnanimele ja valikuvõimalust ei ole. Kui pere vanem laps juba kannab vanema topelt perekonnanime, siis võib laste võrdse kohtlemise eesmärgil sama topelt perekonnanime anda ka vastsündinule.

Eelnõu § 9 lõikega 4 lubatakse eelnõu § 9 lõigetes 2 ja 3 sätestatust teha erand, kui lapse vanematel on oma kodakondsuse kaudu seos muu riigiga. Nii näiteks saab hispaania nimetraditsiooni kohaselt anda lapsele perekonnanimeks vanemate nimede kombinatsiooni (tavapäraselt isa perekonnanimedest esimene ja ema perekonnanimedest esimene), india nimetraditsiooni kohaselt jääb laps ilma perekonnanimeta, kui kumbki vanem perekonnanime ei kanna. Ehkki Eesti isikunimemall on eesnimi + perekonnanimi, saab muu riigi nimetraditsiooni alusel sellest kõrvale kalduda. Kuigi isikul võib tekkida eesnime või perekonnanime puudumise tõttu asjaajamises probleeme, et tähenda see, et peaksime isikule andma nime, mida tema kodakondsusriik talle ei võimalda. Seega võib näiteks India kodanikule sünnil antud (kastiühiskonnas sobimatu) perekonnanimi takistada tal kodakondsusriigis isikut tõendavat dokumenti taotleda ning kui talle väljastatakse pass ilma perekonnanimeta, tekib tal probleeme sünnidokumendi kasutamisega, kuna sellel ei ole tema ametlik nimi.

Samuti saab lapsele anda vanema abieluga või kooselulepinguga saadud topelt perekonnanime, kui see oleks vanema kodakondsusriigis võimalik.

Lapsele saab anda vanema abielu või kooselulepingu sõlmimisel või nimemuutmisel saadud topelt perekonnanime ka siis, kui tema sünd registreeritakse ilma teise vanema andmeteta. Kui lapse perekonnanime valiku otsustab eestkostja, saab ka tema valida lapse perekonnanimeks üksnes lapse vanema perekonnanime.

Kui ettepaneku lapsele nime andmiseks teeb eestkostja või eestkostja ülesannete täitja ning lapse vanemad on teada ja lapse sünd registreeritakse vanemate andmetega, saab lapsele anda ema või isa perekonnanime, eestkostjal ei ole õigust valida muud perekonnanime. Seda põhimõtet kinnitab ka eelnõu § 9 lõikes 2 sätestatud põhimõte, mille kohaselt antakse lapsele tema vanema perekonnanimi.

Sünni registreerimisel ees- ja perekonnanime andmise küsimustes on kohus leidnud, et kuigi lapsele nime andmine kuulub perekonna eraelu kaitsealasse, võivad riigid kehtestada nimetraditsioonist ja õigusselgusest tulenevaid nõudeid, kui need on selgelt sätestatud ega ole meelevaldsed¹¹. Samuti on kohus pidanud konventsiooniga kooskõlas olevaks perekonnanime süsteemi puudutavaid piiranguid, sealhulgas topelt perekonnanime andmisele seatud nõudeid, rõhutades riigi laia otsustamisruumi selles valdkonnas.¹² (vt *Heidecker-Tiemann vs. Saksamaa*; *Freifrau von Rehlingen jt vs. Saksamaa*).

Eelnõu § 9 lõikega 5 reguleeritakse olukordi, kus valla- või linnavalitsus peab täitma eestkostja ülesandeid, mis on reguleeritud PKS-i §-s 176. Kui eestkostet teostatakse teadmata päritolu

¹¹ Euroopa Inimõiguste Kohtu 24. veebruari 1996. aasta otsus kohtuasjas [22500/93](#) Guillot vs. Prantsusmaa. Euroopa Inimõiguste Kohtu 6. septembri 2007. aasta otsuses kohtuasjas [10163/02](#), Johansson vs. Soome.

¹² Euroopa Inimõiguste Kohtu 6. mai 2008. aasta otsus kohtuasjas [31745/02](#), Heidecker-Tiemann vs. Saksamaa. Euroopa Inimõiguste Kohtu 6. mai 2008. aasta otsus kohtuasjas [33572/02](#), Freifrau von Rehlingen jt vs. Saksamaa.

lapse üle, saab eestkostja valida perekonnanime arvestades eelnõu § 27 lõike 3 nõudeid ehk siis lapsele saab anda vaid sellise perekonnanime, mida keegi veel ei kanna.

Kui lapse vanemad ei jõua lapse isikunimes kokkuleppele või lapse ainuke vanem või eestkostja ei tee mõistliku aja jooksul ettepanekut lapsele antava isikunime kohta, läheb otsustusõigus üle valla- või linnavalitsusele, kelle kohustus on vajadusel täita eestkostja ülesandeid. Kohustus tuleneb PKS § 176 lõikest 1. Kohustus tekib sellel valla- või linnavalitsusel, kelle haldusterritooriumil on lapse ema RR-i kantud elukoht. RRS-i kohaselt kantakse lapse sünni registreerimisel Eestis vastsündinu elukoha aadressina RR-i tema ema RR-i kantud elukoha aadress lapse sünni ajal (RRS § 71 lõige 1). Vajadusel võib kohustuse võtta ka vastsündinu hariliku viibimiskoha valla- või linnavalitsus (PKS § 176 lõige 4).

PKTS-i kohaselt tuleb lapse sünni registreerimise avaldus esitada ühe kuu jooksul lapse sündimise päevast arvates (PKTS § 23 lõige 1). Kui kiiresti pärast selle tähtaja möödumist peab valla- või linnavalitsus sekkuma, sõltub konkreetsetest asjaoludest. Valla- või linnavalitsus otsustab lapsele antava isikunime kirjaliku motiveeritud haldusaktiga.

Eelnõu § 9 lõikega 6 antakse lapse vanemale ja eestkostjale võimalus sünni registreerimise avaldust esitades saada teavet, kas soovitud isikunime juba kannab RR-i andmetel mõni elav isik. Vastav kontroll tehakse igas sünni registreerimise menetluses; kui avaldus esitatakse e-teenuses, kuvatakse teave teenuse sees pärast lapsele soovitud nime märkimist; kui avalduse esitab asutus kohapeal, esitab vastava selgituse ametnik. Sünni registreerimisel ei ole keeldu anda elava isikuga sama isikunime, kuid selline teave aitab vanemal või eestkostjal teha teadlikuma valiku, andes võimaluse vältida samanimeliste isikute teket. Kui selgub, et sünni registreerimise avaldusel on märgitud lapsele isikunimi, mida keegi juba kannab, on vanemal või eestkostjal võimalus valida uus nimi või jääda oma valiku juurde. Sellisele teabele puudus isikutel varem juurdepääs, kuid selleks oli olemas põhjendatud huvi. Vanemat või eestkostjat teavitatakse nii sama isikunime kandvate isikute arvust kui ka nende isikute vanusest (sünniaasta täpsusega).

Samasuguse kontrolli läbib isikunimi ka muudel lapsele isikunime andmise juhtudel. Isaduse omaksvõtu avalduse menetluses – kui lapsele soovitakse anda isa perekonnanimi – kontrollib avaldust menetlev asutus soovitud isikunime esinemist RR-ist. Kui kohus menetleb põlvnemise tuvastamise, põlvnemise vaidlustamise või lapsendamise asja, kontrollib kohus RR-i andmeid ja teavitab vajadusel menetlusosalisi, lähtudes eelnõu § 9 lõikest 6 ja § 10 lõikest 5 ning lapsendamiste puhul eelnõu § 9 lõikest 6 ja § 11 lõikest 1.

Võrreldes NS-iga põhimõttelisi muudatusi ei tehta. Välja jäetakse nõue anda mitmikele sama perekonnanimi. See piirang ei ole vajalik, kuna puudub üldine norm, et samade vanemate lapsed peavad kandma sama perekonnanime. Ei ole põhjendatud kohelda mitmikke üksikult sündinud lastest erinevalt. Eelnõuga jäetakse välja ka leidlapse nime sätted, kuna teadmata päritolu lapse nime otsustab eestkostja või eestkostja ülesannete täitja ning see õigus on eelnõuga sätestatud. Sisulist muudatust vastsündinule isikunime andmisel ei teha. Eelnõuga jääb välja ka surnult sündinud lapsele isikunime andmine. Kuna surnult sündinud laste andmeid ei kanta RR-i tulenevalt PKTS § 22 lõikest 2, puudub vajadus sätestada neile isikunime andmise regulatsioon. Sellise laste kohta kogutakse teave tervishoiuteenuste kohta peetavas andmekogus, kuhu saab kanda ka vanemate valitud nime, millele ei ole vaja kehtestada eraldi reegleid, kuid soovi korral saab juhendada eelnõust. Uuena luuakse võimalus anda lapsele vanema topelt perekonnanimest üks osa ja teavitada lapsele nime andmisel sama isikunime kandvatest isikutest.

Eelnõu §-ga 10 sätestatakse lapsele perekonnanime andmine, kui tema põlvnemine muutub. Eelnõu § 10 lõigetega 1 ja 2 nähakse ette, et kui lapse isa võtab isaduse omaks pärast sünni

registreerimist, võib lapsele anda isa perekonnanime. Samuti juhul, kui kohus tuvastab isaduse hagimenetluses (TsMS § 103 lõige 1) või hagita menetluses (§ 550 lõige 1 punkt 5), võib kohus lapsele anda isa perekonnanime, kui menetlusosaline seda taotleb. Perekonnanime andmisel lähtutakse samadest reeglitest, mis on sünni registreerimisel perekonnanime valikul (eelno § 9 lõike 2–6). Kui lapsel tekib õiguslik seos isaga, on tal õigus kanda isa perekonnanime. Eelnõu § 10 lõikega 3 nähakse ette, et kui kohus rahuldab põlvnemise vaidlustamise hagi või avalduse, kui lapsel kaob õiguslik seos isaga, võib laps kanda ema perekonnanime. Kohus võib põlvnemise tuvastamisel või vaidlustamisel kaaluda, kas lapse huvides on anda talle teine perekonnanimi või jätta alles kantav perekonnanimi. Kohus arvestab nimeküsümuse otsustamisel lapse huvidest lähtudes PKS-i §-st 123.

Siin tuleb tähele panna ka asjaolu, et isadust omaks võtta, põlvnemist tuvastada ja vaidlustada saab ka täisealise isiku suhtes. Sõna „laps“ tuleb selles paragrahvis mõista kui põlvnemise suhte poolt, ühe isiku (lapse) põlvnemist teisest isikust (isast), juhindudes PKS-i 7. peatükist. Lapsele võib anda isa selle perekonnanime, mida ta kannab toimingu tegemisel, näiteks võib laps saada isa perekonnanime, mida isa kannab isaduse omaksvõtu hetkel, mitte seda perekonnanime, mida isa kandis lapse sünni hetkel.

Eelnõu kohaselt otsustab kohus perekonnanime andmise, kui menetlusosaline seda taotleb. Eelnõu eesmärk ei ole reguleerida tsiviilkohtumenetlust ega määrata, kellel konkreetselt on õigus vastavat taotlust esitada, eesmärk on vaid viidata, et perekonnanime andmise küsimuse lahendab kohus vaid juhul, kui menetluses selline taotlus esitatakse.

Võrreldes NS-iga on eelnõuga täpsustatud, millised on perekonnanime valikud, kui laps saab või kaotab õigusliku seose isaga, st lähtutakse sünni registreerimisel perekonnanime andmise reeglitest.

Eelnõu §-ga 11 sätestatakse isikunime andmine lapsendamisel või lapsendamise kehtetuks tunnistamisel. Lapsendamise ja selle kehtetuks tunnistamise otsustab kohus (PKS 11. peatükk), kes samas menetluses saab otsustada ka lapsele uue isikunime andmise.

Eelnõu § 11 lõike 1 kohaselt võib kohus lapsendamisel anda lapsele uue isikunime lähtudes eelnõu §-st 9. Peresise lapseandmise korral (üks abikaasast või registreeritud elukaaslastest lapsendab teise abikaasa või registreeritud elukaaslase lapse) on võimalus anda lapsele teise vanema perekonnanimi, aga on ka võimalus anda uus eesnimi, nii saab lapsendaja kui vanema õigustesse astuja realiseerida võimaluse kaasa rääkida lapsele antava eesnime valimisel. Perevälisel lapsendamisel (lapsendatakse laps, kes ei ole kummagi vanemaga bioloogiliselt ega juriidiliselt seotud) saab anda lapsele isikunime samamoodi, kui antakse isikunimi lapse sünni registreerimisel. Kohtul on võimalus kaaluda, kas eesnime muutmine on lapse huvides, ja vajadusel uus eesnimi andmata jätta, kui näiteks laps on oma eesnimega harjunud. Peresisesel lapsendamisel ei pea lapse perekonnanime muutma, kui laps jääb kandma vähemalt ühe vanema perekonnanime. Perevälisel lapsendamisel tuleb lapse perekonnanime muuta, sest lapsendaja on võrdne bioloogilise vanemaga ja laps saab kanda vaid vanemaga sama perekonnanime.

Eelnõu § 11 lõike 2 kohaselt võib kohus lapsendamise kehtetuks tunnistamisel anda lapsele lapsendamiseelse isikunime. Kui lapsendamine tunnistatakse kehtetuks, kaob lapsel õiguslik seos lapsendajatega ja ühtlasi õigus kanda nende perekonnanime. Kohus saab lapsendamise kehtetuks tunnistamisel anda lapsele lapsendamise eel kantud isikunime. Lapsendamise kehtetuks tunnistamine on erakordne meede. Kohus võib tunnistada lapsendamise kehtetuks, kui see on toimunud ilma lapsendaja avalduseta või lapse või ühe vanema nõusolekuta (PKS § 166). Kui on alus lapsendamise kehtetuks tunnistamiseks, võib eeldada, et lapse huvides on taastada endine olukord, samuti anda tagasi endine isikunimi.

Võrreldes NS-iga sisulisi muudatusi eelnõuga ei tehta. Ka praegu reguleerib NS valdkonda loogiliselt, põhimõtted on selged ja puudub põhjus toimida teisiti.

Eelnõu 3. peatükiga (§-d 12–16) reguleeritakse isikunime vahetamist.

Eelnõu §-ga 12 sätestatakse, et isikunime vahetamine on:

- 1) abikaasa perekonnanime võtmine või sellest loobumine abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel;
- 2) registreeritud elukaaslase perekonnanime võtmine või sellest loobumine kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel ja kehtetuks tunnistamisel;
- 3) uue eesnime ja soole viitava tunnusega perekonnanime võtmine soo andmete muutmisel.

Eelnõu §-s 12 nimetatud juhtudel ei anta isikule uut nime andmise tähenduses ega muudeta nime isiku vabalt kujundatud uue identiteedi loomiseks, vaid isikul on seaduses ette nähtud võimalus vahetada oma nime seoses abielu, registreeritud kooselu või soo andmete muutumisega.

INS-i 3. peatükiga, milles käsitletakse isikunime vahetamist, kehtiva NS-iga võrreldes sisulisi nimeõiguslikke aluseid oluliselt ei muudeta, kuid muutub regulatsiooni ülesehitus ja terminoloogia.

Kehtivas NS-is on abielu sõlmimisel nime muutmise reguleeritud uue perekonnanime andmisena (NS § 10), soo muutmisel uue isikunime andmisena (NS § 15) ja abielu lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel perekonnanime taastamisena (NS §-d 11–12). Registreeritud kooselule kohaldatakse abikaasade regulatsiooni analoogia korras.

INS-iga on need olukorrad koondatud ühtse mõiste alla ning käsitletud isikunime vahetamisena. Abielu, kooselulepingu ja soo andmete muutmisega seotud nimetoimingud on süstematiseeritud eraldi peatükki ning kooseluleping on sõnaselgelt nimetatud, mitte üksnes kaudselt hõlmatud.

Muudatus on seega peamiselt süsteemne ja normitehniline. See muudab regulatsiooni selgemaks ja loogilisemaks, eristades üheselt isikunime andmist, vahetamist ning isiku soovil toimuvat muutmist.

Isikunime vahetamise täpsemaid reegleid on selgitatud järgnevates paragrahvides.

Eelnõu §-ga 13 reguleeritakse perekonnanime vahetamist abielu või kooselulepingu sõlmimisel. Abikaasade ühise perekonnanime kandmine on eesti nimetraditsiooni osa, mis annab loodavale perele mõttelise raamistiku. Samas valivad paljud abielu sõlmimisel võimaluse jääda kandma oma perekonnanime – ka see on võimalik ja osa traditsioonist. Eelnõuga antakse kooselulepingu sõlmijatele perekonnanime vahetamiseks abiellujatega võrdväärne võimalus. Nime vahetamine on abiellujate ja kooselulepingu sõlmijate valik, mis sõltub nende tahtest ning soovist, kuid eelnõuga antakse reeglid, millest perekonnanime vahetamisel lähtuda.

Abielu või kooselulepingu sõlmimisel saab perekonnanime vahetada ainult üks partneritest. Piirangu eesmärk on tagada õigusselgus ja perekonnanime kaudu perekonnaga seotuse näitamine. Piirang aitab vältida ka kahest nimest koosnevate perekonnanimede põhjendamatut levikut – kui anda mõlemale abikaasale võimalus kanda kahest nimest koosnevat perekonnanime, siis saaksid sellest abielust sündinud lapsed samuti kahest nimest koosneva

perekonnanime. Traditsiooniliselt väljendab kahest nimest koosnev perekonnanimi abielusuhet, laste puhul oleks see eksitav.

Perekonnanime vahetamisel abielu või kooselulepingu sõlmimisel, lahutamisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel tuleb arvestada eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangut. Kui isiku suhtes kohaldatakse §-s 7 sätestatud piirangut, ei või ta nimetatud juhtudel perekonnanime vahetada. Piirang ei takista abielu sõlmimist või lahutamist ega kooselulepingu sõlmimist, lõpetamist või kehtetuks tunnistamist, vaid puudutab üksnes nende sündmustega kaasnevat nimeõiguslikku tagajärge.

Kui abielu või kooselulepingu sõlmimisel otsustatakse perekonnanime vahetada, on selleks eelnõu § 13 lõike 1 järgi kolm võimalust:

- 1) üks abikaasadest või registreeritud elukaaslastest säilitab olemasoleva perekonnanime ja teine võtab abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime, mille tulemusel hakatakse kandma ühist nime (eelnõu § 13 lõike 1 punkt 1);
- 2) üks abikaasadest või registreeritud elukaaslastest lisab oma perekonnanime järele sidekriipsuga abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime, mille tulemusel on abikaasadel või registreeritud elukaaslastel erinevad perekonnanimed, mille seob kokku ühe abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanimi (eelnõu § 13 lõike 1 punkt 2);
- 3) ühel abikaasadest on lubatud vahetada oma sidekriipsuga ühendatud, varasema abieluga või kooselulepingu sõlmimisega saadud perekonnanime osa abikaasa või kooselupartneri üheosalise perekonnanime vastu (eelnõu § 13 lõike 1 punkt 3). Näiteks perekonnanime kandev abielluja Kivi-Kask vahetab eelmiselt abikaasalt saadud perekonnanime Kask uue abikaasa perekonnanime Kuusk vastu. Uus nimi oleks Kivi-Kuusk.

Eelnõu § 13 lõikega 2 sätestatakse piirang, mille järgi ei lubata topeltperekonnanime põhjendamatu leviku piiramiseks ühiseks perekonnanimeks võtta ühe abielluja või kooselulepingu sõlmija kahest nimest koosnevat perekonnanime, mis on saadud varasema abieluga või kooselulepinguga. Topeltperekonnanimi näitab kahe perekonna seost, mis luuakse abielu või kooselulepingu sõlmimisega. Kui topeltperekonnanime kandev isik sõlmib järgmise abielu või kooselulepingu, siis võib ta ise sellist nime kandma jääda (puudub kohustus, et topeltperekonnanimi näitaks kehtivat abielu või kooselulepingut), kuid selle edasiandmine uuele abikaasale või registreeritud elukaaslasele ei ole põhjendatud, kuna uuel partneril puudub seos selle perekonnaga, kust liidetud nimi pärineb. Kui kooselulepingu sõlmimisel lisab üks registreeritud elukaaslastest oma perekonnanimele teise registreeritud elukaaslase perekonnanime, siis juhul, kui samad isikud sõlmivad omavahel abielu, ei saa üht perekonnanime kandev registreeritud elukaaslane vahetada oma perekonnanime teise, topeltperekonnanime kandva elukaaslase perekonnanime vastu, mille tulemusel kannaksid nad mõlemad samasugust topeltperekonnanime. Kuna üldreegli järgi võib kahest nimest koosnevat perekonnanime kanda vaid üks abikaasadest või registreeritud elukaaslastest, ei ole põhjendatud võimaldada sellest piirangust mööda minna mitme suhte kaudu, sest see seaks isikud ebavõrdsesse olukorda.

Eelnõu § 13 lõikega 3 lubatakse abielu või kooselulepingu sõlmimisel nime vahetamisel teha erand, kui isik soovib perekonnanime, mis vastab tema või tema abikaasa või registreeritud elukaaslase kodakondsusriigi õigusele. Näiteks võib Brasiilias, kus tavapäraselt on igal isikul neli perekonnanime, abielu sõlmimisel kumbki abikaasadest kombineerida oma perekonnanime abikaasa perekonnanimega. Lähtutakse just kodakondsusest, sest abikaasal või registreeritud elukaaslasel tuleb Eestis sõlmitud abielu või kooselulepingu andmed viia oma kodakondsusriiki ning nime vahetamise korral taotleda seal uus isikut tõendav dokument. Et see oleks takistusteta võimalik, tuleb arvestada tema kodakondsusriigi õigust. Samuti võimaldatakse erandit rakendada Eesti kodanikul juhul, kui tema abikaasal või registreeritud elukaaslasel on seos

muukeelse nimetraditsiooniga ning ta soovib võtta asjaomase riigi nimetraditsioonidele vastavat perekonnanime.

Abielu sõlmimisel perekonnanime vahetamise regulatsioonis jäädakse traditsioonilise ja väljakujunenud korralduse juurde. Kuna eesti nimetraditsioonis on topelt perekonnanimi erandlik, siis luuakse selle saamiseks piiratud võimalus, lubades ainult ühel abikaasast sellist nime kanda – peamine eesmärk on välistada olukord, kus abielust sündinud lapsed saaksid kanda üksnes topelt perekonnanime. Seetõttu seatakse uuendusega ka piirang, et abieluga saadud topelt perekonnanime ei saa järgmist abielu sõlmides abikaasale anda. Uuendusena luuakse võimalus, et topelt perekonnanime kandja saab järgmist abielu sõlmides loobuda varasema abieluga oma nimele liidetud abikaasa perekonnanimest, asendades selle uue abikaasa perekonnanimega.

NS § 4 lõikes 8 on märgitud, et selles seaduses abikaasade ja abielu kohta sätestatud kohaldatakse ka registreeritud elukaaslaste ja registreeritud kooselu kohta. INS-is on samasisulised sätted ette nähtud nii abikaasadele kui ka registreeritud elukaaslastele.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt kuulub abielu korral perekonnanime valik konventsiooni artikli 8 kaitsealasse, kuna nimi on osa isiku identiteedist ja perekondlikust kuuluvusest. Samas on kohus rõhutanud, et abielunime regulatsioon ei tohi olla soopõhiselt kallutatud ega asetada üht abikaasat automaatselt ebasoodsamasse olukorda. Euroopa Inimõiguste Kohus on tuvastanud rikkumise olukorras, kus regulatsioon nägi ette ühe abikaasa – praktikas naise – kohustusliku nimevahetuse või piiras põhjendamatult teise abikaasa võimalust võtta partneri perekonnanimi.¹³ Käesolevas eelnõus sätestatud regulatsioon on sooliselt neutraalne ega eelda ühegi abikaasa automaatset nimevahetust. Abikaasad lepivad kokku, kumb kasutab õigust perekonnanime vahetada ja mõlemal on võrdne õigus säilitada oma senine perekonnanimi, võtta teise abikaasa nimi või valida seaduses lubatud liitnimi. Regulatsiooniga ei seata ühe abikaasa nime teise omast eelistatumas positsiooni ega lähtuta soopõhisest rollijaotusest.

Eelnõu §-ga 14 reguleeritakse nime vahetamist, kui abielu lahutatakse või kooselu lõpetatakse.

Isik, kes vahetas abielu või kooselulepingu sõlmimisel või kestel perekonnanime nii, et kannab abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime või tema nime sisaldavat topelt perekonnanime, võib abielu lahutamisel või kooselulepingu lõpetamisel perekonnanime vahetada varem kantud perekonnanimega.

Nime saab vahetada nii perekonnaseisuasutuses, notari juures kui ka kohtus abielu lahutades. Valik sõltub ainult sellest abikaasast, kellel on õigus perekonnanime vahetada. Perekonnanime vahetamine ei vaja teise abikaasa nõusolekut.

Abielu või kooselulepingu lõpetamisel ei pea perekonnanime vahetama, võimalik on jääda kandma senist perekonnanime. Isik, kes kannab oma nimele liidetuna abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime, ei saa seda järgmist abielu või kooselulepingut sõlmides edasi anda.

Sarnaselt NS-ile nähakse eelnõuga ette, et abielu lahutamisel või kooselulepingu lõpetamisel on perekonnanime vahetamise õigus ka sellel abikaasal või registreeritud elukaaslasel, kes võttis ühise perekonnanime või kelle nimele liideti abikaasa või registreeritud elukaaslase

¹³ Euroopa Inimõiguste Kohtu 16. novembri 2004. aasta otsus kohtuasjas [29865/96](#), Ünal Tekeli vs. Türgi; Euroopa Inimõiguste Kohtu 22. veebruari 1994. aasta otsus kohtuasjas [16213/90](#), Burghartz vs. Šveits.

perekonnanimi nimemuutmise (uue isikunime andmise) menetluses abielu või kooselu kestel. Samuti asendatakse NS-is kasutatud termin „taastamine“ terminiga „vahetamine“. Uuendusena ei piirata eelnõuga endise nime valikuid enne esimest abielu või lahutatava abielu sõlmimisel kantud perekonnanimega. Tagasi saab võtta mistahes perekonnanime, mida isik on varem kandnud. Sama reegel kehtib ka registreeritud elukaaslase kohta.

Eelnõu §-ga 15 sätestatakse kohtu võimalus juhul, kui üks pooltest seda taotleb, abielu või kooselulepingu kehtetuks tunnistamisel vahetada isiku kantav perekonnanimi kehtetuks tunnistatava abielu või registreeritud kooselu sõlmimisel kantud perekonnanimega. PKS-iga on lubatud abielu kehtetuks tunnistada ning kehtetuks tunnistatud abielu on tühine algusest peale, seda abielu ei ole olemas olnud. Kui niisugust abielu sõlmides on üks abikaasadest vahetanud perekonnanime, saab kohus otsustada, kas isik jääb abielu või kooselulepingu sõlmimisel saadud perekonnanimega või hakkab kandma abielu või kooselulepingu sõlmimisel kantud perekonnanime. Sama põhimõte kehtib ka kooselulepingu kehtetuks tunnistamisel.

Võrreldes NS-iga on eelnõuga laiendatud kohtu pädevust. Varem ei olnud võimalik valida abielu või kooselulepinguga saadud perekonnanime jätmist ning kohus sai vaid tagasi anda abielu või kooselulepingu sõlmimisel kantud perekonnanime.

Eelnõu § 16 lõikega 1 sätestatakse inimesele soo andmete muutmisel isikunime vahetamine. Soolisel üleminekul saab isik PKTS-i alusel taotleda soo andmete muutmist RR-is. Samas menetluses on isikul võimalik vahetada kantav eesnimi soole vastava eesnimega ning jätta kantavalt perekonnanimelt ära või liita sellele soole viitav tunnus (näiteks nime *Ivanov* asemel *Ivanova*).

Eelnõu § 16 lõikega 2 nähakse ette, et kui isik loobub soo andmete muutmisest ja taotleb soo andmete muutmisele eelnenud soo andmete taastamist RR-is, saab ta vahetada kantava eesnime soo andmete muutmise eel viimati kantud eesnimega ning jätta kantavalt perekonnanimelt ära või liita sellele soole viitava tunnuse. Kui isiku perekonnanimi ei ole soo andmete muutmisest alates mõne nimetoiminguga muutunud, saab ta soo andmete taastamisel tagasi soo andmete muutmise eel viimati kantud perekonnanime; kui aga perekonnanimi on nimetoiminguga muutunud, saab ta soole viitava tunnuse osas korrastada kantavat perekonnanime (näiteks *Oleg Ivanov* saab soo andmete muutmisel uue isikunime *Olga Ivanova*, sõlmib kooselulepingu ja saab perekonnanime *Pavlova*, taastab algse soo ning saab isikunime *Oleg Pavlov*). Kui isik soovib soo andmete muutmisel muud perekonnanime või soo andmete taastamisel muud isikunime, siis ei saa seda teha isikunime vahetamise reeglite alusel, vaid isikul tuleb esitada nimemuutmise avaldus 4. peatükis sätestatud alusel.

Võrreldes NS-iga lisatakse eelnõuga soo andmete taastamisel isikunime vahetamise sätteid. Välja jäetakse alaealist ja eestkostetavat puudutav, sätteid rakendatakse ilma sihtrühmasisese täpsustuseta. Alaealise puhul lähtutakse lapse huvidest ja soo andmete muutmiseks on vajalik hooldusõiguslike vanemate ühine taotlus. Piiratud teovõimega täisealist esindab mistahes menetlustes kohtu määratud eestkostja, kui eestkoste seadmise määrupest ei tulene teisiti.

Eelnõu 4. peatükiga reguleeritakse isikunime muutmist.

Eelnõu § 17 lõikega 1 avatakse isikunime muutmise sisu, mis on isiku soovil isikunime asendamine uue isikunimega. Isikunime muutmisel loobub isik kantavast isikunimest ja valib uue eesnime või perekonnanime või mõlemad. Isikunime muutmise antakse isikule võimalus luua uus identiteet, kanda muud nime, kui kantav nimi ei ole isikule teatud põhjustel enam vastuvõetav. Isikunime muutmise üldine eesmärk ongi mõjuval põhjusel kanda muud nime. NS-is kasutatakse sõnastust „uue isikunime andmine isiku soovil“. Tavakasutuses osutus see

termin liiga keeruliseks ning tekitab segadust, uue nime andmist taotlevad isikud ja menetlevad ametnikud kasutavad üldisemat väljendit „nime muutmine“. Sama väljendit on kasutatud teabetekstides. Seega saab öelda, et mõiste „isikunime muutmine“ on üheselt arusaadav ja selle kasutamine asjakohane.

Eelnõu § 17 lõikes 2 nimetatakse asutused, kellel on isikunime muutmise pädevus: Siseministeeriumil ja kohaliku omavalitsuse üksuse omavalitsusorganil, eelnõus nimetatud pädev kohalik omavalitsus (edaspidi KOV). Seega on nimemuutmise pädevusega asutused lisaks Siseministeeriumile Jõhvi Vallavalitsus, Pärnu Linnavalitsus, Tallinna Linnavalitsus (Tallinna Perekonnaseisumamet) ja Tartu Linnavalitsus. Lõikega 2 sätestatakse isikunime muutmise pädevus Siseministeeriumil ning nimetatud kohaliku omavalitsuse üksuste omavalitsusorganitel. Kehtiva NS-i kohaselt tehakse nimeõiguslik muudatus Eesti perekonnaseisuasutuses või kohtus ja isiku soovil nimemuutmise avaldus esitatakse maakonnakeskuse kohaliku omavalitsuse üksusele kui perekonnaseisuasutusele. Samal ajal nähakse NS § 16 lõike 9 alusel kehtestatud määruses ette, et juhul kui perekonnaseisuasutusel puudub pädevus nime muutmist otsustada, teeb otsuse Siseministeerium. Muudatusega tuuakse see pädevusjaotus seaduse tasandil selgemalt ja õiguslikult täpsemalt välja. Siseministeeriumi pädevuse sätestamine seaduses on põhjendatud eelkõige vajadusega tagada ühtne halduspraktika ja selge pädevusjaotus juhtudeks, mis ei kuulu pädeva kohaliku omavalitsuse üksuse otsustuspädevusse.

Eelnõu § 17 lõikega 3 sätestatakse volitusnorm valdkonna eest vastutavale ministrile isikunime muutmise korra ning täpsemate andmekoosseisude ja tingimuste kehtestamiseks.

Eelnõu § 17 lõikega 4 reguleeritakse KOV-ile riiklike ülesannete täitmisega seotud kulude hüvitamine. Kuna nime muutmine on ülesanne, mille KOV-ilt tellib riik, on lõikes 2 sätestatud KOV-ile riikliku ülesande täitmise eest riigieelarves ette nähtud kulude hüvitamine.

Nimega seotud ülesandeid loetakse KOV-i täidetavateks riiklikeks ülesanneteks, sest KOV täidab riigi ülesandeid riigi ettenähtud tingimustel ja KOV-i enda kaalutlusruum nende ülesannete täitmisel on väike. Ülesande täitmine on riiklikult reguleeritud nii põhjalikult, et KOV-il ei jää selle täitmise viisi ega laadi suhtes mingit otsustusõigust. Riik sätestab tingimused, mida ja kuidas peab KOV tegema, et nimemuutmise seotud ülesannete täitmine oleks kogu riigis ühtne.

Nimemuutmise kui riigi ülesande delegeerimine KOV-ile on avaliku huvi seisukohalt otstarbekas, sest nii tagatakse, et riigi ülesandeid täidavad kogu riigi territooriumil kohalikke olusid hästi tundvad valla- ja linnaametnikud, aidates järgida subsidiaarsuse põhimõtet.

Nimemuutmise seonduv ei ole KOV-i omavalitsuslik ülesanne, sest omavalitsusliku ülesande puhul peab olema näha kohalik päritolu (nn kohalik juur) või spetsiifiline seos vastava kohaga ning kohalik kogukond peab suutma neid omal vastutusel ja iseseisvalt täita, kuid nimemuutmise seonduva puhul ei ole nn kohalikku juurt ning seost konkreetse spetsiifilise kohaga. Ülesande olemus ei vasta sisuliselt KOV-i pädevusele, vaid kuulub riigi pädevusse. Olemuslikult on tegemist küsimusega, mis tuleb üleriigiliselt lahendada ühtemoodi, st ülesande ulatus väljub KOV-i territooriumilt, kuuludes riigi pädevusse.

Kui riik annaks nimemuutmise seonduva otsustamise vaid KOV-i pädevusse, st KOV-il oleks ainupädevus selliseid küsimusi lahendada, siis võib see viia Eesti eri paikkondades elavate inimeste erineva kohtlemiseni. Riikliku ülesande KOV-ile andmisega saab riik tagada kõigile Eesti elanikele võrdse kohtlemise nimemuutmise üle otsustamisel.

KOV-i poolt nimemuutmise küsimuste lahendamist rahastatakse riigieelarvest. Ka NS-i kohaselt on see riiklik ülesanne, mille täitmine on antud KOV-ile. Sama põhimõte on esitatud eelnõus, mille kohaselt loetakse seda ülesannet KOV-ile pandud riiklikuks ülesandeks, mille kulud kaetakse KOV-ile ka edaspidi riigieelarvest.

NS § 16 sisaldas kõiki uue isikunime andmise menetlusse puutuvaid sätteid, mis eelnõus jagatakse §-desse 17–23. Sätted täpsustatakse õigusselguse ja rakendatavuse huvides.

Eelnõu §-ga 18 määratletakse isikunime muutmise õigusega isikud. Isikunime muutmise õigus on:

- Eesti kodanikul;
- Eesti elamisloa või elamisõigusega isikul, kes ei ole ühegi riigi kodanik ja kes asus Eestisse elama enne 1. juulit 1990. aastal ega ole pärast nimetatud kuupäeva lahkunud elama mõnda teise riiki, ning tema järeltulijal, kes ei ole ühegi riigi kodanik ja kellele on antud Eestis elamisluba või elamisõigus (edaspidi *Eesti kodakondsuseta isik*);
- Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saajal;
- välisriigi kodanikul eelnõu §-s 30 sätestatud juhtudel.

Eesti kodakondsuseta isiku mõiste on seotud 1990. aasta 1. juulil jõustunud ENSV immigratsiooniseadusega, millega kehtestati nõue, et Eestisse elama asumiseks peab välismaalastel olema elamisluba. Eestis juba elavaid välismaalasi see seadus ei puudutanud ja sealt ongi tekkinud piirkuupäev, millega eristati neid välismaalasi, kes juba Eestis elasid, nendest, kes Eestisse tulid. Sõnastus on kooskõlas kehtiva välismaalaste seadusega.

Eelnõuga on õigustatud isikute ringi lisatud Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saaja. Üldreeglina ei tohi Eesti riik muuta ära isiku nime, mille talle on andnud kodakondsusriik. Nimed mängivad olulist rolli inimeste identifitseerimisel. Välisriigi kodaniku isikunime muutmisel võib nime muutnud inimene sattuda olukorda, kus kodakondsusriik ei tunnusta Eestis nimemuutmise teel saadud uut nime. Kui isik on eri riikides dokumenteeritud erinevate nimedega, tekib tal mitu identiteeti ning selline olukord on vastuolus identiteedihalduses sätestatud põhimõtetega. Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saaja võib olla isik, kellel on Eestiga tugev side ja kes tõenäoliselt ei saa kunagi tagasi pöörduda oma kodakondsusriiki. Lisaks võib sellise staatusega isikul olla väga kaalukad põhjused nime muutmist taotleda. Kui pagulase staatus on antud tagakiusamise kartuse tõttu, võib nime muutmise aidata tagada isiku julgeoleku. Pagulase staatuse andmine on reguleeritud välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusega. Pagulane on välismaalane, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast viibib väljaspool päritoluriiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada nimetatud riigilt kaitset ning kelle suhtes ei esine pagulasena tunnustamist välistavat asjaolu. Seega ei pöördu pagulase staatusega isik tõenäoliselt kunagi tagasi oma kodakondsusriiki ning nime erinevusest ei saa tekkida kunagi probleeme. Pagulase staatuse saanud isik on olukorras, kus kodakondsusjärgne riik ei suuda või ei taha teda kaitsta. Seega ei ole isik enam oma kodakondsusriigi kaitse all.

Õigustatud isikute ringi on lisatud ka välisriigi kodanik, kellel on õigus nime muuta eelnõu §-s 30 sätestatud juhtudel. Tegemist on eelnõuga loodava uue võimalusega, NS-i kohaselt ei saanud välisriigi kodanik isikunime muuta. Välisriigi kodanik saab nimemuutmiseks piiratud õigused – õigus tekib vaid olukordades, kus isiku kodakondsusriik ei tunnusta Eestis perekonnasündmusega antud eesnime või perekonnanime. Välisriigi kodanikele piiratud juhtudel nimemuutmise õiguse andmine on tingitud reaalsest olukordadest. Näiteks ei tunnusta isiku kodakondsusriik Eestis abieluga vahetatud perekonnanime, samas on abielukanne ja nime vahetamine tehtud Eesti õiguse järgi ning kande parandamiseks ei ole alust (tegemist ei ole vea või eksimusega). Sellised olukorrad saab põhimõtteliselt ära hoida.

Välisriigi kodanik peaks Eestis perekonnasündmusega nime vahetamisel, sünni registreerimisel nime andmisel ise välja selgitama, kas tema kodakondsusriik tunnustab saadud nime. Kui isik on jätnud oma hooldsuskohustuse täitmata, on tal võimalik taotleda nime muutmist, kuid tal tuleb tõendada, et tema kodakondsusriigis saadud nime ei tunnustata (näiteks talle ei väljastata selle nimega isikut tõendavat dokumenti), ning avalduse läbivaatamise eest tuleb tasuda riigilõiv.

Eelnõu § 18 lõikega 2 sätestatakse, et juhul, kui avalduse esitab selleks mitteõigustatud isik, jäetakse tema avaldus läbi vaatamata. Kui isiku suhtes kohaldatakse §-s 7 sätestatud piirangut, ei ole tal õigust isikunime muuta ning tema avaldus jäetakse läbi vaatamata. Juhul, kui isik leiab, et tema avalduse menetlusse võtmisest on keeldutud alusetult ja et karistusregistrisse kantud andmed ei ole korrektsed, on isikul võimalik taotleda avalduse menetlusse võtmist. Avaldus võetakse menetlusse, kui on tõendatud, et karistusregistri andmed ei vasta tegelikkusele ning isikut ei ole süüdi mõistetud eelnõu § 7 lõigetes 3 ja 4 loetletud KarS-i sätete järgi. Eelnõu § 7 lõike 5 järgi ei kohaldata piirangut isikule, kes on süüteo toime pannud alaealisena, kuid karistusregistris ei koguta andmeid süüteo toimepanemise aja kohta, vaid kohtulahendi tegemise ja jõustumise kohta. Seega, isik, kes leiab, et tema avalduse menetlusse võtmisest on keeldutud alusetult, kuna ei ole arvestatud isiku vanust süüteo toimepanemise ajal, saab taotleda avalduse menetlusse võtmist. Avaldus võetakse menetlusse, kui on tõendatud, et isik oli eelnõu § 7 lõigetes 3 ja 4 loetletud KarS-i sätete järgi süüdi mõistetud, kuid oli süüteo toimepanemise ajal alaealine.

NS-iga reguleeritakse õigustatud isikute ringi 12. detsembri 2017. aasta siseministri määruse nr 45 § 2 lõikes 1, välistusena ka NS § 4 lõikes 2. Kriminaalkorras karistatute nimemuutmise keeld on esitatud § 16 lõikes 4¹. Uuena on lisatud nimemuutmise õigus Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saajale ja välisriigi kodanikule, kes on Eestis perekonnaseisutoiminguga saanud isikunime, mida tema kodakondsusriik ei tunnusta.

Eelnõu §-ga 19 reguleeritakse isikunime muutmise avalduse esitamist. Eelnõu § 19 lõikes 1 nimetatakse viisid, kuidas saab isikunime muutmise avaldust esitada. Isik saab avalduse esitada isiklikult kas turvalise veebikeskkonna kaudu või kirjalikult kohapeal pädevas KOV-is: Jõhvi Vallavalitsuses, Pärnu Linnavalitsuses, Tallinna Linnavalitsuses (Tallinna Perekonnaseisumetis) ja Tartu Linnavalitsuses. Nimetatud asutuste pädevuses on nimemuutmine olnud ka NS-i kohaselt.

Nimemuutmise menetlus algab avalduse esitamisest, üldjoonetes lähtutakse HMS §-st 14. Avalduse vastuvõtmisel on oluline isikusamasuse tuvastamine, seda on võimalik teha elektrooniliste vahenditega RR-i rakenduses ehk turvalises veebikeskkonnas taotlust menetledes või avaldajaga vahetult suheldes ja vajalikke tõendusmaterjale kasutades. Turvalise veebikeskkonna kaudu avalduse esitamiseks on vajalik elektrooniline tuvastusvahend (ID-kaart, Smart-ID, mobiil-ID). Eestis viibiv taotleja saab esitada taotluse menetlevas asutuses kohapeal, kui ta ei soovi või ei saa kasutada turvalist veebikeskkonda.

Turvalises veebikeskkonnas avalduse esitamisest ei saa valida menetlevat asutust. Kui avalduse lahendamine on võimalik ametniku vahetu sekkumiseta, teeb nimemuutmise otsuse ja kannab uue isikunime RR-i Siseministeerium automaatselt. Kui avalduse lahendamiseks on vajalik ametniku vahetu sekkumine, suunatakse avaldus selle pädeva KOV-i töölauale, kelle tööpiirkonnas on avalduse esitaja RR-i kantud elukoht. Kuna avalduse esitamise alustamisel ei tea avalduse esitaja, kas tema avalduse menetluses on võimalik teha Siseministeeriumi automaatotsus või on vajalik ametniku vahetu sekkumine, ei ole üheselt võimalik määratleda ega avalduse esitajal valida, kellele ta avaldust esitada soovib. Avalduse menetleja selgub menetluse käigus. Sarnaselt toimub näiteks PKTS-i alusel sünni registreerimine, kui avaldus on

esitatud turvalises veebikeskkonnas: sünde registreerib KOV (§ 3 lõige 4), kõigi eelduste täitmisel teeb RR-i vastutav töötaja kande RR-i perekonnaseisuametniku vahetu sekkumiseta (§ 7 lõige 4¹).

Avalduse esitamisel turvalise veebikeskkonna kaudu kontrollitakse vajalikke andmeid automaatselt, mis esmalt annab avalduse esitajale teadmise, et avalduse menetlemine on võimalik, ja teisalt vabastab ametniku samade andmete kontrollimisest. Automaatselt saab kontrollida avalduse esitaja õigust nime muuta, st kontrollida vanust, teovõimet (avaldus saab esitada täisealine ja teovõimeline isik vastavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi *TsÜS*) § 8) ja kodakondsust (nimemuutmise õigus on Eesti kodanikul ja Eesti kodakondsuseta isikul vastavalt eelnõu § 18 lõike 1 punktidele 1 ja 2). Samuti saab kontrollida, kas RR-is on olemas põlvnemise, abielu või registreeritud kooselu seos ja soovitud nime kasutamine (eelnõu § 26 lõige 1 punktid 2 ja 4).

Enne kui nimemuutmise avaldus turvalises veebikeskkonnas kinnitatakse, teavitatakse avalduse esitajat, et menetlus võib lõppeda automaatsuse ja -kandega. See annab võimaluse loobuda avalduse turvalises veebikeskkonnas esitamisest ja esitada avaldus pädevas KOV-is kohapeal (HMS § 14 lõige 8).

Eelnõu § 19 lõikega 2 sätestatakse võimalused isikunime muutmise avalduse esitamiseks juhul, kui isik ei saa ilmuda pädevasse kohalikku omavalitsusse, kuna ta viibib välisriigis või kinnipidamisasutuses ning tal ei ole võimalik kasutada elektroonilist tuvastusvahendit. Nendel juhtudel peab avalduse vormistamisel täitma § 19 lõikes 2 nimetatud vorminõudeid. Taotleja valib, millisele pädevale kohalikule omavalitsusele avaldus edastatakse, ning korraldab ise avalduse edastamise posti teel, kullerteenuse vahendusel või kasutades muud isikut, kes toimetab avalduse pädevasse kohalikku omavalitsusse.

Eelnõu § 19 lõike 2 punkti 1 kohaselt saab välisriigis viibija pöörduda avalduse vorminõuete täitmiseks Eesti välisesindusse. Taotlus vormistatakse kirjalikult, konsulaarametnik teeb taotlusele märke, et ta on taotleja isikusamasuse tuvastanud, ning kinnitab taotluse notariaalselt.¹⁴

Eelnõu § 19 lõike 2 punkti 2 kohaselt saab välisriigis viibija pöörduda ka välisriigi notari poole. Taotlus vormistatakse kirjalikult, välisriigi notar kontrollib avaldaja isikusamasust ning kinnitab tema isiklikult ja kirjalikult esitatava avalduse allkirjaõigsuse. Välisriigi notari kinnitatud avaldus peab olema legaliseeritud või kinnitatud tunnistusega (apostilliga), välja arvatud juhul, kui õigusakt näeb ette teisiti.

Eelnõu § 19 lõike 2 punkti 3 kohaselt saab kinnipidamisasutuses viibiv isik esitada kirjalikult vormistatud taotluse ning vangla direktor teeb taotlusele märke, et ta on taotleja isikusamasuse tuvastanud, ja kinnitab, et taotlusel on taotleja allkiri. Vangla direktor kontrollib isiku isikusamasust ning kinnitab tema isiklikult ja kirjalikult esitataval avaldusel allkirja õigsuse. Vangla direktori õigus teha tõestamistoiminguid, täpsemalt kinnitada vahistatu või kinnipeatava allkirja õigsust, tuleneb notariaadiseaduse § 53 lõike 1 punktist 7.

Välisriigis või kinnipidamisasutuses viibib isik saab esitada taotluse enda nime muutmiseks, samuti ka oma alaealise lapse nime muutmiseks, kui tal on lapse suhtes hooldusõigus. Kui kinnipidamisasutuses viibib isik on teise isiku eestkostja, võib ta esitada ka eestkostetava nime

¹⁴ Konsulaarseaduse muutmise seaduse eelnõu kohaselt on kavas alates 1. jaanuarist 2027 lõpetada ametliku kinnitamise teenuse osutamine välisesindustes. Isikunime muutmise taotlusel saab konsulaarametnik notariaalselt tõestada kinnitamise vormis taotleja isikusamasuse ja isiku antud allkirja. Eelnõu toimik nr [26-0025](#).

muutmise taotluse, kui eestkostetava arvamuse väljaselgitamise saab korraldada ilma eestkostja vahetu osavõtuta või kui arvamuse väljaselgitamine ei ole asjaolusid arvestades üldse võimalik. Kuna kinnipidamisasutuses viibimine takistab eestkostja ülesandeid täita, siis tõenäoliselt määratakse piiratud teovõimega isikule uus eestkostja ja kinnipidamisasutuses viibija vabastatakse eestkostja ülesannetest.

Piiratud teovõimega isiku viibimisel kinnipidamisasutuses on tema nime muutmise avalduse esitamise õigus tema eestkostjal (vt eelnõu § 19 lõige 4 teine lause) ning vangla direktoril puudub selles menetluses roll.

Eelnõu § 19 lõikega 3 nähakse ette juhud, millal ei ole võimalik turvalise veebikeskkonna kaudu avaldust esitada. Eelnõu § 19 lõike 3 punktiga 1 sätestatakse, et turvalise veebikeskkonna kaudu ei saa esitada taotlust eestkostetava nime muutmiseks, kuna nendes menetlustes on vajalik välja selgitada eestkostetava aramus. Seetõttu tuleb menetluses koguda täiendavaid tõendeid, sealhulgas selgitada välja eestkostetava enda aramus, kui isiku seisund seda võimaldab. Piirang on vajalik, et kokku hoida menetlusele kuluvat ressursi. Taotleja saab taotluse esitamiseks varem valmistuda, leppida ametnikuga kokku, kuidas ja millal toimub eestkostetava arvamuse väljaselgitamine. Piirang puudutab väikest osa nimemuutmise taotlustest ja on seega proportsionaalne, samas ei välista see nimemuutmise õiguse realiseerimist.

Eelnõu § 19 lõike 3 punktiga 2 nähakse ette, et turvalise veebikeskkonna kaudu ei saa avaldust esitada ka alaealise nime muutmiseks, kui alaealine, kelle nime soovitakse muuta, saab täisealiseks vähem kui 60 päeva pärast. Piirang on kehtestatud menetluseks kuluva aja tõttu, kuna teisel hooldusõiguslikul vanemal on 30 päeva aega turvalises veebikeskkonnas nõusoleku andmiseks, lisaks peab ametnik leidma sobiva aja alaealisega vestlemiseks ja tema arvamuse väljaselgitamiseks. Piiranguga välditakse olukorda, kus alaealine võib saada täisealiseks enne, kui menetlus jõuab lõpule. Täisealise isiku nime saab muuta üksnes tema enda avalduse alusel, mitte tema vanema avalduse alusel.

Lisaks nähakse eelnõu § 19 lõike 3 punktiga 3 ette, et turvalise veebikeskkonna kaudu ei saa avaldust esitada Eestis rahvusvahelise kaitse saajad ja välisriigi kodanikud, kellel on õigus isikunime muuta väga erandlikel juhtudel (vt eelnõu §-s 18 sätestatud selgitused).

Eelnõu § 19 lõikega 4 nähakse ette, et alaealise isiku isikunime muutmise avalduse esitab tema hooldusõiguslik vanem või eestkostja. Piiratud teovõimega täisealise isikunime muutmise avalduse esitab tema eestkostja. Kui soovitakse muuta alaealise nime, märgitakse avaldusel tema andmed, samuti avalduse esitaja – hooldusõigusliku vanema – nimi, isikukood ja kontaktandmed. Kui alaealisel on kaks hooldusõiguslikku vanemat, on vaja teise vanema nõusolekut alaealise nime muutmiseks. Siin lähtutakse PKS §-st 120, mille kohaselt on ühist hooldusõigust omavatel vanematel ühine esindusõigus.

Kui kohus on laiendanud alaealise isiku teovõimet (TsÜS § 9) ning andnud talle õiguse esitada nimemuutmise avaldus, siis lähtutakse kohtumäärusest ning isik saab oma õigusi ise realiseerida. Osas, milles isiku teovõime on laiendatud, ei ole tema vanematel esindusõigust ning kummagi vanema nõusolekut nimemuutmiseks vaja ei ole.

Eelnõu § 19 lõikega 5 nähakse ette, et piiratud teovõimega täisealise isiku nime muutmiseks ei saa avaldust esitada välisriigi notari juures. Selles menetluses on vaja välja selgitada piiratud teovõimega isiku aramus ning kuna välisriigi notarile sellist kohustust panna ei saa, peab isiku arvamuse välja selgitama pädev KOV. Seega on otstarbekas esitada avaldus pädevas KOV-is kohapeal.

Eelnõu § 19 lõikega 6 nähakse ette alaealise nime muutmisel teise hooldusõigusliku vanema nõusoleku andmise viisid. Välisriigis või kinnipidamisasutuses viibiv vanem saab nõusoleku anda samal viisil taotluse esitamisega. Lisaks saab välisriigis olev vanem edastada nõusoleku posti teel, kui nõusoleku andja isiku on tuvastanud ja tema allkirja õigsuse on kinnitanud välisriigi notar. Olenevalt välisriigist peab dokument olema legaliseeritud või apostilliga kinnitatud, kui välislepinguga ei ole kokku lepitud teisiti.

NS § 16 lõikes 1 sätestatud avalduse esitamine on eelnõus reguleeritud eraldi paragrahvis, mis hõlmab kõiki avalduse esitamisega seotud küsimusi, sealhulgas avalduse esitamist e-rahvastikuregistris (turvalises veebikeskkonnas) või pädevas KOV-is kohapeal, lubatud viisil kinnitatud allkirjaga avalduse esitamist kolmanda isiku vahendusel ning piiratud teovõimega isiku nimemuutmise avalduse esitamise erisusi.

NS-is ei reguleerita avalduse kinnitamist konsulaarametniku, vangla direktori ega välisriigi notari poolt. Siseministri 12. detsembri 2017. aasta määruse nr 45 §-ga 5 on lubatud Eesti välisesinduse konsulaarametnikul, välisriigi notaril või vangla direktoril kinnitada nimemuutmise avaldusel allkirja õigsust, vangla direktoril ka hooldusõigusliku vanema allkirja õigsust lapse nime muutmise nõusolekul. Normid tuuakse seaduse tasandile.

Eelnõu §-ga 20 sätestatakse isikunime muutmise avalduse andmekoosseis.

Lõikega 1 sätestatakse, milline teave peab avalduses olema. Nimemuutmise avalduse olulisim osa on uus soovitud isikunimi ning seaduses märgitud juhtudel nimemuutmise põhjus (eelnõu § 24 lõige 3, § 26 lõige 2, § 29 lõige 1). Teatud juhtudel tuleb uue eesnime taotlejal selgitada oma nimevalikut (eelnõu § 24 lõige 2). Piiratud teovõimega isiku nimemuutmisel on avaldajaks isik ise, kuid tema eest allkirjastab taotluse tema eestkostja. Avalduses märgitakse eestkostja nimi, isikukood ja kontaktandmed. Kui muudetakse alaealise lapse nime, tuleb avaldusel esitada ka teise hooldusõigusliku vanema andmed. Avaldusele lisatakse avaldaja kontaktandmed, mis võimaldavad menetlejal esitada täpsustavaid küsimusi, anda selgitusi jm. Avaldaja, kes ei kasuta e-posti, saab avaldusele märkida postiaadressi.

Eelnõu § 20 lõikega 2 sätestatakse, millised andmed peavad avalduses olema selle isiku kohta, kelle nime soovitakse muuta. Avalduse andmekoosseisus ei tehta vahet sellel, kas avalduse esitaja soovib muuta enda või oma alaealise lapse nime. Seetõttu on vaja sätestada eraldi andmekoosseis isiku kohta, kelle nime soovitakse muuta.

Piiratud teovõimega isiku arvamuse väljaselgitamine on nimemuutmise menetluse oluline osa. Eelnõu § 20 lõiget 3 rakendatakse olukordades, kus piiratud teovõimega isiku isikunime muutmise taotluse vorminõuete täitmiseks pöördatakse Eesti välisesindusse; sel juhul määratakse, kelle kohustus on välja selgitada piiratud teovõimega isiku arvamus. Eelnõu § 20 lõike 3 punktiga 1 sätestatakse, et juhul kui Eesti välisesinduse konsulaarametnik kontrollib avaldaja isikusamasust ning notariaalselt kinnitab tema isiklikult ja kirjalikult esitatava avalduse, on tal õigus selgitada välja piiratud teovõimega isiku arvamus, kui isik asub koos avalduse esitajaga samas välisriigis. Piiratud teovõimega isiku arvamuse väljaselgitamise võimaluse peab korraldama avalduse esitaja lähtudes piiratud teovõimega isiku huvide kaitsest (PKS § 179 lõige 1). Sellise erisuse loomine ja konsulaarametniku pädevuse laiendamine on vajalik, et piiratud teovõimega isiku õigused oleks igal juhul kaitstud. Eelnõu § 20 lõike 3 punktiga 2 sätestatakse, et piiratud teovõimega isiku arvamuse selgitab avaldust menetlev pädev kohalik omavalitsus juhul, kui piiratud teovõimega isik asub Eestis. Sellise lahendusega välditakse olukorda, kus isikut peaks üksnes arvamuse andmiseks viima välisesindusse või korraldama põhjendamatult keeruka suhtluse riikide vahel.

Eelnõu § 20 lõikega 4 selgitatakse, millal on kohustuslik esitada avaldusel rahvuse, emakeele ja kõrgeim omandatud haridustaseme andmed, ning sätestatakse, et haridustaseme andmed tuleb esitada 11-aastase ja vanema alaealise kohta. Nõude eesmärk on hoida RR-i andmed aja- ja asjakohased.

NS § 16 lõikega 2 ette nähtud avalduse andmekoosseis on lahti kirjutatud eraldi paragrahvis.

Eelnõu §-ga 21 määratletakse otsustuspädevus isikunime muutmisel. Eelnõu § 21 lõikega 1 sätestatakse jagatud pädevus Siseministeeriumi ja KOV-is töötava perekonnaseisuametniku (edaspidi *perekonnaseisuametnik*) vahel. Siseministeeriumis teeb otsuseid selleks pädev ametnik. HMS § 8 lõikega 2 nähakse ette, et haldusorganisiselt määratakse isikud, kes tegutsevad haldusmenetluses haldusorgani nimel, kui seaduses või määrukses ei ole sätestatud teisiti. Sisepädevuse jaotamiseks antava volituse täpset vormi pole ega peagi olema kuskil sätestatud. Volitatud organ peab suutma volitust tõendada, seetõttu on muidugi mõistlik kasutada vaid kirjalikku volitamist. Kõige praktilisem on kehtestada volitus kindlate haldusakti tüüpide suhtes asutuse käskkirjaga. Volitus võib olla antud ka asutusesiseses seadust täpsustavas juhendis või teenistuja ametijuhendis.¹⁵

Eelnõu § 21 lõikega 2 nähakse ette, et perekonnaseisuametnik otsustab nimemuutmise juhul, kui vajadus kaalutlusõiguse rakendamiseks puudub või see on selgepiiriline.

Eelnõu § 21 lõike 2 punkti 1 järgi on perekonnaseisuametniku pädevuses eesnime muutmise (eelnõu § 24), mille puhul tuleb hinnata eesnime vastavust eelnõu nõuetele ning välja selgitada, kas soovitud eesnimi koos kantava perekonnanimega moodustab RR-i andmetel elava isiku isikunime. Mõlemad kontrollid tehakse RR-i andmete alusel. Perekonnaseisuametnik otsustab nimemuutmise juhul, kui soovitud eesnime ei kanna RR-i andmetel ükski isik (eelnõu § 24 lõige 2). Perekonnaseisuametnikul on kohustus välja selgitada, kas soovitud eesnime andmine on võimalik, kas see vastab eesti õigekeelsusreeglitele, kas see on võõrkeelsena kasutusel teises riigis või on mugandatud eesti keelde sobivaks. Perekonnaseisuametniku kaalutlusõigus piirdub nime hindamisega, käesoleva seaduse § 5 nõuetele vastavuse väljaselgitamisega.

Perekonnaseisuametnik otsustab nimemuutmise ka juhul, kui soovitud eesnimi ei vasta taotleja soole, kuid taotlejal on olemas mõjuv põhjus soovitud nime kandmiseks (eelnõu § 24 lõige 3).

Eelnõu § 21 lõike 2 punkti 2 järgi on perekonnaseisuametniku pädevuses eesnime muutmise keeldumine (eelnõu § 25 punktid 1–3). Kui selgub, et soovitud eesnimi ei vasta seaduse nõuetele või soovitud eesnimega moodustuks juba olemasolev isikunimi või soole mittevastava nime andmiseks ei ole mõjuvat põhjust, on perekonnaseisuametnikul õigus jätta avaldus rahuldamata ja keelduda uue eesnime andmisest.

Eelnõu § 21 lõike 2 punkti 3 järgi on perekonnaseisuametniku pädevuses perekonnanime muutmise, kui soovitud perekonnanimega on olemas põlvnemise, abielu või registreeritud kooselu kaudu seos, mille andmed on RR-is olemas (eelnõu § 26 lõige 1). Näiteks saab RR-is põlvnemise andmete alusel anda perekonnanime, mida kandis taotleja vanavanem, või anda taotlejale abikaasa perekonnanime abielu andmete alusel. Sellises menetluses ei ole vaja kaalutlusõigust, vaid otsustada saab RR-i andmete alusel.

¹⁵ [Haldusmenetluse käsiraamat](#), A. Aedmaa, E. Lopman, N. Parrest, I. Pilving, E. Vene, lk 53.

Eelnõu § 21 lõike 2 punkti 4 järgi on perekonnaseisuametniku pädevuses perekonnanime muutmisest keeldumine eelnõu § 28 punkti 1 alusel, kui kohaldatakse eelnõu § 27 lõigetes 1 ja 2 sätestatud piirangut ning perekonnanime muutmist ei loeta korduvaks või sama avaldusega eesnime muutmise otsustamine ei ole Siseministeeriumi pädevuses.

Eelnõu § 26 lõike 1 alusel perekonnanime muutmisel rakendub kaks § 27 olevat piirangut - lapse nime ei saa muuta nii, et see oleks vanema perekonnanimest erinev (eelnõu § 27 lõige 1) ja soovitud nimi ei tohi olla vanas kirjaviisis (eelnõu § 27 lõige 2). Perekonnaseisuametnikul on pädevus juhul, kui isiku nime ei ole varem muudetud, st perekonnanime muutmist ei loeta korduvaks ning otsustusõigus ei lähe üle Siseministeeriumile. Perekonnaseisuametnikul on pädevus ka juhul, kui sama avaldusega soovitakse muuta eesnime ja perekonnanime ning mõlema nime osas on otsustusõigus perekonnaseisuametnikul, otsustusõigus ei lähe üle Siseministeeriumile.

Näiteks esitab isik avalduse lapsele vanaema perekonnanime andmiseks, mida kumbki vanem ise ei kanna. Menetlus on perekonnaseisuametniku pädevuses § 26 lõike 1 punkti 2 alusel - perekonnanime võib muuta, kui isik soovib kanda otsejoones üleneja sugulase dokumentaalselt tõendatud üheosalist perekonnanime. Kuna § 27 lõike 1 kohaselt ei või alaealise lapse perekonnanime muuta, kui selle tulemusel ei kanna laps kummagi vanema perekonnanime, tuleb perekonnaseisuametnikul avalduse rahuldamisest keelduda § 28 lõike 1 alusel.

Näiteks esitab isik avalduse esivanema perekonnanime Hawwa (suvaline näide vanast kirjaviisist topelt w-ga) andmiseks. Menetlus on perekonnaseisuametniku pädevuses § 26 lõike 1 punkti 2 alusel - perekonnanime võib muuta, kui isik soovib kanda otsejoones üleneja sugulase dokumentaalselt tõendatud üheosalist perekonnanime. RR-i andmetel on avalduse esitaja IV põlve esivanem nime kandnud ning viimane dokument selle nimega on aastast 1926. Kuna § 27 lõike 2 kohaselt ei anta perekonnanime, mis on vanas kirjaviisis ja mida rahvastikuregistri andmetel ei ole kantud perekonnanimena pärast 1940. aastat, tuleb perekonnaseisuametnikul avalduse rahuldamisest keelduda § 28 lõike 2 alusel.

Eelnõu § 21 lõike 2 punktide 5 ja 6 järgi on perekonnaseisuametniku pädevuses välisriigi kodaniku eesnime või perekonnanime muutmine (eelnõu § 30 lõiked 1–5), kui isiku kodakondsusriik ei tunnusta Eestis perekonnaseisutoiminguga saadud nime, samuti muutmisest keeldumine (eelnõu § 30 lõige 7), kui ei ole tõendatud, et isiku kodakondsusriik siin saadud nime ei tunnusta.

Eelnõu § 21 lõikega 3 antakse muidu perekonnaseisuametniku otsustuspädevuses olevate sätete (eelnõu § 24 ja § 26 lõige 1) alusel otsustamise õigus Siseministeeriumile, kuid seda vaid tingimusel, et otsuse saab teha teatud tingimuste täitmise korral automaatselt (eelnõu § 23).

Eelnõu § 21 lõikega 4 sätestatakse Siseministeeriumi pädevus isikunime muutmisel. Siseministeerium lähtub oma otsuse tegemisel isikunimekomisjoni arvamusest. Siseministeeriumi pädevuses on menetlused, kus tuleb rakendada kaalutusõigust.

Eelnõu § 21 lõike 4 punkti 1 kohaselt otsustab Siseministeerium eesnime muutmise (eelnõu § 24) ja perekonnanime muutmise (eelnõu § 26 lõige 1), kui isiku eesnime või perekonnanime saab lugeda korduvaks. Kuna korduvalt saab nime muuta vaid mõjuval põhjusel (eelnõu § 29 lõige 1), siis on tegemist kaalutusotsusega.

Eelnõu § 21 lõike 4 punkti 2 järgi on Siseministeeriumi pädevuses menetleda avaldusi, kus korraga soovitakse muuta nii eesnime kui ka perekonnanime ja kus eesnime või perekonnanime

muutmise otsustamine on Siseministeeriumi pädevuses Sellega võetakse perekonnaseisuametnikult pädevus eesnime või perekonnanime muuta, kuid sama avalduse jagamine kahe menetleja vahel võib tekitada segadust ja tuua taotlejale kaasa soovimatuid tagajärgi. Näiteks ei ole soovitud eesnime andmiseks takistusi, kuid vabalt valitud perekonnanime ei ole võimalik anda, tekkiv isikunimi (uus eesnimi ja senine perekonnanimi) ei ole taotlejale vastuvõetav jne.

Eelnõu § 21 lõike 4 punkti 3 järgi on Siseministeeriumi pädevuses eesnime muutmise keeldumine (eelnõu § 25), kui eesnime muutmist loetakse korduvaks. Korduvalt saab nime muuta üksnes mõjuval põhjusel ning menetluses tuleb rakendada kaalutlusõigust.

Eelnõu § 21 lõike 4 punkti 4 järgi on Siseministeeriumi pädevuses perekonnanime muutmine eelnõu § 26 lõikes 2 sätestatud alusel. Kõigis taotlustes, kus soovitakse vabalt valitud perekonnanime, tuleb hinnata nimemuutmise põhjust (eelnõu § 26 lõige 2) ja soovitud perekonnanime vastavust eelnõu nõuetele (eelnõu § 27). Kaalutlusõigus antakse Siseministeeriumile, et tagada nendes menetlustes ühtne praktika.

Eelnõu § 21 lõike 4 punkti 5 kohaselt on Siseministeeriumi pädevuses keelduda nime muutmise, kui soovitud nimi ei vasta eelnõu nõuetele või kui taotlejal ei ole nime muutmiseks või nime korduvaks muutmiseks mõjuvat põhjust (eelnõu § 28).

Eelnõu § 21 lõike 4 kohaselt teeb Siseministeeriumi otsuseid samadel alustel, milles on pädevus perekonnaseisuametnikul ehk siis eelnõu § 24, § 25 punktide 1–3, § 28 punkti 1 alusel. Pädevused kattuvad, kuid esmakordsed nimemuutmisel on alati perekonnaseisuametniku pädevuses ning korduvad nimemuutmisel on alati Siseministeeriumi pädevuses.

Eelnõule on lisatud pädeva kohaliku omavalitsuse perekonnaseisuametniku ja Siseministeeriumi otsustuspädevusi selgitav tabel.

Pädevuste tabel

Säte	Pädeva kohaliku omavalitsuse perekonnaseisuametnik	Siseministeerium
Eesnime muutmine (§ 24)	Otsustab perekonnaseisuaametnik, kui avaldus ei lange Siseministeeriumi pädevusse (§ 21 lõige 2 punkt 1)	1. Otsustab Siseministeerium automaatselt (§ 21 lõige 3) 2. Otsustab Siseministeerium, kui korduv avaldus (§ 21 lõige 4 punkt 1) 3. otsustab Siseministeerium, kui avalduses eesnime ja perekonnanime muutmine, millest viimane Siseministeeriumi pädevuses (§ 21 lõige 4 punkt 2)
Eesnime muutmise keeldumise (§ 25)	Otsustab perekonnaseisuaametnik punktide 1–3 alusel, kui avaldus ei lange Siseministeeriumi pädevusse (§ 21 lõige 2 punkt 2)	1. Otsustab Siseministeerium punktide 1–3 alusel, kui avalduses eesnime ja perekonnanime muutmine, millest viimane Siseministeerium menetluses (§ 21 lõige 4 punkt 2); 2. Otsustab Siseministeerium punkti 4 alusel, kui on korduv ja puudub mõjuv põhjus (§ 21 lõige 4 punkt 3)
Perekonnanime muutmine	Otsustab perekonnaseisuaametnik, kui avaldus ei lange	1. Otsustab Siseministeerium automaatselt (§ 21 lõige 3)

(§ 26 lõige 1)	Siseministeeriumi pädevusse (§ 21 lõige 2 punkt 3)	2. Otsustab Siseministeerium, kui korduv avaldus (§ 21 lõige 4 punkt 1) 3. Otsustab Siseministeerium, kui avalduses eesnime ja perekonnanime muutmine, millest esimene Siseministeeriumi pädevuses (§ 21 lõige 4 punkt 2)
Perekonnanime muutmine (§ 26 lõige 2)		Otsustab Siseministeerium (§ 21 lõige 4 punkt 4)
Perekonnanime muutmise keeldumine (§ 28)	Otsustab perekonnaseisuaametik punkt 1 alusel, kui avaldust menetletakse § 26 lõike 1 alusel ja on § 27 lõigete 1 ja 2 piirang (§ 21 lõige 2 punkt 4)	1. Otsustab Siseministeerium, kui avaldust menetletakse § 26 lõike 2 alusel ja soovitud nimi ei vasta § 27 nõuetele (§ 21 lõige 4 punkt 5) 2. Otsustab Siseministeerium, kui korduv ja puudub mõjuv põhjus (§ 21 lõige 4 punkt 5)
§ 30. Välisriigi kodaniku isikunime muutmine ja muutmise keeldumine	Otsustab perekonnaseisuaametik muutmise (§ 21 lõige 2 punkt 5, keeldumise (§ 21 lõige 2 punkt 6)	

NS § 16 lõikes 6¹ on nimetatud, kellel on õigus otsustada uue nime andmist, kuid ei ole täpsustatud pädevuse piire. Eelnõuga sätestatakse nimemuutmise otsustamise pädevus jagatuna perekonnaseisuaametniku ja Siseministeeriumi vahel, nimetades konkreetset sätteid ning olukorrad.

Eelnõu §-ga 22 reguleeritakse nimemuutmise õiguse andmine perekonnaseisuaametnikule. Eelnõu § 22 lõikega 1 sätestatakse, et perekonnaseisuaametnikuna tegutsemise õigus antakse PKTS-is sätestatud korras. See kord on kehtestatud siseministri määrusega.¹⁶ PKTS § 4 lõike 2 kohaselt võib perekonnaseisuaametnikuks nimetada isiku, kes vastab avaliku teenistuse seaduses sätestatud nõuetele ning kellele valdkonna eest vastutav minister või tema volitatud isik on andnud pärast perekonnaseisuaametniku eksami sooritamist perekonnaseisuaametnikuna tegutsemise õiguse. Tavapäraselt omandab perekonnaseisuaametnik teadmised perekonnaseisutoimingute tegemiseks. Kui perekonnaseisuaametnikule antakse õigus otsustada nimemuutmist, peab ta omandama teadmised INS-ist, et viia läbi nimemuutmise menetlusi.

Eelnõu § 22 lõike 2 järgi saab valdkonna eest vastutav minister või tema volitatud isik anda isikunime muutmise otsustamise õiguse pädeva KOV-i teenistujale, kes vastab avaliku teenistuse seaduses ametnikule sätestatud nõuetele ning kes on sooritanud perekonnaseisuaametniku eksami PKTS-i ja selle alusel kehtestatud korra kohaselt. Siseministeeriumis teeb otsuseid selleks pädev ametnik. HMS § 8 lõikega 2 nähakse ette, et haldusorganisatsiooniliselt määratakse isikud, kes tegutsevad haldusmenetluses haldusorgani nimel, kui seaduses või määruses ei ole sätestatud teisiti. Sisepädevuse jaotamiseks antava volituse täpset vormi pole ega peagi olema kuskil sätestatud. Volitatud organ peab suutma volitust tõendada ja seetõttu on muidugi mõistlik kasutada vaid kirjalikku volitamist. Kõige praktilisem on kehtestada volitus kindlate haldusakti tüüpide suhtes asutuse käskkirjaga. Volitus võib olla

¹⁶ [RT I, 15.12.2017, 6.](#)

antud ka asutusesiseses seadust täpsustavas juhendis või teenistuja ametijuhendis.¹⁷ Perekonnaseisuametnikuks saamine vormistatakse Siseministeeriumi otsusega.

NS § 16 lõike 6¹ punktiga 3 nähakse ette, milliste õigustega perekonnaseisuametnik võib uue nime andmist otsustada. Eelnõuga sätestatakse eraldi paragrahvis, kuidas perekonnaseisuametnikule see õigus antakse.

Eelnõu §-ga 23 sätestatakse isikunime automaatne otsustamine. Eelnõu § 23 lõikega 1 nähakse ette tingimused, mille täitmisel võib isikunime muutmise otsustada automaatselt.

Eelnõu § 23 lõike 1 punkti 1 kohaselt on võimalik teha isikunime muutmise kohta automaatotsus vaid juhul, kui isikunime muutmise taotlus on esitatud turvalise veebikeskkonna kaudu. Automaatmenetluses ei ole ametnikul rolli, avalduse andmeid kontrollitakse ja otsustusi tehakse automaatselt RR-i andmete alusel. Kui avaldus esitatakse pädevas KOV-is kohapeal või kasutatakse muid eelnõu § 19 lõikes 2 kasutatud viise, on ametnik juba menetlusse kaasatud.

Eelnõu § 23 lõike 1 punkti 2 järgi saab automaatotsuse teha juhul, kui taotletava perekonnanime saamise õigus on RR-ist automaatselt kontrollitud – näiteks kui soovitud perekonnanimi on taotleja vanaema nimi ning põlvnemise seose ja nime kandmise saab tuvastada RR-i andmetel. Eelnõu § 23 lõike 1 punkti 3 järgi on automaatotsuse tegemiseks eesnimi muutmisel vajalik, et soovitud eesnimi on RR-i andmetel kasutusel ning seda kannavad taotlejaga samast soost isikud – see tagab, et soovitav eesnimi vastab seaduses sätestatud nõuetele.

Eelnõu § 23 lõike 1 punktiga 5 sätestatakse, et automaatotsuse saab teha vaid juhul, kui ei ole vaja rakendada kaalutusõigust – näiteks soovitud perekonnanime on isik varem kandnud ning need andmed on RR-is olemas või perekonnanime muutmist taotletakse esmakordselt RR-is ei ole andmeid varasema nimemuutmise kohta.

Eelnõu § 23 lõike 1 punktiga 6 sätestatakse, et automaatotsuse saab teha ka siis, kui otsuse tegemisel ei ole vaja välja selgitada alaealise isiku arvamust – täisealiste nimemuutmise avaldused saab lahendada automaatselt, aga ka laste nimemuutmise avaldustes on võimalik automaatmenetlus, kui tegemist on lapsega, kelle arvamust ei selgitata välja tema vanuse tõttu. Eelnõu § 23 lõike 1 punktiga 7 sätestatakse, et alaealise nimemuutmise menetluses automaatotsuse tegemine eeldab ka teise hooldusõigusliku vanema nõusoleku andmist samas turvalises veebikeskkonnas.

Eelnõu § 23 lõike 1 punktiga 8 nähakse ette, et automaatotsuse saab teha üksnes positiivse otsuse korral, seega ei tohi menetluses esineda nime andmisest keeldumise alust. Automaatse otsustamise tingimuste kontrollimisel tuleb muu hulgas tuvastada, kas isikul on õigus isikunime muuta. Kui isiku suhtes kohaldatakse eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingute piirangut, ei ole isikul õigust isikunime muuta ning avaldus jäetakse eelnõu § 18 lõike 2 alusel läbi vaatamata. Sellisel juhul ei tehta isikunime muutmise sisulist otsust ega hinnata nime muutmise keeldumise aluseid. Päring karistusregistrisse, millega kontrollitakse eelnõu § 7 lõikes 3 ja 4 sätestatud piirangu olemasolu, tehakse enne avalduse vastuvõtmist.

Isikul on võimalik valida avalduse esitamise kanal. Isikunime muutmise avalduse saab esitada turvalises veebikeskkonnas või seaduses sätestatud juhul kirjalikult pädevas kohaliku omavalitsuse asutuses. Automaatotsuse tegemine saab kõne alla tulla üksnes turvalises veebikeskkonnas esitatud avalduse puhul ning ainult juhul, kui kõik seaduses sätestatud automaatotsuse tegemise eeldused on täidetud.

¹⁷ [Haldusmenetluse käsiraamat](#), A. Aedmaa, E. Lopman, N. Parrest, I. Pilving, E. Vene, lk 53.

Automaatotsust ei tehta kõigi turvalises veebikeskkonnas esitatud avalduste suhtes. Kui juhtum eeldab kaalutlusõiguse kasutamist, täiendavate asjaolude väljaselgitamist, isiku esitatud põhjenduse või tõendi sisulist hindamist või alaealise lapse arvamuse väljaselgitamist, ei lahendata avaldust automaatotsusega, vaid see suunatakse ametniku menetlusse.

Eelnõu § 23 lõikega 2 sätestatakse, et kui eelnõu § 23 lõikes 1 ette nähtud tingimused on täidetud, otsustab Siseministeerium nime andmise. Automaatotsuse tegemist ei kohaldata kõigile avaldustele, vaid üksnes turvalise veebikeskkonna kaudu esitatud avaldustele, mille puhul on kõik seaduses sätestatud eeldused täidetud. Isikul on võimalik valida menetluskanal, esitades avalduse kas turvalise veebikeskkonna kaudu või KOV-is kohapeal. Veebikeskkonnas avaldust esitades teavitatakse isikut enne avalduse lõplikku esitamist sellest, et avalduse lahendamisel võidakse teha automaatotsus. Kui isik ei soovi, et tema avaldus liigub automaatmenetlusse, on tal võimalik veebimenetlus katkestada ja esitada avaldus KOV-is, kus selle lahendab ametnik.

RR-i andmete kontrolle saab teha automaatselt kõigi taotluste puhul, kuid olukordades, kus eelnõu kohaselt on vaja hinnata nime muutmise põhjuseid või soovitud nime vastavust eelnõu nõuetele, ei tehta automaatotsuseid, vaid menetlus edastatakse ametnikule kaalutlusotsuse tegemiseks. Positiivne automaatotsus ei tähenda seega, et ka negatiivne otsus tehakse automaatselt. Vastupidi, automaatotsus on piiratud juhtudega, kus süsteem saab teha üksnes selge positiivse lahendi.

Automaatotsuse korral tagatakse asjakohased meetmed, et kaitsta andmesubjekti õigusi, vabadusi ja õigustatud huve. Automaatotsuse korral teavitatakse isikut sellest, et otsus tehti automatiseeritult. Isikule antakse arusaadav teave selle kohta, et otsus põhineb seaduses sätestatud tingimuste automaatsel kontrollil ning RR-i andmetel. Samuti antakse isikule teave haldusorgani kontaktandmete, vaidlustamisvõimaluse ja ebaõigete registriandmete parandamise võimaluse kohta. Kui isik leiab, et automaatotsuse aluseks olnud andmed on ebaõiged või automaatotsus ei arvesta tema hinnangul olulisi asjaolusid, saab ta pöörduda pädeva haldusorgani poole selgituse saamiseks, esitada oma seisukoha ning kasutada seaduses sätestatud vaidlustamisvõimalusi. Üldine vaidlustamiskord on sätestatud eelnõu vaideid puudutavas sättes.

Kui avaldus esitatakse turvalise veebikeskkonnas kaudu, kontrollitakse vajalikke andmeid automaatselt, mis esmalt annab avalduse esitajale teadmise, et avalduse menetlemine on võimalik, ja teisalt vabastab ametniku samade andmete kontrollimisest. Automaatselt saab kontrollida avalduse esitaja õigust nime muuta, s.t kontrollida vanust, teovõimet ja kodakondsust. Samuti on võimalik kontrollida, kas RR-i andmed toetavad avalduse esitaja soovi, näiteks isik soovib kanda vanavanema perekonnanime ning RR-is on olemas põlvnemise seos ja soovitud nime kasutamine. Ent kui mõjuval põhjusel soovitakse vabalt valitud perekonnanime, siis ei saa kaalutlusotsust automaatselt teha. Seetõttu ei ole sättes eraldi märgitud, et kaalutlusotsuste puhul ei saa automaatset kontrolli teha, sest esmased kontrollid tehakse kõikide avalduste korral. Kaalutlusega seotud juhtumite korral edastatakse menetlus ametnikule ja automaatotsust ei tehta. Sättes on öeldud, et automaatotsus tehakse vaid siis, kui avalduse vastavust õigusaktides kehtestatud tingimustele on kontrollitud automaatselt RR-i abil, mis välistab kaalutluse.

Menetluse muutmise vastab tänapäeva elektroonilistele ja infotehnoloogilistele võimalustele ning suurendab haldusmenetluse tõhusust. Õiguslikus tähenduses ei oma tähtsust asjaolu, kas haldusakt on kinnitatud käsitsi, digiallkirja või -templiga – tähtis on see, et saab tuvastada, milline haldusorgan on otsuse teinud. Samuti tuleb rõhutada, et kuigi suurema osa

automaatteenustest võib otsustada IT-süsteem, vastutab haldusakti sisulise õigsuse eest kokkuvõttes otsuse teinud haldusorgan ehk Siseministeerium.

Isikutel säilivad nende põhiõigused, näiteks õigus automaatne haldusakt vaidlustada ja halduskohtu poole pöörduda, isegi siis, kui haldusakti on andnud Siseministeerium automaatselt, sest haldusõigussuhe on tekkinud isiku ja haldusorgani, mitte otsuse teinud ametniku vahel, kes on määratud esindama haldusorganit sisepädevuse alusel. Vaidluse korral esitab isik kaebuse haldusorgani, mitte konkreetse ametniku ja tema allkirja vastu.

Enamasti saab asjaolusid kontrollida ettenähtud reeglite alusel toimiva IT-lahenduse abil ja kui süsteemi kontrolli tulemus on positiivne, saab kohe teha otsuse, samuti saab otsuse alusel kanda uue nime viivitamata RR-i. Kontrollivõimalused saab luua turvalisse veebikeskkonda, kus andmete esitamine ja seosed RR-iga on võimalik integreerida juba andmete esitamise etappi.

Kui kontrollida automaatselt, RR-i vahendusel, ning nime muutmiseks kaalutusotsuse vajadust ja nime muutmise keeldumise aluseid ei esine, tehakse otsus automaatselt, edastamata e-teenuse kaudu esitatud avaldust ametnikule. Kui avalduses on andmeid, mida RR-i andmete põhjal ei ole võimalik kontrollida, näiteks soovitud perekonnanime andmiseks ei leita vajalikku seost nime kandjaga, katkeb avalduse automaatmenetlus ning avaldus edastatakse ametnikule asjaolude selgitamiseks ja võimaluse korral nimemuutmise otsuse tegemiseks. Automaatotsuse tegemise loogika on sama mis näiteks PKTS-i alusel sünni registreerimise automaatmenetlustes – kui RR avalduse andmeid ei toeta, edastatakse avaldus ametnikule, kes selgitab välja asjaolud ja registreerib sünni.

Eelnõu §-s 23 ei ole eraldi sätestatud, et kui automaatotsuse tegemise eeldused ei ole täidetud, siis toimub tavapärane nimemuutmise menetlus ametniku osalusel. Seega kehtib üldine eelnõu regulatsioon nimemuutmise menetluses ehk ametnik vaatab läbi isiklikult või turvalises veebikeskkonnas esitatud avaldused, kuid teatud juhtudel on võimalik automaatmenetlus ilma ametnikuta, kui selleks on eeldused täidetud.

Automaatne menetlus on nimemuutmise avalduse esitajale kiire ja ka tema uus nimi kantakse RR-i rütm. Eelkirjeldatud tegevusega hoitakse muu hulgas kokku ametnike tööaega. Seega väheneb nii inimese halduskoormus kui ka ametnike töökoormus.

Nime muutmise menetluses automaatotsuse tegemise täpsemad tingimused ja korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega (eelnõu § 17 lõige 3).

Automaatotsuse tegemise puhul on tähtis viidata ka IKÜM-ile. Automaatotsuste ja -kannete tegemine ei ole IKÜM-iga vastuolus. IKÜM-i põhjenduses 63 on sätestatud:

„Selleks et olla töötlemisest teadlik ja kontrollida selle seaduslikkust, peaks andmesubjektil olema õigus tutvuda isikuandmetega, mis on tema kohta kogutud, ja seda õigust lihtsalt ja mõistlike ajavahemike järel kasutada. /.../ Igal andmesubjektil peaks seega olema õigus teada eelkõige isikuandmete töötlemise eesmärgid, võimaluse korral isikuandmete töötlemise ajavahemikku, isikuandmete vastuvõtjaid, isikuandmete automaatse töötlemise loogikat ja sellise töötlemise võimalikke tagajärgi (vähemalt juhul kui töötlemine põhineb profiilanalüüsil) ning saada eelneva kohta teate. Võimaluse korral peaks vastutav töötleja saama anda kaugjuurdepääsu turvalisele süsteemile, kus andmesubjekt saab otse tutvuda oma isikuandmetega.“

IKÜM-i põhjenduses 71 on kirjeldatud, millisel juhul ei tohiks isiku suhtes tehtav otsus põhineda üksnes automaatotsusel. Need on eelkõige juhud, kui isikule kaasnevad otsusega õiguslikud tagajärjed.

Automaatotsuste ja -kannete puhul võivad õiguslikud tagajärjed kaasneda seetõttu, et nimest sõltuvad muud teenused. Teisalt on aga nimemuutmise avalduse esitanud isik ise, nii et menetlus tehakse inimese enda algatusel. Ainus erinevus tavapärasest otsusest on see, et kontrollle ja otsust ei tee ametnik, vaid andmeid kontrollitakse automaatselt RR-i kaudu ning seejärel tehakse ametniku vahetu sekkumiseta automaatotsus. Kui esineb vastuolu, siis menetleb nimemuutmise avaldust edasi ametnik. Seega on tagatud kõik isiku õigused ja andmeid töödeldakse turvaliselt.

Kuna nime muutmise automaatotsus on haldusakt, siis loetakse seda IKÜM-i artikli 22 tähenduses automaatotsuseks. Artiklis 22 käsitletakse automatiseeritud töötlusel põhinevate üksikotsuste tegemist. Artikli 22 lõike 1 kohaselt on andmesubjektil õigus mitte olla sellise otsuse subjekt, mis põhineb üksnes automatiseeritud töötlusel, sealhulgas profiilianalüüsil, ning millel on tema suhtes õiguslikud tagajärjed või mis teda muul viisil oluliselt mõjutab. Artikli 22 lõike 2 punkti b kohaselt ei kohaldata artikli 22 lõiget 1, kui otsus on lubatud vastutava töötleja suhtes kohaldatava liidu või liikmesriigi õigusega, milles on sätestatud ka asjakohased meetmed andmesubjekti õiguste ja vabaduste ning õigustatud huvide kaitsmiseks. Eelnõusse lisatakse õiguslik alus automaatotsuste ja -kannete tegemiseks nimemuutmise menetluses. Automaatotsuste ja -kannete tegemisel tagatakse andmesubjekti õigused ja vabadused ning õigustatud huvid.

NS § 16 lõikega 6⁴ reguleeritakse automaatotsuste tegemist. Eelnõuga sätestatakse automaatotsuste tegemisse puutuv eraldi paragrahvis.

Eelnõu §-ga 24 sätestatakse eesnime muutmise alused. Laps saab eesnime sünni registreerimisel, eesnimi väljendab vanemate soove, vanemad valivad lapsele oma hinnangul sobivaima eesnime. Ometi võib ette tulla olukordi, kus sünnist saadiks kantav eesnimi ei ole isikule meelepärane. Kuna eesnime kasutatakse igapäevasuhtluses, võib sobimatu eesnimi tekitada palju probleeme. Seega võib eesnime muutmise olla vajalik. Uue eesnime taotlemisel ei ole vaja esitada põhjuseid, miks kantav eesnimi enam ei sobi. Eelnõu § 24 lõikega 1 sätestatakse, et uue eesnime saab anda isiku soovil.

Eelnõu lõikega 2 nähakse ette, et kui isik soovib kanda eesnime, mida RR-i andmetel ei kanna ükski isik, on ametnikul õigus küsida eesnime valiku kohta selgitust. RR-is on kasutusel ligi 24 000 eesnime, seega esitatakse taotlus enamasti registriandmete alusel kontrollitava eesnime saamiseks. Kuna sellise kasutusega eesnime taotluse menetlemisel tuleb ametnikul hinnata eesnime vastavust seaduse nõuetele ja vajaduse korral otsida selle kasutuse kohta muu riigi tõendusmaterjali, siis peaks nime taotleja oma valikut selgitama, võimalusel esitama selle aluseks olnud allika.

Eelnõu § 24 lõikega 3 nähakse ette, et kui eesnime muutmisel soovitakse eesnime, mis on juurdunud vaid nime saaja vastassoo eesnimena, tuleb eesnime muutmiseks esitada mõjuv põhjus.

NS §-ga 19 reguleeritakse eesnime muutmist. Eelnõuga täpsustatakse, millal on vaja eesnime muutmisel nime valikut selgitada või põhjendada. Põhimõttelist erinevust eesnime muutmisel ei ole.

Eelnõu §-ga 25 sätestatakse eesnime muutmise keeldumise alused. Need on vaja esitada õigusselguse huvides, sest siis saavad nime muuta soovivad inimesed lihtsamini aru, mis alusel nende eesnime muutmise taotlusest keeldutakse. Eesnime muutmise keeldumiseks on neli alust.

Eelnõu § 25 punkti 1 kohaselt keeldutakse eesnime muutmise, kui eesnimi ei vasta §-s 5 sätestatud nõuetele. Aluse eesmärk on hoida eesti keelt ja kultuuri, mille oluline osa on ka eesnimi. Tänapäeval on Eestis kasutusel palju võõrkeelseid eesnimesid, kuid see ei tähenda, et neid võiks vabalt juurde luua. Eelnõu § 5 lõike 6 kohaselt on võimalik võõrkeelne eesnimi mugandada eesti keelde sobivaks ning hinnata võõrkeelsete tunnustega eesnime vastavust eesti nimetraditsioonile. Seega on eesnime valik uue eesnime andmisel väga lai ja eelnõuga sätestatav piirang jätab võimaluse sobiva eesnime valikuks. Piirang aitab vältida äärmuslikke valikuid ja keeruliste eesnimede teket. Kui isik soovib eesnime, mis ei vasta eelnõu § 5 nõuetele, siis antakse talle menetluses võimalus oma nimevalikut muuta. Seega ei tehta otsust kunagi ainult esitatud andmete alusel, vaid isikule selgitakse seaduse võimalusi ja soovitatakse nimevalikut muuta.

Eelnõu § 25 punktiga 2 sätestatakse piirang: soovitud eesnime ei saa anda juhul, kui see koos kantava perekonnanimega moodustab isikunime, mis on RR-i andmetel elava isiku isikunimi. Piirangu eesmärk on vältida segadusi isikunimedega, aga välistada ka identiteedivargused. Olemasoleva isikunimega sama isikunimi saab tekkida näiteks sünni registreerimisel ja abielu või kooselulepingu sõlmimisel, kuid selliseid isikunimesid ei tohiks juurde tekitada nimemuutmisel menetluses. Eesnimede valik on väga lai, vajaduse korral saab piirangu alla langevale eesnimemale lisada teise eesnime ning sellega vältida olemasoleva isikunimega sama isikunime tekkimist.

Eelnõu § 25 punkti 3 alusel keeldutakse uue eesnime andmisest, kui soovitud eesnimi on juurdunud taotleja vastassoo eesnimena ja avalduses puudub selle võtmiseks mõjuv põhjus. Seadusega ei ole kehtestatud keeldu anda soole mittevastavat eesnime, samuti on selliseid juhtumeid olnud praktikas, kuid põhjuse esitamise nõue juhib taotleja tähelepanu vastuolule ja tagab, et tema soov on läbi mõeldud.

Eelnõu § 25 punktiga 4 nähakse ette, et eesnime muutmise keeldutakse, kui isiku eesnime on varem muudetud ja eesnime muutmiseks puudub mõjuv põhjus.

NS-is puudusid eraldi alused eesnime andmisest keeldumiseks. Eelnõus on need esitatud õigusselguse huvides.

Eelnõu §-ga 26 sätestatakse perekonnanime muutmise alused. Lõikes 1 on esitatud alused, kus kaalutlusõigust ei rakendata ja nimi muudetakse, kui soovitud nimi ja vajalik seos on dokumentaalselt tõendatud. Näiteks soovib isik hakata kandma perekonnanime Tamm ja RR-i kantud andmete alusel on sama nime kandnud tema emapoolne vanaema. Nimemuutmisel alus on eelnõu § 26 lõike 1 punkt 2: perekonnanime võib muuta, kui isik soovib kanda otsejoones üleneja sugulase dokumentaalselt tõendatud üheosalist perekonnanime.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 1 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda perekonnanime, mida ta on varem kandnud – sel juhul saab anda sünnil, abielu või kooselulepingu sõlmimisel või nimemuutmisel saadud perekonnanime. Oluline ei ole see, mis põhjusel on kunagi kantud perekonnanimest loobunud. Kui RR-is on andmed soovitud nime kandmise kohta olemas, saab seda nime ka anda.

NS-i alusel võib sünnil saadud nime anda vanema perekonnanimena, mis ei ole sisult korrektne.

Kuna pärast lahutust on neiupõlve perekonnanime taotlemine üsna sage põhjus, luuakse eelnõuga selle jaoks selgem säte, et nime saab anda isiku enda varem kantud nimena, mitte vanema nimena.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 2 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda perekonnanime, mida on kandnud tema otsejoones ülenejad sugulased. Siin ei seata põlvkondade arvule piire, vajalik on vaid usaldusväärne tõendus põlvnemissuhte ja perekonnanime kandmise kohta. Suguvõsanime saab anda üheosalise perekonnanime, kuid anda ei saa topeltperekonnanimesid. Topeltperekonnanimi on eesti nimetraditsioonis erand ja selle edasiandmise piiramine on põhjendatud. Reeglina näitab topeltperekonnanimi abielu sõlmimist. Selline nimi saab kuuluda ainult konkreetsele isikule, tema järglased sünnil niisugust nime ei saaks. Seega ei liigu topeltperekonnanimi edasi põlvnemise kaudu ja seda ei saa anda järgnevatel põlvkondades nimemuutmise kaudu. Piirang on proportsionaalne – soovi kanda suguvõsas kasutusel olnud nime saab realiseerida muude nimede kaudu.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 3 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda vanema topeltperekonnanime või sellest ühte nime, kui isiku sünni registreerimisel tema vanem soovitud perekonnanime kandis ning sünni registreerimise ajal kehtinud õiguse kohaselt oleks sellise perekonnanime andmine olnud võimalik. Kui vanema perekonnanimi on hiljem muutunud kahest nimest koosnevaks perekonnanimeks, siis sellist nime nimemuutmisel anda ei saa. Erand on vajalik, et kohelda võrdselt isikuid, kellel on sünni registreerimisel õigus saada vanema kahest nimest koosnev perekonnanimi.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 4 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda perekonnanime, mille ta oleks saanud valida kehtiva abielu või kooselulepingu sõlmimisel. Seega, isik, kes abielu või kooselulepingu sõlmimisel otsustas jääda kandma senist perekonnanime, saab teostada oma õigust kanda abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime ühise perekonnanime või liita kaaslase perekonnanime oma perekonnanimele. Perekonnanime muutmisel lähtutakse eelnõu § 13 reeglitest.

Eelnõu § 26 lõike 1 punkti 5 järgi saab isikule anda perekonnanime, mille ta oleks saanud viimase abielu või kooselulepingu sõlmimisel või kestel, kuid see abielu või kooseluleping on lõppenud abikaasa või registreeritud elukaaslase surmaga. See tähendab, et isik, kes abielu või kooselulepingu sõlmimisel otsustas jääda kandma senist perekonnanime, saab teostada oma õigust kanda abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime ühise perekonnanime või liita kaaslase perekonnanime oma perekonnanimele ka siis, kui abielu või registreeritud kooselu on lõppenud abikaasa või elukaaslase surmaga. Nime saab anda juhul, kui kaasa surmaga lõppenud abielu või registreeritud kooselu järel ei ole isik sõlminud uut abielu või kooselulepingut. Perekonnanime muutmisel lähtutakse eelnõu § 13 reeglitest.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 6 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda perekonnanime, kus abikaasaga või registreeritud elukaaslasega ühise perekonnanime ees on sidekriipsuga vallalisena kantud viimane perekonnanimi. Sättega antakse võimalus väärtustada ja hoida vallalisena kantud perekonnanime, näidates nimes endiselt ka abielu või registreeritud kooselu tunnuseks kaasa perekonnanime.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 7 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda muukeelset perekonnanime ilma soo, perekonnaseisu või muu tunnusega või sellise tunnusega, kui vastava rahvuse või keele nimetraditsioonis perekonnanime nii eristatakse. Soo- või muu tunnuse kasutamine perekonnanimes sõltub isiku tahtest ning seda valikut saab muuta. Näiteks anti isikule sünni registreerimisel isa perekonnanime naissoovorm, kuid ta soovib kanda sama perekonnanime ilma sootunnuseta – selle saab nimemuutmise menetlusega anda.

Eelnõu § 26 lõike 1 punktiga 8 nähakse ette, et perekonnanime saab muuta, kui isik soovib kanda võõrkeelset perekonnanime teistsuguse kirjaapildiga, kui see on võimalik eelnõu § 33 kohaselt, st kasutades kohandamist. Säte puudutab nimesid, mida originaalis ei kirjutata ladina tähtedega, vaid näiteks kirillitsas. Vene nimi *Чичиков* on ümberkirjutuse järgi *Tšitšikov* või *Chichikov*, nimest *Щедрин* saab *Štšedrin* või *Shchedrin*, nimest *Крылов* saab *Krõlov* või *Krylov*. Näidete toomisel on lähtutud NS-i alusel antud Vabariigi Valitsuse 18. märtsi 2005. aasta määrusest nr 61 „Isikunime andmisel ja kohaldamisel kasutatavate eesti-ladina tähtede ja sümbolite loetelu ning võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreeglid“ ning siseministri 20. juuni 2016. aasta käskkirjast nr 1-3/93 „Tähetabelite heakskiitmine“.

Eelnõu § 26 lõike 1 alusel uue perekonnanime andmiseks ei pea olema mõjuvat põhjust. Piisab, kui isik selleks soovi avaldab.

Juhul, kui avalduse esitajal ei ole uue perekonnanime taotlemiseks § 26 lõikes 1 loetletud alust, menetletakse taotlust kui vabalt valitud perekonnanime eelnõu § 26 lõike 2 alusel ning sellisel juhul peab isik esitama nime muutmiseks mõjuva põhjuse.

Seaduses on mõjuv põhjus jäetud selgitamata, andes avalduse menetlejale õiguse kaalutleda, kas kõiki asjaolusid arvestades on avalduses esitatud põhjus mõjuv ning vastavuses eelnõu mõtte ja sätetega, õiguse üldiste eesmärkidega ning avaliku huviga. Mõjuva põhjuse hindamisel tuleb arvestada, et nimi on tihedalt seotud isiku identiteedi, era- ja perekonnaelu ning igapäevase asjaajamisega. Seetõttu hinnatakse mõjuvat põhjust alati konkreetse isiku olukorra põhjal. Nimemuutmise soov peab olema ajendatud probleemist kantava nimega, st mõjuv saab olla põhjus, mille tõttu isik ei soovi olemasolevat nime enam kanda. Näiteks võib isalt saadud perekonnanimest loobumise põhjuseks olla lapsepõlves kogetud vanemliku hoole puudumine. Keerulisest või võõrapärasest nimest loobutakse sageli segaduse tõttu asjaajamisel või soovist kanda eestipärast perekonnanime. Eelnõus ei anta mõjuva põhjuse valikuid, nimemuutmist taotlev isik peab avaldama oma individuaalse põhjuse. Menetluses küsitakse põhjuse hindamiseks üksnes selliseid selgitusi ja tõendeid, mis on konkreetse avalduse lahendamiseks vajalikud.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt ei taga Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 8 tingimusteta õigust nime muuta. Samas peab otsustusprotsess nimemuutmise taotluse lahendamisel tagama konkureerivate huvide kaalumise ning olema sisuliselt põhjendatud. Kohus on pidanud konventsiooni rikkumiseks olukordi, kus riigisisised kohtud piirdusid puhtformaalse seadusekohaldamisega ega kaalunud individuaalseid asjaolusid¹⁸ või kus ametiasutused jätsid arvesse võtmata isiku identiteediga seotud aspektid¹⁹ või ei esitanud keeldumise toetuseks piisavaid põhjendusi²⁰.

Samas on kohus leidnud, et nime muutmise keeldumine ei riku Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit 8, kui ametiasutused on otsust piisavalt põhjendanud ning kaalunud isiku huve ja avalikku huvi²¹. Euroopa Inimõiguste Kohus on samuti märkinud, et pelgalt asjaolu, et nimi võib kanda negatiivset konnotatsiooni, ei tähenda automaatselt kohustust nime muutmist lubada²².

¹⁸ Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. juuni 2019. aasta otsus kohtuasjas [21669/21](#) Sahiner vs. Austria; Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. septembri 2019. aasta otsus kohtuasjas [21101/07](#) Aktaş ja Aslaniskender vs. Türgi.

¹⁹ Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. mai 2013. aasta otsus kohtuasjas [32265/10](#), Henry Kismoun vs. Prantsusmaa.

²⁰ Euroopa Inimõiguste Kohtu 16. mai 2013. aasta otsus kohtuasjas [20390/07](#), Garnaga vs. Ukraina.

²¹ Euroopa Inimõiguste Kohtu 15. septembri 2015. aasta otsus kohtuasjas [12209/10](#), Macalin Moxamed Sed Dahir vs. Šveits.

²² Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. novembri 1994. aasta otsus kohtuasjas [18131/91](#), Stjerna vs. Soome.

Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud, et nimeregulatsioonis on riikidel lai otsustusruum ning riigid võivad kehtestada nimekujule ja nime andmisele süsteemseid piiranguid, kui need ei ole meelevaldsed ega diskrimineerivad ning teenivad õiguspäraseid eesmärgi, nagu õigusselgus, nimetraditsiooni kaitse ja teiste isikute õiguste kaitse.²³

Käesolevas eelnõus sätestatud nimemuutmise regulatsiooni kohaselt nähakse juhul, kui taotlust menetletakse eelnõu § 26 lõike 2 alusel, ette taotluse individuaalne hindamine, mõjuva põhjuse olemasolu kontroll ning perekonnanime vastavuse hindamine eelnõus sätestatud nõuetele. Mõjuv põhjus on määratlemata õigusmõiste, mille sisustamine sõltub konkreetse juhtumi asjaoludest. Mõjuva põhjuse hindamisel arvestatakse eelkõige isiku identiteeti, perekonna- ja eraelu, turvalisust, nime tegelikku kasutamist, nimega seotud olulisi praktilisi raskusi, seost rahvuse või keele nimetraditsiooniga ning muid võrreldava kaaluga asjaolusid.

Mõjuva põhjuse olemasolu hindamisel võib menetleja nõuda üksnes selliseid andmeid ja tõendeid, mis on esitatud põhjuse hindamiseks konkreetsetes menetluses vajalikud. Kui isik taotleb korduvat isikunime muutmist, võib mõjuva põhjuse hindamisel arvestada ka seda, kas uus nimemuutmise vajadus on tekkinud pärast varasemat nimemuutmist või kas tegemist on asjaoluga, mida isik ei saanud varasema nimemuutmise ajal mõistlikult ette näha.

Tegemist on kaalutusotsusega, mille tegemisel tuleb arvestada nii isiku identiteediga seotud huve kui ka nimetraditsioonist, õigusselgusest ja avalikust huvist tulenevaid kaalutlusi. Seetõttu on regulatsioon kooskõlas konventsiooni artiklist 8 tulenevate materiaalõiguslike ja menetluslike nõuetega.

NS § 17¹ lõikes 1 nimetatud alused esitatakse eelnõu § 26 lõikes 1. Samaks jääb põhimõte, et anda saab põlvnemise või abielu/registreeritud kooselu seosega perekonnanime ja avaldust ei pea põhjendama. Lisatud on võimalus liita abieluga ja registreeritud kooseluga saadud ühise perekonnanime ette abielu või kooselulepingu sõlmimisel kantud perekonnanimi. Välja on jäetud NS § 17¹ lõike 1 punktid 5–7, mis on oma tähtsuse minetanud, kuna sellised olukorrad on isikut tõendavate dokumentide uuendamisel juba selgunud ja vajaduse korral parandatud. Välja jäetakse ka punkt 8, mis dubleerib eelnõu § 26 lõike 1 punkti 2.

NS § 17¹ lõikes 2 nimetatud alused esitatakse eelnõu § 26 lõikes 2. Loobutud on nimetamast põhjuseid, mis võivad olla nime muutmiseks mõjuvad, st uue nime taotleja peab esitama põhjused, mida ta ise peab mõjuvaks.

Eelnõu §-ga 27 sätestatakse perekonnanime muutmise piirangud. Nimemuutmine ise ei ole inimese põhiõigus, vaid selle kaudu saab inimene realiseerida oma põhiõigusi, eelkõige PS-is sätestatud õigust vabale eneseteostusele ning õigust perekonna- ja eraelu puutumatusse. Eelnõu eesmärk on hoida eesti nimetraditsiooni ja eesti keelt. Samuti on eesmärk tagada perekonnanimede ühtlustatud ja õiguspärane kasutamine. Nende eesmärkide saavutamiseks seatakse uue perekonnanime valikul piirangud. Tuleb selgelt vahet teha, kas perekonnanimi saadakse põlvnemisest või abielu ja kooselulepingu sõlmimisest tekkinud suhtest või soovib isik kanda perekonnanime, millega tal selline suhe puudub. Esimesel juhul lahendatakse taotlus faktipõhiselt, teisel juhul rakendatakse kaalutusotsust ja hinnatakse soovitud nime nõuetekohasust. Seega piirab eelnõu isiku vaba valikut uue perekonnanime taotlemisel.

²³ Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. novembri 1994. aasta otsus kohtuasjas [18131/91](#), Stjerna vs. Soome; Euroopa Inimõiguste Kohtu 15. septembri 2015. aasta otsus kohtuasjas 12209/10, Macalin Moxamed Sed Dahir vs. Šveits.

Eelnõu § 27 lõike 1 alusel keelatakse lapsele tema vanema perekonnanimest erineva perekonnanime andmine. Lapse perekonnanime säilitamine on lapse huvides. Juhinduda tuleb ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklist 3: igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes riiklike või erasotsiaalhoolekandetasutuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid. NS-i alusel tehtud Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsuses²⁴ märgitakse muu hulgas: „Lisaks märgib kolleegium, et isegi juhul, kui avaldaja saaks õiguse otsustada laste perekonnanime muutmise üle, võiks laste perekonnanime muutmine olla takistatud lapse perekonnanime kohta seaduses sätestatud piirangute tõttu. Lapsele perekonnanime andmine ja selle muutmine on reguleeritud NS-is. NS-i § 8 lõike 1 järgi antakse lapsele vanemate ühise perekonnanime korral vanemate perekonnanimi, vanemate erinevate perekonnanimede korral ühe vanema perekonnanimi ja seadusliku isa puudumise korral ema perekonnanimi. Seega antakse lapsele tema vanema(te) perekonnanimi ja see näitab lapse perekondlikku kuuluvust. Lapse perekonnanime muutmine ei ole, arvestades lapse nime kontinuiteedi põhimõtet, üldjuhul ilma seaduses sätestatud aluseta lubatud. NS-i järgi on lubatud anda lapsele uus perekonnanimi eelkõige juhul, kui toimuvad õiguslikud muudatused lapse perekondlikes suhetes, sh lapse põlvnemist (NS § 8¹) või lapsendamist (NS §-d 13 ja 14) puudutavalt. Lisaks saab vanem taotleda lapsele uue perekonnanime andmist olukorras, kus vanem taotleb endale uut perekonnanime (NS § 16 lõige 1). Muudel juhtudel ei näe NS ette lapse perekonnanime muutmise võimalust.“ Riigikohtu seisukohtadest lähtudes sätestatakse eelnõu § 27 lõike 1 keeld anda lapsele vanemast erinev perekonnanimi. Lõikele lisatakse üks erand: lapsele saab anda vanema topeltperekonnanimest ühe nime ehk tuuakse esile sünni registreerimisel lubatu (eelnõu § 9 lõike 2 punkt 2), et tagada isikute võrdne kohtlemine.

Eelnõu § 27 lõikega 2 nähakse ette, et anda ei saa vanas kirjaviisi perekonnanime, kui selline perekonnanimi ei ole olnud kasutusel pärast 1940. aastat. Eesti keele kirjutamiseks on läbi aegade kasutatud eri kirjaviise. Nii on ka isikunimede ametlikud allikad – aastani 1926 kirikuraamatud, hiljem riigi ja KOV-i dokumendid – kirjutatud eri kirjaviisides. Bengt Gottfried Forselius ja Johann Hornung löid 17. sajandi lõpul lihtsustatud ja täpsustatud eesti vana kirjaviisi, mis on kujunenud ülemsaksa ortograafia alusel. Uut kirjaviisi, mille eeskujuks oli soome ortograafia, hakati propageerima 19. sajandi keskpaiku (Eduard Ahrens). Rahvusliku kirjakeele kujundamine seisnes kirjakeele ühtlustamises ja uuele kirjaviisile üleminekus. Eesti rahvusliku keelekorralduse algusaastaks peetakse 1872. aastat, mil Eesti Kirjameeste Selts otsustas oma presidendi Jakob Hurda ettepanekul seltsi väljaannetes üle minna uuele kirjaviisile ning võttis samas vastu ka mitu kirjakeele ühtlustusettepanekut. Vanalt kirjaviisilt uuele ei mindud üle päevapealt, pikalt olid kasutusel mõlemad kirjaviisid, mida kasutati ka isikunimede märkimisel. Rahvusriigi tekkimise järel 1918. aastal ja eesti keelele riigikeele staatuse andmisel pöörati suuremat tähelepanu isikunimede korraldamisele, sealhulgas nende õigekirjale. Samasse perioodi jääb ka nimede eestistamine – mõisnike antud saksapärase perekonnanimede asemel võeti eestipäraseid, näiteks nimelõpp *-berg* asendati sageli lõpuga *-mägi*, nimelõpp *-mann* asendati lõpuga *-maa*. Samuti soovitati vanas kirjaviisis isikunimesid fikseerida ametlikus perekonnaregistris uues kirjaviisis. Isikunime muutmiseks anti KOV-i otsus, mis oli märgitud ka kirikuraamatusse kui algallikasse. Isikunime kirjutamist vanast uude kirjaviisi ei loetud nime muutmiseks, kuid selleks oli vaja nimekandja nõusolekut. 1940. aastaks olid isikunimed ametlikus perekonnaregistris kasutusel uues kirjaviisis, ka saksakeelsete nimede märkimisel ei kasutatud *w*-tähte (nt *Vrangell*, mitte *Wrangell*). Olulise muudatuse uue kirjaviisi kasutuselevõtmisel tõi trükistes üleminek gooti kirjalt ehk fraktuurilt (kus kasutati eesti keeles *w*-tähte) ladina kirjale ehk antiikvale, mis lõppes 1940. aastal. Vana kirjaviisi kohta saab lugeda ka EKI teatmikust.²⁵

²⁴ RKTko 29. oktoobri 2014. aasta otsus nr [3-2-1-96-14](#), p 22.

²⁵ Vana kirjaviisi kohta leiab täpsemat teavet ka [EKI teatmikust](#).

Nüüdisajal kasutatakse eesti keele märkimiseks uut kirjaviisi ja vanas kirjaviisis nimede uuesti kasutusele võtmine ei ole põhjendatud. Mõned perekonnanimed on vanas kirjaviisis seetõttu, et pikk täishäälik on märgitud ühe tähega (näiteks *Kodi* vs. *Koodi*) või kaashäälik on märgitud kahe tähega (näiteks *Sallu* või *Sallo* vs. *Salu*). Need on jäänud muutmata kujul kasutusse ning selliste nimede andmine on võimalik nii uues kui ka vanas kirjaviisis, kui mõlemad variandid on suguvõsas kasutusel olnud. Vanas kirjaviisis perekonnanime saab nimemuutmise korral anda vaid juhul, kui see on olnud perekonnanimena kasutusel pärast 1940. aastat. Piirangu eesmärk on hoida eesti keelt tänapäevasena. Eesti keelele on iseloomulik häälduspõhine kirjaviis, nime peaks olema võimalik hääldada kirja pildi järgi.

Eelnõu § 27 lõikega 3 sätestatakse piirangud vabalt valitud perekonnanimede taotlemisel.

Eelnõu § 27 lõike 3 punkti 1 kohaselt ei saa anda perekonnanime, mis on RR-i andmetel elava isiku perekonnanimi. Sätte eesmärk on kaitsta teiste sama nime kandvate inimeste identiteeti ja perekondlikku kuuluvust ning enesemääramisõigusega seonduvat. Uute perekonnanimede loomisega rikastatakse Eesti nimekultuuri. Lõikega 3 sätestatud piirangute üks eesmärke on säilitada eesti perekonnanimede iseloomulikud jooned, nagu nimede eestikeelsus, mitmekesisus, selge eristatavus eesnimedest ja igasuguste äärmuste vältimine.

Inimesel ei peaks olema võimalik vabalt valida perekonnanime, mis juba on olemas, omamata seost perekonnaga, kes soovitud nime kannab. Eesti nimetraditsiooni kohaselt liigub perekonnanimi põlvemise kaudu vanemalt lapsele ja abielu kaudu abikaasale. Eestis on kasutusel palju perekonnanimesid ja paljudel neist on suur kasutajaskond ning sama perekonnanime kandvad isikud ei pruugi olla suguluses või hõimluses. Siiski võib olemasoleva perekonnanime andmine nimemuutmise menetluses luua näilisi peresuhteid, kui taotletakse näiteks elukaaslase perekonnanime ilma abielu või kooselulepingut sõlmimata, bioloogilise isa perekonnanime ilma põlvnemise tuvastamiseta ja eestkostja perekonnanime ilma lapsendamiseta. Piirang lubada ainult selliseid perekonnanimesid, mida RR-i andmetel ükski elav isik ei kannab, ei kahjusta ühegi sellise isiku huve, kellel on mõjuv põhjus loobuda kantavast perekonnanimest. Pigem annab see piirang võimaluse luua just endale sobiv perekonnanimi, arvestades muidugi teisi piiranguid. Uute perekonnanimede loomisega rikastatakse eesti nimekultuuri. Eelnõu koostamisel on eeskujuks võetud Soome nimeseadus, mis sisaldab samasugust piirangut ja mille rakendamisel ei ole tekkinud probleeme. Eesti keel on niivõrd rikas, et eestikeelsete perekonnanimede loomiseks on rohkesti võimalusi, kasutades sõnade liitmist, liiteid, eri käändevorme jm. EKI on valmis koostama nimekirju näidisnimedega.

Olemasolevaks perekonnanimeks loetakse ka nimi, mille kirja pilt erineb soovitud perekonnanime kirja pildist rahvuse või keele nimetraditsiooni tõttu soole viitava tunnuse, perekonnaseisu või muu tunnuse poolest. Seega, kui RR-i andmetel kantakse näiteks vene perekonnanime üksnes meessoos vormis, loetakse sama perekonnanime naissoos vorm samuti kantavaks nimeks ning seda ei anta vabalt valitud nimena.

Eelnõu § 27 lõike 3 punkti 2 kohaselt ei saa anda sellist perekonnanime, mis on RR-i andmetel rohkem kui 30 elava isiku eesnimi. Niisugused vähese kasutussagedusega eesnimed on Eestis pigem erandlikud ning oma kirja pildilt ja olemuselt ebatüüpilised, mistõttu nende kasutamine perekonnanimena ja eristamine isikunimes ei tekita segadust.

Eelnõu § 27 lõike 3 punkti 3 kohaselt ei tohi uueks perekonnanimeks olla nimi, mis koosneb rohkem kui ühest nimest. Eesti nimetraditsioonis on topeltperekonnanimed pigem erandlikud ja nende tekkemehhanism on olnud sama – topeltperekonnanimi saadakse abielu sõlmimisel, seda tuntakse abielus olemise tähisena.

Eelnõu § 27 lõike 3 punkti 4 kohaselt ei saa anda sellist perekonnanime, mis on vastuolus eesti kirjakeele normis sätestatud eesti õigekirjutusreeglitega. Eelnõu üks eesmärgi on hoida ja kaitsta eesti keelt, uus nimi antakse eesti keele- ja kultuuriruumis ning nimed mõjutavad oluliselt eesti keelt. Kõige üldisemalt iseloomustab eesti keelt võõrtähtede ja võõrapäraste täheühendite puudumine. Igaühel on uut perekonnanime luues võimalik arvestada eesti õigekeelsusreegleid. Eesti kirjakeele normi (edaspidi *kirjakeele norm*) all mõistetakse õigekirjutuslike, grammatiliste ja sõnavaraliste normingute ja soovitude süsteemi. Kirjakeele norm peab tagama ametliku keelekasutuse ühtluse ja selguse ning soodustama keelekasutuse hea tava rakendamist²⁶. Kirjakeele norm on määratud Eesti Keele Instituudi uusima õigekeelsussõnaraamatuga, Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsustega ning keeleteoimkonnas heaks kiidetud ortograafiareeglistiku, normatiivse käsiraamatu ja grammatikaga. Sätte eesmärk on hoida eesti keelt ja eestikeelseid perekonnanimesid ning vältida olukorda, kus nimes ei ole küll võõrkeelsuse tunnuseid, kuid nime ei saa näiteks kirjpildi kohaselt hääldada. Näiteks eeldab kirjakeele norm, et ühesilbilises sõnas on pikk täishäälik või kaashäälik. Mõlemat näidet saab iseloomustada järgmiselt: perekonnanimes *Ram* puudub pikk häälik, samuti hääldub see kirjpildist erinevalt *Ramm*.

Eelnõu § 27 lõike 3 punkti 5 alusel ei saa anda sellist perekonnanime, mis on tähenduse tõttu vastuolus heade kommetega. Perekonnanime väljamõtlemisel tuleb arvestada, et see ei tohi kandjale tekitada probleeme. Kas ja millisel juhul on väljamõeldud perekonnanimi vastuolus heade kommetega, on üheselt võimatu määratleda ja seega eelnõuga seda reeglit ei täpsustata. Kui nimemuutmise menetluses tuleb tuvastada nime vastavust heade kommetega, antakse nime taotlejale alati võimalus oma põhjused esitada ning vajaduse korral saab menetleja küsida nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust.

Eelnõu § 27 lõikega 4 luuakse erandi tegemise võimalus juhul, kui soovitud perekonnanime langeb eelnõu sama paragrahvi lõike 3 punkti 4 (perekonnanimi ei tohi olla vastuolus kirjakeele normis sätestatud eesti õigekirjutusreeglitega) piirangu alla. Erandi tegemine on võimalik, kui nime muutjal on põlvnemise tõttu seos muu rahvuse või keele nimetraditsiooniga ning soovitud perekonnanime vastab sellele. Sama põhimõtet on käsitletud ka Euroopa Kohus oma otsuses²⁷, kus ta on öelnud: „EÜ artikleid 12 ja 17 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus see, kui niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas keeldub liikmesriigi ametiasutus rahuldumast taotlust liikmesriigis elavate ja nii selle riigi kui ka mõne teise liikmesriigi topeltkodakondsusega alaealiste laste perekonnanime muutmiseks, kui taotluse eesmärk on see, et lapsed saaksid kanda perekonnanime, mis neil oleks teise liikmesriigi õiguse ja traditsiooni kohaselt.“ Sama nõuet on järgitud ka eelnõus ja on arvestatud inimese seost muukeelse nimetraditsiooniga.

NS § 17¹ lõikes 3 olevad vabalt valitud perekonnanime piirangud on viidud eelnõu § 27, neid on täiendatud ja täpsustatud. Olulisemad muudatused: lapsele ei saa anda vanema nimest erinevat nime, anda ei saa üleneja sugulase vanas kirjaviisis nime, RR-i andmetel juba kantavat nime, välja on jäänud piirang anda üldtuntud isiku nime, juriidilisele isikule viitavat nime, eesnimega sama perekonnanime.

Eelnõu §-ga 28 sätestatakse perekonnanime muutmise keeldumise alused. Keeldumise alused on vaja esitada õigusselguse huvides, võimaldades nime muuta soovivatel isikutel lihtsamini aru saada, mis alusel tema perekonnanime muutmise keeldutakse. Perekonnanime muutmise keeldutakse juhul, kui soovitud perekonnanimi ei vasta eelnõu § 27 nõuetele ja/või perekonnanime muutmiseks puudub eelnõu § 26 lõikes 2 nõutud mõjuv põhjus. Perekonnanime

²⁶ Eesti kirjakeele rakendamise norm on sätestatud Vabariigi Valitsuse 9. juuni 2011. aasta määrusega nr 71 „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord“.

²⁷ Euroopa Kohtu 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-148/02 Carlos Garcia Avello vs. Belgia riik, [ECJ:EU:C:2003:539](https://eur-lex.europa.eu/eli/jud_2003/539/oj).

muutmisest saab keelduda ka siis, kui isiku perekonnanime on varem muudetud ja korduvaks muutmiseks puudub eelnõu § 29 lõikes 1 nõutud mõjuv põhjus.

Eelnõu §-ga 28 sätestatakse perekonnanime muutmise keeldumise sisulised alused. Keeldumise alused on vaja esitada õigusselguse huvides, et perekonnanime muuta sooviv isik saaks aru, millistel materiaalsoiguslikel põhjustel võib pädev asutus perekonnanime muutmise keelduda. Eelnõu § 28 kohaldub juhul, kui avaldus on menetlusse võetud, selle lahendamiseks vajalikud asjaolud on välja selgitatud ning pädev asutus hindab sisuliselt, kas soovitud perekonnanime andmiseks on seaduses sätestatud eeldused täidetud.

Perekonnanime muutmise keeldutakse eelnõu § 28 alusel juhul, kui soovitud perekonnanime ei vasta eelnõu §-s 27 sätestatud nõuetele või kui perekonnanime muutmiseks puudub eelnõu § 26 lõikes 2 nõutud mõjuv põhjus. Samuti saab perekonnanime muutmise keelduda juhul, kui isiku perekonnanime on varem muudetud ja korduvaks perekonnanime muutmiseks puudub eelnõu § 29 lõikes 1 nõutud mõjuv põhjus. Nimetatud juhtudel ei ole tegemist menetlusliku puudusega, vaid sisulise hinnanguga sellele, kas soovitud perekonnanime muutmine on seaduse järgi lubatav.

Eelnõu § 28 tuleb eristada olukordadest, kus avaldust ei ole võimalik sisuliselt lahendada menetlusliku takistuse tõttu. Kui avaldus ei vasta vorminõuetele, puuduvad vajalikud andmed või dokumendid, riigilõiv on tasumata või esineb muu menetluslik puudus, kohaldatakse HMS-i üldregulatsiooni. Sellisel juhul annab haldusorgan isikule puuduse kõrvaldamiseks tähtaja ning puuduse kõrvaldamata jätmisel võib jätta avalduse läbi vaatamata või menetlusse võtmata, sõltuvalt puuduse laadist ja kohaldatavast menetlusnormist. Sellisel juhul ei anta sisulist hinnangut sellele, kas soovitud perekonnanime muutmine oleks lubatav eelnõu §-de 26–29 tähenduses.

Eraldi tuleb arvestada eelnõu § 18 lõikes 2 sätestatud erinormi. Kui isik ei kuulu eelnõu § 18 lõikes 1 nimetatud isikute hulka ega ole seetõttu õigustatud isikunime muutma, jäetakse tema avaldus läbi vaatamata. Sellisel juhul ei jõuta perekonnanime muutmise sisuliste eelduste hindamiseni ning eelnõu § 28 keeldumise aluseid ei kohaldata.

Seega sätestab eelnõu § 28 perekonnanime muutmise keeldumise sisulised alused ega reguleeri avalduse menetlusse võtmata jätmist, läbi vaatamata jätmist ega menetluslike puuduste kõrvaldamist; nendes küsimustes kohaldatakse eelnõus sätestatud erinorme ja HMS-i üldregulatsiooni.

Eelnõu § 28 alusel on otsustuspädevus nii perekonnaseisuametnikul kui ka Siseministeeriumil. Perekonnaseisuametnik saab keelduda juhul, kui avalduse menetlemine on tema pädevuses ehk siis eelnõu § 26 lõike 1 alused, kuid soovitud perekonnanime andmiseks on eelnõu § 27 lõigetes 1 ja 2 piirang (näiteks esitatakse lapse nime muutmiseks avaldus, aga soovitakse mitte ema ega isa kantavat perekonnanime, vaid vanaema või vanaisa perekonnanime – avaldust saaks menetleda eelnõu § 26 lõike 1 punkti 2 alusel, aga tuleb rakendada eelnõu § 27 lõike 1 piirangut). Siseministeerium saab keelduda juhul, kui avalduse menetlemine on tema pädevuses ehk siis eelnõu § 26 lõike 2 alusel, kui soovitud perekonnanime andmiseks on eelnõu § 27 piirang või puudub mõjuv põhjus või kui tegemist on korduva nimemuutuse taotlusega nii perekonnaseisuametniku kui Siseministeeriumi pädevusse kuuluval alusel (näiteks taotletakse uut perekonnanime korduvalt eelnõu § 26 lõike 1 punkt 1 alusel, kuid avalduses puudub mõjuv põhjus nime korduvaks muutmiseks).

NS-is puudusid eraldi keeldumise alused.

Eelnõu §-ga 29 reguleeritakse korduvat nimemuutmist. Üldreegel on jäänud NS-iga samaks – inimene võib oma eesnime ja perekonnanime muuta üks kord elus. Sellest reeglist on võimalik kõrvale kalduda üksnes mõjuval põhjusel. Korduvust loetakse eesnime osas eraldi ja perekonnanime osas eraldi. Näiteks on esmasel nimemuutmisel taotletud vabalt valitud perekonnanime, millega siiski ei ole harjutud, teistkordselt taotlemisel soovitakse suguvõsas kantud perekonnanime; esmasel nimemuutmisel taotleti suguvõsas kantud perekonnanime, teistkordsel nimemuutmisel vabalt valitud perekonnanime, kuna võõrapärane perekonnanimi tekitab segadust asjaajamises. Nimemuutmine on erandlik toiming ning isik peab uue nime taotlemisel hoolikalt kaaluma ja endale vajaliku valiku tegema. Kui varem tehtud valik enam ei sobi, siis tuleb esitada ka põhjused, et avaldust menetlev ametnik saaks kaaluda, kas nime korduv muutmine on võimalik, kas see on kooskõlas eelnõu mõttega, teiste seaduste eesmärkidega. Seega, kuigi eelnõu § 26 lõikes 1 sätestatud alustel puudub esmakordsel taotlemisel ametnikul kaalutusõigus, tuleb korduval nimemuutmise taotlemisel seda siiski rakendada. Seda tuleb teha eelkõige mõjuva põhjuse olemasolu hindamise kaudu.

Lõike 2 kohaselt ei loeta korduvaks nimemuutmiseks taotlust, millega soovitakse tagasi võtta nimemuutmise eel kantud eesnime või perekonnanime. Isikul on alati õigus tagasi saada nimi, millest ta on loobunud nimemuutmise menetluses.

NS § 16 lõikes 4 nimetatu on esitatud eraldi paragrahvina õigusselguse huvides, põhimõtet ei ole muudetud.

Eelnõu §-ga 30 lubatakse välisriigi kodanikul muuta teatud juhtudel isikunime. Tegemist on eelnõuga loodava uue võimalusega, NS-i kohaselt ei ole välisriigi kodanikul õigust oma isikunime muuta, sealhulgas olukordades, kus kodakondsusriik keeldub Eestis (näiteks abiellumisel) antud nime arvestamast. Näiteks abielu sõlmimisel või lahutamisel arvestatakse kodakondsusriigi õigust, kuid inimesed ei ole sageli sellest teadlikud, samuti ei ole ametnikul alati võimalik välja selgitada asjaomase välisriigi õiguse kõiki nüansse. Inimesed võivad jääda nime muutmisel oma nimega riikide vahele lõksu, omades eri riikides erinevat identiteeti. Õigus isikunime muuta eelnõu § 30 kohaselt on isikul kuue kuu jooksul alates Eestis toimunud perekonnasündmuse läbiviimisest.

Välisriigi kodanik võib eelnõu § 30 tähenduses olla ükskõik milline isik, kes on Eestis teinud perekonnaseisutoimingut ning kelle suhtes on täidetud muud eelnõu §-s 30 nimetatud tingimused. Kuna välisriigi kodanikul tuleb eelnõu § 19 lõike 3 punktis 3 sätestatud piirangu tõttu pöörduda isikunime muutmise avalduseks pädevasse kohalikku omavalitsusse kohapeale, peab tal Eestis viibimiseks olema seaduslik alus.

Eelnõu § 30 lõikega 1 sätestatakse, et välisriigi kodanik võib eesnime muuta, kui tema kodakondsusriik ei tunnusta isikule Eestis sünni registreerimisel antud eesnime.

Eelnõu § 30 lõike 2 punktidega 1–3 sätestatakse juhud, millal välisriigi kodanik võib oma perekonnanime Eestis muuta. Kõikide punktide puhul eeldatakse, et välisriigi kodaniku kodakondsusriik Eesti perekonnasündmuse käigus antud nime ei tunnusta.

Eelnõu § 30 lõigetega 3–5 nähakse ette võimalused, millist nime võib välisriigi kodanik Eestis taotleda. Sünni registreerimisel antud perekonnanime muutmisel lähtutakse kodakondsusriigi õigusest. Abielu, kooselulepingu või soo andmete muutmiseiga seotud nime puhul antakse tagasi isiku varasem, enne vastavat sündmust kantud nimi. Sellega tagatakse, et isiku nimi vastab tema kodakondsusriigi nõuetele ega tekita vastuolu kahe õiguskorraga.

Eelnõu § 30 lõike 6 kohaselt saab välisriigi kodanik realiseerida oma nimemuutmise õigust kuue kuu jooksul toimingust, millega talle anti või millega ta vahetas nime - sünni registreerimisest, abielu sõlmimisest või lahutamisest, kooselulepingu sõlmimisest või lõpetamisest või soo andmete muutmise kandmisest RR-i. Kui välisriigi kodanikule antakse Eestis isikunimi või kui ta vahetab nime, tuleb tal kodakondsusriigist taotleda selle nimega ka isikut tõendav dokument ning seda võiks teha viivituseeta. Eelnõu § 34 lõikega 1 pannakse RR-i andmesubjektile kohustus esitada välisriigis isikunime muutumist tõendav dokument RR-i kandmiseks esimesel võimalusel. Ka teistel riikidel peaks olema huvi saada oma kodanike kohta teavet muus riigis nime muutumise kohta võimalikult kiiresti. Seega, kui muu riigi kodanik teavitab viivitamata pärast sündmuse toimumist oma kodakondsusriiki Eestis sõlmitud või lahutatud abielust, sõlmitud või lõpetatud kooselulepingust, lapse sünnist või sooandmete muutmisest, on avalduse esitamiseks lubatud kuus kuud piisav aeg, et selguks nime muutmise vajadus eelnõu § 30 kohaselt. Kõigis nimetatud menetlustes juhivad perekonnaseisuametnikud menetlusosaliste tähelepanu nime valikule ja vajaduse korral suunavad isikuid enne otsustamist konsulteerima oma kodakondsusriigi asjaomaste asutustega. Nõustamisega proovitakse vältida olukordi, kus isiku kodakondsusriik Eestis saadud nime ei tunnusta.

Eelnõu § 30 lõikega 7 nähakse ette, et välisriigi kodanik saab isikunime muuta ainult siis, kui tema kodakondsusriik keeldub Eesti perekonnaseisutoimingu käigus saadud nime tunnustamast, vastasel juhul keeldutakse välisriigi kodaniku isikunime muutmisest. Kodakondsusriigi poolne tunnustamata jätmine peab olema tõendatud.

NS ei näe ette välisriigi kodanikele uue isikunime andmist.

Eelnõu §-ga 31 reguleeritakse riigilõivu tasumist isikunime muutmise taotluse läbivaatamise eest. Riigilõivumäärad kehtestatakse riigilõivuseaduses nii eesnime kui ka perekonnanime muutmise eest; kui sama taotlusega soovitakse muuta eesnime kui ka perekonnanime koos, tuleb tasuda kaks riigilõivu. Riigilõivu tasumisel ja tagastamisel lähtutakse riigilõivuseaduses sätestatust.

NS § 16 lõike 7 kohaselt tasuti riigilõivu uue eesnime, perekonnanime või isikunime andmise või eesnime, perekonnanime või isikunime taastamise otsustamise eest. Eelnõuga muudetakse põhimõtet – riigilõivu võetakse taotluse läbivaatamise eest.

Eelnõu §-ga 32 reguleeritakse isikunime muutmise jõustumist ja RR-i väljavõtte väljastamist pärast isikunime muutmist.

Eelnõu § 32 lõikega 1 nähakse ette erisus HMS-is sätestatud haldusakti jõustumisest ning sätestatakse, et isikunime muutmise otsus jõustub ja isikunimi loetakse muudetuks, kui nimemuutmise andmed on kantud RR-i. Nimemuutmise otsuse tegemisel rahuldatakse avalduse esitaja soov ja otsus ei mõjuta kolmandate isikute õigusi ega kohustusi. Seega ei saa enne isikule teatavaks tegemist jõustunud haldusakt riivata kellegi huve. Turvalises veebikeskkonnas esitatud avalduse puhul saadetakse avalduse esitajale samas keskkonnas teavitus nimemuutmise andmete kandmisest RR-i vahetult peale kande toimumist. Paberil esitatud avalduse puhul teavitatakse avalduse esitajat viivitamatult suhtluseks valitud viisil.

Eelnõu § 32 lõikega 2 nähakse ette, et isikunime muutmist tõendav esimene RR-i väljavõte väljastatakse isiku taotlusel tasuta. Väljavõtet on võimalik väljastada elektrooniliselt või paberkandjal. Elektrooniline väljavõte tehakse kättesaadavaks turvalise veebikeskkonna kaudu. Igal täisealisel isikul on õigus saada teavet enda, oma alaealiste laste, eestkostetavate, surnud abikaasa või registreeritud elukaaslase RR-i kantud andmete kohta ning saada andmetest väljavõtteid (RRS § 45). RR-i väljavõttele kantakse isiku nimi, isikukood, sünniaeg ja -koht,

sugu ning kodakondsus. Lisaks saab väljavõttele märkida teisi RR-i kantud andmeid, sealhulgas isikunime muutmise tõendamiseks varem kantud isikunime ning uue isikunime RR-i kandmise aja.

Eelnõu § 32 lõikega 3 reguleeritakse esmase väljavõtte väljastamist juhul, kui isikunime muutmise otsustab Siseministeerium. Kui avaldus esitati turvalise veebikeskkonna kaudu, tehakse esmane väljavõtte isikule kättesaadavaks turvalise veebikeskkonna kaudu. Selline lahendus võimaldab isikul saada väljavõtte samas kanalis, mille kaudu ta avalduse esitas, ning vähendab vajadust pöörduda väljavõtte saamiseks eraldi ametniku või asutuse poole. Kui Siseministeerium otsustas isikunime muutmise ja isik soovib esmast väljavõtet paber kandjal, väljastab paber kandjal esmase väljavõtte isikunime muutmise avalduses märgitud pädev kohalik omavalitsus.

Eelnõu § 32 lõikega 4 sätestatakse esmase väljavõtte väljastamine juhul, kui isikunime muutmise otsustab pädeva kohaliku omavalitsuse perekonnaseisuametnik. Sellisel juhul väljastab esmase väljavõtte avaldust menetlenud pädev kohalik omavalitsus. Lahendus on menetluslikult otstarbekas, kuna avaldust menetlenud asutusel on olemas vajalikud menetlusandmed ja vahetu seos tehtud otsusega.

Eelnõu § 32 lõike 5 kohaselt väljastatakse iga järgnev RR-i väljavõtte RRS-is sätestatud korras. Sellega eristatakse isikunime muutmise järgne esimene tasuta väljavõtte kõikidest hilisematest väljavõtetest. Järgnevate väljavõtete puhul kohaldatakse RRS-i üldist väljavõtete väljastamise korda, sealhulgas vajaduse korral riigilõivu tasumise regulatsiooni. Nii välditakse RRS-is sätestatud üldise väljastamiskorra dubleerimist INS-is.

Kehtivas NS-is ei ole isikunime muutmise jõustumist ega isikunime muutmise järgse rRR-i väljavõtte väljastamist seaduse tasandil reguleeritud. Vajalikud normid sisalduvad praegu siseministri 12. detsembri 2017. aasta määruse nr 45 § 8 lõikes 4 ja §-des 10–11. Eelnõuga tuuakse isikunime muutmise jõustumise ja esmase väljavõtte väljastamise põhimõtted seaduse tasandile, et tagada õigusselgus ning isikule arusaadav kord nime muutmise järgse väljavõtte saamiseks.

Eelnõu 5. peatükiga reguleeritakse isikunime kohandamise ja korrastamisega seotud küsimused.

Eelnõu §-ga 33 nähakse ette isikunime kohandamise reeglid.

Eelnõu § 33 lõikega 1 antakse kohandamise kui ühe nimetoimingu mõiste – isikunime kohandamine on välisriigis väljaantud dokumendilt isikunime kasutuselevõtmine Eestis avalikku ülesannet täitva asutuse või isiku poolt. Eestis avalikku ülesannet täitva asutuse all on siinjuures mõeldud riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus, samuti eraõiguslik isik, kellele on seadusega või selle alusel delegeeritud avaliku võimu teostamine. Avalikku ülesannet täitva isiku all on siin mõeldud näiteks notarit. Eelkõige tegelevad isikunime kohandamisega perekonnaseisuasutused, PPA, Eesti välisesindused ja notarid. Perekonnaseisuasutus kohandab nime näiteks olukorras, kus abielu sõlmimise avalduse esitab välisriigi kodanik, kelle andmeid ei ole veel RR-is. Sellise isiku andmed kantakse RR-i (isikunimi võetakse Eestis kasutusele) tema kodakondsusriigi dokumendilt. Eesti välisesindus kohandab nime näiteks olukorras, kus kannab RR-i Eesti kodaniku välisriigis sõlmitud abielu ning kannab RR-i ka välisriigi kodanikust abikaasa isikunime.

Eelnõu § 33 lõikega 2 antakse reegel välisriigi dokumendilt isikunime kohandamiseks. Üldreeglina kohandatakse isikunimi muutmata kujul, sest oluline on tagada, et isik oleks eri

riikides dokumenteeritud sama isikunimega, vältimaks mitme identiteedi tekkimist ja vastuolu identiteedihalduses sätestatud põhimõtetega. Olukordadeks, kus väliriigi dokumenti kantud isikunimi koosneb enamast kui eesnimest ja perekonnanimest või kui dokument ei ole ladinatäheline, nähakse ette erandid sama paragrahvi lõigetes 3 ja 4.

Eelnõu § 33 lõikega 3 sätestatakse isikunime töötlemise viisid, kui väliriigi dokumendil olev isikunimi sisaldab enamasti eesti isikunimemallist „eesnimi + perekonnanimi“. Eri riikides on erinevad tavad isikunime märkimisel isikut tõendavasse dokumenti või perekonnaseisudokument.

Eelnõu § 33 lõike 3 punktiga 1 nähakse ette, et nimest jäetakse välja tiitlid, kirjavahemärgid, numbrid jm, mis ei ole eesnime ega perekonnanime osa. Näiteks Saksa kodaniku passis on perekonnanimi kujul *Dr Kaiser*, dokumenti või andmekogusse kantakse see nimi ilma tiitlita *Kaiser*.

Eelnõu § 33 lõike 3 punktiga 2 nähakse ette, et välja jäetakse nimed, mis ei ole dokumendi välja andnud väliriigi reeglite kohaselt isiku ametlikud nimed, kuid mida võib kasutada. Näiteks Prantsuse kodaniku passis on isiku perekonnanimi *Leford ép Ollema*, kus *Ollema* on abiellumisel saadud abikaasa nimi, mida Prantsusmaal ei loeta ametlikuks perekonnanimeks, dokumenti või andmekogusse kantakse *Leford*. Näiteks Rootsi kodaniku passis on isiku perekonnanimi *Kjellerberg* ja eesnimi *Jonas C:son*, kus *C:son* märgib isanime *Carl*, dokumenti või andmekogusse kantakse perekonnanimi *Kjellerberg* ja eesnimi *Jonas*.

Eelnõu § 33 lõike 3 punktiga 3 nähakse ette, et väliriigi dokumendil olev nimi, mis ei ole eesnime ega perekonnanime osa ning mis asub eraldi andmeväljal (näiteks kesknimi, vahenimi, lisanimi), märgitakse kas ees- või perekonnanime osaks vastavalt dokumendi väljastanud riigi tavale. Kui ei ole tõendatud vastupidist, loetakse kesknimi eesnime osaks ja lisatakse eesnime järele.

Eelnõu § 33 lõikega 4 nähakse ette reeglid olukordadeks, kui väliriigi dokumendil olev isikunimi ei ole kirjutatud ladina tähtedega. Eesti riigikeel on eesti keel, seda kasutatakse ametlikus asjaajamises, sealhulgas riigi infosüsteemi kuuluvasse andmekogusse ja dokumentidesse andmete kandmisel. Eesti keele märkimiseks kasutatakse eesti-ladina tähestikku. Isikunime kasutuselevõtmisel tuleb kasutada muu tähestiku tähtedega kirjutatud dokumentides olev isikunimi ümber kirjutada eesti-ladina tähestiku tähtedega. Ümberkirjutamisel võetakse aluseks lõike 5 alusel antav määrus või lõike 6 alusel antav käskkiri.

Eelnõu § 33 lõikega 5 antakse valdkonna eest vastutavale ministrile volitusnorm isikunime kohandamiseks vajalike täpsemate reeglite kehtestamiseks määрусega.

Eelnõu § 33 lõikega 6 antakse volitusnorm isikunime keelelise päritolu mõttes lähteriigis ametlikult kehtiva tähetabeli heakskiitmiseks valdkonna eest vastutava ministri käskkirjaga, mille puhul on tegemist üldaktiga. Volitusnorm annab võimaluse valdkonna eest vastutaval ministril lisaks kiita heaks isikunime ümberkirjutamisel kasutatavad isikunime keelelise päritolu mõttes lähteriigis ametlikult kehtivad tähetabelid, mida võib kasutada isiku taotluse alusel isikunime ümberkirjutamisel.

NS-i kohaselt andis Vabariigi Valitsus määрусega volitusnormi valdkonna eest vastutavale ministrile käskkirjaga kinnitamiseks. Vabariigi Valitsuse taset enam vajalikuks ei peeta. Kui ministri määрусega kehtestada eespool nimetatud ühtsed tähetabelid, tagatakse õigusselgus inimestele, kes teavad, milliseid reegleid ja tabelleid on võimalik kasutada.

Eelnõu § 33 lõikega 7 märgitakse võimalus küsida nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust isikunimede kohandamise reeglite rakendamisel.

Võrreldes kehtiva NS-iga muudetakse terminit – kohaldamise asemel kohandamine. Eesti keele seletava sõnaraamatu kohaselt on kohandamine teatud tingimustele, olukorrale vastavaks, kohaseks, sobivaks muutmine, teatud kasutamiseks sobivaks kujundamine, selleks ette valmistamine, seega saab terminiks valitud sõna pidada sobivaks. Toimingu eesmärk jääb sisuliselt samaks – tagada ühtsed reeglid olukordadeks, kus isikunime ei saa Eestis kasutusele võtta ilma teatud töötlemiseta. Eelnõuga muudetakse regulatsioon selgemaks ning eristatakse üheselt nimemuutmist, kohandamist ja korrastamist. See suurendab õigusselgust ning toetab eelnõu üldist eesmärki kujundada loogiliselt üles ehitatud ja terviklik regulatsioon.

Eelnõu §-ga 34 reguleeritakse RR-i kantud isikunime korrastamine.

Eelnõu § 34 lõikega 1 luuakse õiguslik alus RR-i kantud isikunime korrastamiseks. RR-i andmesubjekti määratlus on esitatud RRS §-s 5, lihtsustatult öeldes on andmesubjekt lisaks Eesti kodanikule ka teatud tingimustele vastav välismaalane. Kuna RR-i kantud andmete õigsust eeldatakse (RRS § 6 lõige 1) ning avaliku ülesande täitmisel lähtutakse RR-i kantud põhiandmetest (RRS § 6 lõige 2), on oluline, et RR-i andmed oleksid aja- ja asjakohased. Kuna riikide vahel ei toimu elanikkonna andmete vahetamist või on see vähene, on vajalik, et isik ise annab RR-i andmeid, kui tema isikunimi on välisriigis muutunud. Andmete aktuaalsuse tagamiseks nähakse eelnõus ette, et muudatust tõendav dokument tuleb isikul esitada esimesel võimalusel alates nime muutumisest. Dokument tuleb esitada perekonnaseisutoiminguid tegevale valla- või linnavalitsusele või Eesti välisesindusele.

Eelnõu § 34 lõikega 2 nähakse ette, et isikunime kandmiseks dokumenti või andmekogusse tuleb esitada asjakohane usaldusväärne dokument. Eraldi nõuded on Eesti kodanike ja Eesti kodakondsuseta isikute ning välisriigi kodanike dokumentidele, samuti sõltub dokumentide nõue RR-i andmesubjektsusest.

Eesti kodaniku ja Eesti kodakondsuseta isiku andmed, sealhulgas isikunimi, on RR-is olemas ning välisriigi dokument saab tõendada välisriigis toimunud nimemuutust. Isiku nimi saab välisriigil olla muutunud perekonnaseisusündmusega, näiteks on abielu sõlmimisel või lahutamisel perekonnanime vahetatud, põlvnemise tuvastamisel või vaidlustamisel teise vanema perekonnanimi antud. Mõnes riigis (näiteks Suurbritannia) on võimalik ka mittekodanikul isikunime muuta, seega võib uue isikunime kanda RR-i nimemuutmist tõendava dokumendi alusel. Kui isikunimi on välisriigis muutunud muul alusel (näiteks teise riigi kodakondsuse andmisel), loetakse sobivaks dokumendiks välisriigi isikut tõendav dokument.

Eelnõu § 34 lõikega 3 nähakse ette RR-i andmesubjektiks mitteolevate isikute nimemuudatuste kandmine RR-i. Teatud juhtudel on isiku andmed RR-is ilma, et isik oleks RR-i andmesubjekt, ning nendest andmetest tuleb lähtuda mõne avaliku ülesande täitmisel. Nii kantakse RR-i e-residentide andmed. E-resident on välismaalane, kellele Eesti riik on loonud isiku kodakondsusjärgse riigi identiteedi alusel digitaalse identiteedi. Seega tõendab e-resident oma isikunime kodakondsusriigi passi või isikutunnistusega, sealhulgas juhul, kui tema isikunimi on pärast e-residenti staatuse saamist muutunud mistahes alusel. Ka nende isikute andmed, kes osalevad perekonnaseisutoimingus (abielu sõlmimine või lahutamine, põlvnemise asjad), kantakse RR-i isikut tõendava dokumendi alusel. Samuti kantakse RR-i sellise isiku andmed, kellel on põlvnemise või abielu kaudu seos RR-i andmesubjektiga. Näiteks kantakse RR-i RR-i andmesubjekti välisriigis sõlmitud abielu dokumendi alusel tema abikaasa andmed. Seetõttu

võib avaliku ülesande täitmisel tekkida vajadus korrastada sellise isiku RR-i andmeid, kes ei ole RR-i subjekt, kuid kelle andmed on RR-i kantud.

Teatud olukordades saab RR-i kantud isikunime korrastada ilma, et kantavad andmed oleksid dokumendil märgitud.

Eelnõu § 34 lõike 4 järgi kantakse RR-i Eesti kodaniku ja Eesti kodakondsuseta isiku kantava perekonnanime asemel abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanimi, kui abielu või registreeritud kooselu sõlmimise välisriigi õiguse kohaselt on isikul õigus kanda abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime ilma, et see oleks märgitud abieludokumendile või kooselulepingule. RR-i tehakse kanne isiku taotlusel, taotlust saab esitada kuni abielu või kooselulepingu sõlmimise järel järgmise Eesti isikut tõendava dokumendi väljastamiseni. Selle tähtaja ületamine ei võta isikult õigust hakata kandma abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime, kuid selle saab nimemuutmise menetluse kaudu. Selle sätte alusel on võimalik kanda isiku perekonnanimeks tema abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanimi, st abikaasad või registreeritud elukaaslased hakkavad kandma sama perekonnanime. Kui isik soovib oma perekonnanimele liita abikaasa või registreeritud elukaaslase perekonnanime, tuleb seda teha nimemuutmise menetluse kaudu.

Asjaomaste välisriikidena käsitatakse siin Angloameerika õigusega riike: Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia, Uus-Meremaa, Austraalia jt. Angloameerika õigusega riikides ei kanta abieludokumendile abikaasade ühist perekonnanime ja väljastatud abieludokumendi alusel on inimestel soovi korral õigus kanda abikaasa perekonnanime. Abieludokument on uue nime saamist tõendav dokument, mistõttu tuleb välisriigis sõlmitud abieludokumendi tunnustamisel Eestis nende riikide puhul lahutamatu osana tunnustada inimese õigust kanda abikaasa nime. Topeltperekonnanimede andmise praktika on Angloameerika riikides erinev. Juhul, kui abielu on sõlmitud Angloameerika õigusega riigis, ei saa nende riikide praktikast topeltperekonnanimede andmise kohta Eesti õigusruumi otse üle kanda ja üheselt kohaldada.

Eelnõu § 34 lõike 5 järgi kantakse RR-i Eesti kodaniku ja Eesti kodakondsuseta isiku taotluse alusel isikunime õige kirja pilt, kui see erineb välisriigi dokumendil olevast isikunime kirja pildist dokumendi keele tõttu. Sellised olukorrad võivad tekkida juhul, kui välisriigis sündinud laps saab vanema perekonnanime või abielu sõlmimisel saab üks abikaasadest teise abikaasa perekonnanime moonutatud kujul (näiteks *Lõhmuse* asemel *Lohmus*, kui selles välisriigis kasutatavas tähestikus õ-täht puudub). Sätet ei rakendata, kui lapse sünnitunnistusel oleva eesnime kirja pilt võiks Eestis olla teistsugune (näiteks *Tonu* asemel *Tõnu*, *Robertsi* asemel *Robert*). Korrastamisel võetakse aluseks RR-i varem kantud andmed ning nime korrastatakse nendele vastavaks.

NS § 21 sätted on ümber mõtestatud ja kohaldamise asemel on kasutatud korrastamise mõistet. Põhimõtteid ei ole muudetud.

Võrreldes kehtiva NS-ga ei reguleeri eelnõu isikunime asendamist kohaldatud isikunimega (NS § 22) ega isikunime kande parandamist (NS § 23), kuna olukorrad on lahendatavad haldusmenetluse põhimõtete alusel, kasutades vajadusel eelnõu 5. peatüki - kohaldamise või korrastamise sätteid.

Eelnõu 6. peatükiga reguleeritakse isikunimekomisjoni ja nimeteadusliku usaldusasutust puudutavad küsimused.

Eelnõu §-ga 35 reguleeritakse isikunimekomisjoni pädevus ja töökorraldus. Isikunimekomisjon on moodustatud Siseministeeriumi valitsemisalasse ning kuulub

ministeeriumi juurde. Isikunimekomisjonil on oluline roll INS-i valdkonna arendamisel, samuti igapäevases INS-i rakendamises ja ühtse praktika kujundamisel. Isikunimekomisjoni liikmeteks kutsutakse isikunimespetsialistid nimeteaduslikust usaldusasutusest või teadusasutusest, praktikud PPA-st ja perekonnaseisuasutusest, Siseministeeriumi isikunimevaldkonna ametnikud ja õigusasjatundjad.

Eelnõu § 35 lõike 1 järgi moodustab isikunimekomisjoni ja kinnitab selle põhimääruse valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga. Põhimääruses märgitakse isikunimekomisjoni ülesanded ja töökord, samuti õigused.

Eelnõu § 35 lõikes 2 loetletakse isikunimekomisjoni ülesanded. Isikunimekomisjon annab arvamusi isikunime muutmise otsustamisel ja muudes nimetoimingutes, samuti nimetoimingute vaidlustamise korral, teeb ettepanekuid nimetoiminguid reguleerivate õigusaktide muutmiseks ja täidab teisi talle põhimäärusega pandud ülesandeid. Kõige regulaarsem ülesanne on arvamuste andmine isikunime muutmise otsustamisel ja muudes nimetoimingutes. Põhimääruse kohaselt toimub komisjoni koosolek vähemalt üks kord kvartalis.

Komisjon ei ole iseseisev teabevaldaja avaliku teabe seaduse § 5 mõttes, isikunimekomisjoni tegevuse raames loodav teave on osa ministeeriumi teabest. Komisjonil on oma ülesannete täitmiseks õigus tutvuda menetlusmaterjalide ja muude andmetega, sealhulgas asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabega, ulatuses, mis on vajalik tema pädevuse teostamiseks. Komisjoni liikmetele laienevad seejuures ametisaladuse hoidmise ja isikuandmete kaitse nõuded.

Komisjoni tegevuse käigus loodud dokumendid, sealhulgas arvamused ja protokollid, on avaliku ülesande täitmisel loodud teave ning kuuluvad avaliku teabe hulka. Samas võib selline teave sisaldada juurdepääsupiiranguga andmeid (näiteks isikuandmed) ning selle avalikustamisel kohaldatakse avaliku teabe seadusest tulenevaid piiranguid.

Eelnõu § 35 lõike 3 järgi on isikunimekomisjonil õigus saada oma ülesannete täitmiseks nimeteaduslikult usaldusasutusest eksperdihinnanguid isikunime teemal ning nimetoimingute küsimustes riigiasutustelt ja kohaliku omavalitsuse üksuse asutustelt vastuseid. Isikunimekomisjon täidab avalikku ülesannet ning tegutseb valdkonna eest vastutava ministri valitsemisalas. Komisjoni ülesannete täitmiseks on tal õigus saada riigiasutustelt ja kohaliku omavalitsuse asutustelt teavet, sealhulgas asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teavet, kui see on vajalik konkreetse nimetoimingu või vaidluse lahendamiseks. Isikunimekomisjon töötleb isikuandmeid üksnes ulatuses, mis on vajalik talle esitatud küsimuses arvamuse andmiseks. Komisjonile ei edastata kogu nimetoimingu toimikut, kui arvamuse andmiseks piisab piiratumast andmekoosseisust. Komisjoni liikmed kasutavad saadud andmeid üksnes arvamuse koostamiseks.

NS § 25 põhimõtted on üle võetud.

Eelnõu §-ga 36 antakse alus nimeteadusliku usaldusasutuse tegevuseks. Nimeteaduslikul usaldusasutusel on INS-i valdkonnas oluline roll, sageli vajavad lahendamist küsimused, mille lahendamiseks on tarvis valdkonnaspetsiifilisi teadmisi. Nimeteadusliku usaldusasutuse nimetamine on vajalik, et tagada õigusselgus ja valdkonnaspetsiifiliste teadmiste usaldusväärsus.

Eelnõu § 36 lõikega 1 nimetatakse nimeteaduslikuks usaldusasutuseks Eesti Keele Instituut. Eesti Keele Instituudi põhimäärus on kehtestatud haridus- ja teadusministri 13. oktoobri

2017. aasta määrusega nr 29²⁸, mille § 1 kohaselt on Eesti Keele Instituut (edaspidi *EKI*) Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigi teadus- ja arendusasutus, mille ülesandeks on eesti keele hoidmine ja arendamine eesmärgiga tagada Eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. EKI täidab riigi keskse keeleasutuse ülesandeid ja vastutab Eesti riigikeele kestlikkuse kindlustamise ja eestikeelse terminoloogia arendamiseks vajalike tegevuste eest. Määruse § 4 lõike 1 punkti 3 kohaselt on EKI püsirahastamisel põhinev tegevus toimimine nimeteadusliku usaldusasutusena.

Eelnõu § 36 lõikega 2 sätestatakse nimeteadusliku usaldusasutuse ülesanded. Nimeteaduslik usaldusasutus annab isikunimede kohta arvamusi ja eksperdihinnanguid ning nõustab nimetoiminguid tegevaid asutusi. Usaldusasutuse kaasamise eesmärk on tagada, et isikunimede vastavuse hindamisel arvestatakse eesti keele normi, nimetraditsiooni ja nimeteaduse põhimõtteid. Nimeküsimus ei ole üksnes haldusõiguslik, vaid ka keeleline ja kultuuriline küsimus, mistõttu on erialase hinnangu olemasolu vajalik õiguspärase ja põhjendatud otsuste tegemiseks. Usaldusasutus hindab eeskätt isikunime vastavust seaduses sätestatud nõuetele, sealhulgas nime keelelist sobivust, struktuuri ja kooskõla eesti nimetraditsiooniga. Samuti võib usaldusasutus teha ettepanekuid nimetoiminguid reguleerivate õigusaktide muutmiseks või täiendamiseks, kui praktikas ilmneb regulatsiooni täpsustamise vajadus.

NS § 26 sätestas Vabariigi Valitsusele volitusnormi nimeteadusliku usaldusasutuse määramiseks. Eelnõus loobutakse volitusnormist ja nimetatakse EKI nimeteaduslikuks usaldusasutuseks. Kuna tegemist on EKI põhimääruse järgse ülesandega, on asutus võimalik määrata otse seadusega.

Eelnõu 7. peatükiga reguleeritakse järelevalve ja vaidlustamine.

Eelnõu §-ga 37 reguleeritakse haldusjärelevalve korraldamine nimetoimingute üle ning sätestatakse, et haldusjärelevalvet teeb Siseministeerium, kes kontrollib, kas nimetoimingute tegemisel on järgitud käesolevat seadust ja selle alusel antud õigusakte. Lisaks kontrollib Siseministeerium tegevuse otstarbekust. Otstarbekuse kontrollimine lisati haldusjärelevalve sättesse seepärast, et nimetoiminguid tehakse RR-is ning seega võib tekkida vajadus anda siduvaid suuniseid ka õiguspärase tegevuste muutmiseks, kui seda nõuab näiteks RR-i tarkvara mõistlik kasutamine, näiteks kui see on vajalik RR-i toimimise huvides. Otstarbekuse kontrollimine on olemas ka RRS-i ja PKTS-i järelevalve sättes. Haldusjärelevalve läbiviimisel lähtutakse Vabariigi Valitsuse seaduse haldusjärelevalve sätetest.

Eelnõu § 37 reguleerib valdkondlikku järelevalvet isikunime seaduses sätestatud nimetoimingute tegemise üle. See järelevalve ei asenda Andmekaitse Inspektsiooni sõltumatut järelevalvet isikuandmete töötlemise õiguspärasuse üle. Isikuandmete kaitse küsimustes teostab riiklikku ja haldusjärelevalvet Andmekaitse Inspektsioon isikuandmete kaitse seaduses ning IKÜM-is sätestatud korras.

NS-is vastavad sätted puuduvad.

Eelnõu §-ga 38 sätestatakse nimetoiming vaidlustamise alusel – vaide esitamine Siseministeeriumile ja kaebuse esitamine halduskohtule. Vaidemenetluse läbiviimisel juhendatakse HMS-ist, kuid on teatud erandid. Nimetoiminguid teevad maakonnakeskuse kohalikud omavalitsused (edaspidi ka *MK KOV*), samuti Politsei- ja Piirivalveamet. Üldnormi kohaselt esitatakse vaide haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani kaudu

²⁸ [RT I, 20.10.2017, 2.](#)

haldusorganile, kes teeb haldusakti andnud või toimingut teinud haldusorgani üle teenistuslikku järelevalvet. HMS § 73 lubab teistsugust vaidealluvust ja nii on nimetoimingute vaidlustamisel vaide lahendaja Siseministeerium. Nimetoiminguid teevad maakonnakeskuste kohaliku omavalitsuse üksused riikliku ülesande (perekonnaseisutoimingud ja nimemuutmine) täitmise käigus. Ühtse praktika ja seaduse ühetaolise tõlgendamise tagamiseks on erandlik vaidealluvus vajalik ja põhjendatud. Erandlik on ka vaide lahendamise tähtaeg – kui üldnorm on 10 päeva, siis Siseministeeriumil on vaide lahendamiseks aega 30 päeva. Pikem periood võib olla vajalik, et välja selgitada alluvussuhteta asutustelt vajalik teave, taotleda nimeteadusliku usaldusasutuse arvamust jms.

Eelnõu regulatsioon vastab kehtiva NS-i §-s 24 sätestatud põhimõtetele ja sisulisi muudatusi võrreldes kehtiva õigusega ei tehta. Nagu kehtiva õiguse kohaselt, on ka eelnõu järgi nimetoimingute vaidlustamiseks võimalik esitada vaie Siseministeeriumile või kaebus halduskohtule. Samuti säilib Siseministeeriumi pädevus vaide lahendajana ja 30-päevane vaide lahendamise tähtaeg. Seega ei muudeta vaidlustamise ülesehitust ega õiguskaitsevahendeid, vaid kehtiv regulatsioon võetakse sisuliselt üle uude seadusesse.

Eelnõu 8. peatükiga sätestatakse eelnõu rakendussätted ja seaduste muutmine.

Eelnõu §-ga 39 nähakse ette, et isikunime muutmine loetakse korduvaks käesoleva seaduse § 29 tähenduses, kui isikunime on eelnevalt muudetud alates 2005. aasta 31. märtsist, välja arvatud juhul, kui isik oli nimemuutmise hetkel alaealine. Seega loetakse isikunime muutmine korduvaks, kui nime on muudetud 31. märtsil 2005 kehtima hakanud NS-i alusel. Varasemaid, enne 31. märtsi 2005 toimunud nimemuutmisid korduvuse lugemisel ei arvestata. Korduvuse lugemisel ei arvestata ka neid nimemuutmisid, mille toimumise ajal oli nime muutnud isik alaealine, sest vanema tahet lapse nime muutmiseks ei saa võrdsustada lapse enda tahtega.

Eelnõu §-ga 40 sätestatakse, et enne eelnõu jõustumist esitatud nime muutmise taotluste puhul lähtutakse käesolevast seadusest. Eelnõu § 40 lõikega 2 lubatakse teha sellest põhimõttest erand – taotlust võib menetleda selle esitamise ajal NS-i alusel, kui see on isikule soodsam ja isik ise taotleb, et otsus tehtaks NS-i alusel. Soodsama regulatsiooni kohaldamise erandit ei kohaldata isikule, kelle suhtes kohaldatakse eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingute piirangut. Seadusandja tahe on välistada olukord, kus enne eelnõu jõustumist esitatud avaldusega oleks võimalik vältida §-s 7 sätestatud piirangu kohaldamist. Muudatus on vajalik, et välistada enne eelnõu jõustumist viimasel hetkel tekkivaid süüdimõistetud isikute – kelle karistusandmed ei ole kustutatud – taotlusi, et soodsamat regulatsiooni ära kasutada.

Teistes nimetoimingutes puudub vajadus rakendussätteks, alati tuleb toimingut tegemisel lähtuda kehtivast seadusest. Esmalt on võimalik nimetoimingut sisaldava menetluse avaldust muuta, teiseks ei kitsenda eelnõu kehtivas NS-is lubatud viise nime valikuks, vaid loob uusi võimalusi juurde. Näiteks keelab NS anda mitmikutele erineva perekonnanime (§ 8 lõige 2¹), kuid eelnõus selline piirang puudub.

Eelnõu § 41 punktiga 1 täiendatakse KarRS § 5 lõiget 2 punktiga 10, milles sätestatakse, et nimetoimingute piirangu kontrollimisel on karistusregistri arhiivi andmetel õiguslik tähendus. Muudatus on vajalik, kuna eelnõu § 7 lõikes 4 sätestatud nimetoimingute piirangut kohaldatakse ka pärast karistusandmete karistusregistrist kustutamist. Seetõttu tuleb § 7 lõikes 4 sätestatud piirangu kontrollimiseks arvestada ka karistusregistrist kustutatud ja registri arhiivi kantud karistusandmeid.

Karistusregistri arhiivi andmetel on õiguslik tähendus üksnes INS-i §-s 7 sätestatud piirangu kontrollimisel. Arhiivi kantud andmete kontrollimine on vajalik nende isikute puhul, kes on

süüdi mõistetud eelnõu § 7 lõikes 4 nimetatud süütegude toimepanemise eest. Nimetatud süüteod on oma laadilt ja raskuselt sellised, mille puhul kohaldatakse nimetoimingut piirangut ka pärast karistusandmete kustutamist. Ilma arhiivi kantud andmete kontrollimise võimaluseta ei oleks võimalik § 7 lõikes 4 sätestatud piirangut rakendada.

Eelnõu § 41 punktiga 2 täiendatakse KarRS § 20 lõiget 1 punktiga 21, mille kohaselt on karistusregistri arhiivis asuvaid andmeid õigus saada INS-i §-s 7 nimetatud nimetoimingut tegeval avalikku ülesannet täitval isikul või asutusel INS-i §-s 7 sätestatud piirangu kontrollimiseks vajalikus ulatuses. Muudatus on vajalik, kuna §-s 7 sätestatud nimetoimingut piirang ei kohaldu üksnes isikunime muutmise menetluses, vaid ka perekonnanime vahetamisel abielu, abielu lahutamise või kehtetuks tunnistamise ning kooselulepingu sõlmimise, lõpetamise või kehtetuks tunnistamisega seotud nimetoimingus. Samuti kohaldub piirang uue perekonnanime andmisel isaduse omaksvõtu, põlvnemise tuvastamise hagi rahuldamise või põlvnemise vaidlustamise hagi rahuldamise korral ning lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelse isikunime andmisel. Seega kasutavad karistusregistri päringut linna- ja vallavalitsuste kõrval ka kohtud ja notarid.

Karistusregistri arhiivi andmetele antakse juurdepääs vaid siis, kui see on seaduses eraldi sätestatud ehk selleks on õiguslik alus. Kuna eelnõu § 7 lõikes 4 sätestatud nimetoimingut piirangut kohaldatakse ka pärast karistusandmete kustutamist, ei ole võimalik seda sätet muudmoodi rakendada ilma karistusregistri arhiivi andmetele juurdepääsuta. Juurdepääs on piiratud üksnes selle ulatusega, mis on vajalik INS-i §-s 7 sätestatud piirangu kontrollimiseks.

Eelnõu § 41 punktiga muudetakse KarRS-i § 23 lõiget 2 Justiits- ja Digiministeeriumi ettepanekust lähtudes. Kehtivas sõnastuses viitab KarRS-i § 23 lõige 2 elektroonilise päringu tasu maksmisest vabastamisel KarRS § 20 lõike 1 punktidele 3–11 ja 13. Kuna KarRS-i § 20 lõikesse 1 on aja jooksul lisatud uusi isikuid ja asutusi, kellel on õigus saada karistusregistri arhiivi andmeid seaduses sätestatud ülesande täitmiseks või õiguse teostamiseks, kuid KarRS-i § 23 lõikes 2 sisalduvat viidet ei ole samas ulatuses ajakohastatud, asendatakse senine viide KarRS-i § 20 lõike 1 punktidele 3–11 ja 13 viitega KarRS-i § 20 lõikele 1 tervikuna.

Muudatus on korrastava iseloomuga ega ole suunatud karistusregistri päringute tasustamise üldise loogika muutmisele. Muudatusega täpsustatakse KarRS-i § 23 lõike 2 viidet selliselt, et see oleks kooskõlas KarRS-i § 20 lõikes 1 sätestatud arhiiviandmete saamise õigusega ning senise rakendusloogikaga. KarRS-i § 20 lõikes 1 nimetatud isikute ja asutuste päringud on seotud seadusest tuleneva ülesande täitmise või seadusest tuleneva õiguse teostamisega ning nende käsitlemine tasuvabastuse alla kuuluvana vastab kehtiva regulatsiooni eesmärgile.

Kuna eelnõuga lisatakse KarRS-i § 20 lõikesse 1 punkt 21, mille kohaselt on karistusregistri arhiivi andmete saamise õigus nimetoimingut tegeval isikul ja asutusel eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingut piirangu kontrollimiseks, hõlmab KarRS-i § 23 lõike 2 täpsustatud viide ka neid päringuid. Nimetoimingut piirangu kontrollimine on seadusega pandud avaliku ülesande täitmine ning päring tehakse üksnes eelnõu §-s 7 sätestatud piirangu kohaldumise kontrollimiseks.

Eelnõu §-ga 42 asendatakse keeleseaduses seaduse nimi „NS“ uue nimega „INS“. Muudatus on vajalik, et seadused oleksid kooskõlas, kuna NS tunnistatakse kehtetuks ja selle asemele tuleb uus seadus pealkirjaga „Isikunimeseadus“.

Eelnõu §-ga 43 muudetakse kooseluseaduse § 19 lõike 3 punkti 2. Uus sõnastus on vajalik, kuna eelnõuga jäetakse välja isikunime taastamise mõiste. Uus sõnastus vastab eelnõu loogikale.

Eelnõu §-ga 44 tunnistatakse kehtetuks NS ja selle alusel antud rakendusaktid.

Eelnõu §-ga 45 muudetakse PKTS-i. Esimese muudatusena asendatakse seaduse nimi „NS“ uue nimega „INS“. Eelnõu § 45 punktiga 2 muudetakse PKTS § 48 lõike 1 punkti 2. Muudatus on vajalik, sest eelnõuga jäetakse välja isikunime taastamise mõiste. Eelnõuga laiendatakse perekonnanime vahetamise variante ning seetõttu tuleb muudatus viia sisse ka PKTS-i.

Eelnõu § 45 punktiga 3 muudetakse PKTS § 49¹ lõike 2 punktis 2 olevat viidet ja viiakse see kooskõlla eelnõuga.

Eelnõu §-ga 46 asendatakse RRS-is seaduse nimi „NS“ uue nimega „INS“.

Eelnõu §-ga 47 muudetakse riigilõivuseadust. Riigilõivuseaduses asendatakse läbivalt seaduse nimi. Muudatus on vajalik, et seadused oleksid kooskõlas, kuna NS tunnistatakse kehtetuks ja selle asemele tuleb uus seadus pealkirjaga „Isikunimeseadus“. Eelnõuga tunnistatakse kehtetuks riigilõivuseaduse § 48, mis reguleerib nimemuutmise eest riigilõivu tasumisest vabastamist. Kuna eelnõuga ei nähta ette riigilõivuvabasid menetlusi, ei ole asjakohane jätta see säte alles riigilõivuseadusesse. Eelnõu § 47 punktiga 3 tunnistatakse kehtetuks riigilõivuseaduse 11. peatüki 1. jao 1. jaotis, kuna sätteid ühtlustatakse ning riigilõivu küsimise alus on edaspidi riigilõivuseaduse § 341.

Riigilõivuseaduse § 341 muudetakse ja sõnastatakse ümber, samuti kehtestatakse eelnõu jõustumisega uus riigilõivumäär: eesnime muutmise avalduse läbivaatamise eest tasutakse riigilõivu 200 eurot ja ka perekonnanime muutmise avalduse läbivaatamise eest tasutakse riigilõivu 200 eurot. Kui taotletakse uue ees- ja perekonnanime muutmist koos, tuleb tasuda riigilõivu summas 400 eurot.

Eesnime muutmisel ja perekonnanime muutmisel tuleb hinnata muutmise põhjuseid ning soovitud nime vastavust eelnõus sätestatud nõuetele. Kui avalduses taotletakse nii ees- kui ka perekonnanime muutmist, hinnatakse mõlemat eraldi.

Eelnõuga tõstetakse riigilõivumääri, sest need ei ole vastavuses riigi kuludega. Riigilõivumäära kujundamisel on lähtutud eelkõige riigilõivuseaduse § 4 lõikes 1 sätestatud kulupõhimõttest. Selle kohaselt peab riigilõivumäär lähtuma toiminguga tegemisega kaasnevatest kuludest. Riigilõiv katab vähemalt toiminguga seotud otsesed kulud ning põhjendatud ulatuses ka kaudsed kulud. Otseste kulude hulka kuulub eelkõige avalduse läbivaatamisele kuluv tööaeg, sealhulgas taotluses esitatud asjaolude ja põhjenduste hindamine, soovitud nime vastavuse kontroll INS-is sätestatud nõuetele, vajaduse korral täiendavate asjaolude kontrollimine ning otsuse ettevalmistamine. Kaudsete kulude hulka kuuluvad menetluse läbiviimiseks vajalikud haldus- ja tugikulud ning infosüsteemide ülalpidamisega seotud kulud.

Isikunime muutmise avalduse läbivaatamise riigilõivumäära kujundamisel on aluseks võetud varasem kulupõhine arvestus, mille kohaselt oli ühe toiminguga kulupõhine määr 171 eurot. Sellele lisandub 5 eurot RR-i portaali töös hoidmise, arendamise ja RR-i kasutamise toe pakkumise kuluna. Lisaks on arvestatud töökoha keskmise maksumuse kasvu 2026. aastal 5 euro ulatuses ning prognoositavat täiendavat kasvu 2027. aastal samuti 5 euro ulatuses. Seega kujuneb toiminguga kulupõhiseks maksumuseks 186 eurot.

Riigilõivumäära kujundamisel on lisaks arvestatud riigilõivuseaduse § 4 lõikes 2 nimetatud asjaolusid, eelkõige toiminguga eesmärki ja sellest isikule saadavat hüvet. Isikunime muutmine ei ole isikule kohustuslik toiming, vaid erandlik ja isiku algatusel taotletav menetlus. Tegemist ei ole vältimatu haldustoiminguga, vaid võimalusega taotleda uut ametlikes õigussuhetes

kasutatavat ees- või perekonnanime. Menetluse tulemusel saadav hüve on isikule oluline ja püsiva õigusliku tähendusega. Seejuures on nimemuutmine erandlik toiming, mille puhul peab isik uue nime valikut hoolikalt kaaluma. Riigilõivumäära kujundamisel on seda arvesse võetud täiendava asjaoluna.

Seega on 200 euro suurune riigilõiv kujundatud kulupõhise arvestuse alusel, arvestades toimingute otsuseid ja kaudseid kulusid ning lisaks toimingute eesmärgi, erandlikkust ja sellest isikule saadavat olulist hüvet. Senine riigilõivumäär ei vasta enam toimingute tegelikule kulule. Riigilõivumäära ajakohastamise vajadus on tingitud eelkõige tööjõukulude kasvust ning infosüsteemide ülalpidamise ja arendamisega seotud kulude suurenemisest. Eelnõuga kehtestatav 200 euro suurune riigilõiv viib isikunime muutmise avalduse läbivaatamise eest tasutava riigilõivu paremasse vastavusse toimingute tegelike kuludega.

Riigilõivuseaduse § 341 ümber sõnastamisel jäetakse välja kehtiva sätte lõige 3, kuna eelnõu kohaselt ei väljastata isikunime muutmise tõendamiseks enam eraldi nimemuutmise dokumenti. INS-i § 32 lõigete 2 ja 3 kohaselt tõendatakse isikunime muutmist RR-i väljavõttega ning pärast otsuse jõustumist antav esmane RR-i väljavõte on tasuta. Iga järgnev RR-i väljavõte väljastatakse RRS-is sätestatud korras. Seetõttu toimub korduvate väljavõtete väljastamine RRS-is ja riigilõivuseaduses sätestatud üldise regulatsiooni alusel ning eraldi riigilõivusätte säilitamine INS-i rakendussätetes ei ole vajalik.

Eelnõu §-ga 48 nähakse ette, et eelnõu jõustub 2028. aasta 1. märtsil. See on piisav aeg, et valmistada seaduse rakendamiseks ning muuta selleks vajalikke tööprotsesse. Lisaks on vajalik teha ka seaduse rakendamiseks vajalikud arendustööd.

3.1. Eelnõu põhiseaduspärasuse analüüs

PS §-s 11 on sätestatud, et õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas PS-iga. Piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ning ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Seega peab põhiõiguse riivel olema legitiimne eesmärk ja riive selle saavutamiseks proportsionaalne: sobiv, vajalik ja mõõdukas.

Põhiõiguse riive on:

- sobiv, kui see aitab saavutada legitiimset eesmärki;
- vajalik, kui seda ei ole võimalik saavutada, kasutades põhiõigusi vähem riivavat meetet, ning
- mõõdukas, kui see ei moonuta ühiskonna demokraatlikkust ja põhiõiguse olemust.

PS § 19 kohaselt on igaühel õigus vabale eneseteostusele. Igaüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.

PS § 26 kohaselt on igaühel õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused (edaspidi *KOV*) ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

Isikunimega seotud küsimused kuuluvad ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 8 kaitsealasse, mis tagab õiguse era- ja perekonnaelu austamisele. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt rõhutanud, et ees- ja perekonnanimed andmine, kasutamine ja muutmine on valdkond, kus lepinguriikidel on lai otsustamisruum, arvestades riigipõhiseid ajaloolisi, keelelisi ja kultuurilisi eripärasid. Konventsiooni artikkel 8 ei taga tingimusteta

õigust nime muuta ning riigid võivad kehtestada nime muutmisele avalikes huvides piiranguid. Kuigi artikkel 8 ei sisalda sõnaselgeid menetlusnõudeid, on selle sättega tagatud õiguste tõhusa kasutamise huvides oluline, et otsustusprotsess oleks õiglane ning võimaldaks nõuetekohaselt arvestada selle sättega kaitstud isiku huve.²⁹

Identiteet on inimese enesemääratlus iseenda ja välismaailma jaoks ning on antud inimese nime, elukäigu, välimuse, käitumismaneeride, riietuse, seksuaalsuse enesemääratluse, mõtete, tunnete, veendumuste jmt kategooriate kaudu. Nimi on üks osa inimese identiteedist. Nimi on esmane tunnus, millega inimene end eristab teistest ning seostab end vanemate, hõimlaste ja rahvusega. Nimi kui personaalse identifitseerimise ja perekonnaga seostamise vahend on samal ajal ka era- ja pereelu küsimus.

Eelnõus sätestatud nime andmist, vahetamist ja muutmist piiravate meetmete näol on tegemist põhiõiguste riivamisega, sest eelnõu kohaselt piiratakse isiku õigust vabalt endale ees- ja perekonnanime valida, sätestades nime valimisele teatud piirangud, et isikunimi oleks INS-iga kooskõlas. Seega riivatakse isiku põhiseadusest tulenevat õigust perekonnaelu puutumatusse ja õigust vabale eneseteostusele.

Kuna PS §-s 19 sätestatud õigus on üldine vabadusõigus ja lisaks PS §-s 19 sätestatud õigusele riivavad meetmed PS §-s 26 sätestatud õigust, tuleb *lex specialis derogat legi general'i* põhimõttest lähtudes riive proportsionaalsust hinnata PS § 26 alusel ning analüüsida meetmete põhiseaduspärasust PS §-st 26 lähtudes.³⁰

- Isikuline kaitseala. Õigus perekonna- ja eraelu puutumatusse ning õigus vabale eneseteostusele on PS § 9 lõike 1 järgi igaühe õigus. PS § 9 lõikes 1 loetletud kõigi ja igaühe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikel kui ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel.³¹
- Esemeline kaitseala. Riigikohus tõdeb, et esemeliselt kaitseb PS § 26 kõiki eraelu valdkondi, mis ei ole kaitstud eriõigustega.³²
- Piiriklausel. PS § 26 teise lause kohaselt võib sekkuda perekonna- ja eraellu tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. See on kvalifitseeritud seadusereservatsioon, mis lubab perekonna- ja eraelu riivata üksnes seadusega või seaduse alusel PS § 26 teises lauses kindlaks määratud eesmärgil. Kvalifitseeritud seadusereservatsiooni korral on põhiõiguse piirang legitiimne üksnes PS-is loetletud eesmärgil. Riigikohus on korduvalt kontrollinud, kas perekonna- või eraellu sekkumise eesmärk on hõlmatud PS § 26 teise lausega.³³ Õigust perekonna- ja eraelu puutumatusse võib seadusega piirata juhul, kui piirangu kehtestamisel on lisaks eesmärgi legitiimsusele järgitud PS §-s 11 sätestatud proportsionaalsuse põhimõtet, mille kohaselt peavad piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ning ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Seega võib seadusandja PS § 26 teises lauses nimetatud eesmärgil piirata isiku õigust perekonna- ja eraelu puutumatusse, kuid piirang peab olema proportsionaalne ehk sobiv, vajalik ja mõõdukas.

²⁹ Euroopa Inimõiguste Kohtu 7. veebruari 2023. aasta otsus kohtuasjas [61860/15](#), *Jacquinet ja Embarek Ben Mohamed vs. Belgia*.

³⁰ Vallikivi, Hannes, 2020. PS § 19 kommentaarid, p 6. – [Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne](#). – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kättesaadav: <https://pohiseadus.ee/sisu/3490>.

³¹ *Ibid*, p 10.

³² Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium (RKPJKo), 25.06.2009, [3-4-1-3-09](#), p 16; RKPJKo, 19.12.2019, [5-19-38/15](#), p 96.

³³ Riigikohtu üldkogu (RKÜKo), 11.06.2019, [5-18-8/19](#), p 60; RKPJKo, 04.04.2011, [3-4-1-9-10](#), p 50; RKPJKo, 16.11.2016, [3-4-1-2-16](#), p 97.

Eesmärkide saavutamiseks võetakse eelnõuga järgmisi meetmeid, millega piiratakse õigust perekonna- ja eraelu puutumatusele:

- ees- ja perekonnanimele esitatavad nõuded;
- kriminaalkorras karistatud isikute nimetoimingu piirang, sealhulgas § 7 lõikes 2 nimetatud süütegude puhul tähtajatu nimetoimingu piirang;
- automaatotsuste tegemine nimemuutmise avalduse esitamisel turvalise veebikeskkonna kaudu;
- ees- ja perekonnanime muutmise piirangud, sealhulgas piirang võtta teise elava isiku nime.

Järgnevalt analüüsitakse, kas eelnõuga kavandatud meetmed on proportsionaalsed.

3.1.1. Ees- ja perekonnanimele esitatavad nõuded

Legitiimne eesmärk. Nõuete eesmärk on tagada nimede ühtlustatud ja õiguspärane kasutamine ning sellega seoses tagatakse teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse, samuti õigusselgus ning eksituste vältimine, identiteedi kaitse ning inimeste õigus olla teistest eristatud. Lisaks aitavad piirangud tagada eesti keele ja nimetraditsiooni säilimist.

Sobivus. Meede on sobiv ehk kohane, kui see aitab kaasa legitiimse eesmärgi saavutamisele. Et oleks võimalik tagada ees- ja perekonnanimede ühtlustatud ja õiguspärase andmine ja kasutamine, on vaja seaduse tasandil sätestada ees- ja perekonnanimede teatavad reeglid, millest saavad lähtuda nii isikud kui ka asutused. Seega on meede sobiv eesmärgi saavutamiseks.

Vajalikkus. Meede on vajalik, kui ei leidu muud, põhiõigust vähem piiravat, ent sama tõhusat meetodit. Alternatiivselt on võimalik jätta seadusest välja nõuded ees- ja perekonnanimele, kuid sellisel juhul puudub võimalus tagada, et ees- ja perekonnanimed siiski teatud kriteeriumitele vastaks ning et neid kriteeriume ka isikute suhtes ühetaoliselt kohaldataks. Seega on reeglite kehtestamine seaduse tasandil tõhus meede eesmärgi saavutamiseks. Lisaks oleks võimalik koostada juhendeid ja soovitusi, kuid need ei annaks sellist tulemust, mida annab regulatiivne meede, mis võimaldab mõjutada rohkemate inimeste käitumist.

Mõõdukus. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt piirangu eesmärgi tähtsust.³⁴ Peab kaaluma, kas eelnõu eesmärk kaalub üles perekonna- ja eraelu puutumatuse riive. Eelnõu eesmärk on hoida eesti nimetraditsiooni ning tagada isikunimede ühtlustatud ja õiguspärane kasutamine. PS-i preambul viitab eesti rahvuse ja kultuuri säilimise olulisusele ja PS §-s 6 on sätestatud, et Eesti riigikeel on eesti keel. Nimede andmise ja kasutamise korraldamisel põrkuvad sageli kaks PS-i kaitsealasse kuuluvat olulist aspekti: ühelt poolt inimese eneseteostusõigus ning õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele, teiselt poolt avalik huvi eesti rahvuse ja keele säilitamiseks ning edasikandmiseks tulevastele põlvetele.

Eelnõu seletuskirja kohaselt on identiteet inimese enesemääratlus iseenda ja välismaailma jaoks ning on antud inimese nime, elukäigu, välimuse, käitumismaneeride, riietuse, seksuaalsuse enesemääratluse, mõtete, tunnete, veendumuste jms kategooriate kaudu. Nimi on üks osa inimese identiteedist. Nimi on esmane tunnus, millega inimene eristab end teistest ning seostab

³⁴ RKPJKo 17. juuli 2009. aasta otsus nr [3-4-1-6-09](#), p 21.

end vanemate, hõimlaste ja rahvusega. Nimi kui personaalse identifitseerimise ja perekonnaga seostamise vahend on samal ajal ka era- ja pereelu küsimus.

Riigikohus on oma otsuses³⁵ välja toonud, et kui seadusandja eesmärk piirangu kehtestamisel oli tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine ja selle kaudu teiste inimeste õigus rahvuslikule identiteedile, siis Riigikohtu põhiseaduslikkuse kolleegiumi arvates saab lugeda riivet õigustavaks eesmärgiks. Ka õiguskantsler on seda teemat oma seisukohas puudutanud³⁶, vastates talle esitatud avaldusele järgmist: „Selgub, et nime valiku õigust on võimalik piirata, kuid äärmiselt ettevaatlikult ning mitte rohkem, kui see on hädavajalik muu eesmärgi (nt eesti rahvuse ja kultuuri säilimine ja selle kaudu teiste inimeste õigus rahvuslikule identiteedile, inimese identifitseerimine nime kaudu, isiku kaitse põhjalikult läbi mõtlemata nimede muutmise otsuste eest jne) saavutamiseks.“

Riigikohus on lisaks öelnud³⁷: „Nimi on ka selleks, et isikuid eristada või määratleda isiku perekondlik kuuluvus.“ Siinkohal võib minna veelgi kaugemale ja väita, et nimi ei aita üksnes isikuid eristada ega perekondlikku kuuluvust määratleda, vaid ka rahvuslikku kuuluvust ning rahvuslikku järjepidevust edasi kanda. Traditsiooniliste nimede järgi saab öelda näiteks seda, millisest maailma piirkonnast inimene suure tõenäosusega pärineb või mis rahvusest ta on.

Riigikohtu ja õiguskantsleri seisukohad kinnitavad, et nimevaliku piirangud võivad olla põhiseaduslikult õigustatud, kui nende eesmärk on tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine ning kaitsta seeläbi ka teiste isikute õigust rahvuslikule identiteedile ja õiguskindlusele. Nime kui isikut eristava ja identiteeti kandva tunnuse kaudu täidab riik olulist rolli nii üksikisiku kui ka ühiskonna tasandil identiteedi hoidmisel.

Eeltoodust tuleneb, et seadusandja eesmärk ei ole pelgalt keeleline või vormiline, vaid sisuliselt seotud rahvusliku järjepidevuse ja sotsiaalse selguse tagamisega. Nimi võimaldab inimestel üksteist eristada ning perekondlikku ja rahvuslikku kuuluvust määratleda, samuti toetab avalikku huvi, et nimed oleksid arusaadavad ja sobituksid keele- ja kultuuriruumi.

Seetõttu võib järeldada, et nimetatud piirangud teenivad õiguspärast ja kaaluka avaliku huvi eesmärki, milleks on eesti rahvuse ja kultuuri säilitamine ning teiste isikute identiteedi ja õiguskindluse kaitse. Selline eesmärk on kooskõlas PS-i preambuli ja § 6 sisuga ning annab piisava aluse mõõduka põhiõiguste piirangu õigustamiseks.

Kehtestatud nõuded, näiteks eestikeelses eesnimes õigekirjareeglite järgimine, vastassoole omaste nimede kasutamise piiramine või heade kommetega vastuolus olevate nimede vältimine, ei välista isikule sobiva nime valikut, vaid suunavad seda viisil, mis tagab ühiskondliku arusaadavuse ja õigusselguse. Eelnõu võimaldab lisaks kasutada võõrapäraseid eesnimedid, kui need on kasutusel eesnimedena, sarnased juba kasutusel olevate nimedega või mugandatud eesti keele struktuurile vastavaks. Seega säilib isikul lai valikuvabadus, kuid ühtlasi välditakse selliseid nimesid, mis oleksid ühiskondlikult eksitavad, solvavad või vastuolus eesti keele üldpõhimõtetega.

Lisaks tagavad nimeteadusliku usaldusasutuse kaasamine ja seaduses sätestatud erandid, et iga juhtumit hinnatakse eraldi, vältides meelevaldseid otsuseid ja ülemääraseid piiranguid. Erandid võimaldavad arvestada isiku keelelist või rahvuslikku tausta, mis aitab tagada, et nõuded

³⁵ RKPJKo 3. mai 2001. aasta otsus nr [3-4-1-6-01](#), p 18.

³⁶ Õiguskantsleri 10. mai 2012. aasta seisukoht nr [7 4/120692/1202353](#).

³⁷ RKPJKo 3. mai 2001. aasta otsus nr [3-4-1-6-01](#), p 15.

oleksid mõõdukad ning aitaksid vajaduse korral lähtuda konkreetsetest olukordadest. Seega on abinõud kujundatud viisil, mis tagavad tasakaalu üksikisiku õiguste ja avaliku huvi vahel.

Järeldus. Ees- ja perekonnanimedele esitatavad nõuded on PS-iga kooskõlas, kuna need on suunatud põhiseaduslikult kaitstud eesmärgi – eesti keele ja kultuuri säilitamise ning rahvusliku identiteedi kaitse – saavutamisele.

Kehtestatud abinõud on oma olemuselt mõõdukad ja tasakaalustatud, piirates isiku enesemääramisõigust üksnes ulatuses, mis on vajalik nimetatud eesmärgi tagamiseks. Seadusega ei välistata nimevalikut täielikult, vaid sätestatakse üldised raamid, mille piires on isikul endiselt suur otsustusvabadus.

Oluline on seegi, et eelnõuga nähakse ette erandeid, mis võimaldavad arvestada isiku keelelist või rahvuslikku tausta ning tagavad, et piirangud ei oleks meelevaldsed ega ülemäärased. Selline paindlikkus välistab olukorra, kus põhiõiguste piirangud muutuksid absoluutseks või põhjendamatult intensiivseks.

Seetõttu võib järeldada, et kehtestatud regulatsioon tasakaalustab õiguspäraselt isiku õiguse valida ja kanda nime ning riigi kohustuse kaitsta eesti keelt ja kultuuri. Lisaks teenib see teiste isikute õiguste ja õiguskindluse kaitse eesmärki, tagades, et nimed oleksid selgelt eristatavad, ühiskondlikult arusaadavad ning ei looks eksitavaid või identiteeti kahjustavaid olukordi. Eelnõus sätestatud piirangud on proportsionaalsed, kuna avaliku huvi olulisus, s.t eesti rahvuse ja keele kestmine ning teiste isikute identiteedi ja õiguskindluse kaitse, ületab mõõduka põhiõiguste riive intensiivsuse.

3.1.2. Tähtajaline nimetoimingu piirang § 7 lõikes 3 nimetatud süütegude puhul

§ 7 lõikes 3 nimetatud süütegude puhul kohaldatakse nimetoimingu piirangut kuni karistusandmete karistusregistrist kustutamiseni. Piirang puudutab rasketes, varavastastes, lähisuhtevägivalla või muudes lõikes nimetatud süütegudes süüdimõistetud isikut, kelle karistusandmed ei ole veel karistusregistrist kustutatud. Piirang hõlmab isikunime muutmist, perekonnanime vahetamist abielu või kooselulepinguga seotud nimetoimingu ning § 7 lõikes 4 nimetatud juhtudel uue perekonnanime või lapsendamiseelse isikunime andmist.

Legitiimne eesmärk. Tähtajalise nimetoimingu piirangu eesmärk kriminaalkorras karistatud isiku puhul on avaliku korra, õiguskindluse ja teiste isikute õiguste ning turvalisuse kaitse, samuti karistusõiguse preventiivsete eesmärkide tagamine.

Piirang puudutab rasketes, varavastastes või lähisuhtevägivalla kuritegudes süüdimõistetud isikut, kelle karistusandmed ei ole veel karistusregistrist kustutatud. Piirangu eesmärk on vältida olukorda, kus § 7 lõikes 3 nimetatud kuritegudes süüdimõistetud isik saaks nimetoimingu kaudu varjata oma identiteeti ja varasemat kuritegelikku tausta, kahjustades sellega avalikku usaldust ning tekitades reaalse ohu teistele isikutele. Varavastaste kuritegude näiteks kelmus, vargus, omastamine, puhul võib uue nime omandamine võimaldada toimepanijal jätkata samalaadseid tegusid uue identiteedi all, raskendades õiguskaitseorganite ja potentsiaalsete kannatanute võimalust isikut tuvastada.

Sellise piirangu kaudu tagatakse, et avalikkusel on võimalik tuvastada isik, kelle süüdimõistvad kohtuotsused on seaduse järgi avalikud, nagu näeb ette *KarRS*-i § 28. Kui *KarRS* §-s 28 sätestatud süütegudes süüdimõistetud isikul oleks lubatud enne karistusandmete kustumist omandada uus nimi, muutuks karistusregistri ja kohtulahendite avalikustamise eesmärk

sisutuks ning kahjustaks avalikkuse õigust saada usaldusväärset teavet rasketes ja varavastastes kuritegudes süüdimõistetud isikute kohta.

Lähisuhtevägivalla toimepanijate nimetoimingu piirangu eesmärk on kaitsta teiste isikute õigusi ja turvalisust, eelkõige potentsiaalseid uusi ohvreid, ning toetada kuritegude ennetamist. Lähisuhtevägivald ei ole valdavalt ühekordne tegu, vaid sageli korduv ja mustriline käitumine, mille puhul on suurem risk vägivalla kordumiseks ning uute ohvrite tekkimiseks. Varasem vägivaldne käitumine on üks tugevamaid tulevase vägivalla riskitegureid, mistõttu võib kuriteo toimepanija identiteedi muutmine raskendada uute vägivallajuhtumite ennetamist ja ohvrite kaitset.

Piirangu eesmärk ei oleks täielikult saavutatav, kui isikul oleks küll keelatud isikunime muuta, kuid tal oleks võimalik saavutada samaväärne tulemus perekonnanime vahetamise või uue perekonnanime saamise kaudu perekonnaõigusliku sündmuse raames. Uue perekonnanime saamine või senise perekonnanime vahetamine võib isiku tuvastatavuse seisukohalt avaldada samasugust mõju nagu isikunime muutmine isiku avalduse alusel. Seetõttu teenib piirang kaalukat ja põhiseaduslikult õigustatud avalikku huvi kaitsta ühiskonda potentsiaalsete korduvkuritegude eest, hoida ära isikuandmetega manipuleerimist ning säilitada karistusõiguse üld- ja eripreventiivne mõju.

Sobivus. Piirang on sobiv seatud eesmärgi saavutamiseks, sest see aitab tõhusalt vältida olukorda, kus süüdimõistetud isik saaks piiranguga hõlmatud nimetoimingu tegemise kaudu varjata oma isikut ja varasemat kuritegelikku käitumist.

Piirang tagab, et karistusregistri andmed ja kohtulahendite avalikustamine täidavad oma eesmärgi teavitada avalikkust rasketest ja varavastastest kuritegudest ning hoida ära kuritegeliku tegevuse varjatud jätkumist. Samuti aitab piirang säilitada karistuse ühiskondlikku tähendust ja tagada õigussüsteemi usaldusväärsuse, sest isikul ei ole võimalik nime muutmise, perekonnanime vahetamise või uue perekonnanime saamise kaudu jätta muljet, et karistuse kehtivus on lõppenud või tema kuriteod unustatud. Piirang vähendab seega reaalselt riski, et raskete või varavastaste kuritegude toimepanijad saaksid oma identiteeti varjata ja uute kannatanute usaldust kuritarvitada. Nimetoimingu tegemise piirang aitab vältida ka olukorda, kus lähisuhtevägivalla eest süüdi mõistetud isik saaks identiteedi muutmise kaudu varjata oma varasemat kuritegelikku käitumist uute lähisuhete, tööandjate või kogukonna eest. See vähendab riski, et toimepanija saab uute potentsiaalsete ohvrite usaldust kuritarvitada või oma varasemat tausta varjata.

Vajalikkus. Piirang on ühtlasi vajalik, kuna eesmärgi – avaliku korra ja teiste isikute õiguste kaitset – ei ole võimalik saavutada mõne leebema meetmega sama tõhusalt.

Kuigi karistusregistri andmete alusel on võimalik kontrollida isiku karistatust, on selline kontroll tasuline ja eeldab isikukoodi teadmist. Praktikas kontrollitakse isikute tausta enamasti avalike allikate ja internetiotsingute kaudu, kasutades vaid isikunime. Kui süüdimõistetud isikul oleks võimalik nime muuta, muutuks karistusregistri avalike andmete kasutamine ja kohtulahendite läbipaistvus sisuliselt ebatõhusaks.

Leebemad meetmed, näiteks üksnes nimemuutmise avalikustamine või või piirangu kohaldamine ainult isikunime muutmisele, ei saavutaks samal tasemel kaitset, sest need ei välistaks identiteedi varjamise riski. Kui piirang ei hõlmaks perekonnanime vahetamist abielu või kooselulepinguga seotud nimetoimingu ega uue perekonnanime saamist põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud nimetoimingu, oleks võimalik piirangu eesmärgist sisuliselt kõrvale hoida.

Mõõdukus. Piirang on mõõdukas, kuna see kehtib vaid piiratud isikurühma kohta ja kindla ajavahemiku jooksul. § 7 lõikes 3 nimetatud isiku suhtes kohaldatav piirang ei ole püsiv, vaid lõpeb hetkel, kui karistusandmed on karistusregistrist kustutatud. Piirang suunab isikut oma käitumist kontrollima ja hoiduma uute kuritegude toimepanemisest, kuna nimetoimingute tegemise eelduseks on karistusregistri andmete kustumine. Uue, eelnõus nimetatud süüteost eest süüdimõistmisel pikeneb nimetoimingu piirang.

Eesmärk kaitsta avalikku korda, õiguskindlust ja teiste isikute õigusi on oluliselt kaalukam kui piirangust tulenev sekkumine isiku eneseteostusvabadusse. Riigikohtu praktika kohaselt³⁸ võib põhiõiguse riivet pidada põhiseaduspäraseks, kui see on vajalik ja mõõdukas demokraatlikus ühiskonnas.

Lisaks tuleb arvestada, et rasketes ja varavastastes kuritegudes süüdimõistetud isikute puhul võib nende käitumine kujutada endast reaalselt ja piisavalt tõsist ohtu ühiskonnale. Antud juhul on tegemist reaalse ja piisavalt tõsise ohuga inimestele, kes ei tea, et raskes või varavastases kuriteos süüdimõistetud isikud on nimetoimingu kaudu endale uue identiteedi loonud ning saavad nii oma tegevust varjatult jätkata ja teisi oma tegudega ohtu seada. Seega peab seadusandja seesugusel juhul peale süüdimõistetud isikute õiguste lähtuma ka avaliku korra kaalutlustest, sest see on reaalne ja piisavalt tõsine oht, mis õigustab piirangut.

Piirang puudutab perekonnaõiguslike sündmuste puhul üksnes nimeõiguslikku tagajärge. See ei takista isikul sõlmida või lahutada abielu, sõlmida või lõpetada kooselulepingut, tuvastada või vaidlustada põlvnemist või osaleda lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses. Samuti ei mõjuta piirang nendest sündmustest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi. Kuigi ühise perekonnanime kandmine võib väljendada perekondlikku kuuluvust, ei ole see perekonnaõigusliku suhte tekkimise, kehtivuse ega teostamise eeldus.

Piirang võib mõjutada ka perekonnaõigusliku suhte teist poolt, näiteks abikaasat, registreeritud elukaaslast, vanemat või last, kelle perekonnanime piirangu adressaat sooviks saada. See mõju on siiski piiratud, sest säte ei piira teise poole enda õigusi ega takista perekonnaõigusliku suhte teostamist.

Järeldus. Kokkuvõttes on § 7 lõikes 3 nimetatud süütegude puhul kehtestatud tähtajaline nimetoimingu piirang põhiseaduspärane ja proportsionaalne kitsamas mõttes. Piirang on suunatud avaliku korra, õiguskindluse ning teiste isikute õiguste ja turvalisuse kaitsele ning aitab täita karistusõiguse preventiivseid eesmärke. Piirang on ajutine, väldib identiteedi varjamist ja võimalust toime panna korduvkuritegusid ning ei kahjusta isiku põhiõigusi rohkem, kui on hädavajalik avaliku huvi saavutamiseks.

3.1.3. Tähtajatu nimetoimingu piirang § 7 lõikes 4 nimetatud süütegude puhul

§ 7 lõikes 4 sätestatakse isikute ring, kelle suhtes kohaldatakse nimetoimingu piirangut ka pärast karistusandmete karistusregistrist kustutamist. Kehtivas NS-s on tähtajatu nimemuutmise keeld ette nähtud isikutele, kes on süüdi mõistetud alaealise suhtes toime pandud seksuaalse enesemääramise vastases süüteost. Eelnõuga säilitatakse see põhimõte ning laiendatakse tähtajatu nimetoimingu piirangu kohaldamisala isikutele, kes on süüdi mõistetud eriti raskete süütegude toimepanemise eest.

³⁸ RKPJKo 3. mai 2001. aasta otsus nr [3-4-1-6-01](#), p 17.

Tähtajatu piirang on ette nähtud üksnes nende süütegude puhul, mille laad ja raskus õigustavad avalikku huvi isiku identiteedi järjepidevuse vastu ka pärast karistusandmete kustutamist. Lõikes 4 nimetatud süüteod ohustavad eriti kaalukaid õigushüvesid, sealhulgas inimelu, inimväärikust, isikuvabadust, seksuaalset enesemääramist, alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitset, riigi julgeolekut, rahvusvahelist julgeolekut, põhiseaduslikku korda ning avalikku turvalisust.

3.1.3.1. Alaealise suhtes toime pandud seksuaalkuriteod

Legitiimne eesmärk: Alaealise suhtes toime pandud seksuaalkuritegude puhul on tähtajatu nimetoimingu piirangu eesmärk edendada turvalisust ning ennetada ohte inimeste elule ja tervisele. Justiits- ja Digiministeeriumi avaldatavas kuritegevuse statistikas on välja toodud, et suure osa registreeritud seksuaalkuritegudest moodustavad laste vastu toime pandud registreeritud seksuaalkuriteod. Alaealise kannatanuga kontaktsetest seksuaalkuritegudest on kõige enam registreeritud vägistamisjuhtumeid ning suguühet või muu sugulise iseloomuga tegusid lapseealisega.³⁹

Piirangu eesmärk on vältida olukorda, kus alaealise suhtes toime pandud seksuaalkuriteos süüdimõistatud isik saaks nimetoimingu kaudu varjata oma identiteeti ja varasemat kuritegelikku tausta, kahjustades sellega avalikku usaldust ning tekitades reaalse ohu teistele isikutele. Võimalus muuta isikunime, vahetada perekonnanime või saada uus perekonnanimi pärast karistusandmete kustumist võimaldaks teo toimepanijal jätkata samalaadseid tegusid uue identiteedi all, raskendades potentsiaalsete kannatanute võimalust isikut tuvastada. Alaealiste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude puhul on see eriti oluline, sest tegemist on laste kui ühiskonna ühe kõige haavatavama rühma kaitsega. Sellised süüteod kahjustavad lapse seksuaalset enesemääramist, arengut, tervist ja turvatunnet ning võivad põhjustada pikaajalisi tagajärgi.

Sobivus. Piirang on sobiv seatud eesmärgi saavutamiseks, sest aitab tõhusalt vältida olukorda, kus alaealise suhtes toime pandud seksuaalkuriteos süüdimõistatud isik saaks nimetoimingu kaudu varjata oma isikut ja varasemat kuritegelikku käitumist. Piirang aitab ära hoida kuritegeliku tegevuse varjatud jätkumist. Võimalus võtta uus nimi võib raskendada teo toimepanija seostamist varasema kuriteoga ning suurendada riski, et isik kasutab uut nime usaldussuhte loomiseks või varasema tausta varjamiseks.

Vajalikkus. Piirang on ka vajalik, kuna eesmärki – avaliku korra ja teiste isikute õiguste kaitset – ei ole võimalik saavutada mõne leebema meetmega sama tõhusalt.

Riigikohus on korduvalt rõhutanud põhimõtet, et PS § 3 esimese lõike esimese lause ja PS § 11 kohaselt tohib põhiõiguste ja vabaduste piiranguid kehtestada ainult seadusjärgse õigusaktiga. Põhiseadus ei näe ette muid võimalusi põhiõiguste ja vabaduste piirangute kehtestamiseks. See põhimõte on absoluutne ning välistab võimaluse kehtestada põhiõiguste ja vabaduste piiranguid seadusest allpool seisvate õigusaktidega.⁴⁰ Seega ei ole nimetatud piirangu rakendamiseks muud sobivat lahendust.

Kuigi karistusregistri andmete alusel on võimalik kontrollida isiku karistatust, on selline kontroll tasuline ja eeldab isikukoodi teadmist. Lisaks kustutatakse karistusregistrist andmed teatud aja jooksul. Karistusregistrist andmete kustutamine aitab kaasa isiku rehabiliteerimisele, keeld teha seaduses piirangu all olevat nimetoimingut hoiab samal ajal ära olukorra, kus

³⁹ [Kuritegevuse statistika](#), Justiits- ja Digiministeerium.

⁴⁰ RKPJKo 11. oktoobri 2001. aasta otsus nr [3-4-1-7-01](#), p 15.

inimene kasutaks seda rehabilitatsiooni ära ohvri või uute potentsiaalsete ohvrite kahjustamiseks. Karistusregistrist andmete kustutamine annab isikule küll võimaluse alustada uut elu, kuid mitte omandada uut identiteeti, mille taha varjuda.

Tähtajatu nimetoimingu piirangu vajalikkuse hindamisel tuleb analüüsida, kas üksnes karistusandmete kustumistähtajaga seotud ajutine piirang tagaks laste kui erilist kaitset vajava sihtrühma piisava kaitse.

Karistusandmete kustumine on üldnorm, mille kujundamisel on arvestatud karistusõiguslikku rehabilitatsiooni ja isiku õigusliku staatuse taastumist üldises avalik-õiguslikus kontekstis. See regulatsioon ei ole suunatud spetsiifiliselt laste kaitsele ega seksuaalkuritegude eripäradele.

Seadusandja hinnangul ei pruugi ajutine keeld, mille kestus sõltub üksnes karistusliigist ja -määrast, alati vastata alaealiste vastu toime pandud seksuaalkuritegude eripärale. Selliste kuritegude puhul ei seisne risk üksnes karistuse ärakandmise ajas, vaid ka usaldussuhete kuritarvitamise võimaluses ja ligipääsus alaealistele.

Leebem meede – nimetoimingu piirang üksnes kuni karistusandmete kustumiseni – tagab küll teatud aja jooksul identiteedi varjamise välistamise, kuid ei pruugi välistada riski olukorras, kus pärast kustumist tekib isikul võimalus muuta, vahetada või saada uut isikunime ning asuda tegutsema uues keskkonnas ilma, et varasem süüdimõistmine oleks nimepõhiselt tuvastatav.

Seetõttu on seadusandja hinnangul vajalik kehtestada alaealise suhtes toime pandud seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude puhul rangem regulatsioon kui üldjuhul kuritegude puhul, sidudes nimetoimingu piirangu mitte karistusregistri kustumistähtajaga, vaid kuriteoliigi olemusega.

Mõõdukus. Eesmärk kaitsta avalikku korda, õiguskindlust ja teiste isikute õigusi on kaalukam kui piirangust tulenev sekkumine isiku eneseteostusvabadusse. Riigikohtu praktika kohaselt⁴¹ võib põhiõiguse riivet pidada põhiseaduspäraseks, kui see on vajalik ja mõõdukas demokraatlikus ühiskonnas.

Piirang on mõõdukas, kuigi tegemist on isiku õigusi intensiivselt riivava meetmega. Eesmärk kaitsta avalikku korda, õiguskindlust ja teiste isikute, eelkõige alaealiste õigusi on kaalukam kui piirangust tulenev sekkumine isiku eneseteostusvabadusse ja eraellu. Alaealise suhtes toime pandud seksuaalse enesemääramise vastased süüteod erinevad kvalitatiivselt paljudest muudest kuritegudest. Need on suunatud isiku seksuaalse autonoomia ja kehalise puutumatuse vastu olukorras, kus kannatanu ei ole vanuse tõttu võimeline end tõhusalt kaitsma. Tegemist on õigushüvega, mille kaitse on põhiseaduslikult erilise kaaluga. Seksuaalkuriteod on oma olemuselt eriti rasked ja traumeerivad, mistõttu kujutavad nendega seotud kurjategijad pikaajalist ohtu ohvritele ja kogukonnale. Võimalus võtta uus nimi aitab teo toimepanijal kasutada anonüümsust uute kuritegude toimepanemiseks. Lastepuhul on risk eriti suur, sest see ohvrite rühm ei saa end ise kaitsta, ning kurjategija identiteedi varjamine võib lihtsustada uute kuritegude toimepanemist.

Lastepuhul erikaitse kohustus tuleneb PS-i §-dest 27 ja 28 ning rahvusvahelistest kohustustest, sealhulgas lapse õiguste konventsioonist. Riigil on kohustus rakendada tõhusaid meetmeid, sealhulgas ennetavaid ja riskivähendavaid meetmeid, et kaitsta lapsi seksuaalse ärakasutamise eest.

⁴¹ RKPJKo 3. mai 2001. aasta otsus nr [3-4-1-6-01](#), p 17.

Nimetatud kuritegude puhul on iseloomulik, et tegu pannakse sageli toime usaldus-, autoriteedi- või sõltuvussuhtes ning see eeldab ligipääsu alaealistele. Identiteedi muutmise võimalus võib hõlbustada uue usaldusliku keskkonna loomist ning raskendada varasema tausta tuvastamist olukorras, kus igapäevased kontaktid ja esmased taustakontrollid toimuvad nimepõhiselt. Seetõttu ei ole seadusandja hinnangul põhjendamatult järeldada, et nimetatud kuriteoliigi puhul võib isikust lähtuv risk olla oma olemuselt pikaajaline. Risk ei seisne üksnes uue süüteo toimepanemise statistilises tõenäosuses, vaid ka usaldusruumi kuritarvitamise võimaluses, mida identiteedi muutmine võib soodustada.

Tähtajatu nimetoimingu piirang ei tähenda isiku üldist õiguste piiramist ega stigmatiseerimist, vaid on suunatud konkreetse riski – identiteedi varjamise – välistamisele. Keeld ei mõjuta isiku õigust kasutada oma olemasolevat nime, osaleda ühiskonnaelus, töötada ega kasutada muid põhiõigusi. Piirang puudutab üksnes võimalust muuta isikunime, vahetada perekonnanime või saada uus nimi §-s 7 nimetatud juhtudel.

Piirang puudutab perekonnaõiguslike sündmuste puhul üksnes nimeõiguslikku tagajärge. See ei takista isikul sõlmida või lahutada abielu, sõlmida või lõpetada kooselulepingut, tuvastada või vaidlustada põlvnemist ega osaleda lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses. Samuti ei mõjuta piirang nendest sündmustest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi. Kuigi ühise perekonnanime kandmine võib väljendada perekondlikku kuuluvust, ei ole see perekonnaõigusliku suhte tekkimise, kehtivuse ega teostamise eeldus. Piirang võib mõjutada ka perekonnaõigusliku suhte teist poolt, kuid see mõju on piiratud, sest säte ei piira teise poole enda õigusi ega takista perekonnaõigusliku suhte teostamist.

Järeldus. Kokkuvõttes on alaealise suhtes seksuaalkuriteos karistatud isikutele kehtestatud tähtajatu nimetoimingu piirang põhiseaduspärane ja proportsionaalne kitsamas mõttes. Piirang on suunatud avaliku korra ja turvalisuse, õiguskindluse ning teiste isikute, eelkõige alaealiste laste õiguste ja turvalisuse kaitsesele. Kaitstav avalik huvi kaalub üles isiku õiguse muuta isikunime, vahetada perekonnanime või saada uus nimi §-s 7 nimetatud juhtudel.

3.1.3.2. Tähtajatu nimetoimingu tegemise piirang riigi julgeolekut, rahvusvahelist julgeolekut, põhiseaduslikku korda ja avalikku turvalisust eriti raskelt ohustavate süütegude puhul

Legitiimne eesmärk. Isikutele, kes on süüdi mõistetud KarS-i §-des §-des 89–93, 95–114, § 133 lõikes 2, § 141 lõike 2 punktis 1 ja lõikes 2¹, § 141¹ lõike 2 punktis 1 ja lõikes 3, § 142 lõikes 2 (kehtinud 01.09.2002–15.07.2006), § 142 lõike 2 punktis 1 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), § 143 lõikes 2 (kehtinud 01.09.2002–15.07.2006), § 143 lõike 2 punktis 1 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), § 143¹ lõike 2 punktis 1, §-des 143², 144–146, 175, 231–238, 403, 405, 414 või 415 sätestatud süüteo toimepanemise eest, kehtestatakse tähtajatu nimetoimingu tegemise piirang. Piirangu eesmärk on kaitsta avalikku korda, riigi julgeolekut, teiste isikute õigusi ja vabadusi ning tagada õiguskindlus ja avalik usaldus õiguskorra suhtes.

Nimetatud süüteod kuuluvad oma olemuselt Eesti õiguskorras kõige raskemate kuritegude hulka. Need hõlmavad inimsusvastaseid kuritegusid, genotsiidi, agressiooni, sõjakuritegusid, terrorismi, riigivastaseid kuritegusid, massilise korratuse organiseerimist ning lõhkeaine ja plahvatussega seotud üldohtlikke tegusid. Tegemist on kuritegudega, mille toimepanemine ei ohusta üksnes üksikuid õigushüvesid, vaid võib kahjustada riigi julgeolekut, põhiseaduslikku korda, rahvusvahelist julgeolekut, avalikku turvalisust ning suure hulga inimeste elu ja tervist.

Selliste kuritegude toimepanijate identiteedi selgus ja jälgitavus on seetõttu avaliku huvi seisukohalt oluline. Kuritegude raskus ja nende võimalik mõju ühiskonnale põhjendavad

kõrgendatud vajadust tagada, et selliste tegude toimepanijate identiteet oleks jätkuvalt seostatav nende varasema tegevusega. Kui sellistes süütegudes süüdimõistetud isikul oleks võimalik nimetoimingu tegemise kaudu nime muuta, väheneks oluliselt nii kohtulahendite avalikustamise praktiline tähendus kui ka avalikkuse võimalus saada usaldusväärset teavet isikute kohta, kes on toime pannud riigile ja ühiskonnale eriti ohtlikke kuritegusid. Piirangu eesmärk on seega tagada riigi julgeolekut, avalikku korda ja elanikkonna turvalisust ning toetada kuritegude ennetamist.

Piirangu eesmärk on tagada, et isikul, kes on süüdimõistetud sõja- või inimsusevastases kuriteos, riigivastases kuriteos, terrorikuriteos või lõhkeaine ja plahvatusohtliku materjaliga toime pandud süüteos, ei tekiks võimalust identiteedi varjamise kaudu panna toime uusi samasuguseid tegusid uue identiteedi all. Nime muutmine, perekonnanime vahetamine või uue perekonnanime saamine võib teatud juhtudel raskendada isiku varasema tegevuse tuvastamist ning seostamist tema uue identiteediga. Eriti terrorismi, riigireetmise, sõjakuritegude ja lõhkematerjalidega toime pandud kuritegude puhul võib esineda kõrgendatud oht, et isik püüab oma minevikku varjata nime muutmise kaudu, et lihtsamini luua uusi kontakte või pääseda ligi ametikohtadele, mis eeldavad usaldusväärsust. Selline olukord võib kahjustada avalikku usaldust ning tekitada reaalse ohu teistele isikutele ja riigi julgeolekule.

Sobivus. Piirang sobib seatud eesmärgi saavutamiseks, milleks on riigi julgeoleku, avaliku korra ja elanikkonna turvalisuse tagamine. Piiranguga on võimalik saavutada teiste isikute elu ja tervise kaitsmine ning riigi julgeoleku ja avaliku korra tagamine, sest see aitab tõhusalt vältida olukorda, kus isik saaks nimetoimingu tegemise kaudu varjata oma isikut ja varasemat kuritegelikku käitumist, mis looks isikule võimalused uute samasuguste kuritegude toimepanemiseks.

Vajalikkus. Piirang on ühtlasi vajalik, kuna eesmärki – avaliku korra ja teiste isikute õiguste kaitset – ei ole võimalik saavutada mõne leebema meetmega sama tõhusalt.

Riigikohus on korduvalt rõhutanud põhimõtet, et PS-i § 3 esimese lõike esimese lause ja PS-i § 11 kohaselt tohib põhiõiguste ja vabaduste piiranguid kehtestada ainult seadusjärgulise õigusaktiga. PS ei näe ette muid võimalusi põhiõiguste ja vabaduste piirangute kehtestamiseks. See põhimõte on absoluutne ning välistab võimaluse kehtestada põhiõiguste ja vabaduste piiranguid seadusest allpool seisvate õigusaktidega.⁴² Seega ei ole nimetatud piirangu rakendamiseks muud sobivat lahendust.

Kuigi karistusregistri andmete alusel on võimalik kontrollida isiku karistatust, on selline kontroll tasuline ning eeldab isikukoodi teadmist ja teadlikkust. Lisaks kustutatakse karistusregistrist andmed teatud aja jooksul. Eriti raskete kuritegude toimepanijate puhul võib seadusandja pidada vajalikuks tagada, et nende identiteet ei muutuks aja jooksul selliselt, et nende seostamine varasema kuriteoga muutub oluliselt raskemaks. Nimetatud süütegude puhul ei ole tegemist tavapäraste kuritegudega, vaid tegudega, millel võib olla pikaajaline mõju riigi julgeolekule ning avalikule ja teiste isikute turvalisusele. Seetõttu ei ole tähtajatu nimetoimingu piirangu eesmärke võimalik saavutada sama tõhusalt lühemaajalise või leebema piiranguga. Selliste kuritegude puhul on identiteedi järjepidevus oluline, et kaitsta Eesti Vabariigi julgeolekut ja tagada ühiskonna turvatunnet.

Mõõdukus. Piirang on mõõdukas, kuna see puudutab üksnes kitsalt määratletud isikurühma, kes on süüdi mõistetud erandlikult rasketes süütegudes ning kelle tegude laad ja ohtlikkus õigustavad intensiivsemat sekkumist nende õigusesse isikunime muuta. Riigikohtu praktika

⁴² RKPJKo 11. oktoobri 2001. aasta otsus nr [3-4-1-7-01](#), p 15.

kohaselt⁴³ võib põhiõiguse riivet pidada põhiseaduspäraseks, kui see on vajalik ja mõõdukas demokraatlikus ühiskonnas.

Nimetoimingu tegemise piirab isiku võimalust otsustada oma nime üle ning mõjutab seega tema identiteediga seotud enesemääramisõigust. Eelnõu seletuskirjas on märgitud, et nimi on inimese identiteedi oluline osa ning seetõttu riivab nimetoimingu tegemise keeld isiku õigust vabale eneseteostusele ning perekonna- ja eraelu puutumatusse. Samas ei ole nimetoimingu tegemise piirangu puhul tegemist isiku kõigi õiguste või õigusliku staatuse üldise piiramisega, vaid ühe konkreetse identiteedielemendi ümberkujundamise võimaluse välistamisega. Isikule jäävad alles muud õigused ja vabadused ning piirang puudutab üksnes võimalust omandada uus ametlik nimi või vahetada perekonnanime §-s 7 nimetatud juhtudel.

Teiselt poolt on kaitstavad õigushüved riigi- ja rahvusvaheline julgeolek, avalik kord ning ühiskonna turvalisus ja isikute elu ja tervis. Need õigushüved kuuluvad põhiseaduslikus väärtussüsteemis väga suure kaitse alla ning piirangu eesmärk erakordselt kaalukas. Riigi julgeoleku, põhiseadusliku korra, avaliku turvalisuse ning teiste isikute elu ja tervise kaitse on põhiseaduslikult ühed kõige olulisemad õigushüved. Nende süütegude puhul on tegemist reaalse ja piisavalt tõsise ohuga, mis õigustab nimetoimingu tegemise õiguse intensiivsemat piiramist kui tavapäraste kuritegude korral. Mida raskem ja suurema julgeolekuohuga on süütegu, seda kaalukam on riigi huvi säilitada isiku õigusliku identiteedi järjepidevus. Inimsusvastased kuriteod, genotsiid, sõjakuriteod, terrorism ja riigi julgeoleku vastased kuriteod on oma olemuselt sellised teod, mis ohustavad ühiskonna toimimise aluseid ning võivad põhjustada väga ulatuslikku kahju. Selliste kuritegude toimepanijate identiteedi püsivus ja tuvastatavus on oluline nii avaliku turvalisuse kui ka riigi julgeoleku seisukohalt.

Piirang puudutab perekonnaõiguslike sündmuste puhul üksnes nimeõiguslikku tagajärge. See ei takista isikul sõlmida ja lahutada abielu, sõlmida või lõpetada kooselulepingut, tuvastada või vaidlustada põlvnemist ega osaleda lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses. Samuti ei mõjuta piirang nendest sündmustest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi. Kuigi ühise perekonnanime kandmine võib väljendada perekondlikku kuuluvust, ei ole see perekonnaõigusliku suhte tekkimise, kehtivuse ega teostamise eeldus. Piirang võib mõjutada ka perekonnaõigusliku suhte teist poolt, kuid see mõju on piiratud, sest säte ei piira teise poole enda õigusi ega takista perekonnaõigusliku suhte teostamist.

Lisaks tuleb arvestada, et nime muutmise õigus ei ole Eesti õiguses absoluutne. Eelnõuga sätestatakse hulk piiranguid, mille eesmärk on vältida nime kasutamist viisil, mis võiks olla eksitav. Seetõttu on nime muutmise valdkond selline, kus riik võib avaliku huvi kaitseks kehtestada erinevaid regulatiivseid piiranguid. Arvestades kaitstavate õigushüvede kaalukust ja nende kuritegude erakordset ühiskondlikku ohtlikkust, mille puhul nime muutmise keeld oleks ette nähtud, toetab identiteedi püsivuse tagamine nende eesmärkide saavutamist.

Seega kaalub eesmärk kaitsta avalikku korda, õiguskindlust, teiste isikute õigusi ja riigi julgeolekut üles piirangust tuleneva sekkumise isiku eneseteostusvabadusse ja eraellu. Piirang ei riiva isiku põhiõigusi rohkem, kui on vajalik seatud eesmärkide saavutamiseks.

Järeldus. Kokkuvõttes on KarS §-des 89–93, 95–114, § 133 lõikes 2, § 141 lõike 2 punktis 1 ja lõikes 2¹, § 141¹ lõike 2 punktis 1 ja lõikes 3, § 142 lõikes 2 (kehtinud 01.09.2002–15.07.2006), § 142 lõike 2 punktis 1 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), § 143 lõikes 2 (kehtinud 01.09.2002–15.07.2006), § 143 lõike 2 punktis 1 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), § 143¹ lõike 2 punktis 1, §-des 143², 144–146, 175, 231–238, 403, 405, 414 või 415 sätestatud

⁴³ RKPJKo 3. mai 2001. aasta otsus nr [3-4-1-6-01](#), p 17.

süütegudes süüdimõistetud isikutele kehtestatud tähtajatu nimetoimingu tegemise piirang põhiseaduspärane ja proportsionaalne kitsamas mõttes. Piirang on suunatud avaliku korra, õiguskindluse, teiste isikute õiguste ja turvalisuse ning riigi julgeoleku kaitsele. Piirang aitab vältida identiteedi varjamist, toetab kuritegude tõkestamist ja säilitab avaliku usalduse õiguskorra suhtes. Arvestades nimetatud süütegude raskust, laadi ja ühiskondlikku ohtlikkust, on tegemist põhjendatud ja mõõduka põhiõiguste riivega. Eelnõuga kavandatud muudatused küll riivavad isiku identiteediga seotud enesemääramisõigust, kuid avalik huvi on sellest selgelt kaalukam.

3.1.3.3. Tähtajatu nimetoimingu piirang inimelu vastu suunatud süütegude ja raskemate inimkaubanduse juhtumite puhul

Eelnõu § 7 lõikes 4 sätestatud tähtajatut nimetoimingu piirangut kohaldatakse ka isikule, kes on süüdi mõistetud KarS §-des 113 ja 114 või KarS § 133 lõikes 2 või §-s 175 sätestatud süüteo toimepanemise eest. Piirang kehtib ka pärast seda, kui karistusandmed on karistusregistrist kustutatud.

Legitiimne eesmärk. Piirangu eesmärk on kaitsta avalikku korda, õiguskindlust, teiste isikute õigusi ja turvalisust ning tagada isiku õigusliku identiteedi järjepidevus olukorras, kus avalik huvi isiku tuvastatavuse vastu on süüteo laadi ja raskuse tõttu eriti kaalukas.

KarS §-des 113 ja 114 sätestatud tapmine ja mõrv on kõige raskemad isikuvastased süüteod, kuna rünne on suunatud inimelu vastu. Elu on kõige olulisem individuaalne õigushüve ning selle kaitsmise vajadus tuleneb otsesõnu PS §-st 16. Seetõttu on põhjendatud hõlmata tahtlikud inimelu vastu suunatud kuriteod nende süütegude hulka, mille puhul kehtib nimetoimingu tegemise piirang ka pärast karistusandmete kustutamist.

KarS § 133 lõige 2 ja § 175 hõlmavad raskemaid inimkaubanduse juhtumeid, sealhulgas teo toimepanemist mitme isiku, abitus seisundis isiku või alaealise suhtes, piinaval või julmal viisil, grupi poolt või muid raskendavaid asjaolusid. Samuti on hõlmatud korduvrikkujad. Inimkaubanduse tagajärjed on kannatanule sageli pikaajalised ja raskesti pööratavad, hõlmates sügavat psühholoogilist traumat, füüsilist vägivalda ning pikaajalist sotsiaalset ja majanduslikku tõrjutust. Lisaks on inimkaubandus sageli seotud organiseeritud kuritegevusega. Seetõttu on ka nende süütegude puhul avalik huvi toimepanija identiteedi järjepidevuse ja tuvastatavuse vastu eriti kaalukas.

Piirangu legitiimne eesmärk seisneb seega eelkõige inimelu, inimväärikuse, isikuvabaduse, alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitses, samuti organiseeritud kuritegevuse tõkestamises ning teiste isikute turvalisuse tagamises.

Sobivus. Piirang on sobiv eesmärgi saavutamiseks, sest see takistab KarS §-des 113 ja 114 ning § 133 lõikes 2 ja §-s 175 nimetatud süütegudes süüdimõistetud isikul nimetoimingu tegemise kaudu nõrgendada seost oma varasema identiteedi ja toimepandud kuriteoga. Nimi on igapäevaelus, avalikes allikates ja kohtulahendite otsimisel oluline tunnus, mille kaudu isikut seostatakse tema varasema tegevuse ja avalikult kättesaadava teabega.

Piirang aitab ära hoida olukorda, kus isik saaks pärast karistusandmete kustutamist luua uue nime abil varasemast identiteedist lahutatud kuvandi. Eriti raskete isikuvastaste süütegude ja inimkaubanduse puhul võib uue nime kasutuselevõtt vähendada võimalust seostada isikut varasema kuriteoga ka siis, kui teave teo kohta on õiguspäraselt avalikes allikates, kohtulahendites või meediakajastustes endiselt kättesaadav. Seetõttu aitab piirang säilitada sellise teabe praktilist kasutatavust.

KarS § 133 lõikes 2 ja §-s 175 nimetatud süütegude puhul on piirang sobiv ka kuritegevuse kordumise ja uute kannatanute ärakasutamise riski vähendamiseks. Inimkaubandus ja alaealise ärakasutamine eeldavad sageli kannatanu usalduse võitmist, sõltuvussuhte või haavatava olukorra ärakasutamist ning võivad olla seotud pikemaajalise või võrgustikulise tegevusega. Uue nime kasutamine võib sellistes olukordades lihtsustada uute kontaktide loomist ja varasema tausta varjamist. Nimetoimingu tegemise piirang vähendab seda võimalust ning toetab seeläbi teiste isikute turvalisuse kaitset.

Vajalikkus. Piirang on vajalik, kuna sama eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne isikut vähem koormava abinõuga sama tõhusalt. Praktikas seostatakse isikut avalike allikate, kohtulahendite ja muu õiguspäraselt kättesaadava teabega sageli nime alusel. Kui isik saaks nime muuta, muutuks sellise teabe leidmine ja isikuga seostamine oluliselt keerulisemaks.

Kuigi karistusregistri andmete alusel on võimalik kontrollida isiku karistatust, on selline kontroll tasuline ja eeldab isikukoodi teadmist. Lisaks kustutatakse karistusregistrist andmed teatud aja jooksul. Karistusregistrist andmete kustutamine aitab kaasa isiku rehabiliteerimisele, keeld muuta nime hoiab samal ajal ära olukorra, kus inimene kasutaks seda rehabilitatsiooni ära ohvri või uute potentsiaalsete ohvrite kahjustamiseks. Karistusregistrist andmete kustutamine annab isikule küll võimaluse alustada uut elu, kuid mitte omandada uut identiteeti, mille taha varjuda.

Samuti ei oleks piisav piirata üksnes isikunime muutmist, kui isikul oleks võimalik saavutada samaväärne tulemus perekonnanime vahetamise või uue perekonnanime saamise kaudu perekonnaõigusliku sündmuse raames. Uue perekonnanime saamine või senise perekonnanime vahetamine võib isiku tuvastatavuse seisukohalt avaldada samasugust mõju nagu isikunime muutmine isiku avalduse alusel.

Mõõdukus. Piirang on mõõdukas, kuigi tegemist on isiku õigusi intensiivselt riivava meetmega. Piirangu intensiivsust suurendab asjaolu, et see kehtib ka pärast karistusandmete kustutamist. Samas kohaldub piirang üksnes seaduses ammendavalt nimetatud eriti raskete süütegude puhul.

KarS §-des 113 ja 114 sätestatud süüteod on suunatud inimelu kui kõige kaalukama individuaalse õigushüve vastu. KarS § 133 lõikes 2 ja §-s 175 sätestatud süüteod on seotud inimväärikuse, isikuvabaduse, alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitse ning organiseeritud kuritegevuse tõkestamisega. Nende süütegude puhul on kaitstav avalik huvi eriti kaalukas ning kaalub üles isiku huvi muuta oma isikunime vahetada perekonnanime või saada uus nimi §-s 7 nimetatud juhtudel.

Piirang ei kohaldu kõigile süüdimõistatud isikutele ega kõikidele isikuvastastele või inimkaubandusega seotud süütegudele. Tähtajatu piirangu alla ei hõlmata KarS §-des 115 ja 116 sätestatud kergendatud erikoosseise ega KarS §-s 117 sätestatud ettevaatamatusdelikti. See näitab, et piirang on suunatud üksnes sellistele tahtlikele ja eriti rasketele tegudele, mille puhul avalik huvi isiku identiteedi järjepidevuse vastu on eriti kaalukas.

Piirangu mõõdukust toetab ka see, et tähtajatut piirangut ei kohaldata isikule, kes pani süüteo toime alaealisena. Sellega arvestatakse alaealise arengut, taasühiskonnastumise eesmärki ning vajadust vältida olukorda, kus alaealisena toime pandud tegu tooks kaasa kogu elu kestva nime muutmise keelu.

Piirang ei takista isikul kasutada olemasolevat nime, osaleda ühiskonnaelus, töötada ega teostada muid põhiõigusi. Piirang puudutab üksnes võimalust muuta isikunime, vahetada perekonnanime või saada uus nimi §-s 7 nimetatud juhtudel.

Piirang puudutab perekonnaõiguslike sündmuste puhul üksnes nimeõiguslikku tagajärge. See ei takista isikul sõlmida või lahutada abielu, sõlmida või lõpetada kooselulepingut, tuvastada või vaidlustada põlvnemist ega osaleda lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses. Samuti ei mõjuta piirang nendest sündmustest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi. Kuigi ühise perekonnanime kandmine võib väljendada perekondlikku kuuluvust, ei ole see perekonnaõigusliku suhte tekkimise, kehtivuse ega teostamise eeldus. Piirang võib mõjutada ka perekonnaõigusliku suhte teist poolt, kuid see mõju on piiratud, sest säte ei piira teise poole enda õigusi ega takista perekonnaõigusliku suhte teostamist.

Järeldus. KarS §-des 113 ja 114 ning § 133 lõikes 2 ja §-s 175 sätestatud süütegudes süüdimõistetud isikutele kehtestatav tähtajatu nimetoimingu tegemise piirang on põhiseaduspärane. Piirangul on legitiimne eesmärk kaitsta avalikku korda, õiguskindlust, teiste isikute õigusi ja turvalisust, inimelu, inimväärikust, isikuvabadust ning alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitset. Piirang on sobiv, sest aitab tagada isiku identiteedi järjepidevust ja vähendada identiteedi varjamise riski. Piirang on vajalik, sest leebemad abinõud ei tagaks sama tõhusalt isiku tuvastatavust ega väldiks nimetoimingu tegemise kaudu varasema kuritegeliku tausta varjamist. Piirang on mõõdukas, sest see kohaldub üksnes eriti rasketele ja seaduses ammendavalt nimetatud süütegudele ning kaitstavad õigushüved kaaluvad üles isiku huvi muuta oma isikunime.

3.1.4. Automaatotsuste tegemine nimemuutmise avalduse esitamisel RR-i turvalise veebikeskkonna kaudu

Legitiimne eesmärk. Eelnõuga võimaldatakse nimemuutmise menetluses esitada nimemuutmise avaldust turvalises veebikeskkonnas ning kui kõik nime muutmise eeldused on täidetud, tehakse otsus ja kanne automaatselt. Meetme eesmärk on muuta nimemuutmise protsessi inimesele mugavamaks ja kiiremaks.

Sobivus. Kui nimemuutmise avaldus esitatakse turvalises veebikeskkonnas, kontrollitakse avalduses esitatud andmeid ilma ametniku sekkumiseta. Automaatne kontroll on kiire. Seega säästab see nii inimese (avaldaja) kui ka ametniku aega, kes oleks pidanud avaldust läbi vaatama. Samuti saab teha kiiresti ja mugavalt automaatotsuse ja -kande.

Vajadus. Kuna enamik avaldusi esitatakse juba praegu elektrooniliselt, ei ole mõistlik säilitada paralleelset menetlust, kus ametnik peaks käsitsi samu eeldusi kontrollima. Automaatotsuse kasutamine võimaldab ametnikel keskenduda ainult juhtumitele, mis nõuavad kaalutlust. Ükski teine lahendus ei oleks võrreldes automaatotsusega sama tõhus ja isikute õigusi vähem koormav soovitud eesmärgi saavutamiseks. Lisaks saab automaatotsuse ja sellega kaasneva kontrolliga vältida olukordi, kus isikuandmeid töödeldakse liiasusega, kuna automaat kontrollib ainult neid isikuandmeid, mida ta on programmeeritud kontrollima. Inimkontrolli puhul võib ametnik näha ka lisateavet, mis võib ületada vajaliku andmete kontrollimise ulatuse.

Mõõdukus. Nimemuutmise menetluses on võimalik avalduses esitatud andmeid kontrollida ning teha otsus ja kanne nii käsitsi kui ka automaatselt. Samas ei ole mõistlik kasutada ametnike ressursi ülesannete puhul, mida suudavad täita IT-lahendused. Ametniku roll eelduste kontrollimisel ning otsuse ja kande tegemisel ei anna siinjuures lisandväärtust. Üksikisiku seisukohalt ei ole sisulist vahet, kas tema esitatud andmeid on kontrollinud ning otsuse ja kande on teinud ametnik või IT-lahendus, mis toimib ettenähtud reeglite alusel. Lõpptulemus on sama,

kuid menetlus on kiirem ja mugavam. Samuti säilib inimestel võimalus minna asutusse kohapeale ja esitada avaldus seal. Sel juhul kontrollib ametnik avalduse vastuvõtmisel samu õiguslikke aluseid, mida teeb ettenähtud reeglite alusel IT-lahendus. Seega on avalduse esitamine turvalises veebikeskkonnas ning automaatotsuse ja -kanne tegemine vaid üks viis, kuidas inimene saab oma nime muuta. Inimesele jääb alati võimalus minna soovi korral ka ametniku juurde. Turvalises veebikeskkonnas avalduse esitamisel teavitatakse isikut alati võimalusest, et tema menetluses võidakse teha automaatotsus ja -kanne ning kui ta ei soovi, et tema nimemuutmise menetluses tehakse automaatotsus, võib ta esitada avalduse asutuses kohapeal. Lisaks säilivad isikul automaatotsuse tegemisel ka tavapäraseid haldusmenetluse meetmed ja õiguskaitsevahendid – isikul on õigus nõuda isikuandmete parandamist, kui need on valed, ning õigus esitada otsuse peale vaie või pöörduda kohtusse.

Järeldus. Meede on proportsionaalne, sest legitiimne eesmärk muuta nimemuutmise protsess mugavamaks ja kiiremaks kaalub üles võimalikud õiguste riived. Samuti säilib nime muutmist soovival inimesel võimalus esitada avaldus ametnikule.

3.1.5. Isikuandmete töötlemisega kaasnev eraelu puutumatuse ja informatsioonilise enesemääramisõiguse riive

Eelnõuga reguleeritavad nimetoimingud eeldavad isikuandmete töötlemist, mistõttu riivab eelnõu lisaks isiku nime ja identiteedi kujundamise õigusele ka PS §-st 26 tulenevat eraelu puutumatust ning sellest tulenevat informatsioonilise enesemääramise õigust. Informatsioonilise enesemääramise õigus hõlmab isiku võimalust teada ja mõjutada seda, milliseid tema kohta käivaid andmeid avalik võim töötleb, millisel eesmärgil seda tehakse ning millisel õiguslikul alusel ja ulatuses andmeid kasutatakse.

Nimetoimingute tegemisel töödeldakse üksnes selliseid isikuandmeid, mis on vajalikud konkreetse nimetoimingu tegemiseks või nimetoimingu tegemise otsustamiseks. Eelnõu § 2 sätestab nimetoimingutes töödeldavate isikuandmete üldised kategooriad ning annab volitusnormi täpsete andmekoosseisude kehtestamiseks määrusega. Selline lahendus võimaldab seaduse tasandil määrata andmetöötluse põhialused ja andmekategooriad, kuid täpsustada toimingupõhiselt, milliseid andmeid konkreetsetes nimetoimingus tegelikult töödeldakse. See aitab vältida liigset andmetöötlust ning tagab, et andmeid ei töödeldaks ulatuses, mis ei ole konkreetse toimingu eesmärgi saavutamiseks vajalik.

Andmetöötluse legitiimne eesmärk on tagada isikunime õiguspärane andmine, vahetamine, muutmine ja kohandamine, isiku usaldusväärne tuvastamine, nimeõiguslike piirangute järgimine, perekonnaõiguslike ja põlvnemisega seotud seoste kontrollimine ning RR-i andmete õigsus ja järjepidevus. Isikunimi on isiku tuvastamise keskne andmestik ning selle muutmine või vahetamine võib mõjutada isiku õigusi ja kohustusi ka teistes menetlustes. Seetõttu teenib töötlemine avalikku huvi tagamaks, et nimetoiming tehakse üksnes seaduses sätestatud alustel ja et selle aluseks olnud asjaolud oleksid kontrollitavad, et nimetoiming tehakse üksnes seaduses sätestatud alustel ja et selle aluseks olnud asjaolud oleksid kontrollitavad.

Töötlemine on sobiv nimetatud eesmärkide saavutamiseks, sest ilma asjakohaste andmete töötlemiseta ei ole võimalik kontrollida, kas isikul on õigus soovitud nimetoimingule ning kas taotletav nimi vastab seaduses sätestatud nõuetele. Näiteks on põlvnemise, abielu või registreeritud kooselu andmed vajalikud selleks, et kontrollida perekonnanime saamise õiguslikku alust; eestkoste- ja hooldusõiguse andmed on vajalikud esindusõiguse kontrollimiseks; karistusregistri ja selle arhiivi andmeid töödeldakse üksnes ulatuses, mis on vajalik eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangu kohaldumise kontrollimiseks; kolmandate isikute andmeid töödeldakse üksnes juhul, kui see on vajalik seaduses sätestatud

nime andmise või muutmise eelduse kontrollimiseks, näiteks põlvnemise, perekonnanime kandmise või sama isikunime olemasolu tuvastamiseks.

Töötlemine on vajalik, sest sama eesmärki ei ole võimalik saavutada isiku õigusi vähem riivava abinõuga. Nimetoimingu tegemisel ei saa haldusorgan tugineda üksnes isiku kinnitusele, kui seadus seob nimetoimingu õiguse objektiivselt kontrollitava asjaoluga, näiteks põlvnemise, perekonnaseisu, esindusõiguse, kodakondsuse või varasema nime kandmisega. Samuti ei ole võimalik §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangut kohaldada ilma karistusregistri ja selle arhiivi andmete kontrollimiseta. Andmete töötlemine on siiski piiratud konkreetse eesmärgiga: andmeid ei kasutata üldiseks taustakontrolliks ega muudel eesmärkidel, vaid üksnes selleks, et hinnata konkreetse nimetoimingu tegemise eeldusi.

Töötlemine on mõõdukas, sest eelnõu piirab töödeldavate andmete koosseisu ja eesmärki. Eelnõu § 2 lõikes 1 on nimetatud nimetoimingute tegemiseks vajalikud isikuandmete kategooriad ning lõikes 2 menetlusandmed. Täpsed andmekoosseisud kehtestatakse määrusega toimingupõhiselt, mis võimaldab eristada isikunime andmisel, vahetamisel, muutmisel ja kohaldamisel vajalikke andmeid. Kõiki §-s 2 nimetatud andmeid ei töödelda igas nimetoimingus, vaid üksnes juhul ja ulatuses, milles need on konkreetse toimingu tegemiseks vajalikud. Isiku avalduses või menetluse käigus esitatud muid isikuandmeid töödeldakse üksnes ulatuses, mis on vajalik konkreetse nimetoimingu tegemiseks. Andmeid, mis ei ole nimetoimingu tegemiseks vajalikud, menetluses ei töödelda ega säilitata.

Eelnõu arvestab ka sellega, et mõnes nimemenetluses võib isik esitada andmeid, mis võivad olla eriliigilised isikuandmed või puudutada väga isiklikke eraelulisi asjaolusid. Sellised andmed võivad ilmned a eelkõige isiku enda esitatud põhjenduses või tõendis, näiteks usulise talituse käigus antud eesnime tõendamisel või juhul, kui isik seob nime muutmise soovi oma identiteedi, tervise, usulise veendumuse või muu eraelulise asjaoluga. Selliseid andmeid töödeldakse üksnes juhul, kui isik ise on need menetluses esitanud ja need on konkreetse nimetoimingu lahendamiseks vajalikud. Kui nimetoimingu tegemine eeldab isiku esitatud põhjenduse, tõendi või muu selliseid andmeid sisaldava asjaolu sisulist hindamist, ei lahendata avaldust automaatotsusega, vaid see suunatakse ametniku menetlusse.

Automatiseeritud otsustamist kasutatakse eelnõu kohaselt üksnes piiratud juhtudel. Automaatotsuse saab teha üksnes turvalise veebikeskkonna kaudu esitatud avalduse alusel ja ainult juhul, kui kõik seaduses sätestatud eeldused on täidetud ning otsuse tegemine ei eelda kaalutusõiguse kasutamist, tõendite või põhjenduste sisulist hindamist ega alaealise arvamuse väljaselgitamist. Automaatotsus saab olla üksnes positiivne otsus. Kui automaatse kontrolli tulemusel ei ole võimalik tuvastada kõigi eelduste täitmist või kui esineb asjaolu, mis vajab ametniku hinnangut, suunatakse avaldus ametniku menetlusse. Seega ei kasutata automaatotsust olukorras, kus andmesubjekti õiguste kaitseks on vajalik individuaalne kaalutus või isiku esitatud asjaolude sisuline hindamine.

Menetlusandmete säilitamine riivab samuti isiku informatsioonilise enesemääramise õigust, kuid see riive on põhjendatud nimetoimingu õiguspärasuse, kontrollitavuse ja isikunime ajaloo järjepidevuse tagamise vajadusega. Isikunime muutmise või vahetamise tagajärjed võivad avalduda ka hilisemates menetlustes, mistõttu peab olema võimalik kontrollida, millisel õiguslikul alusel ja milliste asjaolude põhjal nimetoiming tehti. Säilitamine on vajalik ka vaidluste lahendamiseks, haldusjärelevalveks ning RR-i andmete õigsuse tagamiseks. Samas säilitatakse menetlusandmeid üksnes ulatuses, milles need olid nimetoimingu tegemisel otsuse või toimingu aluseks.

Kokkuvõttes on nimetoimingutega kaasnev isikuandmete töötlemine PS §-ga 26 kooskõlas. Riive teenib õiguspärast eesmärki, on sobiv ja vajalik nimetoimingute õiguspäraseks tegemiseks ning mõõdukas, sest andmetöötlus on seotud konkreetse nimetoimingu eesmärgiga, piiritletud seaduses nimetatud andmekategooriatega ja täpsustatav toimingupõhise määрусega. Eelnõu ei anna alust isikuandmete üldiseks või eesmärgita töötlemiseks, vaid seob iga andmetöötlustoimingu konkreetse nimetoimingu tegemise või selle tegemise otsustamise vajadusega.

3.1.6. Eesnime muutmise piirangud

Legitiimne eesmärk. Ees- ja perekonnanime muutmist sätestavate piirangute eesmärk on tagada nimede kasutatavus ja arusaadavuse järjepidevus Eesti kultuuriruumis, vältida eksitavate, sobimatute või muul viisil isikute tuvastamist raskendavate nimede levikut ning kaitsta avalikku korda ja teiste isikute õigusi (näiteks vältida olukordi, kus keegi valib täpselt sama nime, mis elaval isikul juba on).

Sobivus. See meede kaitseb teiste inimese õigusi ja vabadusi ning tagab õigusselguse ja identiteedi kaitse, aitab inimestel olla teistest eristatud ning vähendada nimega seotud eksitusi. Seega on meede sobiv eesmärgi saavutamiseks.

Vajalikkus. Piirang on vajalik, sest eesmärki ei ole võimalik saavutada sama tõhusalt leebemate vahenditega. Juhul, kui lubada kõiki nimesid vabalt kasutada, tooks see kaasa riski, et tekivad nimed, mis võivad olla solvavad, raskesti kasutatavad või põhjustada segadust isikute eristamisel. Nõue esitada teatud juhtudel ees- või perekonnanime muutmiseks mõjuv põhjus ei välista uue nime andmist, vaid võimaldab hinnata selle sobivust konkreetsetes olukordades, säilitades samal ajal isiku vabaduse nime valida.

Mõõdukus. Eelnõu seletuskirjas on välja toodud, et nimi on inimese identiteedi oluline osa. Identiteet väljendab inimese enesemääratlust iseenda ja ümbritseva maailma jaoks ning hõlmab muu hulgas nime, elukäiku, välimust, käitumismaneere, mõtteid ja veendumusi. Nimi on esmane tunnus, millega inimene eristab end teistest ning seostab end oma perekonna, hõimlaste ja rahvusega. Seetõttu on nimi nii enesemääratluse kui ka era- ja perekonnaelu küsimus.

Riigikohus on oma otsuses⁴⁴ selgitanud, et nimi teenib lisaks isiku identifitseerimisele ka tema perekondliku kuuluvuse määratlemise eesmärki. Nimi võimaldab isikuid teistest eristada. Kui lubada inimestel võtta ilma piiranguteta teiste isikute nimesid, võiks see viia olukorrani, kus pahatahtlikult valitud nimi rikub teise inimese õigust olla selgelt eristatav ning võib põhjustada talle praktilisi probleeme. Seega on identiteedi ja eristatavuse kaitse seadusandjale oluline väärtus.

Lisaks identiteedi kaitsele on vaja tagada õigusselgus ja eksituste vältimine. Praktikas on esinenud olukordi, kus mitmel isikul on sama nimi, mis on tekitanud segadust ametlikus asjaajamises, kirjavahetuses ja teenuseosutamises. Seetõttu on põhjendatud vajadus hoida nimekasutus selgena ja isikud üheselt eristatavana.

Samas tuleb kaaluda ka isiku õigust valida ja muuta oma nime. Riigikohtu halduskolleegium on oma otsuses⁴⁵ märkinud, et kuigi sõiduki juhtimisõigus ei ole põhiõigus, võimaldab see realiseerida põhiõigust vabale eneseteostusele. Sarnast loogikat võib rakendada ka

⁴⁴ RKPJKo 3. mai 2001. aasta otsus nr [3-4-1-6-01](#), p 15.

⁴⁵ Riigikohtu halduskolleegiumi 9. juuni 2006. aasta otsus nr [3-3-1-20-06](#), p 15.

nimemuutmise puhul. Nimi iseenesest ei ole põhiõigus, kuid selle kaudu saab inimene realiseerida oma õigust vabale eneseteostusele ning perekonna- ja eraelu puutumatusele.

Õiguskantsler on omakorda rõhutanud nime olulisust inimesele, märkides, et nime tähtsust inimese identiteedi kujundamisel on pea võimatu üle hinnata. Nimi on inimese enesemääratluse keskne osa ning olukord, kus inimene ei suuda end oma nime kaudu positiivselt identifitseerida, võib põhjustada talle sügavat sisemist vastuolu. Seetõttu peab isikul olema võimalus oma nime muuta, kui see ei vasta tema identiteeditundele.

Arvestades eeltoodut, on nime muutmise õigus inimesele küll oluline, kuid eelnõus sätestatud piirangud teenivad kaalukamaid eesmärke, sealhulgas õigusselguse, teiste isikute õiguste ja vabaduste ning identiteedi kaitset. Seega võib järeldada, et kaalumisel on mõlemal poolel olulised väärtused, kuid piirangute eesmärgid kaaluvad üles isiku õiguse nime piiranguteta muuta.

Samuti tuleb märkida, et eelnõus on ette nähtud võimalused erandite tegemiseks. Täielik keeld kehtib üksnes juhtudel, kus soovitud eesnimi koos perekonnanimega oleks täpselt sama mis elaval isikul. Teiste piirangute puhul on seaduses ette nähtud erandite rakendamise võimalus. Seega ei ole piirangud absoluutse iseloomuga, vaid võimaldavad paindlikkust konkreetsete asjaolude arvestamisel.

Kokkuvõttes võib järeldada, et eelnõus sätestatud piirangud on mõõdukad seatud eesmärkide saavutamiseks. Need kaitsevad olulisi väärtusi – identiteeti, avalikku korda ja teiste isikute õigusi – ning ei riiva isiku enesemääramisõigust ning perekonna- ja eraelu puutumatust rohkem, kui see on eesmärgiga põhjendatav.

Järeldus. Eesnime muutmisele seatud piirangud on PS-i tähenduses proportsionaalsed. Nende eesmärk on legitiimne, milleks on kaitsta avalikku korda, teiste isikute õigusi ja vabadusi ning tagada nimede kasutatavuse ja arusaadavuse järjepidevus Eesti kultuuriruumis. Kehtestatud meetmed on sobivad ja vajalikud selle eesmärgi saavutamiseks, kuna need väldivad eksitavate või sobimatute nimede kasutuselevõttu ning kaitsevad isikute identiteeti ja eristatavust.

Kuigi eesnime muutmise piirangud riivavad teatud määral isiku õigust vabale eneseteostusele ning perekonna- ja eraelu puutumatusele, ei ole see riive intensiivne. Seadusandja on ette näinud võimalused erandite tegemiseks, mis tagavad paindlikkuse. Nime muutmise õigus on oluline osa inimese identiteedi kujundamisest, kuid selle piiramine on põhjendatud, kui see aitab kaitsta teisi samaväärseid ja kaalukamaid õigushüvesid, sealhulgas teiste isikute identiteeti, õigusselgust ja ühiskondlikku arusaadavust nimede kasutamisel.

Seetõttu võib järeldada, et eelnõus sätestatud piirangud on proportsionaalsed, need ei riiva isiku põhiõigusi rohkem, kui on vajalik seatud eesmärkide saavutamiseks, ning vastavad PS-ist tulenevale mõõdukuse põhimõttele.

3.1.7. Uue perekonnanime andmisel kehtivad piirangud

Legitiimne eesmärk. Piirangute legitiimne eesmärk tuleneb vajadusest kaitsta inimese identiteeti, säilitada lapse perekonnanime stabiilsust ning hoida eesti nimetraditsiooni ja keele ühtsust. Samuti on eesmärk tagada perekonnanimede ühtlustatud ja õiguspärane kasutamine. Perekonnanimi ei ole üksnes formaalne tunnus, vaid oluline osa inimese enesemääratlusest ja perekondlikust kuuluvusest. Piirangud, mis välistavad teise elava isiku perekonnanime piiranguteta võtmise, kaitsevad isikute õigust eristuda ning vähendavad võimalikke segadusi nii isiklike suhete kui ka avaliku asjaajamise kontekstis. Samuti on alaealise perekonnanime

muutmise piirang suunatud lapse huvide kaitsele, tagades, et laps kannab oma vanema perekonnanime ning seeläbi säilib tema identiteedi järjepidevus ja seos pereringiga.

Sobivus. Perekonnanime muutmise piirangud sobivad seatud eesmärkide saavutamiseks, sest need tagavad oluliste väärtuste kaitse, nagu isiku identiteet, perekondlik kuuluvus ja õigusselgus. Piirangud, mis välistavad teise elava isiku nime vabatahtliku kandmise, kaitsevad inimese õigust eristuda ja vähendavad segadusi nii avalikus asjaajamises kui ka igapäevasuhtluses. Samuti on sobivuse kriteerium täidetud lapse perekonnanime muutmise piirangu korral, kus seadus kaitseb lapse huve ning tagab järjepidevuse ja seose oma vanemaga. Kirjaviisi ja eesti õigekirja normidega seotud piirangud aitavad hoida keelelist ja kultuurilist järjepidevust, mis on kooskõlas eelnõu üldiste eesmärkidega ning soodustab nimede selget eristumist. Seega on piirangud otstarbekad ja loogiliselt seotud eesmärkidega, mida seadusandja soovib saavutada.

Vajalikkus. Piirangud on vajalikud, sest ilma nendeta ei ole võimalik saavutada seaduses seatud eesmäärke. Näiteks võimalus vabalt valida perekonnanime, mis juba on olemas, võiks tekitada õigusselgust ja identiteeti rikkuvaid olukordi, luues näilisi põlvnemise või abielu seoseid või põhjustades segadust dokumentides ja avalikus suhtluses. Samuti on vajalik keeld alaealise perekonnanime muutmisele, mis tooks kaasa olukordi, kus laps ei kannaks enam ühegi vanema perekonnanime, kahjustades tema identiteeti ja turvatunnet. Piirangud eesti õigekirja ja kirjaviisi osas on vajalikud keele ja kultuuri järjepidevuse ning nimetraditsiooni säilitamiseks. Vajalikkus on põhjendatud ka korduva nimemuutmise piirangu kaudu, et vältida identiteedi varjamist või võimalikke kuritarvitusi, ning sellega kaitstakse teiste inimeste õigust teada, kellega nad suhtlevad.

Mõõdukus. Perekonnanime muutmise piirangud on mõõdukad, sest need ei tähenda isiku nimevabaduse täielikku kaotust, vaid suunavad selle realiseerimist viisil, mis kaitseb teiste isikute õigusi, lapse huve ning ühiskonna keele- ja kultuuritraditsioone. Seaduses on selgelt eristatud olukorrad, kus nimi antakse ilma kaalutlusõigusega, ja olukorrad, kus avalduse menetlemisel rakendub kaalutlus. Näiteks isikul, kes soovib kanda oma varem kantud nime, vanema või abikaasa perekonnanime, ei seata täiendavaid tingimusi ja nime andmine toimub faktipõhiselt. Kui aga soovitud nimi ei vasta neile eeltingimustele, rakendub kaalutlus ja mõjuva põhjuse kontroll, tagamaks, et uue nime valik ei kahjustaks teiste inimeste õigusi ega tekita segadust dokumentides ja igapäevasuhtluses.

Piirangut võib pidada mõõdukaks, kuna uueks perekonnanimeks ei ole lubatud valida RR-i andmetel elava isiku perekonnanime. Piirangu puhul on eesmärk kaitsta soovitatavat nime juba kandvate teiste inimeste identiteeti ja perekondlikku kuuluvust ning enesemääramisõigusega seonduvat. Peale selle kaitstakse juba kasutusel olevaid perekonnanimesid ja uute perekonnanimede loomisega rikastatakse Eesti nimekultuuri.

Inimesel ei ole võimalik vabalt valida perekonnanime, mida RR-is juba elav isik kannab, kui tal puudub põlvnemise või abielu või registreeritud kooselu kaudu seos isikuga, kes seda nime kannab. Kui lubada võtta juba kasutusel olev perekonnanime ja selle perekonnanime väikese leviku tõttu loodaks mõtteline seos kindla perekonnaga, võib see olemasolevate perekonnanimede ja pereliinide määramist suurel määral riivata (pereliinide all mõeldakse eelnõus nii ema- kui ka isapoolseid pereliine).

Eelnõuga antakse inimestele võimalus luua täiesti uus suguvõsanime, mida tulevastele põlvedele edasi anda. Juba praegu on levimas trend, et enne abielu sõlmimist taotleb üks partneritest uut perekonnanime, mis on moodustatud liitsõnana mõlema partneri

perekonnanimedest (näiteks nimedest *Haug* ja *Oja* moodustatakse kordumatu nimi *Ojahaug*). Samuti leitakse kordumatuid perekonnanimesid võõrapäraste perekonnanimede vabatõlgetena.

Mõõdukus väljendub ka korduva nimemuutmise piirangus: inimene võib oma nime muuta vaid üks kord ja rohkem kui ühe korra ainult mõjuva põhjuse olemasolul. See reguleerimine ei välista nimemuutmise võimalust, vaid kaitseb nime stabiilsust ja identiteeti, vältides olukordi, kus nimemuutmisega võiks varjata isiku identiteeti, ajendada eksitusi või kahjustada teiste õigust teada, kellega nad suhtlevad.

Lisaks on mõõdukas lapse perekonnanime piirang, mis keelab alaealisele perekonnanime andmise, kui see ei lange kokku vanema nimega. See kaitseb lapse identiteeti ja tagab järjepidevuse, säilitades lapse ja vanema vahelist sidet, kuid ei piira lapsevanema õigust taotleda lapsele perekonnanime muutmist, kui kantava nime asemel soovitakse lapsele anda teise vanema perekonnanimi. Riigikohtu tsiviilkolleegium on oma otsuses⁴⁶ öelnud: „Laste perekonnanime muutmise üle otsustades märkis ringkonnakohus õigesti, et laste huvides on nende perekonnanime stabiilsus.“ Seega, siin on seadusandja eesmärk tagada laste perekonnanime stabiilsus ja nimega seotud identiteet, lähtudes samas sellest, et lapsel on tihe seos oma vanemaga. Sellest ka piirang, et lapse perekonnanime ei saa muuta, kui selle tulemusena ei kanna laps kummagi vanema perekonnanime. Meede tagab lapse nime stabiilsuse ja perekonda kuuluvuse tunde, mis on laste arenguks vajalik.

Ka kirjaviisi- ja keelenormidest tulenevad piirangud on proportsionaalsed: kehtestatakse keelud vanas kirjaviisis perekonnanimede, mida pärast 1940. aastat ei ole kasutatud, ning nõutakse, et vabalt valitud nimed järgiksid eesti õigekirja. Samuti on piiratud võimalus võtta nimi, mis on juba elava isiku nimi või tähenduse tõttu heade kommetega vastuolus. Kõik need meetmed on suunatud üldsuse õiguste, identiteedi kaitse, ühiskondliku korra ja õigusselguse tagamisele, kuid ei välista individuaalset eneseteostust seal, kus see ei kahjusta teisi.

Samuti on seaduses arvestatud erandite võimalust, näiteks põlvnemisest tulenev seos muukeelse nimetraditsiooniga, mis näitab, et piirangud ei ole absoluutse iseloomuga, vaid kohandatavad konkreetsete asjaolude järgi. Nii jääb isikul võimalus muuta nime oma identiteedi kujundamise eesmärgil, säilitades samas ka teiste õigused ja ühiskonna huvid.

Seega on piirangud mõõdukad, sest need tasakaalustavad isiku õiguse vabalt nime valida ning vajaduse kaitsta identiteeti, lapse huve, keelelist ja kultuurilist järjepidevust ning õigusselgust. Piirangud ei ole rohkem riivavad, kui on vajalik seatud eesmärkide saavutamiseks, ja neid saab paindlikult rakendada konkreetsetes olukordades, jättes siiski piisava vabaduse individuaalseks eneseteostuseks.

Järeldus. Perekonnanime muutmise piirangud on PS-iga kooskõlas, sest need teenivad legitiimset eesmärki kaitsta isiku identiteeti, tagada nime järjepidevus ja eristuvus, hoida lapse huve ning säilitada keele- ja kultuuritraditsioone. Piirangud on sobivad, kuna need suunavad nimemuutmist viisil, mis ei kahjusta teiste inimeste õigusi ega tekita segadust asjaajamisel ja igapäevases suhtluses. Samuti on need vajalikud, sest ilma piiranguteta võiks vabalt valitud nimede andmine tekitada konflikte, eksitusi või pahatahtlikku kasutust ning rikkuda perekondlikke ja ühiskondlikke sidemeid.

Piirangud on mõõdukad, sest nad ei tähenda isiku nimemuutmise vabaduse täielikku kaotust, vaid sätestavad selged reeglid, millistel alustel ja tingimustel nime muuta võib, võimaldades samal ajal individuaalset eneseteostust seal, kus see ei kahjusta teisi. Erandid ja kaalutusotsuste

⁴⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi (RKTko) 29. oktoobri 2014. aasta otsus nr [3-2-1-96-14](#), p 21.

rakendamine tagavad paindlikkuse ning arvestavad konkreetsete olukordade eripärasid. Kokkuvõttes tasakaalustavad piirangud tõhusalt ühiskondlikud huvid ja isiku õigused ning on proportsionaalsed seatud eesmärkide saavutamiseks, mistõttu ei piira neid isiku põhiõigusi ülemäära.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus on kasutatud järgmisi uusi termineid:

1. *Isikunimi* on isiku ametlik nimi, kui see on kantud RRS-i § 22 lõikes 1 nimetatud dokumenti või riigi infosüsteemi kuuluvasse andmekogusse.
2. *Nimetoiming* on eelnõus sätestatud alustel isikunime andmine, vahetamine, muutmine või kohandamine, mille tulemusel kantakse isikunimi riigi infosüsteemi kuuluvasse andmekogusse.
3. *Isikunime andmine* on isikunime andmine lapsele isikunime panemine sünni registreerimisel, isaduse omaksvõtul, tuvastamisel või vaidlustamisel ning lapsendamisel või lapsendamise kehtetuks tunnistamisel.
4. *Isikunime vahetamine* on abikaasa perekonnanime võtmine või sellest loobumine abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel; registreeritud elukaaslase perekonnanime võtmine või sellest loobumine kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel ja kehtetuks tunnistamisel; uue eesnime ja soole viitava lõpuga perekonnanime võtmine sooandmete muutmisel.
5. *Isikunime muutmine* on isiku soovil isikunime asendamine uue isikunimega. Isikunime muutmisel loobub isik kantavast isikunimest ning valib muu eesnime või perekonnanime või mõlemad.
6. *Isikunime kohandamine* tähendab tegevust, mille käigus välisriigi dokumendilt võetakse isikunimi kasutusse teatud viisil töödeldes.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole välja töötatud Euroopa Liidu õiguse rakendamiseks. Isikunime andmine ja muutmine kuulub liikmesriikide pädevusse ning Euroopa Liidu õigus ei sisalda isikunimedele süsteemi ühtlustavaid õigusakte. Eelnõu ei ole välja töötatud Euroopa Liidu õiguse ülevõtmiseks ega rakendamiseks. Eelnõu on kooskõlas IKÜM-iga.

6. Seaduse mõjud

6.1. NS-is sätestatud terminite täpsustamine ja sätete loogiline järjestamine

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused

Sihtrühma suurus on keskmine, kuna uue seaduse rakendamisega seotud sidusrühma kuuluvad teoreetiliselt kõik nimetoiminguga kokkupuutuvad asutused, nagu Siseministeerium, valla- ja linnavalitsused, PPA, Eesti välisesindused ja muud haldusorganid ning vaimulikud, notarid ja kohtud – alla 50 protsendi Eesti asutustest. Praktikas on eelnõu rakendajaid vähem. Kõik RR-is oleva isikunime kasutajad ei ole nime andmisest, vahetamisest, muutmisest ega kohaldamisest mõjutatud. Nimemuutmise õigusega ja sünni registreerimise õigusega perekonnaseisumetnike osatähtsus on samuti väike. KOV-i üksusi on Eestis 78, neist 16 MK KOV-i, isikunime muutmisega tegeleb neli MK KOV-i.

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõju avaldumise sagedus ametnikele on keskmine, sest ametnikud puutuvad seaduse rakendamise ja selle mõjuga kokku regulaarselt. Mõju ulatus asutustele on keskmine, kuna eelnõuga sätestatakse nime muutmiseks täiendavad alused ja piirangud eelkõige isikunime muutmise menetluses, kuid paljud teised olulised põhimõtted, mis olid toodud NS-is, on jäänud samaks. Seega ei kaasne ametnikel eeldatavasti kohanemiskursi. Pigem on seaduse struktuuri ja sätete korrastamise tulemusel ametnikel tööülesandeid lihtsam täita. Muudatusega ei kaasne ebasoovitavat mõju, muudatus parandab sihtrühma ametitoimingute tegemise selgust. Kokkuvõttes on mõju selle hindamise kriteeriumide alusel ebaoluline.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: inimesed, kelle kohta tehakse nimetoiming

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõju sihtrühm on teoreetiliselt suur, sest nimetoiminguid võidakse teha kõigi Eesti RR-i andmesubjektide ja andmesubjektiks saavate inimeste kohta. Seetõttu on eelnõust mõjutatud inimesi palju. Üldiselt ei esine nimetoimingute tegemisel olukordi, kus inimene soovib või tunneb vajadust seadusesätteid ja termineid lugeda. Seega võib sihtrühma suurust hinnata keskmiseks või keskmisest väiksemaks. Mõju ulatus on väike ning vajadust muudatusega kohanemiseks ei ole ette näha, sest inimestel ei ole kujunenud püsitaadmisi NS-i terminite ega loogika kohta ning üldjuhul lähtutakse ametniku selgitustest. Seega ei toimu sihtrühma käitumises suurt negatiivset muutust. Tegemist on positiivsete ja kergendavate muudatustega. Eelnõuga muudetakse seaduse ülesehitus loogilisemaks ja süsteemsemaks, mis edaspidi lihtsustab vajaliku regulatsiooni leidmist. Seetõttu võib muudatusi pidada positiivseks. Kokkupuude INS-iga on pigem harv ja seotud olulisemate perekonnasündmustega, nagu lapse sünd või abiellumine. Arvestades, et inimestel ei ole üldjuhul tekkinud püsitaadmisi kehtiva seaduse terminoloogia ja struktuuri kohta ning kokkupuude seadusega on harv, ei ole ette näha vajadust ulatuslikuks kohanemistegevuseks ega sihtrühma käitumise muutmiseks. Kokkuvõttes on mõju selle hindamise kriteeriumide alusel ebaoluline.

6.2. Sünni registreeriva perekonnaseisuametniku kohustus teavitada avaldajat, kui lapsele soovitatavat isikunime kannab RR-i andmetel vähemalt üks elus inimene

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused

Mõju kirjeldus ja olulisus. Sünni registreerib 16 MK KOV-i. Kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla 5 protsendi ja seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Sünni registreerimise avaldust saab esitada turvalises veebikeskkonnas ja sünd registreeritakse automaatmenetlusega, kui soovitud isikunimi vastab nõuetele. Turvalises veebikeskkonnas avalduse esitamisel kontrollitakse RR-i andmeid ning juhul, kui lapsele soovitud isikunime kannab vähemalt üks elav isik, antakse sellest menetluse sammuna avalduse esitajale teada. Jätkuvalt saab sünni registreerimise avalduse esitada ka MK KOV-is kohapeal, sellisel juhul kontrollib sünni registreeriv perekonnaseisuametnik RR-i andmeid ise ning vajaduse korral teavitab avalduse esitajat lapsega sama isikunime kandvate isikute arvust ja vanusest sünniaasta täpsusega. Mõju ulatus on väike. Eelnõu toob perekonnaseisuametnikule kaasa lisakohustuse, kuid tuleb arvestada, et ligi 80 protsenti sünni registreerimise avaldustest esitatakse turvalises veebikeskkonnas, kus vajalik kontroll tehakse automaatselt. Kui kontrolli teeb ametnik RR-i päringuga, ei ole see ajakulukas ega keeruline. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike, sest ametnikule

kaasnev lisakohustus ei muuda kuigivõrd tema töökorraldust. Avalduvat mõju võib seega hinnata ebaoluliseks.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: inimesed, kes tulevad sündi registreerima

Mõju kirjeldus ja olulisus. Teoreetiliselt on mõju sihtrühm keskmine, sest inimesi, kes võivad tulla lapse sündi registreerima, on umbes 5–50 protsenti Eesti elanikkonnast. 2022. aastal registreeriti Eestis 11 588 sündi, 2023. aastal 10 722 sündi ja 2024. aastal 9643 sündi. Seega, aastas mõjutab see muudatus otseselt ligikaudu 20 000 lapsevanemat ning elu jooksul võib see muudatus mõjutada enamikku Eesti elanikkonnast, kes lapsevanemaks saavad. Eelnõus nähakse ette, et perekonnaseisumetnik teavitab vanemaid sellest, et lapsele soovitatavat isikunime kannab RR-i andmetel vähemalt üks inimene. See ei ole lapsele nimevalikul piirav asjaolu, vaid informatiivne teave, millest vanemad on üldjuhul huvitatud. Kui vanematele sobib, et lapsele soovitatavat isikunime kannab RR-i andmetel juba vähemalt üks elav inimene, antakse lapsele vanemate soovitud isikunimi. Kuna sihtrühma käitumine oluliselt ei muutu ja kohanemistegevusi ei ole vaja, on mõju ulatus väike. Mõju sagedus sihtrühmale on väike, sest üldjuhul tullakse sündi registreerima harva, mõned korrad elu jooksul. Ebasoovitava mõju risk on väike, kuna muudatus annab inimesele lisateavet, mis aitab tal lapsele isikunime paremini valida. Avalduvat mõju võib seega hinnata ebaoluliseks.

6.3. Perekonnanime muutmise regulatsiooni täiendamine

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste töökorraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused, kellel on pädevus muuta inimese perekonnanime (MK KOV ja Siseministeerium)

Mõju kirjeldus ja olulisus. Inimese perekonnanime võib tema taotluse alusel muuta neljas MK KOV-is. Osal juhtudel otsustab inimese perekonnanime muutmise Siseministeerium. Kuna sihtrühma suurus võrreldes kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga jääb alla viie protsendi, võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. 2025. aasta novembri seisuga on nime muutmise õigus 31 ametnikul, kuid neist vaid kümme tegeleb igapäevaselt nimetoimingutega. Seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma pidada väikeseks.

Eelnõuga tuuakse selgelt välja, millistel alustel menetletakse uue perekonnanime andmise taotlust MK KOV-is ja millistel alustel Siseministeeriumis. Mõju avaldamise ulatus on keskmine, sest perekonnaseisuasutuse otsustuspädevust suurendatakse. Kasvab seaduses sätestatud aluste arv, mille alusel võib MK KOV otsustada uue perekonnanime andmise, näiteks eelnõu § 26 lõige 1 punktid 5 ja 6, mida varem menetles SiM mõjuval põhjusel uue nime andmisena NS § 17¹ lõige 2 punkti 5 alusel. Endiselt jäävad MK KOVi pädevusse üksnes menetlused, kus ei ole vaja rakendada kaalutlusõigust, otsuseid tehakse üksnes RR andmetele tuginedes. Ametnikud lähtuvad NS-is sätestatust iga päev ja seega ei kaasne mõjuga eeldatavalt kohanemiskursusi, kuid ametnikel võib selgitamiskohustuse tõttu pikeneda toimingute tegemiseks kuluv aeg.

Perekonnaseisuasutused rakendavad seadust iga päev. Ametnik peab muudatused endale selgeks tegema ja oma töös uutest reeglitest lähtuma. Ebasoovitava mõju risk on väike, sest muudatus ei too ametnike töökorralduses kaasa olulisi negatiivseid muutusi. Need muudatused pigem lihtsustavad ametnike tööd, sest uue perekonnanime taotlemise alused on selgemad ja pädevus hõlpsalt tuvastatav.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: inimesed, kes soovivad endale taotleda uut perekonnanime

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõju sihtrühm on teoreetiliselt suur, sest uut perekonnanime võivad taotleda kõik Eesti kodanikud ja Eesti kodakondsuseta isikud. Seetõttu on seadusest mõjutatud inimesi palju. Arvestades, et 2022. aastal anti uus perekonnanimi 1647 inimesele, 2023. aastal 1699 inimesele ja 2024. aastal 1762 inimesele, võib sihtrühma suurust pidada praktikas keskmisest väiksemaks. Mõju seisneb perekonnanime muutmise aluste täiendamises – näiteks saab taotleda dokumentaalselt tõendatud otsejoones üleneja sugulase perekonnanime ilma ülenevate põlvkondade arvu piiramata, lesena taotleda surnud abikaasa perekonnanime jne. Mõju ulatus on pigem väike, sihtrühma käitumises esineb küll muutusi (uue perekonnanime taotlemise aluseid on täiendatud), kuid muudatusega ei kaasne kohanemiskursi, sest tegemist on positiivse mõjuga muudatusega. Mõju sagedus on väike, sest perekonnanime soovib muuta ainult teatud hulk selleks õigustatud inimesi. Oluline muudatus seisneb vabalt valitud perekonnanime andmises – anda saab vaid sellist nime, mida RR-i andmetel ei kanna ükski elav isik. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk puudub, kuna muudatusel on sihtrühma õigustele positiivne mõju. Inimesele muutub nimemuutmise menetlus arusaadavamaks, õiguslikud alused on selgemini esile toodud. Kokkuvõttes on mõju selle hindamise kriteeriumide alusel ebaoluline. Mõjude punktis 6.7 on eraldi analüüsitud keeldu, mis ei luba võtta uut perekonnanime, mis on RR-i andmetel elava isiku perekonnanimi.

6.4. Süüdimõistatud isikute nimetoimingu tegemise piirangud

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused, notarid ja kohtud

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatus mõjutab perekonnaseisuasutusi, notareid ja kohtuid ulatuses, milles nad teevad või otsustavad nimetoiminguid põlvnemise, lapsendamise, abielu või kooselulepinguga seotud menetlustes. Inimese isikunime võib tema taotluse alusel muuta neljas MK KOV-is või Siseministeeriumis. Kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ja seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Uue regulatsiooni mõju sihtrühmale seisneb selles, et eelnõu §-s 7 kavandatava piirangu kohaselt ei või isik isikunime muuta ega vahetada perekonnanime abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel ega kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel. Samuti ei anta sellisele isikule uut perekonnanime isaduse omaksvõtul, põlvnemise tuvastamise hagi rahuldamisel või põlvnemise vaidlustamise hagi rahuldamisel ega lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelset Nimetoimingut tegev või selle üle otsustav asutus peab kontrolliks tegema päringu karistusregistrisse, et kontrollida, kas nimetoimingu tegemist taotleb inimene on süüdimõistatud eelnõus loetletud KarS-i paragrahvis sätestatud süüteo toimepanemise eest. Lisaks peab nimetoimingut tegev või selle üle otsustav asutus peab kontrollima, kas karistusandmed on kehtivad või kustutatud.

Mõju ulatus on väike, sest nimetoimingut tegev või selle üle otsustav asutus peab eelnõu §-s 7 nimetatud piirangu vältimiseks kontrollima karistusregistri andmeid, mis eeldab päringu tegemist karistusregistrisse. Muudatusega ei kaasne nimetoimingut tegevate või selle üle otsustavate asutuste töökorralduses ulatuslikku muutust ega uut sisulist otsustuspädevust.

Mõju avaldumise sagedus on keskmine. §-s 7 sätestatud piirangu kontrollimise vajadus ei piirdu isikunime muutmise menetlustega, vaid võib tekkida ka perekonnaõiguslike sündmustega seotud menetlustes, milles isik soovib vahetada perekonnanime või saada uue perekonnanime või lapsendamiseelse isikunime. Seetõttu võib kontrollivajadus avalduda ka väljaspool isikunime muutmise menetlust. Samas ei tähenda iga abielu sõlmimise, abielu lahutamise, kooselulepingu sõlmimise või lõpetamise, põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetlus automaatselt karistusregistri päringu tegemist. Päring tehakse üksnes siis, kui isik on soovib menetluse ka nimetoimingut, eesmärk selgitada välja, et isikule ei kohaldu § 7 lõikes 3 või 4 nimetatud piirang. Muudatusega avaldub mõju seisneb karistusregistrisse päringu tegemises, mis varem ei olnud menetlevajale kohustuslik. Samas ei ole karistusregistrisse päringu tegemine ajakulukas ega keerukas tegevus. Turvalises veebikeskkonnas avalduse esitamisel tehakse automaatpäring karistusregistrisse. Kui avaldus esitatakse MK KOV-is kohapeal, tehakse automaatpäring RR-i menetlustarkvara kaudu, kui ametnik avab avalduse alusel menetlustoimiku. Kui nimetoimingut sisaldavat menetlust ei tehta RR-i menetlustarkvaras, tuleb menetlejal tagada karistusregistri andmete kontrollimine iseseisvalt (näiteks kohus abielu lahutades, notar kooselulepingut sõlmides). Nimetoimingut sisaldavas menetluses võib olla vajadus teha karistusregistri kontroll korduvalt, vältimaks olukorda, kus avalduse esitamise ajal ei kohaldu isikule eelnõu §-7 nimetatud piirang, kuid perekonnasündmuse või kohtulahendi tegemise päeval on karistusregistris piirangut tingivad andmed.

Ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk on väike. Muudatusega kaasnev lisategevus, kui see toimub RR-i menetlustarkvaras, on tehniline kontrollitoiming, mille tegemine on võimalik andmekogude andmevahetuse kaudu. Muudatus võib eeldada juhendite ja tööprotsesside täpsustamist, kuid ei too kaasa ulatuslikku töökoormuse kasvu ega menetluste ümberkorraldamist. Kohtul ja notaritel tuleb leida moodus karistusregistri andmete kontrollimiseks kas siis samuti automaatsel andmekogude andmevahetuse kaudu või üksikpäringute esitamisega karistusregistrile. Kokkuvõttes on mõju selle hindamise kriteeriumide alusel ebaoluline.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: süüdimõistetud isikud, kelle andmed karistusregistrist ei ole kustutatud

Mõju kirjeldus ja olulisus. Eelnõus kavandatava muudatusega sätestatakse isikunime muutmisel piirang, mis näeb ette, et nime ei ole õigust muuta isikul, kes on süüdi mõistetud KarS-i §-s 118¹, § 121 lõike 2 punktis 2, § 134 lõikes 2, §-s 135, § 141 lõikes 1 või lõike 2 punktides 2–7, § 142 lõikes 1 või lõike 2 punktis 2, § 143 lõike 2 punktis 2 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), §-des 175¹–179, 184, 185, 187, 199–201, 209–213, 214, § 217 lõikes 2, §-s 255, 256, 268, 394, 404 või 418 sätestatud süüteo toimepanemise eest.

Piirangu kohaselt ei või seaduses nimetatud süütegudes süüdimõistetud isik muuta isikunime ega vahetada perekonnanime abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel ega kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel. Samuti ei anta sellisele isikule uut perekonnanime isaduse omaksvõtul, põlvnemise tuvastamise hagi rahuldamisel või põlvnemise vaidlustamise hagi rahuldamisel ega lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelset isikunime. Käesoleval juhul on piiratud teatud süütegusid toimepannud inimeste vabadust teha nimetoiminguid.

Sihtrühma suurust võib hinnata väikeseks, sest KarS-i eespool loetletud paragrahvide alusel süüdimõistetud inimesi on alla viie protsendi elanikest.⁴⁷ Täielikku statistikat selle kohta, kui palju taotlusi esitasid uue isikunime saamiseks inimesed, kes on süüdi mõistetud vähemalt ühe eespool loetletud KarS-i paragrahvi alusel, ei ole saanud teha, kuna andmeid uue isikunime taotleja karistuste kohta ei ole kogutud ega uue isikunime andmise menetluses arvestatud. Mõju ulatus on suur, sest piirangu jõustumisel ei ole nendel inimestel, kes on vastavate KarS-i paragrahvide alusel süüdi mõistetud ja kelle karistusandmeid ei ole karistusregistrist kustutatud, võimalik teha §-s 7 nimetatud nimetoimingut. Isik ei saa muuta isikunime ega vahetada perekonnanime abielu või kooselulepinguga seotud nimetoimingus. Samuti ei saa ta põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud menetluses uut perekonnanime või lapsendamiseelset isikunime. Piirangut ei kohaldata juhul, kui süütegu on toime pandud alaealisena.

Mõju avaldumise sagedust võib hinnata väikeseks, sest kokkupuude muudatusega kaasneva mõjuga ei ole igapäevane, sest isikunime muutmist, perekonnanime vahetamist või uue perekonnanime või lapsendamiseelset isikunime saamist taotleb inimene üldjuhul harva või üldse mitte. Muudatusega kaasneb sihtrühmale ebasoovitav mõju, sest see piirab süüdimõistetud inimesi. Pärast muudatuse jõustumist ei ole neil võimalik uut isikunime taotleda seni, kuni nende karistusandmed ei ole karistusregistrist kustutatud. Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib hinnata suureks, sest tegemist on olulise piiranguga inimese enesemääramise õigusele. Samas ei ole kehtestatav piirang absoluutne ja on vajalik kaitsta nii avalikkuse kui ka eraisikute huve. Piirangut ei kohaldata mistahes süütegu toime pannud isikute suhtes ega isikute suhtes, kes panid süütegu toime alaealisena. Eelnõu § 7 lõikes 3 nimetatud süütegude puhul on piirang ajutine ja lõpeb karistusandmete karistusregistrist kustutamisel. Pärast karistusandmete kustutamist saab isik nimetoiminguid teha üldistel alustel.

Mõju sihtrühm: süüdimõistetud isikud, kelle suhtes kohaldatakse tähtajatut nimetoimingu piirangut

Mõju kirjeldus ja olulisus. Eelnõus kavandatava muudatusega sätestatakse isikunime muutmisel piirang, mis näeb ette, et nime ei ole õigust muuta isikul, kes on süüdi mõistetud KarS §-des 89–93, 95–114, § 133 lõikes 2, § 141 lõike 2 punktis 1 ja lõikes 2¹, § 141¹ lõike 2 punktis 1 ja lõikes 3, § 142 lõikes 2 (kehtinud 01.09.2002–15.07.2006), § 142 lõike 2 punktis 1 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), § 143 lõikes 2 (kehtinud 01.09.2002–15.07.2006), § 143 lõike 2 punktis 1 (kehtinud 16.07.2006–22.12.2013), § 143¹ lõike 2 punktis 1, §-des 143², 144–146, 175, 231–238, 403, 405, 414 või 415 sätestatud kuritegudes. Nimetatud piirang on tähtajatu.

Tähtajatu nimetoimingu piirangu kohaselt ei või isik, kelle suhtes piirangut kohaldatakse, muuta isikunime ega vahetada perekonnanime abielu sõlmimisel, lahutamisel või kehtetuks tunnistamisel ega kooselulepingu sõlmimisel, lõpetamisel või kehtetuks tunnistamisel. Samuti ei anta sellisele isikule uut perekonnanime isaduse omaksvõtul, põlvnemise tuvastamise hagi rahuldamisel või põlvnemise vaidlustamise hagi rahuldamisel ega lapsendamise kehtetuks tunnistamisel lapsendamiseelset isikunime. Muudatus laiendab kehtiva õigusega võrreldes tähtajatu piirangu kohaldamisala nii hõlmatud süüteokoosseisude kui ka nimetoimingute ulatuse poolest.

⁴⁷ Täpset statistikat küsiti karistusregistrist, kuid päringule ei vastatud. Seetõttu on sihtrühma suurus hinnanguline: § 7 lõigetes 3 ja 4 nimetatud süütegude loetelu on lai ning hõlmab muu hulgas varavastaseid, narkootikumidega seotud ja muid süütegusid, mille puhul karistusandmed võivad sõltuvalt karistuse liigist ja raskusest püsida karistusregistris mitu aastat; sellest tulenevalt võib teoreetiline sihtrühm olla suurusjärgus kuni mõni tuhat inimest.

Sihtrühma suurust võib hinnata väikeseks, sest eelnõu § 7 lõikes 4 nimetatud süütegudes süüdimõistetud isikute osakaal kogu elanikkonnast on väga väike. Täielikku statistikat selle kohta, kui palju nimetoiminguid on taotlenud või sooviksid taotleda isikud, kelle suhtes tähtajatu nimetoimingu piirangut kohaldatakse, ei ole võimalik esitada, kuna seni ei ole nimetoimingute menetluses süstemaatiliselt kogutud ega arvestatud andmeid taotleja karistatuse kohta eelnõus nimetatud süütegude eest. Samuti ei ole olemasolevate andmete põhjal võimalik täpselt hinnata, kui sageli sooviksid sellised isikud vahetada perekonnanime või saada uue perekonnanime perekonnaõigusliku sündmuse tõttu.

Mõju ulatus on suur, sest piirangu kohaldumise korral ei ole isikul võimalik teha §-s 7 nimetatud nimetoimingut tähtajatult. Isik ei saa muuta isikunime ega vahetada perekonnanime abielu või kooselulepinguga seotud nimetoimingus. Samuti ei saa ta põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud menetluses uut perekonnanime või lapsendamiseelset isikunime. Piirangut ei kohaldata juhul, kui süütegu on toime pandud alaealisena.

Mõju avaldumise sagedust võib hinnata väikeseks, sest isikunime muutmist, perekonnanime vahetamist või uue perekonnanime või lapsendamiseelse isikunime saamist taotleb inimene üldjuhul harva või ei taotle seda üldse. Piirang avaldub üksnes juhul, kui isik, kelle suhtes tähtajatut nimetoimingu piirangut kohaldatakse, soovib teha nimetoimingut, mille tulemusel ta saaks uue nime või vahetaks perekonnanime.

Muudatusega kaasneb sihtrühmale ebasoovitav mõju, sest pärast muudatuse jõustumist ei ole eelnõu § 7 lõikes 4 nimetatud süütegudes süüdimõistetud isikutel võimalik §-s 7 nimetatud nimetoiminguid teha ka pärast karistusandmete karistusregistrist kustutamist. Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib hinnata suureks, sest tegemist on olulise piiranguga inimese enesemääramise õigusele.

Samas on kehtestatav piirang vajalik avalikkuse ja eraisikute huvide kaitseks. Tähtajatu piirang on ette nähtud üksnes nende süütegude puhul, mille laad ja raskus õigustavad avalikku huvi isiku identiteedi järjepidevuse vastu ka pärast karistusandmete kustutamist. Nimetatud süüteod ohustavad eriti kaalukaid õigushüvesid, sealhulgas inimelu, inimväärikust, isikuvabadust, seksuaalset enesemääramist, alaealiste ja teiste haavatavate isikute kaitset, riigi julgeolekut, rahvusvahelist julgeolekut, põhiseaduslikku korda ning avalikku turvalisust.

Piirangu eesmärk on vältida identiteedi varjamist olukordades, kus see võiks kahjustada avalikku usaldust ning tekitada ohu teistele isikutele, avalikule korrale või riigi julgeolekule. Arvestades nimetatud süütegude raskust ja võimalikku ulatuslikku kahju, on põhjendatud säilitada isiku ja toimepandud teo vaheline seos ka pärast karistusandmete kustutamist. Piirangu kohaldamine perekonnaõiguslike sündmustega seotud nimetoimingutele on vajalik selleks, et isik ei saaks saavutada isikunime muutmise samaväärset tulemust perekonnanime vahetamise või uue perekonnanime saamise kaudu.

Mõju hindamise kriteeriumide alusel on mõju oluline. Kuigi sihtrühma suurus ja mõju avaldumise sagedus on väikesed, on mõju ulatus suur ning ebasoovitava mõju kaasnemise risk suur, kuna piirang välistab §-s 7 nimetatud nimetoimingute tegemise tähtajatult isiku jaoks, kelle suhtes piirangut kohaldatakse.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: isikud, kelle perekonnaõigusliku suhtega seotud nimevalikut võib nimetoimingu piirang mõjutada

Mõju kirjeldus ja olulisus: Eelnõus kavandatakse tähtajaline ja tähtajatu nimetoimingu piirang võib lisaks piirangu adressaadile mõjutada ka teisi isikuid, kelle perekonnaõigusliku suhtega on seotud nime vahetamine või uue nime saamine. Sellised isikud võivad olla näiteks abikaasa, registreeritud elukaaslane, vanem, laps või muu isik, kelle suhtes tehtava perekonnaõigusliku toiminguga võib kaasneda nimeõiguslik tagajärg.

Mõju seisneb selles, et kui ühe perekonnaõigusliku suhte osapoolte suhtes kohaldatakse eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangut, ei saa see isik muuta isikunime, vahetada perekonnanime ega saada uut perekonnanime või lapsendamiseelset isikunime §-s 7 sätestatud juhtudel. Seetõttu võib jääda saavutamata selline nimeõiguslik lahendus, mida perekonnaõigusliku suhte pooled sooviksid. Näiteks ei saa piirangu adressaat abielu sõlmimisel võtta teise abikaasa perekonnanime ka juhul, kui abikaasad sooviksid kanda ühist perekonnanime just sel viisil. Samuti võib piirang mõjutada nimeõiguslikku tulemust põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud menetluses, kui piirangu adressaadile soovitakse anda uus perekonnanime või lapsendamiseelne isikunime.

Muudatus võib seega riivata ka nende isikute huvi kujundada perekondlikku ühtekuuluvust nime kaudu. Mõju puudutab eeskätt PS §-s 27 kaitstud perekonnanime ning perekondliku identiteedi väljendamist nime kaudu. Samas ei takista piirang perekonnaõigusliku suhte tekkimist, lõppemist ega tuvastamist. Piirang ei takista abiellumist, abielu lahutamist, kooselulepingu sõlmimist või lõpetamist, põlvnemise tuvastamist või vaidlustamist ega lapsendamise kehtetuks tunnistamist. Samuti ei mõjuta see nendest suhetest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi, sealhulgas ülalpidamiskohustust, hooldusõigust, pärimisõiguslikke seoseid ega muid perekonnaõiguslikke tagajärgi.

Sihtrühma suurust võib hinnata väikeseks. Mõju võib avalduda üksnes nende isikute puhul, kelle perekonnaõiguslik suhe on seotud isikuga, kelle suhtes kohaldatakse eelnõu §-s 7 sätestatud nimetoimingu piirangut, ning üksnes juhul, kui menetluses soovitakse sellist nimeõiguslikku tagajärge, mida piirang välistab. Tegemist ei ole kõigi abikaasade, registreeritud elukaaslaste, vanemate ega lastega, vaid kitsama isikute ringiga, kelle soovitud nimekorraldus sõltub piirangu adressaadi võimalusest nime muuta, perekonnanime vahetada või uus nimi saada.

Mõju ulatus on keskmine. Muudatus võib mõjutada sihtrühma võimalust saavutada soovitud perekondlik nimekorraldus, eelkõige ühise perekonnanime kandmine või põlvnemisega seotud nimeõiguslik tulemus. See võib olla isiku jaoks oluline perekondliku kuuluvuse ja identiteedi väljendamise viis. Samas ei võta muudatus sihtrühmalt ära õigust perekonnaõiguslikku suhet luua, lõpetada või tuvastada ega piira nende muude perekonnaõiguslike õiguste teostamist. Samuti ei piira muudatus sihtrühma enda nimeõigust ulatuses, milles isik saab oma nime muuta või vahetada seaduses sätestatud üldistel alustel.

Mõju avaldumise sagedust võib hinnata väikeseks. Mõju ei avaldu igas abielu, kooselulepingu, põlvnemise või lapsendamise kehtetuks tunnistamisega seotud menetluses, vaid üksnes juhul, kui menetluses soovitakse nimeõiguslikku tagajärge, mille saavutamine eeldaks piirangu adressaadi nimetoimingut. Kui sellist nimeõiguslikku tagajärge ei taotle, ei mõjuta §-s 7 sätestatud piirang teise perekonnaõigusliku suhte osapoolte õigusi ega kohustusi.

Ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski võib hinnata keskmiseks. Ebasoovitav mõju võib avalduda selles, et perekonnaõigusliku suhte pooled ei saa kujundada soovitud ühist või perekondlikku nimekorraldust. Mõju võib olla isiklikult oluline, eriti abielu või registreeritud kooselu sõlmimisel, kus ühise perekonnanime kandmist võidakse pidada perekondliku kuuluvuse väljenduseks. Samas on mõju piiratud, sest piirang puudutab üksnes nimeõiguslikku

tagajärge ega takista perekonnaõigusliku suhte teostamist. Lisaks on piirang suunatud avaliku korra, õiguskindluse, teiste isikute õiguste ja turvalisuse ning eriti raskete süütegude puhul ka kaalukate õigushüvede kaitsele.

Mõju hindamise kriteeriumide alusel on mõju sihtrühmale oluline, kuid piiratud. Mõju on oluline, sest see võib takistada soovitud perekondliku nimekorralduse saavutamist. Mõju on samas piiratud, sest see ei takista perekonnaõigusliku suhte tekkimist, lõppemist ega tuvastamist ega mõjuta nendest suhetest tulenevaid muid õigusi ja kohustusi.

Valdkond: laiem sotsiaalne ehk ühiskondlik mõju

Mõju sihtrühm: isikud, keda mõjutab nende süüdimõistetud isikute nime muutmise keeld, kelle andmed ei ole karistusregistrist kustutatud

Mõju kirjeldus ja olulisus. Eelduslikult on see sihtrühm küll väga suur, kuid tegelik ehk reaalselt selliste isikutega kokku puutuv sihtrühm jääb tõenäoliselt väikeseks. Kuna muudatuse ühiskondlik mõju on pigem positiivne, ei ole sihtrühmal vaja sellega kohaneda ega oma käitumist muuta. Ebasoovitavat mõju muudatusega ei kaasne ning tegeliku mõjuga kokkupuute sagedus on eeldatavasti samuti pigem harv ja juhuslik, mistõttu kvalifitseeruks selle muudatuse mõju elanikkonnale ebaoluliseks.

6.5. Eesnime muutmise piirang, mis ei luba luua isikunime, mis on RR-i andmetel juba kasutusel

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: MK KOV-id, kellel on pädevus viia läbi perekonnanime ja isikunime muutmise menetlusi

Mõju kirjeldus ja olulisus. Inimese isikunime võib tema taotluse alusel muuta neljas MK KOV-is. Kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ning seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Kui ametnikule esitatakse uue eesnime andmise taotlus, peab ta välja selgitama, milliseid piiranguid tekkivale isikunimele kohaldatakse. Piirangu väljaselgitamiseks tehakse päring (e-avalduse puhul automaatne, paberavalduse puhul teeb päringu ametnik) RR-i. Kui tekkiv isikunimi on juba kasutuses, peab ametnik seda piirangut inimesele selgitama ja pakkuma talle võimalust oma taotlust muuta. Kehtiv NS sätestas keelu vaid juhaks, kui uue nime taotlejal ja tekkiva nime kandjal oli sama sünniaasta (NS § 19 lõige 2), muul juhul oli nime andmine võimalik. Mõju ulatust võib seega pidada keskmiseks, kuna uus piirang paneb ametnikule lisakohustusi, mis võivad taotluse menetlusaega mõnevõrra pikendada, ent see ei too ametnikule kaasa kohanemisraskusi. Mõju avaldumise sagedust sihtrühmale võib hinnata regulaarseks.

Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib hinnata keskmiseks või pigem väikeseks, sest uue eesnime taotlemise menetluse käigus peab tegema RR-i lisapäringuid, kuid see ei koorma ametnikku ega suurenda ka töökoormust.

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste töökorraldusele

Mõju sihtrühm: Siseministeerium

Mõju kirjeldus ja olulisus. Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ja seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Siseministeeriumis on mõjutatud vaid rahvastiku toimingute osakonna ja vajaduse korral ka õigusosakonna ametnikud. Mõju ulatus on väike, sest Siseministeerium menetleb uue eesnime andmist vaid juhul, kui korraga taotletakse uut ees- ja perekonnanime ning perekonnanime muutmine on Siseministeeriumi pädevuses. Kuna ka kehtiva seaduse kohaselt on sellised avaldused Siseministeeriumi menetleda, ei tulene eelnõust olulisi muudatusi. Ebasoovitava mõju riski võib hinnata väikeseks. Kuigi muudatusega kaasneb asutusele lisakoormus, on see väike.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: inimesed, kes soovivad endale taotleda uut eesnime või isikunime

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõju sihtrühm on teoreetiliselt suur, sest uut nime võivad taotleda kõik Eesti kodanikud ja Eesti kodakondsuseta isikud. Seetõttu on seadusest mõjutatud inimesi palju. Kuna 2022. aastal anti uus eesnimi, perekonnanimi või mõlemad korraga 2122 inimesele, 2023. aastal 2220 inimesele ja 2024. aastal 2314 inimesele, võib sihtrühma suurst hinnata keskmisest väiksemaks. Eelnõuga sätestatakse piirang, et uue eesnime taotlemisel ei saa valida isikunime, mis on RR-i andmetel juba kasutusel. Mõju ulatust võib hinnata keskmiseks. Mõju avaldumise sagedus on väike, kuna inimene ei puutu muudatuse mõjuga kokku regulaarselt ega tihti. Üldiselt ei muuda isikud elu jooksul oma eesnime või teevad seda harva.

Eelnõuga kaasnev mõju on sihtrühmale negatiivne, kuna tegemist on uue piiranguga, mida rakendatakse eesnime muutmisel. Mõju ulatus on keskmine. Inimese võimalus valida endale soovitud eesnimi on piiratud, kuid kui eesnimi on piirangu all, jääb alles võimalus valida mõni muu eesnimi. Piirang ei mõjuta inimese igapäevast toimumist märkimisväärselt, kuid võib uue eesnime taotlemisel põhjustada pettumust või vajadust valida teine eesnimi; seetõttu võib ebasoovitava mõju riski hinnata keskmiseks. Samas pakutakse inimesele võimalust valida endale menetluse käigus uus, eelnõu nõuetele vastav eesnimi.

6.6. Vabalt valitud perekonnanime muutmise piirang, mis ei luba anda perekonnanimeks nime, mis on RR-i andmetel elava isiku perekonnanimi

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: MK KOV-id, kellel on pädevus viia läbi perekonnanime muutmise menetlusi

Mõju kirjeldus ja olulisus. Inimese isikunime võib tema taotluse alusel muuta neljas MK KOV-is. Kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ning seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Kui ametnikule esitatakse vabalt valitud perekonnanime muutmise taotlus, peab ta välja selgitama, milliseid piiranguid tekkivale perekonnanimele kohaldatakse. Piirangu väljaselgitamiseks tehakse päring RR-i. Kui perekonnanimi on RR-i andmetel elava isiku perekonnanimi, peab ametnik seda piirangut inimesele selgitama ja pakkuma talle võimalust oma taotlust muuta. Vabalt valitud perekonnanime muutmise otsustab Siseministeerium, kuid avalduse võtab vastu ja esmased menetlustoimingud teeb MK KOV. Mõju ulatust võib seega pidada keskmiseks, kuna uus piirang paneb ametnikule lisakohustusi, mis võivad taotluse menetlusaega mõnevõrra pikendada, ent see ei too ametnikule kaasa kohanemiskulusi. Mõju avaldumise võib hinnata keskmiseks.

Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib hinnata keskmiseks või pigem väikeseks, sest uue perekonnanime taotlemise menetluse käigus peab tegema RR-i lisapäringuid, kuid see ei koorma ametnikku ega suurenda ka töökoormust.

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste töökorraldusele

Mõju sihtrühm: Siseministeerium, kes otsustab vabalt valitud uue perekonnanime andmise

Mõju kirjeldus ja olulisus. Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ning seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Siseministeeriumis on mõjutatud vaid rahvastiku toimingute osakonna ja vajaduse korral ka õigusosakonna ametnikud. Mõju ulatus on väike, sest piirangut rakendatakse ainult vabalt valitud perekonnanimedele. Kuna ka kehtiva seaduse kohaselt on sellised avaldused Siseministeeriumi menetleda, ei tulene eelnõust olulisi muudatusi. Ebasoovitava mõju riski võib hinnata väikeseks. Kuigi muudatusega kaasneb asutusele lisakoormus, on see väike.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: inimesed, kes soovivad endale taotleda uut vabalt valitud perekonnanime

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõju sihtrühm on teoreetiliselt suur, sest uut nime võivad taotleda kõik Eesti kodanikud ja Eesti kodakondsuseta isikud. Seetõttu on seadusest mõjutatud inimesi palju. 2022. aastal anti uus perekonnanimi 1647 inimesele, 2023. aastal 1699 inimesele ja 2024. aastal 1762 inimesele. Eelnõuga sätestatakse piirang, et uue vabalt valitud perekonnanime taotlemisel ei saa isik võtta perekonnanime, mis on RR-i andmetel elava isiku perekonnanimi. Mõju ulatust võib hinnata keskmiseks. Mõju avaldumise sagedus on väike, kuna inimene ei puutu muudatuse mõjuga kokku regulaarselt ega tihti. Üldiselt ei muuda isikud elu jooksul oma perekonnanime või teevad seda harva.

Eelnõuga kaasnev mõju on sihtrühmale negatiivne, kuna tegemist on uue piiranguga, mida rakendatakse perekonnanime muutmisel. Mõju ulatus on keskmine. Inimese võimalus valida endale perekonnanimi on piiratud, kuid kui perekonnanimi on piirangu all, jääb alles võimalus valida mõni muu perekonnanimi. Piirang ei muuda inimese igapäevast toimimist märkimisväärselt, kuid uue perekonnanime taotlemisel võib tekitada inimesele pettumust, kuna ta ei saa võtta endale uueks perekonnanimeks täpselt sellist perekonnanime nagu tema soovib või vajadust kohaneda uue perekonnanime valikuga, mistõttu võib ebasoovitava mõju kaasnemise riski hinnata keskmiseks. Samas pakutakse inimesele võimalust valida endale menetluse käigus uus, eelnõu nõuetele vastav perekonnanimi.

6.7. Eesti kodanike ja Eesti kodakondsuseta isikute isikunime kohaldamise ning ümberkirjutusreeglite korrastamine

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: isikunime kohaldamisega tegelevad asutused

Mõju kirjeldus ja olulisus. Isikunime kohaldamisega puutuvad kokku eri asutused – perekonnaseisuasutused, välisesindused, PPA. Sihtrühma võib siiski hinnata väikeseks, sest kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi. Mõju on väike, sest asutuste töökorraldus oluliselt ei muutu ja kohanemistegevusi ei ole vaja. Mõju ulatus on väike ning seisneb eelkõige selles, et

perekonnaseisuasutused, KOV-i üksused, välisesindused ja PPA saavad nimetoimingu tegemisel lähtuda selgemalt sõnastatud kohaldamis- ja ümberkirjutusreeglitest, mis vähendavad tõlgendusruumi ning ühtlustavad otsustuspraktikat. See võib vähendada vajadust lisaselgituste küsimiseks, õiguslike seisukohtade kujundamiseks või juhtumipõhiseks kaalutlemiseks. Mõju avaldumise sagedust võib hinnata keskmiseks, kuna välisriigi dokumentidega ja nendel olevate isikunimede kohaldamisega puutub sihtrühm kokku regulaarselt, kuid mitte iga päev. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike, sest isikunime kohaldamisega tegeleb sihtrühm ka NS-i alusel. Mõju avaldub üksnes juhul, kui inimene esitab vastava taotluse, mitte iga kord, kui isikunime kohaldatakse välisriigi perekonnaseisudokumendi alusel. Seega on avaldub mõju ebaoluline.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: Eesti kodanikud ja Eesti kodakondsuseta isikud, kelle isikunime tuleb kohandada

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõju sihtrühm on teoreetiliselt suur, kuna isikunime kohandamise subjektid on kõik Eesti kodanikud ja Eesti kodakondsuseta isikud. Seetõttu on eelnõuga mõjutatud inimesi palju. Praktikas võib sihtrühma suurust hinnata siiski väikeseks. Enamik Eesti kodanikke ja kodakondsuseta isikuid ei satu olukorda, kus oleks vaja nime kohandada või kasutada ümberkirjutusreegleid (nt seoses välisriigi dokumentide, transliteratsiooni või nimekuju korrigeerimisega). Isikunime kohandatakse välisriigis välja antud sünni-, abielu-, abielulahutusdokumendi või muu nimetoimingut tõendava dokumendi alusel. Seega kohandatakse isikunime üksnes piiritletud juhtudel ja tegemist on pigem erandjuhtumitega, mis puudutavad väga väikest osa rahvastikust. Seetõttu jääb mõjutatud sihtrühm kogu elanikkonnaga võrreldes selgelt alla viie protsendi.

Mõju ulatus on väike. Kohandamise ja ümberkirjutusreeglite täpsustamine puudutab üksnes neid isikuid, kelle nime kirjutamisel või kasutamisel tekib vajadus järgida täiendavalt ühtlustatud või täpsustatud normi (nt välisriigis antud dokumentide kasutamisel või nimekirjutuse täpsustamisel). Enamik Eesti kodanikke ja kodakondsuseta isikuid ei puutu elu jooksul ümberkirjutusreeglite rakendamisega kokku ning mõju ei eelda nende õiguste, kohustuste ega käitumise olulist ümberkorraldamist.

Mõju sagedus on väike, sest isikunime kohandatakse üldjuhul siis, kui inimesel on toimunud välisriigis perekonnasündmus, mille kohta väljastatud dokumendil kajastub inimese nimi. Perekonnasündmused (nt sünn, abielu, abielulahutus) toimuvad inimese elus harva. Tegemist ei ole regulaarse ega igapäevase toiminguga ning enamik sihtrühmast puutub muudatusega kokku harva või ei puutu sellega üldse kokku.

Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike, sest mõju sihtrühmale on positiivne. Eelnõuga muudetakse isikunime kohandamise reeglid selgemaks. Muudatusega kaasneb mõju on seega ebaoluline.

6.8. Piirang muuta alaealise perekonnanime vanema perekonnanimest erinevaks

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: MK KOV-id, kellel on pädevus viia läbi perekonnanime muutmise menetlusi

Mõju kirjeldus ja olulisus. Kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ning seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma

hinnata väikeseks. Mõju ulatus on keskmine, sest perekonnaseisuametnikud, kes viivad läbi nimemuutmise menetlusi, peavad arvestama uue piiranguga taotluse menetlemisel. Mõju avaldumise sagedus on väike, kuna alaealisele uue perekonnanime taotlusi, kus taotletakse vanemate perekonnanimest erineva perekonnanime andmist, ei esitata perekonnaseisuasutusele tihti.

Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib hinnata keskmiseks, sest juhul, kui alaealisele lapsele uue perekonnanime andmise taotlust ei ole võimalik rahuldada, põhjendab perekonnaseisuametnik sellist haldusotsust kirjalikult. Põhjenduse koostamine võib ametnikule kaasa tuua suurema töökoormuse, mida saab pidada regulatsiooni negatiivseks mõjuks.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: alaealise vanemad

Mõju kirjeldus ja olulisus. Sihtrühma suurus on teoreetiliselt suur. Piirangu subjektid on kõik Eesti kodanikud ja Eesti kodakondsuseta isikud, kellel on alaealine laps. 2025. aastal oli alaealisi elanikke Eestis 262 585. Kõigil alaealistel ei ole kahte vanemat ning sageli on vanemad mitme alaealise lapse vanemad, mistõttu on sihtrühma kuuluvate vanemate arv ligikaudu sama suur kui alaealiste laste arv. Praktikast 2022.–2024. aastal lapsele uus eesnimi, perekonnanimi või mõlemad korraga keskmiselt ligikaudu 400 juhul aastas. Võrreldes alaealiste koguarvuga Eestis puudutab nimemuutmise menetlus aastas umbes 0,15 protsenti alaealistest. Arvestades, et alaealine on sellises staatuses kuni 18 aastat, võib teoreetiliselt hinnata, et lapse alaealiseks olemise perioodil võib nimemuutmise kokku puutuda kuni 2,7 protsenti alaealistest, kui mitte arvestada seda, et sama vanem võib olla mitme lapse vanem ning piirangu kehtestamine ise võib vähendada edaspidist nimemuutmise taotluste arvu. Seetõttu võib hinnata, et otsene mõju puudutab hinnanguliselt 1–3 protsenti kogu vanemate populatsioonist. Seega on sihtrühma suurus alla 5 protsendi Eesti elanikest. Mõju ulatus on keskmine, sest alaealise perekonnanime muutmine nii, et see ei ole kummagi vanema perekonnanimi, ei ole eelnõuga lubatud. Mõju avaldumise sagedus on väike, kuna alaealise perekonnanime muudetakse harva. Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib pidada keskmiseks, sest muudatusega kaasneb sihtrühmale pigem negatiivne mõju. Kuna lapse perekonnanime säilitamine ja vanematega sama perekonnanime kandmine on lapse huvides, ei ole lapse perekonnanime muutmine muul moel põhjendatud. Piirang võib tekitada vanemates pettumust või tunnet, et nende autonoomiat lapse nime valikul piiratakse. Samas on piirangu eesmärk positiivne – tagada lapse huvide kaitse ja perekondliku kuuluvuse järjepidevus.

Mõju sihtrühm: alaealised lapsed

Mõju kirjeldus ja olulisus. Sihtrühmaks on alaealised lapsed, kelle perekonnanime muutmist taotletakse. Eestis oli 2025. aasta andmetel ligikaudu 262 500 alaealist. Aastatel 2022–2024 anti uus nimi keskmiselt ligikaudu 400 lapsele aastas, mis moodustab umbes 0,15 protsenti kõigist alaealistest aastas.

Arvestades, et alaealine on selles staatuses kuni 18 aastat, võib teoreetiliselt hinnata, et lapse tõenäosus puutuda nimemuutmise kokku alaealisuse perioodil on ligikaudu 2–3 protsenti, kui mitte arvestada piirangu võimalikku ennetavat mõju (taotluste vähenemist). Seega jääb mõjutatud sihtrühm kogu alaealiste populatsiooniga võrreldes selgelt alla 5 protsendi, mistõttu on sihtrühma suurus väike. Mõju ulatus on keskmine. Lapse perekonnanimi on otseselt seotud tema identiteedi, perekondliku kuuluvuse ja sotsiaalse sidususega. See mõjutab lapse enesemääramist ja võib piirata tema võimalusi eristuda või luua iseseisvat identiteeti, kuid samas tugevdab perekondlikku sidet ja järjepidevust. Mõju avaldumise sagedus on väike, sest

lapse perekonnanime muudetakse harva. Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib pidada keskmiseks. Piirang võib tekitada negatiivseid emotsioone lapsele ja vanematele, kui soovitud perekonnanime ei saa anda. See võib mõjutada lapse identiteeditunnetust, eriti olukordades, kus ta sooviks eristuda vanemast (nt konfliktsetes peresuhetes). Samas on piirangu eesmärk positiivne – tagada lapse huvide kaitse, säilitada perekondlik kuuluvus ja vältida näiliste peresidemete teket.

Kokkuvõttes on mõju oluline, aga muudatus on vajalik, et viia seadus kooskõlla Riigikohtu praktikaga alaealise perekonnanime muutmise küsimuses.

6.9. Isaduse vaidlustamise hagi rahuldamisel võib kohus anda lapsele ema perekonnanime

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: kohtud, kes lahendavad isaduse vaidlustamise hagisid

Mõju kirjeldus ja olulisus. Kogu Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi. Kohtustatistikale tuginedes saab öelda, et tsiviilasju (sh perekonnaasju) lahendab maakohtutes umbes 80 kohtunikku, ringkonnakohtute tsiviilkolleegiumides 29 kohtunikku ja Riigikohtu tsiviilkolleegiumis 7 kohtunikku. Seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks, arvestades seda, et viimastel aastatel ei ole selliseid juhtumeid igal aastal kohtutesse jõudnud. Mõju ulatust võib hinnata väikeseks, sest muudatusega ei kaasne sihtrühmale kohanemiskursi ega sihtrühma käitumises erilisi muutusi. NS-is reguleeritakse põlvnemisasjades lapsele perekonnanime andmist üldsõnaliselt kohtu õigusena; INS-is täpsustatakse, millise perekonnanime saab tuvastamisel või vaidlustamisel anda. Seega muutub seadus selgemaks. Mõju avaldumise sagedust võib hinnata väikeseks, sest tegemist on pigem harva esitatavate hagidega. Ebasoovitava mõju kaasnemise riski võib hinnata väikeseks, sest negatiivne mõju puudub. Kokkuvõttes võib muudatusega kaasnevat mõju hinnata ebaoluliseks.

Valdkond: sotsiaalsed mõjud

Mõju sihtrühm: isikud, kelle suhtes tehakse isaduse vaidlustamise hagi rahuldamise otsus

Mõju kirjeldus ja olulisus. 2022. ja 2023. aastal ei kantud RR-i ühtegi kohtuotsust, kus isast põlvnemine oleks tühistatud; 2024. aastal oli vaid üks selline lahend. Ka NS-i kohaselt võib kohus muuta lapse perekonnanime põlvnemisasja lahendamisel, kuid eelnõuga seda konkretiseeritakse. Mõju avaldumise sagedus on väike, sest tegemist on väga harva esineva toiminguga. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike, pigem on mõju positiivne. Laps on oma nimega juba harjunud ja talle oleks emotsionaalselt raske sellest loobuda. Seetõttu on positiivne, et seadus võimaldab lisaks ema perekonnanimele jätta lapsele selle vanema perekonnanime, kellest põlvnemine kohtuotsuse alusel tühistatakse. Kokkuvõttes võib mõju hinnata ebaoluliseks.

6.10. Abielu lahutamisel ja kooselulepingu lõpetamisel võimalus vahetada abielu sõlmimisel või kooselu registreerimisel võetud perekonnanime varem kantud perekonnanimega

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused, notarid ja kohtud

Mõju kirjeldus ja olulisus. Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi ning seetõttu võib muudatusest mõjutatud sihtrühma hinnata väikeseks. Ka mõju ulatust on võimalik hinnata väikeseks. Sihtrühma käitumine tervikuna oluliselt ei muutu ning kohanemistegevusi ei ole vaja. Ka NS-i järgi on perekonnaseisuasutuste, notarite ja kohtute pädevuses kinnitada, millist perekonnanime inimene lahutuse või kooselu lõpetamise järel kannab. Tegemist on lisavõimalusega, kus inimene võib vahetada abielu sõlmimisel või kooselu registreerimisel võetud perekonnanime perekonnanimega, mida ta on varem RR-i andmetel kandnud. Mõju avaldamise sagedust võib hinnata keskmiseks, kuna abielulahutustega ja kooselulepingute lõpetamisega puutub sihtrühm kokku regulaarselt, kuid mitte iga päev. 2024. aastal lahutati 2893 abielu. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on pigem väike või puudub. Kuna eelnõuga laiendatakse isikute perekonnanime vahetamise võimalusi, ei pea lahutusi ja kooselulepingu lõpetamisi menetlevad asutused enam selgitama, millised on isiku võimalused perekonnanime valikul.

Valdkond: sotsiaalne mõju

Mõju sihtrühm: abielu lahutavad või registreeritud kooselu lõpetavad isikud

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõjutatud sihtrühm on väike, kuna kogu Eesti elanikkonnaga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi Eesti elanikest. 2024. aastal lahutati 2893 abielu (5786 inimest), lõpetatud kooselude kohta statistika puudub. Arvestades, et lahutuste arv on viimastel aastatel olnud samas suurusjärgus ja et osa isikutest võib elu jooksul lahutada rohkem kui ühe korra, puutub elu jooksul abielulahutusega kokku piiratud osa elanikkonnast. Samas puudutab eelnõuga tehtav muudatus üksnes neid isikuid, kes on olnud abielus või registreeritud kooselus mitmel korral ning soovivad lahutuse või kooselu lõpetamise järel valida perekonnanime, mida kehtiv õigus valida ei võimalda (nt üle-eelmise abielu ajal kantud nime). Mõju on väike, kuna abielu lahutamisel perekonnanime valiku põhimõtteid ei muudeta, vaid üksnes laiendatakse inimeste võimalusi. NS-i kohaselt saab abielu lahutamisel taastada oma vallalisena viimati kantud perekonnanime või lahutatava abielu eel kantud perekonnanime. Sama reegel kehtib kooselulepingu lõpetamisel. Eelnõuga lubatakse inimesel abielu lahutamisel või registreeritud kooselu lõpetamisel vahetada perekonnanime ükskõik millise varem kantud perekonnanime vastu. Mõju avaldumise sagedus hinnatakse väikeseks, kuna isik võib muudatuse tagajärgedega (perekonnanime vahetamine abielu lahutamisel või registreeritud kooselu lõppemisel) kokku puutuda harva või üldse mitte. Sellised juhtumid esinevad üksnes konkreetsete perekonnasündmuste korral, mistõttu on kokkupuude muudatuse mõjuga harv ja ebaregulaarne.

Muudatus, mis võimaldab abielulahutuse või kooselulepingu lõpetamise korral vahetada varem kantud perekonnanime ükskõik millise varem kantud perekonnanimega, annab isikule suurema valikuvabaduse. Isik saab valida endale sobiva perekonnanime varasemate nimede vahel, mis arvestab tema isiklikke eelistusi ja perekondlikke sidemeid.

Kuna sellised olukorrad tekivad ainult konkreetsete perekonnaseisu sündmuste puhul ja esinevad harva, on ebasoovitava mõju kaasnemise risk pigem väike või puudub üldse. Mõju on peamiselt positiivne, kuna muudatus vabastab isiku varasematest piirangutest ning suurendab paindlikkust ja kontrolli oma nime üle.

Mõjutatud sihtrühm: isikud, kelle perekonnanime võib tagasi võtta isik, kes abielu lahutab või kooselu lõpetab

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõjutatud sihtrühma suurus on väike, kuna tegemist on üksikjuhtumitega, mis tekivad vaid seoses abielu lahutamise või registreeritud kooselu

lõpetamisega. Kõik Eesti elanikud selliste juhtumitega kokku ei puutu ning ka lahutuste üldarvust (2024. aastal 2893 lahutust) moodustavad need olukorrad vaid väikese osa, mistõttu võib sihtrühma suurust hinnata selgelt alla viie protsendi elanikkonnast.

Mõju ulatus sihtrühmale on samuti väike. Kuigi eelnõuga laiendatakse isiku võimalusi valida endale lahutuse või kooselu lõpetamise järel ükskõik milline varem kantud perekonnanimi, võib teoreetiliselt tekkida olukordi, kus endine partner tajub perekonnanime tagasivõtmist ebameeldiva või ebaausana. Näiteks võib endine abikaasa tunda, et tema perekonnanimega kaasneb soovimatu seos või et nimi kuulub justkui perekonnale, millest isik on lahutanud. Samas on isikul õigus võtta tagasi perekonnanime, mida ta on varem kandnud. Seetõttu ei ole muudatuse mõju endistele abikaasadele sisuliselt oluline ja selle ulatust saab pidada väikeseks. Mõju avaldumise sagedus on väga väike, kuna tegemist on harvaesinevate, konkreetse perekonnasündmusega seotud olukordadega. Kehtiva õiguse kohaselt on abielu lahutamisel või kooselu lõpetamisel juba võimalik taastada lahutatava abielu või kooselu lõpetamise eel viimati kantud perekonnanimi. Eelnõu laiendab seda võimalust üksnes selliselt, et isik võib valida ükskõik millise varem kantud perekonnanime. Seega ei muudeta põhimõttelist süsteemi, vaid laiendatakse valikuvõimalust piiratud juhtudel. Enamik endisi abikaasasid ei puutu kokku olukorraga, kus nende perekonnanimi endise abikaasa uue lahutusega tagasi võetakse. Ebasoovitava mõju risk on pigem väike või puudub, sest muudatus ei kahjusta endist abikaasat ega mõjuta tema õigusi. Võimalik negatiivne mõju on peamiselt maine- või emotsionaalset laadi ja esineb vaid subjektiivse tajuna. Arvestades, et muudatus suurendab teise sihtrühma, lahutajate ja kooselu lõpetajate, valikuvabadust ega piira kolmandate isikute õigusi, võib ebasoovitava mõju riski pidada väikeseks.

6.11. Perekonnanime nõuetest erandi tegemise võimalus piiratakse ainult kodakondsuse seose olemasoluga

Valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatusest mõjutatud sihtrühm on väike, kuna Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi. Eelnõu kitsendab perekonnanime nõuetele vastavuse hindamisel erandi tegemise võimalust ainult kodakondsuse alusel. NS-i kohaselt said erandit taotleda ka isikud, kellel oli seos muukeelse nimetraditsiooniga, tuginedes peresuhetele, rahvuskuluvusele või usule. Kuigi erandi andmise tingimused on eelnõuga rohkem piiratud, ei muutu menetluste korraldus riigiasutustes ega KOV-des sisuliselt. Perekonnanime andmise, vahetamise või muutmise toimingud jäävad samaks ning muudatus seisneb peamiselt erandi tingimuste hindamises, mis on piiratud kodakondsusega. Seega ei eelda eelnõu suuremahulist ümberkorraldust ega lisa olulist töökoormust ning seetõttu on mõju perekonnaseisuasutuste korraldusele väike.

Arvestades, et muudatus perekonnanime erandite tegemisel puudutab üksnes harva esinevaid juhtumeid – st isikuid, kes soovivad perekonnanime erandit kodakondsuse alusel, on vähe –, on kokkupuude selle muudatuse tagajärgedega harv ja ebaregulaarne. Perekonnaseisuasutused puutuvad niisuguste juhtumitega kokku üksikjuhtudel, mitte igapäevaselt, ning seetõttu võib mõju avaldumise sagedust hinnata väikeseks.

Kuna eelnõuga piiratakse perekonnanime erandi tegemise võimalust ainult kodakondsuse alusel, võib perekonnaseisuasutusele kaasneda vähene lisakoormus. Kuigi menetluste põhitoomingud ei muutu, tuleb harvadel juhtudel hinnata erandi tingimust ainult kodakondsuse alusel. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on siiski väike, kuna muudatus puudutab

üksikjuhtumeid ja ei nõua süsteemset ümberkorraldust ega märkimisväärset täiendavat töökoormust.

Mõju valdkond: sotsiaalne mõju

Mõju sihtrühm: isikud, kes puutuvad kokku perekonnanime andmise, vahetamise või muutmise menetlusega

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatuse sihtrühm võib olla potentsiaalselt suur, hõlmates kõiki isikuid, kes osalevad nimetoimingu menetluses (näiteks laps ja tema vanemad sünni registreerimise menetluses, abikaasad abielu sõlmimise menetluses, perekonnanime muutjad jne). Samas saab erandit teha ainult siis, kui soovitud nimi vastab isiku kodakondsusriigi õigusele.

Muudatus, mis piirab perekonnanime erandi tegemise võimaluse ainult kodakondsuse alusel, mõjutab peamiselt isikuid, kes puutuvad kokku perekonnanime nimetoiminguga või osalevad selles (perekonnanime andmine, vahetamine või muutmine). NS võimaldab erandi tegemist taotleda ka peresuhetest, rahvaskuuluvusest või usust tulenevatel põhjustel, kuid eelnõu kohaselt on erandi tingimus kitsendatud ainult kodakondsusele. Kuna selliseid juhtumeid esineb harva ja need puudutavad nimetoimingute üksikjuhtumeid, on mõju ulatus isikute tegevusele väike. Tavapärased menetlused ei muutu ja muudatus ei nõua laialdasi kohanemis- või ümberkorraldustegevusi.

Arvestades, et muudatus perekonnanime erandi tegemise tingimustes puudutab üksnes harva esinevaid juhtumeid, on kokkupuude selle tagajärgedega nimetoimingute osalistele harv ja ebaregulaarne. Isikud puutuvad muudatusega kokku ainult oma nimetoimingu käigus, mida tavapärastelt juhtub harva, ja seega võib mõju avaldumise sagedust hinnata väikeseks.

Eelnõuga korrastatakse perekonnanime erandi tegemise aluseid. Senise loetelu asemele jääb erandi aluseks üksnes seos muu riigi kodakondsusega, kuid regulatsioon võimaldab siiski arvesse võtta iga nimetoimingu eripära. Näiteks abielu sõlmimisel võib erandit rakendada ka siis, kui mitte isikul endal, vaid tema abikaasal on seos kodakondsuse tõttu muukeelse nimetraditsiooniga (näiteks on lubatud Eesti kodanikul võtta endale Brasiilia riigi nimetraditsioonile vastav nimi, kui tema abikaasa on Brasiilia kodanik). Erandi tegemise aluste korrastamise ja täpsustamisega võib väheneda mõne isiku valikuvabadus nimetoimingute käigus. Arvestades, et erandit kohaldatakse üksikjuhtudel ning puudutatud juhtumid on harvad ja spetsiifilised, hinnatakse ebasoovitava mõju risk väikeseks.

6.12. Välisriigi kodaniku õigus isikunime seaduses sätestatud juhtudel oma nime muuta

Mõju valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused, kellel on pädevus muuta inimese isikunime

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatusest mõjutatud sihtrühm on väike, kuna Eesti riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste arvuga võrreldes jääb sihtrühma suurus alla viie protsendi. Muudatus mõjutab nelja MK KOV-i (Jõhvi, Pärnu, Tallinn, Tartu) ametnikke, kes viivad läbi nimemuutmise menetlust. Nime muutmise õigus on kuni 20 ametnikul, kellest 10 tavapäraste tööülesannete hulka kuulub nende menetluste läbiviimine.

Mõju ulatus on väike, sest perekonnaseisuasutuste senine töökorraldus ja ülesannete sisu märkimisväärselt ei muutu. Tegemist on üksikjuhtudel rakendatava toiminguga, mis ei mõjuta

asutuste igapäevast töömahtu ega eelda uut töökorraldust või lisaressursse. Menetlus sarnaneb juba olemasolevate nimemuutmise toimingutega, mistõttu ei ole vaja rakendada uusi tööprotsesse ega koolitusi. Muudatus eeldab üksnes ametnike teavitamist ja vajaduse korral juhendmaterjalide täiendamist. Muudatus ei too kaasa sihtrühma käitumises märgatavaid muutusi ega nõua kohanemistegevusi.

Mõju avaldumise sagedus on väike, sest perekonnaseisuasutused puutuvad selliste juhtumitega kokku vaid juhuslikult ja harva. Nime muutmise vajadus tekib üksnes erandlikes olukordades, kus välisriigi kodaniku kodakondsusriik ei tunnusta Eestis antud või muudetud nime. Sellised juhtumid ei esine regulaarselt ega reeglipäraselt, mistõttu avaldub mõju ebaregulaarselt ning üksikjuhtumite kaupa.

Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike. Muudatus ei too perekonnaseisuasutustele kaasa uusi piiranguid ega koormavaid kohustusi, vaid lisab olemasoleva töökorralduse raames väikese mahu erandlikke juhtumeid. Toimingute olemus jääb samaks ja menetlus on ametnikele tuttav. Kuna välisriigi kodanik saab nime muuta vaid siis, kui tema kodakondsusriik Eestis perekonnaseisutoimingu tegemisel antud nime ei tunnusta, võib see ametnikele kaasa tuua selgitusvajaduse kasvu, kuna tegemist on erandlike juhtumitega ning tavaliselt saavad välisriigi kodanikud oma isikunime muuta oma kodakondsusriigis. Negatiivset mõju, nagu halduskoormuse kasv või vajadus tööprotsesse ümber korraldada, ei ole oodata.

Mõju valdkond: sotsiaalne mõju

Mõju sihtrühm: välisriigi kodanik, kellel on seaduses sätestatud juhul õigus muuta isikunime

Mõju kirjeldus ja olulisus. Ei ole teada, kui palju võib olla selliseid välisriigi kodanikke, kellel on seaduse järgi õigus isikunime muuta, kuivõrd tegemist on nende jaoks täiesti uue võimalusega. Eelduslikult on selliseid isikuid vähe. Lisaks sellele, et tegemist peab olema välisriigi kodanikuga, peavad isikunime muutmise õiguse saamiseks olema täidetud ka muud seaduses sätestatud tingimused. Neist olulisem on asjaolu, et Eesti nimetoimingu käigus antud ees- või perekonnanime ei tunnustata isiku kodakondsusriigis.

Mõju ulatus on väike. Muudatus annab piiratud arvule välisriigi kodanikele võimaluse korrastada oma isikunime vastavus eri riikide õigusruumis, kuid see ei too kaasa nende igapäevaelu või käitumise märkimisväärtset muutust. Tegemist on üksikjuhtudel rakendatava õigusega, mis loob küll positiivse võimaluse, kuid ei eelda sihtrühmalt teadlikku kohanemist ega laiemat tegutsemisviisi muutust. Enamik välisriigi kodanikke sellest muudatusest otseselt mõjutatud ei ole, mistõttu on mõju ulatus sihtrühmale tervikuna väike.

Mõju avaldumise sagedus on väike, kuna välisriigi kodaniku võimalus muuta nime tekib ainult erandlikes olukordades ja juhuslikult. Üldjuhul ei ole välisriigi kodanikul probleeme kodakondsusriigis muudetud ees- või perekonnanime tunnustamisega, kuid selleks, et tagada isiku ühetaoline dokumenteerimine eri riikides, on välisriigi kodanikul õigus muuta isikunime, kui tema kodakondsusriik Eestis antud ees- või perekonnanime ei tunnusta.

Ebasoovitava mõju risk puudub, kuna tegemist on välisriigi kodanikule positiivse võimalusega, mis aitab vähendada riski, et teda dokumenteeritakse eri riikides erinevalt. Näiteks abielu sõlmimisel või lahutamisel arvestatakse kodakondsusriigi õigust, kuid inimesed ei ole sellest sageli teadlikud, samuti ei ole ametnikul alati võimalik välja selgitada asjaomase välisriigi õiguse kõiki nüansse. Inimesed jäävad oma nimega riikide vahele lõksu, omades eri riikides erinevat identiteeti. Muudatus aitab selliseid olukordi vältida.

6.13. Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saaja õigus muuta isikunime

Mõju valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused ja Siseministeerium, kelle pädevuses on isikunime muutmise menetluste läbiviimine

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatusest mõjutatud sihtrühm on väike, kuna isikunime muutmist otsustavad üksnes Siseministeerium ja neli MK KOV-i. Eelnõu kohaselt lisatakse isikunime muutmiseks õigustatud isikute hulka Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saaja. Menetluse laad ja pädevusjaotus ei muutu, vaid laieneb nende isikute ring, kelle avaldusi saab kehtestatud korras menetleda.

Mõju ulatus on väike. Tegemist on üksikjuhtudel rakendatava muudatusega, mis ei eelda uute menetlusliikide loomist, tööprotsesside sisulist ümberkorraldamist ega täiendavate infosüsteemide väljaarendamist. Ametnikud menetlevad ka edaspidi nimemuutmise avaldusi sama menetlusloogika alusel; vajadus võib olla üksnes juhendmaterjalide täiendamiseks ja ametnike teavitamiseks.

Mõju avaldumise sagedus on väike, sest Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saajate nime muutmise võimalust rakendatakse eelduslikult harva. Seletuskirja kohaselt on tegemist sihtrühmaga, kellel võib küll olla Eestiga tugev side ja kaalukad nime muutmise põhjused, kuid tegemist ei ole massilise ega igapäevase menetlusega.

Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike või puudub. Muudatus ei suurenda märkimisväärselt asutuste töökoormust ega mõjuta negatiivselt töökorraldust. Pigem loob see piiratud sihtrühmale täiendava õiguspärase võimaluse lahendada nimekasutusega seotud probleeme olukorras, kus isikul on rahvusvahelise kaitse tõttu eriline vajadus nime muuta. Muudatuse mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele on seega ebaoluline.

Mõju valdkond: sotsiaalne mõju

Mõju sihtrühm: Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saajad

Mõju kirjeldus ja olulisus. Mõjutatud sihtrühm on väike, kuna tegemist on piiratud isikute ringiga. Hinnangulise üldistusena võib märkida, et 2010. aastast kuni 2022. aastani esitas Eestis ühe aasta jooksul rahvusvahelise kaitse taotluse keskmiselt 101 välismaalast ja vahemikus 2022–2024 ühe aasta jooksul keskmiselt 2760 välismaalast. Samade perioodide arvestuses on hinnangulise keskmisena rahvusvahelist kaitset antud 30 inimesele aastas ja keskmiselt 2410 inimesele aastas.⁴⁸

Mõju ulatus on väike. Muudatus annab rahvusvahelise kaitse saajale võimaluse taotleda nime muutmist Eestis ning see võib suurendada isiku turvalisust ja õigusselgust ning parandada sotsiaalset toimetulekut. Seletuskirjas on märgitud, et sellisel isikul võib olla Eestiga tugev side. Ta ei pruugi saada kunagi tagasi pöörduda oma kodakondsusriiki ja pagulase staatuse puhul võib nime muutmise aidata tagada isiku julgeoleku. Samuti on seletuskirjas rõhutatud, et kodakondsusriigi antud nime muutmise ei ole üldjuhul lubatav, kuid rahvusvahelise kaitse saaja olukord on sellest erinev, sest ta ei pruugi enam olla oma kodakondsusriigi kaitse all. Seega on muudatus sihtrühmale positiivne, kuid ei too kaasa ulatuslikku kohanemisvajadust.

⁴⁸ Allikas: PPA.

Mõju avaldumise sagedus on väike, sest nime muutmine on oma olemuselt harvaesinev toiming ka selle sihtrühma puhul. Tegemist on võimalusega, mida kasutatakse vajaduspõhiselt, mitte regulaarselt.

Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike. Muudatus on sihtrühmale selgelt positiivne, kuna laiendab piiratud sihtrühma õigusi ning võimaldab lahendada identiteedi ja turvalisusega seotud praktilisi probleeme. Võimalik risk seisneb asjaolus, et isik võib eri õigussuhetes vajada varasema ja uue nime seostamist, kuid see on nimemuutmise menetlustes üldiselt tavaline ega muuda mõju negatiivset laadi valdavaks. Arvestades, et muudatus puudutab rahvusvahelise kaitse saajaid kui haavatavamat sihtrühma, on sellel ka positiivne mõju võrdsele kohtlemisele ja sotsiaalsele kaasatusele. Muudatuse sotsiaalne mõju on seega ebaoluline, kuid sihtrühmale selgelt positiivne.

Kokkuvõttes ei kaasne muudatusega olulist mõju. Muudatus on siiski sisuliselt vajalik, sest võimaldab Eesti elamisloaga rahvusvahelise kaitse saajale õiguspärast ja põhjendatud nime muutmise võimalust olukorras, kus tema side Eestiga on tugev ning kodakondsusriigi kaitsele tuginemine ei pruugi olla võimalik.

6.14. Lapse huvide väljaselgitamise kohustus nimetoimingu tegemisel

Mõju valdkond: mõju riigiasutuste ja KOV-i üksuste asutuste korraldusele

Mõju sihtrühm: perekonnaseisuasutused ja nimetoiminguid tegevad ametnikud ning kohtud juhul, kui lapse isikunime küsimus lahendatakse kohtumenetluses

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatus mõjutab eelkõige neid ametnikke, kes lahendavad lapse nimega seotud küsimusi. Samuti puudutab see kohtuid nendes menetlustes, kus lapse isikunime üle otsustab kohus, näiteks põlvnemise tuvastamise või vaidlustamise asjades ning lapsendamise või lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses. Mõjutatud sihtrühma suurust võib hinnata väikeseks.

Mõju ulatus on väike, kuna lapse huvide väljaselgitamise ja nendest lähtumise kohustus ei ole uus. Juba kehtiva NS-i kohaldamisel tuli lapse nime muutmise üle otsustamisel lähtuda lapse huvidest, lähtudes lastekaitseasutusest ja kohtupraktikast. Eelnõuga sätestatakse see põhimõte senisest õigus- ja sõnaselgemalt. Seetõttu ei muutu otsustaja ülesanded olemuslikult, vaid suureneb õigusselgus ning lapse huvide arvestamise nõue on seaduse tekstist üheselt nähtav. Mõju avaldumise sagedust võib hinnata väikeseks. Lapse isikunime muutmise menetlused moodustavad ligikaudu 25 protsenti kõikidest nimemuutmise menetlustest ning isikunime andmine puudutab ennekõike vastsündinule isikunime andmist ja kohtumenetlused, kus kohus otsustab lapse nime üle, on samuti pigem harvad. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike. Muudatus ei loo sihtrühmale uut koormavat kohustust, vaid täpsustab juba kehtivast õigusest tulenevat nõuet. Võimalik lisamõju seisneb üksnes selles, et lapse huvide kaalumise vajadus on seaduse tekstis senisest nähtavam ja sõnaselgem. Kokkuvõttes on mõju riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele väheoluline.

Mõju valdkond: sotsiaalne mõju

Mõju sihtrühm: alaealised, kelle suhtes tehakse nimetoiming, ning nende vanemad, eestkostjad ja muud menetlusosalised

Mõju kirjeldus ja olulisus. Muudatus puudutab lapsi, kelle nimega seotud küsimust lahendatakse. Eelnõu selgituste kohaselt on lapse jaoks olulisema mõjuga nimetoiming isikunime muutmine ning selles tuleb lapse arvamus välja selgitada, kui tema arengutase seda võimaldab. Samas on lapse huvidest lähtumise kohustus ka seni tulenenud lastekaitseseadusest ja kohtupraktikast.

2025. aastal oli Eestis 262 585 alaealist elanikku. Kõigil alaealistel ei ole kahte vanemat ning vanemad on sageli mitme alaealise lapse vanemad, mistõttu on sihtrühma kuuluvate lapsevanemate arv ligikaudu sama suur kui alaealiste laste arv. Muudatus puudutab alaealisi ja neid vanemaid, kelle suhtes nimetoiming tehakse. Kui lapsele antakse nimi sünni registreerimisel, ei ole võimalik tema arvamust välja selgitada. Seetõttu puudutab muudatus eelkõige neid alaealisi, kelle isikunime soovitakse hiljem muuta või kes osalevad põlvnemise tuvastamise või vaidlustamise, lapsendamise või selle kehtetuks tunnistamise kohtuasjades. Viidatud kohtuasjad ei ole tavapärased. Aastatel 2022–2024 anti uus nimi keskmiselt ligikaudu 400 lapsele aastas, mis moodustab ligikaudu 0,15 protsenti kõigist alaealistest aastas. Arvestades, et alaealine on selles staatuses kuni 18 aastat, võib teoreetiliselt hinnata, et lapse tõenäosus puutuda nimemuutmisega kokku alaealisuse perioodil on ligikaudu 2–3 protsenti, kui mitte arvestada piirangu võimalikku ennetavat mõju (taotluste vähenemist). Seega jääb mõjutatud sihtrühm kogu alaealiste populatsiooniga võrreldes selgelt alla 5 protsendi, mistõttu on sihtrühm väike.

Mõju ulatus on väike. Isikunimi on seotud lapse identiteedi, perekondliku kuuluvuse ja heaoluga. Lapse arvamise ärakuulamine ja tema huvide kaalumise aitavad vältida olukordi, kus nime muutmine lähtuks peamiselt vanema subjektiivsetest kaalutlustest. Positiivne mõju seisneb selles, et lapse menetluslik kaitse tugevneb ning paremini on tagatud lapse õigus säilitada oma identiteet ja nime järjepidevus. Samas ei ole lapse huvide kaitse, lapse ärakuulamine ja lapse nime järjepidevuse arvestamine eelnõuga loodavad uued põhimõtted, vaid need kehtivad juba praegu. Muudatus ei mõjuta sihtrühma käitumist tervikuna oluliselt, vaid muudab lapse huvide kaitse aluse selgemaks ja nähtavamaks. Mõju avaldumise sagedus on väike. Tegemist on harva esinevate olukordadega ning lapse nimega seotud otsuseid ei tehta isiku jaoks regulaarselt, kuid iga konkreetse lapse jaoks võib tagajärg olla pikaajaline. Harv esinemine ei vähenda mõju tähendust lapsele, sest nimi puudutab lapse identiteeti püsivalt.

Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike. Lapse kaasamine menetlusse võib üksikjuhtudel tekitada emotsionaalset pinget, eriti kui lapse ja vanema soovid erinevad. Samuti võib lapsele olla koormav, kui ta tajub, et peab valima vanema ootuste ja enda soovide vahel. Teisalt vähendab just lapse huvide teadlik väljaselgitamine riski, et tehakse lapse identiteeti või heaolu kahjustav otsus. Seetõttu on mõju tervikuna pigem positiivne. Kuna lapse huvid selgitatakse välja ka NS-i kohaselt, ei teki eelnõuga uut negatiivset ega koormavat olukorda. Pigem võib muudatus toetada õigusselgust ja aidata menetlusosalistele paremini mõistetakse teha, et nime küsimuses tuleb lähtuda lapse huvidest.

6.15. Koondmõju infotehnoloogiale ja e-riigile

Eelnõu toetab e-riigi arengut, korrastades ja ajakohastades isikunimega seotud õiguslikku raamistikku ning luues selgema aluse isikunimega seotud andmete töötlemiseks riigi infosüsteemides. Eelnõu kohaselt lähtutakse avaliku ülesande täitmisel RR-i kantud isikunimest. See aitab tagada isikunime ühetaolist kasutamist infosüsteemides ning parandab RR-i kui riigi ühe keskse andmekogu andmekvaliteeti. Kuna RR-i andmeid kasutatakse ulatuslikult teistes andmekogudes ja e-teenustes, avaldab see positiivset mõju ka registritevahelisele andmevahetusele ning teenuste töökindlusele.

Oluline mõju e-riigile tuleneb nimetoimingute menetlemise edasisest digitaliseerimisest. Eelnõu võimaldab esitada isikunime muutmise avaldusi RR-i rakenduse ehk turvalise veebikeskkonna kaudu ning sätestab tingimused, mille täitmisel saab nimemuutmise otsuse teha automaatselt. Automaatne otsustamine võimaldab lahendada suure osa lihtsamatest juhtumitest ilma ametniku sekkumiseta, mis vähendab menetluskoormust ning lühendab menetlusaega. Samuti toetab muudatus e-riigi põhimõtet pakkuda avalikke teenuseid võimalikult suurel määral digitaalselt, lihtsalt, mugavalt ja kasutajakeskselt.

Eelnõu rakendamine eeldab RR-i menetlustarkvara arendamist. Arendused on vajalikud eelkõige e-teenuste täiendamiseks, automaatsete kontrollide rakendamiseks ning andmevahetuse korraldamiseks RR-i ja karistusregistri vahel.

Eelnõuga ei looda uusi riiklikke andmekogusid ega muudeta RR-i põhifunktsioone, kuid eelnõu toob kaasa olemasolevate infosüsteemide arendamise vajaduse. Pikemas perspektiivis suurendab muudatus nimetoimingute automatiseeritust ja digitaliseeritust, parandab andmete kvaliteeti ning tugevdab RR-i rolli usaldusväärse registrina, mille andmetele tugineb suur osa Eesti e-riigi teenustest ja registritest.

6.16. Koondmõju inimeste ja ettevõtjate halduskoormusele

Eelnõu rakendamisel võivad isikule tekkida teatud lisakohustused, mis suurendavad halduskoormust. See tuleneb eelkõige asjaolust, et eelnõuga kehtestatakse uusi sisulisi tingimusi ja piiranguid, mille täitmine võib nõuda isikult vajaduse korral lisapõhjenduste või -selgituste esitamist. Näiteks olukorras, kus isik soovib võtta perekonnanime, mis langeb kokku mõne teise elava isiku perekonnanimega, tuleb arvestada piiranguga ning vajaduse korral esitada põhjendused alternatiivse nime valikuks. Sellised sisulised nõuded tähendavad, et isik peab oma soovi rohkem läbi mõtlema ja seda ka põhjendama.

Samas sisaldab eelnõu ka meetmeid, mis vähendavad isikute ja menetlejate halduskoormust.

Halduskoormuse vähendamise meetmena koondatakse eelnõuga isikunime andmise, vahetamise, muutmise ja kohaldamise regulatsioon ühte loogilisse tervikusse ning eristatakse selgemalt eri nimetoiminguid. Kehtiva õiguse killustatus ja sätete ebaselge järjestus võivad praktikas suurendada nii isikute kui ka menetlejate ajakulu, sest isikul on keerulisem tuvastada, milline toiming tema olukorrale kohaldub, millised on lubatud nimevalikud ja millal tuleb esitada täiendavaid põhjendusi või dokumente. Eelnõu selgem üleschitus võimaldab isikul enne avalduse esitamist paremini hinnata, kas soovitud nimetoiming on lubatav, ning vähendab seeläbi puudulike või õiguslikult perspektiivitute avalduste esitamist, nende parandamist ja menetleja täiendavate selgituste küsimist. Näiteks on üheselt määratletud, millistel juhtudel ja millise perekonnanime võib laps saada, millised on abielu sõlmimisel ja lahutamisel nimevaliku võimalused ning mis alustel võib isikunime muuta või millal see on välistatud. See võimaldab isikul juba enne avalduse esitamist hinnata, kas soovitud nimetoiming on seaduse järgi lubatav

Selgemad ja süsteemsemalt esitatud sätted aitavad inimesel seadust lugedes kiiresti tuvastada enda olukorrale kohalduvad reeglid (näiteks kas varasem perekonnanimi on lahutuse korral lubatud, kas alaealisele saab anda soovitud nime või kas karistusandmed takistavad nimemuutmist). Kuigi vajaduse korral on alati võimalik pöörduda ametniku poole selgituste saamiseks, peaks regulatsiooni läbipaistvus ja etteaimatavus vähendama sellise suhtluse mahtu ning kiirendama menetluste kulgu. Seega aitab normide selgus ja üheselt mõistetav sõnastus vähendada nii isikute kui ka menetleja koormust.

Eelnõuga jääb kehtima NS-is sätestatud võimalus esitada uue eesnime, perekonnanime või isikunime muutmise avaldust turvalise veebikeskkonna kaudu ning kasutada automaatset kontrolli ja automaatset otsustamist juhtudel, kus avaldus vastab seaduses sätestatud tingimustele.

Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi eelnõu toob kaasa mõningase halduskoormuse kasvu sisuliste nõuete tõttu, tasakaalustab seda selgem regulatsioon, mis vähendab isiku vajadust esitada lisaküsimusi või suhelda ametnikuga. Halduskoormuse tasakaalustamise juhise loogikat järgides võib järeldada, et eelnõu mõju halduskoormusele tervikuna on tasakaalus.

Eelnõu ei avalda mõju ettevõtjate halduskoormusele, kuna nime muutmise protsess puudutab ainult füüsilisi isikuid ega loo ettevõtjatele lisakohustusi.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

KOV-i üksusele olulisi kulusid ei lisandu, sest menetlused on analoogsed NS-is sätestatud menetlustega. Siseministeeriumi ametnike eksperdihinnangu alusel KOV-i üksuste töökoormus ajakulu mõttes eelnõuga oluliselt ei suurene. Samas võib töökoormus paberavalduste puhul suurenedada, kuna tuleb kontrollida karistusregistri andmeid ning hinnata RR-i andmete põhjal vastavust eelnõus sätestatud nõuetele. Sünni registreerimisel olemasoleva isikunime kontroll toimub turvalises veebikeskkonnas esitatud avalduste puhul automaatselt, paberavalduste puhul nõuab ametnikult ühe päringu tegemist RR-i, mis ei ole ajamahukas. Uute toimingutega seotud täiendav ajakulu on sedavõrd väike, et jääb nime muutmise ülesande ja sünni registreerimise ajakulu määramise statistilise vea piiridesse. Ametnikul tuleb küll selgitada inimestele uusi sätteid, kuid sama peab ta tegema ka praegu. Eelnõu koostamisel analüüsiti eelnõuga lisanduvaid ja ära jäävaid ülesandeid ning jõuti järeldusele, et pigem on ülesanded tasakaalus või on märgatav minimaalne ajakulu kasv, kuid see jääb statistilise vea piiridesse. KOV-i üksusele võivad kaasneda kulud seoses koolitustel osalemisega, koolitused korraldatakse Siseministeeriumi kulul.

Kuna eelnõuga piiratakse raskete kuritegude toimepanemise eest süüdimõistetud isikute õigust saada uut nime, siis lisaks juba toimivale lahendusele nimemuutmise menetluses karistusregistri kontrolli teostamisel on vaja samasugused kontrollid lisada ka abielu sõlmimise ja abielu lahutamise menetlustesse, sest karistatud isikul ei ole õigust vahetada perekonnanime ka nendes menetlustes. Samuti tuleb kontroll lisada isaduse hilisema omaksvõtu menetlusse, sest karistatud isikul ei ole õigust saada isa perekonnanime selles menetluses.

Kuna eelnõu toob uued alused ja piirangud ka perekonnanime muutmise menetluses, tuleb arendada nime muutmise menetluses vajalikud kontrollid. Näiteks saab isikule automaatmenetlusega anda üleneja sugulase perekonnanime, kui põlvnemise seos ja perekonnanime kandmine on RR-i andmetega tõendatud, kuid ei saa anda nime, mis on vanas kirjaviisis ja mida RR-i andmetel ei ole kantud perekonnanimena pärast 1940. aastat.

Nimemuutmise menetluses on vaja arendada ka Siseministeeriumi pädevuse teostamiseks vajalik võimalus teha RR-i menetlustarkvaras otsuseid ja otsuste alusel kandeid RR-i.

Eelnõuga kaasnevad RR-i arenduskulud on hinnanguliselt 290 000 eurot. Uue RR-i menetlustarkvara arendamise hinnanguline maksumus on ligikaudu 165 000 eurot, millest 132 000 eurot on kavandatud 2027. aastasse ja 33 000 eurot 2028. aastasse. Nimetatud arenduse kulud kaetakse digipöörde vahenditest. Olemasoleva RR-i menetlustarkvara täiendamise hinnanguline maksumus on 125 000 eurot, millest 100 000 eurot on kavandatud 2027. aastasse

ja 25 000 eurot 2028. aastasse. Olemasoleva RR-i menetlustarkvara täiendamiseks vajalikud vahendid taotletakse riigieelarvest.

Riigilõivu määra muutmisega võib kaasneda riigilõivutulu suurenemine. Nime muutmise avalduse läbivaatamise riigilõiv on kehtiva õiguse kohaselt 150 eurot eesnime muutmisel ja 150 eurot perekonnanime muutmisel. Eelnõuga nähakse ette riigilõivu määra tõstmine seniselt 150 eurolt 200 euron.

2025. aasta toimingute arvu alusel võib hinnata, et uue riigilõivumäära korral oleks isikunime muutmise avalduste läbivaatamise eest laekuv riigilõivutulu ligikaudu 342 200 eurot aastas. Tegemist on hinnangulise arvestusega, kuna tegelik tulu sõltub esitatavate avalduste arvust ning sellest, kui paljud avaldused puudutavad üksnes eesnime või perekonnanime muutmist ja kui paljud nii eesnime kui ka perekonnanime muutmist.

8. Rakendusaktid

Seoses NS-i kehtetuks tunnistamisega muutuvad kehtetuks järgmised rakendusaktid:

- Rahvastikuministri 03.10.2019. aasta määrus nr 31 „Liiga laialdase kasutusega perekonnanimede loetelu“;
- Siseministri 12.12.2017. aasta määrus nr 45 „Isikule uue eesnime, perekonnanime või isikunime andmise kord ja avalduse vorm“;
- Regionaalministri 16.03.2005. aasta määrus nr 9 „Tunnused, mille alusel perekonnanimesid käsitatakse ühise perekonnanimena“;
- Vabariigi Valitsuse 18.03.2005. aasta määrus nr 61 „Isikunime andmisel ja kohaldamisel kasutatavate eesti-ladina tähtede ja sümbolite loetelu ning võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreeglid“;
- Vabariigi Valitsuse 17.06.2010. aasta määrus nr 74 „Isikule uue eesnime, perekonnanime või isikunime andmise avalduses esitatavate andmete loetelu“.

Eelnõuga kehtestatakse järgmised rakendusaktid:

Siseminister kehtestab määrusega:

- nimetoimingu tegemisel töödeldavate isikuandmete täpsed andmekoosseisud;
- isikunime kirjutamisel kasutatavate eesti-ladina tähestiku tähtede ja lubatud sümbolite loetelu;
- isikunime muutmise täpsemad tingimused ja korra;
- mitteladina tähestiku tähtedega kirjutatud isikunime kohandamise ja ümberkirjutamise täpsemad reeglid.

Siseminister kiidab käskkirjaga heaks isikunime keelelise päritolu mõttes lähteriigis ametlikult kehtivad tähetabelid.

Muudatuste rakendamiseks on vaja muuta järgmiseid rakendusakte:

- keeleseaduse § 4 lõike 2 alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 9. juuni 2011. aasta määrus nr 71 „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord“;
- riigilõivuseaduse § 7 lõike 4 alusel kehtestatud Siseministri 7.veebruari 2019. aasta määrus nr 5 „Perekonnaseisutoimingute seaduse, nimeseaduse ja rahvastikuregistri seaduse alusel kohaliku omavalitsuse üksuse riikliku ülesande täitmisel tehtava toimingu eest tasutava riigilõivu vastuvõtmise, tagastamise ja aruandluse kord“.

Muudatused rakendusaktides on vajalikud selleks, et rakendusaktid oleksid kooskõlas eelnõuga tehtavate muudatustega, NS tunnistatakse kehtetuks ja selle asemele tuleb uus seadus - isikunimeseadus.

Eelnõuga sätestatud volitusnormide alusel kehtestatakse rakendusaktid, mis jõustuvad samal ajal seaduse jõustumisega. Need on lisatud seletuskirjale (lisa 1).

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2028. aasta 1. märtsil.

Seaduse jõustumine on kavandatud nimetatud kuupäevale, arvestades seaduseelnõu menetlemiseks kuluvat aega alates kooskõlastamisele saatmisest kuni seaduse vastuvõtmiseni Riigikogus ja selle väljakuulutamiseni Vabariigi Presidendi poolt. Eelduslikult jääb seaduse vastuvõtmise ja jõustumise vahele ligikaudu aasta. Nimetatud ajavahemik on vajalik seaduse rakendamiseks vajalike ettevalmistuste tegemiseks. See hõlmab muu hulgas tööprotsesside kohandamist, RR-i menetlustarkvara arendamist ja testimist ning rakenduspraktika ettevalmistamist. Hinnanguliselt kulub nende tegevuste elluviimiseks 6 kuni 12 kuud. Lisaks on vaja jätta piisav aeg seadust rakendavate ametnike juhendamiseks ja uue regulatsiooni tutvustamiseks puudutatud isikutele. Arvestades, et tegemist on uue terviktekstiga, on põhjendatud näha ette pikem *vacatio legis*, et tagada õigusselgus ning seaduse ühetaoline ja sujuv rakendamine.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu saadeti eelnõude infosüsteemi EIS kooskõlastamiseks ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Andmekaitse Inspeksioonile, Eesti Inimõiguste Keskusele, Eesti Keele Instituudile, Eesti Kirikute Nõukogule, Eesti Kohtunike Ühingule, Eesti Lasterikaste Perede Liidule, Eesti LGBT Ühingule, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, Eesti Perekonnaseisumetnike Kutseliidule, Kaitsepolitseiametile, Lastekaitse Liidule, MTÜ-le Oma Pere, Notarite Kojale, PPA-le, SMIT-ile, soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikule, Tallinna Ülikoolile ja Õiguskantsleri Kantseleile.

Kooskõlastamisel esitati eelnõu kohta märkusi, mis on lisatud seletuskirja juures olevasse kooskõlastustabelisse (lisa 2).

Algatab Vabariigi Valitsus2026

(allkirjastatud digitaalselt)